

Alþingistiðindi 1894.

A.

Umræður í efri deild og sameinuðu þingi.

Skammstafanir.

Alp. = alpingi.
alpm. = alþingismaður.
alpt. = alþingistiðindi.
aths. = athugasemd.
atkv. = atkvæði.
atkvæðagr. = atkvæðagreiðsla.
breyt.till. = breytingartillaga.
breyt.uppást. = breytingaruppástunga.
Ed. = efri deild.
flutningsm. = flutningsmaður.
form. = formaður.
framsögum. = framsögumaður.
frumv. eða frv. = frumvarp.
gr. = grein.
h. = háttvirtur eða hinn háttvirti.
hæstv. = hæstvirtur.
kgk. = konungkjörinn.
lagafrv. = lagafrumvarp.
landsh. = landshöfðingi.
Nd. = neðri deild.
skrif. = skrifari.
st. f. = staðinn fyrir.
stfl. = staflidur.
samb. = samþykkt.
till. = tillaga.
tölul. eða tl. = tölulidur.
umr. = umræða.
uppást. = uppástunga.
uppástungum. = uppástungumaður.
þingd. = þingdeild.

þingdm. = þingdeildarmaður.
þgsál. = þingsályktun.
þm. = þingmaður.
þm. Árn. = þingmaður Árnesinga.
þm. A.-Sk. = þingmaður Austur-Skaftfell-
ínga.
þm. Borgf. = þingmaður Borgfirðinga.
þm. Barðstr. = þingmaður Barðstrendinga.
þm. Dal. = þingmaður Dalamanna.
þm. Eyf. = þingmaður Eyfirðinga.
þm. G.-K. = þingmaður Gullbringu- og Kjós-
arsýslu.
þm. Húnv. = þingmaður Húnavetninga.
þm. Ísf. = þingmaður Ísfirðinga.
þm. Mýr. = þingmaður Mýramanna.
þm. N.-Múl. = þingmaður Norður-Múlasýslu.
þm. N.-Þing. = þingmaður Norður-Þingeyja-
arsýslu.
þm. Rangv. = þingmaður Rangvellinga.
þm. Rvk. = þingmaður Reykvíkinga.
þm. Skagf. = þingmaður Skagfirðinga.
þm. S.-Múl. = þingmaður Suður-Múlasýslu.
þm. Snæf. = þingmaður Snæfellinga.
þm. Strand. = þingmaður Strandasýslu.
þm. S.-Þing. = þingmaður Suður-Þingeyja-
sýslu.
þm. Vestm. = þingmaður Vestmannaeyja-
sýslu.
þm. V.-Sk. = þingmaður Vestur-Skaftafells-
sýslu.

Þessar skammstafanir tákna og orðin í fleirtölu og í öllum beygingarföllum, og eins með ákveðna greininum.

**Alþingi sett og fyrsti fundur í sam-
einuðu þingi.** — Ári 1894, hinn 1. dag
ágústmánaðar var hið 12. löggefandi al-
þing, en hið 2. aukalþing sett í Reykjavík
Fyrst söfnuðust alþingismenn ásamt lands-
höfðingja Magnúsi Stephensen saman í al-
þingishúsinu og gengu þaðan til guðsþjón-
ustugjörðar í dómkirkjunni. Þingmaður
Borgfirðinga Þórhallur Bjarnarson forstöðu-
maður prestaskólans þrjodikaði og hafði
fyrir umtalsefni kristilegt þjóðfjellag.

Eftir guðsþjónustugjörðina gengu þing-
menn aptur í alþingishúsið í þingsal neðri
deildar. Landshöfðingi gekk því næst til
forsetasætis og las upp skipun konungs
til sín um að setja þingið, svo hljóðandi:
Christían hinn níundi, af guðs
náð Danmerkur konungur, Vinda
og Gauta, hertogi í Sljesvík, Holt-
setalandi, Stórmæri, Þjettmerski,
Láenberg og Aldinborg.

Vora sjerlegu hylli!

*Vjer veitum þjer sem landshöfðingja
Komum yfir Voru landi Íslandi allramildi-
legast vald til þess að setja alþingi það, er
kemur saman til aukafundar miðvökudag-
inn 1. ágúst næstkomandi, og skal setu
þess þings lokið í síðasta lagi föstudaginn
31. sama mánaðar.*

Þetta er vilji Vor.

Felandi þig guði!

Ritab. á Amaluborg 16. júní 1894.

Undir vorri konunglegu hendi og innsigli.

I Kongens Navn

Frøderik,

Kraupriads.

(L. S.).

J. Nellesmann.

Til Vars elskulega

*þerra Magnúsar Stephensen kommandörs
af dannebrogsordunni og dannebrogsmanns,
Vars landshöfðingja yfir Íslandi.*

Að því þínu kvæðst landshöfðingi sam-
kvæmt því valdi, er honum þannig allra-
mildilegast væri veitt, lýsa yfir því, að
alþingi Íslendinga væri sett.

Stóð þá upp þingmaður Nordur-Þing-
eyinga Benedikt Sveinsson og mælti:

„Lengi lifi konungur vor, Kristján
hinn níundi“, og tóku þingmenn undir
það í einu hljóði.

Þessir alþingismenn voru mættir við
þingsetninguna:

A. Konungkjörnir.

Hallgrímur Sveinsson 2. kgk. þm.

Kristján Jónsson 3. kgk. þm.

Árni Thorsteinsson 4. kgk. þm.

Jón A. Hjaltalin 5. kgk. þm.

Þorkell Bjarnason 6. kgk. þm.

B. Þjóðkjörnir.

Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þingeyinga.

Björn Sigfússon, 1. þm. Húnavetninga.

Einar Jónsson, 1. þm. N.-Múlasýslu.

Eiríkur Gíslason, þm. Snæfellinga.

Guðjón Guðlaugsson, þm. Strandamanna.

Guðlaugur Guðmundsson, þm. V.-Skaptaf.

Guttormur Vigfússon, 2. þm. S.-Múlasýslu.

Halldór Danielsson, þm. Mýramanna.

Jens Pálsson, þm. Dalamanna.

Jón Jakobsson, 2. þm. Skagfirðinga.

Jón Jensson, þm. Reykvikinga.

Jón Jónsson, þm. A.-Skaptfellinga.

Jón Jónsson, 1. þm. Eyfirðinga.

Jón Jónsson, 2. þm. N.-Múlasýslu.

Jón Þórarinnsson, 2. þm. Gullbr.- og Kjósars.

Ólafur Briem, 1. þm. Skagfirðinga.

Þjetur Jónsson, þm. S.-Þingeyinga.

Sighvatur Árnason, 1. þm. Rangvellinga.

Sigurður Gunnarsson, 1. þm. S.-Múlas.

Sigurður Jensson, þm. Barðstrendinga.

Sigurður Stefánsson, 1. þm. Ísfirðinga.

Skúli Thoroddsen, 2. þm. Ísfirðinga.

Tryggvi Gunnarsson, 1. þm. Árnesinga.

Valtýr Guðmundsson, þm. Vestm.eyinga.

(16. ágúst).

1*

Þórarinn Böðvarss., 1. þm. Gbr.- og Kjósars.
 Þórður Guðmundsson, 2. þm. Rangvellinga.
 Þórhallur Bjarnarson, þm. Borgfirðinga.
 Þorlákur Guðmundsson, 2. þm. Árnesinga.
 Þorleifur Jónsson, 2. þm. Húnavetninga.

Hinn 1. kgk. þm. L. E. Sveinbjörns-
 son var að visu kominn til þings, en hafði
 eigi mætt við þingsetninguna.

Ókominn til þings var Klemens Jóns-
 son 2. þm. Eyfirðinga.

Eptir áskorun landshöfðingja settist
 elzti þingmaðurinn, Sighvatur Árnason, í
 forsetasæti, þangað til kosinn væri forseti
 hins sameinaða alþingis, og kvaddi sjer
 til aðstoðar sem skrifara, Sigurð Stefáns-
 son, 1. þm. Ísfirðinga og Þorleif Jónsson,
 2. þm. Húnavetninga.

Því næst skiptust þingmenn, samkv.
 2. gr. þingskapanna, í 3 deildir eptir hlut-
 kesti, til að prófa kjörbrjef hinna þjóð-
 kjörnu þingmanna, og urðu þessir:

Í 1. deild:

1. Björn Sigfússon.
2. Guðlaugur Guðmundsson.
3. Guttormur Vigfússon.
4. Jón A. Hjaltalín.
5. Jón Jakobsson.
6. Jón Jónsson, 2. þm. N.-Múlas.
7. Ólafur Briem.
8. Pjetur Jónsson.
9. Sighvatur Árnason.
10. Sigurður Stefánsson.
11. Þórarinn Böðvarsson.
12. Þorlákur Guðmundsson.

Í 2. deild:

1. Benedikt Sveinsson.
2. Eiríkur Gíslason.
3. Halldór Danielsson.
4. Hallgrímur Sveinsson.
5. Jens Pálsson.
6. Jón Jensson.
7. Jón Jónsson, þm. A.-Skaptf.
8. Sigurður Jensson.
9. Tryggvi Gunnarsson.
10. Valtýr Guðmundsson.

11. Þorleifur Jónsson.

Í 3. deild:

1. Árni Thorsteinsson.
2. Einar Jónsson.
3. Guðjón Guðlaugsson.
4. Jón Jónsson, 1. þm. Eyfirðinga.
5. Jón Þórarinnsson.
6. Kristján Jónsson.
7. Sigurður Gunnarsson.
8. Skúli Thoroddsen.
9. Þórður Guðmundsson.
10. Þórhallur Bjarnarson.
11. Þorkell Bjarnason.

Siðan rannsakaði hver deild þau kjör-
 brjef, er hún hafði tekið við samkv. þing-
 sköpunum og söfnuðust deildirnar því næst
 aptur saman í þingsalnum.

Fyrsta deild, sem rannsakaði kjör-
 brjef þjóðkjörinna þingmanna í 3. deild,
 hafði kosið sjer framsögumann.

Guðlaug Guðmundsson, þm. Vestur-
 Skaptfellinga; kvað hann deildina hafa haft
 til rannsóknar 8 kjörbrjef, við 4 þeirra
 væri ekkert að athuga, en við hin 4 væri
 það athugavert, að atkvæðatala væri ekki
 tilgreind, svo að hvorki yrði sjeð, hve mörg
 atkvæði hefðu verið greidd á kjörfundi
 nje hve mörg af þeim þingmennirnir hefðu
 hlotið; þessi kjörbrjef væri: kjörbrjef 1.
 þm. Norður-Múlasýslu, þm. Strandamanna,
 þm. Borgfirðinga og 1. þm. Suður-Múlas.
 En með því að eptirrit kjörbókanna gæfu
 fullnægjandi upplýsingar um þetta, þá væri
 ekki frekar við það að athuga. En auk
 þess væri það athugavert við kosning 1.
 þm. Suður-Múlasýslu (Sig. Gunnarss.) að
 kosið hefði verið eptir kjörskrá frá 1892
 —93 úr Norðfjarðarhreppi, og einum manni
 bætt inn á þessa kjörskrá á kjörfundin-
 um, en með því að að eins 3 menn mættu
 úr þessum hreppi, og þingmaðurinn hafði
 nægan atkvæðafjölda þá hefði þessi form-
 galli engin áhrif á kosninguna; deildin
 legði það því til, að öll þessi kjörbrjef
 yrðu samþykkt.

Öll kjörbrjef 3. deildar voru því næst samþykkt í e. hlj.

Önnur deild hafði rannsakað kjörbrjef fyrstu deildar.

Framsögum. hennar *Benedikt Sveinsson* tók það fram, að við 6 kjörbrjefin væri ekkert að athuga, en aptur sæist á sumum (5) kjörbrjefunum ekki, hve mörg atkvæði greidd hefðu verið á kjörfundi nje atkvæðatala sú, er þingmennirnir hefðu hlotið, en með því að kjörbóka eptirritin sýndu hvorntveggja atkvæðafjöldann ljóslega, þá hefði deildin ekki getað skoðað þetta sem neinn verulegan galla. Aptur á móti væri það að vísu athugavert við kosning 2. þm. S.-Múlasýslu (Guttorms Vigfússonar) að á kjörfundinum hefði, samkvæmt eptirriti kjörbókarinnar, komið fram yfirlýsing frá einum kjósanda um að þm. væri húsmadur og því eigi kjörgengur, en þessa mótbáru gæti deildin ekki tekið til greina, með því að skýrt væri svo frá í kjörfundarendurritinu, að þingmannsefnið væri talinn *búandi* maður í hinni gildandi kjörskrá, og yrði því að byggja á því, að hann hefði haft bæði kosningarrjett og kjörgengi. Að öðru leyti væri hið sama athugavert við kosningu þessa þingmanns og við kosning 1. þm. Suður-Múlasýslu, er framsögum. 1. deildar hefði minnst á, og með því það í öllu falli hefði engin veruleg áhrif *getað* haft á kosninguna, þá legði deildin til, að öll kjörbrjef fyrstu deildar væru samþykkt; var sú tillaga samþykkt í e. hlj.

Þriðja deild hafði rannsakað kjörbrjef annarar deildar. Framsögumadur hennar *Árni Thorsteinsson* lýsti því yfir, að á sumum kjörbrjefunum væri sá galli, að atkvæðatalan ekki væri tilgreind, en með því að eptirrit kjörbókanna, er deildin hefði kynnt sér eptir fongum, bættu úr þessum galla, þá væri eigi frekara við þau að athuga. Þar á móti væri ein af kosningum þeim, er deildin hefði haft til rannsóknar mjög athugaverð, sem sé kosning

þingmanns Mýramanna. Við kosning þessa væri það í fyrsta lagi athugavert, að kjörfundur hefði ekki verið boðaður með nægum fyrirvara, þar sem fundarboðið var útgefið 15. maí en fundurinn átti að haldast 4. júní, og þannig hefði vantað 8 daga upp á þann 4 vikna fyrirvara, sem kosningarlögin ákveða; í annan stað hefði oddviti kjörstjórnarinnar breytt til um kjörfundarstað án þess að hafa fengið þar til samþykki sýslunefndar og amtmanns, þá er hann ákvað það í fyrstu; hefði sýslunefndin síðar samt fallist á þessa breytingu eptir á og sömuleiðis amtmaður degi fyrir kjörfund. Yfir þessum göllum á kosningunni væri komin til þingsins kæra frá nokkrum kjósendum, og sömuleiðis hefði deildinni borizt brjef frá oddvita kjörstjórnarinnar ásamt mörgum fylgiskjöllum, en með því að deildin ekki hefði haft tíma til að athuga svo nákvæmlega sem skyldi öll þessi skjöl, þá legði hún það til að þingið frestaði úrslitum þessa máls og setti nefnd til að rannsaka kosninguna samkv. 3. gr. þingskapanna. Hinar aðrar kosningar, er deildin hafði haft til rannsóknar legði hún til að væru þegar samþykktar.

Voru þá samþykkt í einu hljóði öll kjörbrjef annarar deildar nema kjörbrjef þingmanns Mýramanna.

Síðan var samþykkt að fresta að viðurkenna kosning þingmanns Mýramanna gilda með 23 samhlj. atkv.

Því næst unnu hinir þjóðkjörnu þingmenn, er kosning þeirra var tekin gild, hinn fyrirskipaða eidd að stjórnarskránni.

Þá var kosinn forseti hins sameinaða alþingis og hlaut kosningu

Benedikt Sveinsson með 20 atkv.

Síðan var gengið til kosningar á varaforseta hins sameinaða alþingis og fór hún svo, að

Tryggvi Gunnarsson fjekk 13 atkv. og

Sighvatur Árnaðon 8 —

en 4 aðrir 2—4 atkv. hver. Með því að

enginn hafði fengið nægilegan atkvæðafjölda, var kosið upp aptur og hlutu þá flest atkvæði:

Tryggvi Gunnarsson 16 atkv.

Sighvatur Árnason 11 atkv.,

en með því hvorugur hafði fengið meir en helming hinna greiddu atkvæða, var kosið bundnum kosningum um þessa tvo þingmenn og fjekk við þá kosningu:

Tryggvi Gunnarsson 16 atkv.

Sighvatur Árnason 16 atkv.

Með hlutkesti var síðan kosinn varaforseti sameinaðs þings:

Tryggvi Gunnarsson, 1. þm. Árn.

Skrifarar sameinaðs þings voru kosnir:

Þorleifur Jónsson með 29 atkv.

Sigurður Stefánsson með 27 atkv.

Því næst var gengið til kosninga á 6 þjóðkjörnum þingmönnum, til þess, ásamt hinum konungkjörnu, að elga sæti í efri deild.

Fyrir kosningu urðu:

Sig. Jensson, þm. Barðstr. með 30 atkv.

Sig. Stefánsson 1. þm. Ísf. — 30 —

Þorl. Jónsson, 2. þm. Húnv. — 30 —

Gutt. Vigfússon, 2. þm. S.-M. — 29 —

Jón Jakobsson, 2. þm. Skagf. — 25 —

Jón Jónsson, 2. þm. N.-M. — 22 —

Var síðan fundi frestað til þess, er forsetar beggja deildanna væru kosnir.

Fundur settur aptar kl. 3³/₄ e. h. til þess að kjósa 3 menn í nefnd, er ásamt forsetum deildanna skyldu rannsaka kosning þingmanns Mýramanna og koma fram með tillögur um hana.

Kosnir voru:

Ólafur Briem með 21 atkv.

Kristján Jónsson með 17 atkv.

Guðlaugur Guðmundsson með 15 atkv.

Fyrsti fundur í efri deild, miðvikudaginn 1. ágúst. — Eptir að hið sameinaða alþingi hafði lokið störfum sínum eptir fyrðæmdu þingskapanna, 1., 2. og 3. gr., tók efri deild alþingis sjer sæti í þingsal efri deildar.

Þessir þingmenn áttu sæti í deildinni:

A. Konungkjörnir:

1. L. E. Sveinbjörnsson, 1. kgk. þm.

2. Hallgrímur Sveinsson, 2. kgk. þm.

3. Kristján Jónsson, 3. kgk. þm.

4. Árni Thorsteinsson, 4. kgk. þm.

5. Jón A. Hjaltalín, 5. kgk. þm.

6. Þorkell Bjarnason, 6. kgk. þm.

B. Þjóðkjörnir:

1. Guttormur Vigfússon, 2. þm. S.-Múlas.

2. Jón Jakobsson, 2. þm. Skagfirðinga.

3. Jón Jónsson, 2. þm. N.-Múlasýslu.

4. Sigurður Jensson, þm. Barðstrendinga.

5. Sigurður Stefánsson, 1. þm. Ísfirðinga.

6. Þorleifur Jónsson, 2. þm. Húnvetn.

Af þingmönnum deildarinnar var L. E. Sveinbjörnsson 1. kgk. þm. fjarverandi, en allir hinir voru viðstaddir.

Elzti þingmaður deildarinnar, Á. Thorsteinsson, 4. kgk. þm., stýrði forsetakosningu og kvaddi sjer til aðstoðar sem skrifara Jón A. Hjaltalín 5. kgk. þm. og Þorleif Jónsson 2. þm. Húnvetn.

Forseti var kosinn:

Árni Thorsteinsson með 10 atkv.

Varaforseti var kosinn:

L. E. Sveinbjörnsson með 8 atkv.

Hallgrímur Sveinsson fjeck 2 atkv.

Því næst voru kosnir skrifarar deildarinnar:

Jón A. Hjaltalín með 9 atkv.

Þorleifur Jónsson með 9 atkv.

Annar fundur, fimmtudaginn 2. ágúst kl.

1 e. h. Allir á fundi, nema L. E. Sveinbjörnsson 1. kgk. þm. og Sigurður Jensson þm. Barðstrendinga.

Landshöfðingi lagði fram frumvarp til laga um afnám gjalds af fasteignum, þá er eigandaskipti verða að eiganda lifandi.

Annar fundur í sameinuðu þingi, laugardaginn 4. ágúst kl. 9 f. h. Allir á fundi.

Fóroeti lagði fram brjef frá 2. þm. Eyfirðinga (K. J.), um að hann elgi kæmi á þing í sumar.

Tillögur kjörbrjefa nefndarinnar um kosningu þingmanns Mýramanna. (C. 12).

Framsögumaður (Guðl. Guðmundsson):

Sem framsögumaður nefndar þeirrar, er h. sam. alp. kans til þess að rannsaka og segja allt sitt um kosningu Halldórs Danielssonar, þm. Mýramanna, leyfi jeg mjer að vísa til nefndarálitsins viðvikjandi ástæðum fyrir tillögum nefndarinnar í þessu máli. Jeg skal jafnframt geta þess, að við höfum eptir að nefndarálitid var samið fengið nokkrar frekari upplýsingar þessu viðvikjandi og vil jeg minnst á þær stuttlega.

Árið 1892 mættu á kjörfundi, sem haldinn var í september, 65 menn af 204, sem kosningarrjett höfðu, en í júní 1894 mættu 72 af 196; af þessu sjest, að þessi hinn síðari kjörfundur hefur verið betur sóttur, þrátt fyrir galla þá eða misfellar, sem á fundarboðinu voru. Ennfremur höfum við líka sjöð, að elgi að eins í heidur 3 af þeim mönnum, sem undir kæruskjalinu stóðu, áttu eigi kosningarrjett í þessu kjördæmi. Nöfn þeirra finnast ekki á kjörskrá þessa kjördæmis fyrir tímabilið 1893—1894. Sömuðis vil jeg geta þess, að dálitil talnavigilla hefur skert inn í nefndarálitid. Það er nefnilega ekki rjett, að 20 af þeim 24, sem kærðu, hafi úr Borgarhreppi verið, þaðan voru að eins 19, en aptur á móti voru 2 úr Staðhófstungum, þar sem fundarboðid fyrst var birt. Jeg verð að leggja nokkra áherzlu á það, að úr þeim hreppi, Borgarhreppi, þaðan sem flestar undirskriptir voru undir kæruskjalid, mættu á kjörfundinum 27 kjösendur af 35 alls. Hjer er þess einnig að gæta, að hjer kæra ekki þeir menn, sem af einhverjum ástæðum ekki komu á kjörfund, nje kusu, nei, það er allur þorri kærendanna, sem hefar mætt á kjörfundi. Það er því eðlilegt, að þeir hafi ekki getað borið það fyrir sig, að þeir sjálfur vissu ekki af fund-

inum. Þeir hafa ekki getað komið fram með nein gögn fyrir því, að þessi gall, sem á fundarboðinu var, hafi orðið þess valdandi, að nokkur annar kjösandi hafi setið heima, og eigi notað kosningarrjett sinn, af því að hann ekki vissi um fundinn.

Gallar þeir, sem kæruskjalid getur um, að sjeu á þessari kosningu, eru í fyrsta lagt, að kjörstaður hafi verið fluttur frá Eskiholdi í Borgarhrepp að Galtarholdi í sama hrepp, án þess að til þess væri fyrirfram fengið samþykki sýslunefndar og ámtmanns. Um þetta atriði er itarleg skýrsla í brjefi sýslumanns til landshöfðingja, dagsett 24. júní. Er þar tekið fram, að ámtmaður hafi á embættisferð sinni 3. júní samþykkt færslu kjörfundarstaðarins, eins og framlagt skjal frá sýslumanni einnig vottar. Nefndin getur því eigi álitid, að þessi galli geti stórvægilegur kallast, og það er meining hennar, að engum geti blandast hugur um það, að þetta hafi alls engin áhrif haft á úrslit kosningarinnar. Hitt atriði kæruskjalsins var ólögleg birting á kjörfundarboðinu; um það eru einnig itarlegar upplýsingar í nefndarálitinu og skal jeg því ekki fjölýrða um það atriði sjerstakt.

Nefndin hefur yfir höfuð að tala fylgt þeirri reglu að leggja því að eins með að samþykkja kosningu og kjörbrjef þessu manns, að gengið yrði úr skugga um, að hinir áorðnu gallar hafi engin áhrif haft á úrslit kosningarinnar, en að svo hafi eigi verið má hóslega sjá á skýrslum þeim, er málinu fylgja og hefar því nefndin byggt tillögu sína á þeim. Jeg hef áður tekið það fram, að eigi hafi þeir menn kært, sem af einhverjum ástæðum ekki komu á kjörfund; kærendarnir hafa hjer ekkert borið fram í eigin nafni, enginn þeirra segist sjálfur hafa setið heima, af því að hann vissi ekki um fundarboðid. Enginn af kærendunum hefur heidur hreyft mótmæltum gegn kjörfundarboðinu eða færsla

kjörstaðar, hvorki á sýslunefndarfundi 25. maí eða á kjörfundi. Enginn kærendanna hefur treyst sjer til að fullyrða, að nokkur kjósandi hafi sá verið, sem eigi vissi um kjörfundarstað og kjörfundardag nægilegum tíma fyrir kjörfund og enginn þeirra hefur komið með vottorð um, að svo hafi verið og efast jeg þó ekki um, að þeir hafi haft hug til þess að útvega sjer slik vottorð og hefðu sjálfsagt gjört, ef nokkur föng hefðu verið á því. Það væri allt öðru máli að gegna, ef vottorð hefðu verið lögð fram um, að einn eða fleiri ekki hefðu sótt fund, vegna þess þeir þekktu ekki fundarstaðinn eða væri ókunnugt um, hvenær kosningin hefði átt fram að fara. Nefndin hefur því álitid vöntun á þessu nægilega sönnun fyrir því, að kærendurnir hafi engin slik vottorð haft nje getað fengið. Helzt skyldi maður ætla, að það hefði komið að бага í vestari hreppum sýslunnar hvað fundarboðið kom seint, þótt vottorð hreppstjórans í Hraunhreppi raunar virðist benda á allt annað; en viðvikjandi vottorði hans skal jeg geta þess, að ekki er hægt að byggja mikið á því, þar sem hann einnig hefur skrifað undir kærúna og með því komizt í mótsögn við sjálfan sig og orðið ber að tvímælg; hann gjörir sem sje hvorttveggja að skrifa undir kæruskjalið og gefa vottorð um eða fullyrða, að hverjum kjósanda hafi fullkunnugt verið um kjörfundarstað og kjörfundardag nokkru fyrir kjörfund. Það verður því ekki byggt mikið á því, sem hann segir þessu viðvikjandi, ef ekkert væri annað til þess að byggja á; aptur á móti hefur sýslumaður í skýrslu sinni til landshöfðingja tekið það fram, að hann á Staðarhrauni kvöldið fyrir kjörfundinn hafi átt tal við 4 af kjósendum og hafi þeir allir verið á einu máli um það, að ómögulegt væri annað en kosningin hefði öllum orðið kunn í tæka tíð.

Jeg legg sjerstaka áherzlu á þetta í sambandi við vottorð hreppstjórans. Það

var því eindregið álit nefndarinnar, að kjósendurnir hefðu haft nægilegan undirbúningstíma undir kosninguna, enda þótt þessi dráttur hefði orðið á fundarboðinu, og að kosningin mundi hafa verið auglýst eins vel og almennt gjörist ef ekki betur. Því til stuðnings má geta þess, að manntalsþing voru haldin um þetta leyti og fundurinn auglýstur á þeim og allir vita, að þetta hefur í stórum mæli stutt að því, að undirbúningurinn undir kosninguna gat orðið svo góður, sem frekast varð vænt, því einn dagur, sem manntalsþing er haldið á, hefur í þessu atriði eins mikið að segja, sem vika til hálfsmánaðartími annars.

Þá vil jeg benda á nokkur dæmi frá undanfarandi árum, þar sem gallar hafa á kosningum verið, því að öllum mun kunnugt vera, að fyr hafa kosningar verið gallaðar en nú; árið 1869 kemur það fyrir, að kjörstjórnin í Ísafjarðarsýslu hefur fyrirskipað nýjar kosningar án þess að hafa til þess heimild eða hafa fengið boð um það. Um þetta urðu að visu miklar umræður en kosningin er þó tekin gild af því tilkynning stjórnar um hina nýju kosningu komust eigi til kjörstjórna, svo fljótt, sem vera átti; af þingtiðindunum 1887 sjest, að galli hefur verið á kosningu í Snæfellsnessýslu, en því máli var þá ekki frekar hreyft. Þar hafði sýslumaður sjálfur boðað nýja kosningu, áður en búið var að fyrirskipa hana með landshöfðingja úrskurði.

Hvað hið síðara atriði kæruskjalsins snertir, um drátt á kjörfundarboðinu, þá skal jeg geta þess, að það hefur mjög opt komið líkt fyrir áður, en hitt getur verið, að þá hafi ekki atkvæðamunurinn verið svo lítill. Við prófun kjörbrjefa á þingi 1881 kemur það fyrir, að í Suður-Múlasýslu hafi eigi kjörfundarboðið komizt til allra hreppstjóra með 4 vikna fyrirvara, og að líkindum hefur kjörfundur sama ár í Austur-Skaptafellssýslu eigi verið boðað.

ur með nægum fyrirvara. Það munu hafa verið enn stórvægari gallar á þingmannskosningu fyrir Austur-Skaptafellssýslu 1880, eins og h. þm. A.-Sk. (J. J.) mun bezt geta gefið upplýsingu um. Hvort líkir gallar hafi á fleirum kosningum verið undanfarin kosningarár er mér ekki fullkunnugt.

Jeg vil þá ekki fara fleirum orðum um þetta að sinni en biða átekta.

Guðjón Guðlaugsson: Um þau atriði, sem hér er um að ræða viðvikjandi kosningu þm. Mýramanna, munu menn nú að líkindum hafa mjög skiptar skoðanir. Nefndin hefur komið að þeirri niðurstöðu, að engir verulegir gallar sjeu á kosningu þessa manns og hefur h. framsögum. (G. G.) fært fram ástæður hennar fyrir því. Yfir höfuð að tala finnst mér rjett, að þeir, sem eru annarar skoðunar í þessu máli, gjöri grein fyrir skoðun sinni, svo menn yfirvegi sem bezt þau kæruatriði, sem fram hafa komið gegn gildi þessarar kosningar. Jeg fyrir mitt leyti verð að segja það, að jeg af mörgum ástæðum er á annari skoðun en hin háttv. nefnd er í þessu máli. Í fyrsta lagi vil jeg fara fáeinum orðum um færslu kjörstaðarins. Þegar um hana er talað og áhrif þau, sem hún getur hafa haft á úrslit kosningarinnar, þá kemur fleira til álita en vegalengdin ein. Það verður að taka tillit til, hvort hinn nýrri kjörstaður liggur betur í þjóðbraut, og hvoru þingmannsefninu, sem í kjöri var, muni hafa verið meiri hagur að þeim kost, sem vitanlega er viðurkennt, að hinn nýrri kjörstaður, sem hér er ræðir hafi fram yfir þann gamla. Því hefur að visu ekki verið mótmælt, að Galtarholt sje *eins vel* í þjóðbraut sem Eskiholt, fyrir flesta af þeim kjósendum, sem sóttu þennan kjörfund, en það er þó viðurkennt, að Galtarholt liggi fjær nokkrum þeirra kjósenda, sem ekki mættu á fundinum og sem því ekki verður sagt um með nægum rökum, að fundarfærslan hafi *ekki* haft áhrif á.

Alpt. 1894 A.

Mér fyrir mitt leyti finnst ástæða til að álykta, að breytingin hafi haft áhrif í þessu efni, eða í það minnsta hafi getað haft það. Svo verður enn fremur að athuga það, að Galtarholt er að mun betur í þjóðbraut en Eskiholt, fyrir *þá* kjósendur, sem gáfu því þingmannsefninu atkvæði sín, er hlaut fleiri atkvæðin að lokum, en eins og jeg hef vikið að, jafnvel fyrir suma af hinum flokknum en lakar fyrir nokkra af þeim sama flokki. Þetta finnst mér þurfa að athuga. Þetta að Galtarholt er í þjóðbraut, mælir með þeim stað sem hentugum kjörstað í framtíðinni, en að sama skapi mælir það á móti því, að kjörstaða breytingin hafi engin áhrif haft á kosninguna að þessu sinni, þar sem sú breyting var almenningi ókunn áður, og menn óvanir við að nota þennan nýja kjörstað, sem að þessu sinni verður að álitast ólöglegur.

Mér virðist annars, að þessi breyting sýslumannsins komi hálf undarlega fyrir. Málinu hafði að eins verið hreyft á sýslunefndarfundi árið áður, en því var öðru eins velferðarmáli hjeradsins ekki nema að eins hreyft? Var þetta það stórmál, sem þurfti langan undirbúning? Ætli að orsökkin til þessa dráttar sýslunefndarinnar hafi ekki stafað af því, að henni hafi ekki fundið þetta vera nein framúrskarandi nauðsyn, úr því málið gat ekki komið lengra en á varir nokkurra af nefndarmönnum, og af hverju gat þá sýslumanni þótt þetta svo bráð nauðsyn, að hann vinnur það til að beygja eða brjóta lögin, til þess að fá breytinguna afgjörða fyrir þennan kjörfund, eða að eins vegna hans eins?

Þegar kjörfundarstaðurinn hefur verið Eskiholt allt frá ómunatíð, og þegar ekki koma neinar skýrslur um það, að hann hafi verið svo óheppilega valinn, að orðið hafi að sök jafnvel um mesta votviðrakafla ársins (septemberm.) og þegar heimreiðin þangað hefur þó ávallt reynzt

2 (18. ágúst).

vel fær, (sem þó er hið eina, er staðnum verður talið til ógildis), í votviðratið á hausti, þá er líklegt, að kjósendur hefðu komið á staðinn fyrir þessari tálmun um bezta tíma ársins og í mestu þurviðratið, eins og var í vor um það leyti. Það mun því einkum af þessum ástæðum, að mönnum finnst ekki ástæðulaust, þó sumum kunni að virðast svo sem þessi breyting o. fl. hafi ekki verið alveg laus við hlutdrægni á sýslumannsins síðu. Eða getur nokkur sannað að svo hafi ekki verið? Mjer virðist hvorttveggja jafn ósannanlegt. Vitanlega getur sýslumaðurinn og aðrir, sem hans flokk hafa fylgt, gjört ógildar þessar tilgátur sýslubúa sinna en einungis með einu móti, sem jeg vildi líka ráða honum til að styðja að og skal jeg minnst á það síðar.

Þó að sýslumaður fengi samþykki sýslunefndar og amtmanns til færslu á kjörstaðnum, löngu eptir að hann hefur gefið út boð um kjörfund á þessum stað, þá finnst mjer það þýðingarlaust. Samþykki hinna hlutaðeigandi stjórnarvalda átti að koma áður en boðin um kjörfund voru gefin út, til þess hann væri löglegur.

Viðvíkjandi hinu síðara atriði kæruskjalsins, að kjörfundur hafi eigi verið boðaður með 4 vikna fyrirvara, þá er það alveg rjett kært og á rjettum rökum byggt. Úr því það er skýrt ákveðið að boða kjörfundi með 4 vikna fyrirvara minnst, sem eru 28 dagar, þá getur það aldrei orðið annað en lögleysa að láta að eins 19 daga ganga til kjörfundarboðsins eða hver getur sannað, að 19 dagar sjeu sama sem 28 dagar, ætli að alþingi vilji taka það að sjer, eða h. framsögum. einn? Allir hljóta líka að sjá, hve mikla þýðingu það hefur, að fundurinn sje boðaður með nægum fyrirvara; það er ekki nóg, að menn viti af kjörfundi rjett áður en hann á fram að fara, því það getur opt komið fyrir, að menn geti ekki breytt fyrirætlunum sín-

um eða ákvörðunum, þegar um stuttan tíma er að ræða.

Hvað vottorði hreppstjórans í Hraunhreppi viðvíkur, þá er jeg algjörlega samdóma h. framsögum. (G. G.) um, að eigi verði mikið á því byggt, því maðurinn verður fyrir það ekki vel samkvæmur sjálfum sjer, en mjer sýnist það helzt benda á, að sýslumaðurinn hafi farið nógu langt í því að afla sjer slíks vottorðs, þar sem hann hlaut þó að sjá, að vottorðið mundi kasta skugga á virðingu hreppstjórans.

Mjer er ómögulegt að skilja í því, hvernig h. þm. V.-Skaptf. (G. G.) getur sagt það, að hvorki færsla kjörstaðarins nje fresturinn á kjörfundarboðinu hafi alls engin áhrif haft á úrslit kosningarinnar. Hjer þarf það þó ekki að vera mikið, hjer munar að eins 2 atkvæðum, hefði færslan eða timinn haft að eins ofurlitil áhrif, þá er annar orðinn þingmaður kjördæmisins, og hver getur sannað, að það hafi ekki haft svo mikil áhrif? Yfir höfuð að tala finnst mjer nefndin leggja meiri áherzlu á það, sem sýslumaður færir sjer til varnar, eða taka meira tillit til varnar hans, heldur en orða kjósendanna. Þótt 19 af kærundunum sjeu úr Borgarhreppi, og að þeir hafi mætt á fundinum og greitt atkvæði þar, þá sje jeg ekkert undarlegt við það. Eða hvi skyldu þeir ekki hafa ástæðu til þess að kvarta, þegar þeir halda, að þeir hafi verið ofurlíði bornir, með aðstoð miður löglegra meðala? Þegar þeir sjá, að ekki mæta nema örfáir menn úr hinum fjarlægari hreppum, sem þeir bjuggust við liðsinni af, og að þeir jafnframt sjá, að því fleiri (eða fleiri en þeir höfðu búizt við), mæta úr mótflokknum, og þegar þeim að lokum finnst þetta hvorttveggja stafa af ólöglegri meðferð kosningarinnar frá upphafi, þá finnst mjer ekkert eðlilegra en að þeir kæri.

Það virðist nokkuð undarlegra eða koma nokkuð óviðkunnanlega fyrir sjónir,

að 2 af kjósendum þess, sem fleiri fjekk atkvæðin, skuli vera með að kæra yfir úrslitunum og óska þess, að kosningin verði dæmd ógild, en þetta getur þó engan veginn stutt þann málspartinn, sem h. framsögum. (Guðl. Guðm.) hefur tekið að sjer að verja. Það eru mestar líkur til, að nöfn þessara tveggja manna sjeu undir kærunum af því, að þeir eptir að kosningin var afstaðin, hafi þótt sjá, að þeir og þeirra flokksmenn mundu verða bendlaðir við þann orðróm, að hafa beitt ólöglegum meðulum til þess að fá vilja sínum fullnægt, og að sigurinn mundi (þannig fenginn) verða þeim fremur til ámælis en ánægju, svo að eina ráðið til þess að afstýra þessu væri, að koma því til leiðar, að kosið yrði upp aptur, og þá á löglegan hátt í alla staði, til þess að losna við allt ámæli og allar getsakir.

Þetta gefur oss því ástæðu til að halda, að ekki einungis allir, sem kusu það þingmannsefnið, sem færri fjekk atkvæðin, vilji láta kjósa upp aptur, heldur að meiri eða minni hluti af þeim, sem á móti voru, vilji hið sama, og þar eð atkvæðin skiptust í tvo jafna hluta, þá má álykta þar af, að meiri hluti kjósendanna í Mýrasýslu vilji, að endurkosning fari fram. En þegar nú meiri hluti eins kjördæmis vill heldur vera þingmannslaust, en að kosning sú, er fram hafi farið, standi, þá veit jeg ekki, hvernig þingið getur verið þekkt fyrir að neita um slíka bæn og staðfesta með því lögleysu.

Hvað viðvikur áminningu þeirri, sem nefndin fer fram á, að veitt verði viðkomandi sýslumanni, þá verð jeg að geta þess, að mjer finnst það atriði í nefndarálitinu harla þýðingarlitið, og alls ekki samkvæmt aðalályktan h. nefndar.

Það er rjett eins og yfirdómur segði við undirdómara: dómurinn frá þjer er rangur og ólöglegur í alla staði, en jeg ætla þó að staðfesta hann sem rjettan, en þú fær sekt. Mjer finnst þingið þá

fyrst geta kvatt stjórnina til þess að áminna hlutaðeigandi sýslumann, þegar það er búið að úrskurða gjörðir hans ólöglegar með því að ógilda kosninguna, en fyr ekki; annars verður það að láta stjórnina sjálfráða í þessu efni, og það held jeg mætti nú vera, hvort sem væri. Það er mein- ing mín, að heiður þingsins liggi við, ef það ekki úrskurðar þessa kosningu ólögmaeta. Það er engin meaning í að samþykkja hana, sje hún lögleysa ein, og það viðurkennir nefndin að hún sje, bæði hvað snertir stað og stund. Það er enginn maður, sem ekki sjer, að kosningin er ólögmaet, og hvers vegna á þá að vera að samþykkja hana? Það hefur verið borið hjer fram í deildinni þessu til afsökunar, að þetta hafi komið fyrir áður og ávallt verið samþykkt af þinginu, en fyrst hefur samskonar aldrei komið fyrir áður, en þó svo hefði verið, hefði þingið alls eigi bundið hendur sínar fyrir ókomna tíma í þessu efni. Það má heldur ekki jafna þessu tilfelli, sem hjer um ræðir við formgalla, sem enginn kærir, því það er allt öðru máli að gegna, þegar svo er.

Það getur að vísu opt hafa komið fyrir, að þótt galli hafi verið á kosningu, að þingið hafi samþykkt hana, af þeirri ástæðu, að það hafi ekki vitað, hver gallinn hafi verið, þegar enginn kærði, og að því er snertir kosninguna í Borgarfjarðar-sýslu nú, þá get jeg sagt fyrir mig, að jeg vissi ekki um neinn galla á henni, enda gat framsögum. þeirrar deildar, sem hafði það kjörbrjef til rannsóknar, ekkert um hann.

Mjer finnst því ekki ástæða til, þó að vjer kynnum að sjá, að þingið mundi einhvern tíma hafa samþykkt lögleysu óafvitandi, að það af þeirri ástæðu sje um aldur og æfi skyldugt til þess, að samþykkja aðrar lögleysur og það vísvitandi. Þetta hlýtur þó að eiga sjer takmörk, sem þingið má ekki fara fram yfir, og ef það fer fram yfir þau, þá hef-

ur það misst virðingu fyrir rjetti sínum og gjörðum, en ef það reynir ekki að halda uppi virðingu sjálfs sín, þá munu ekki aðrir gjöra það.

Viðvíkjandi dæmi því, sem h. framsögum. (Guðl. Guðm.) tók frá þingi 1869, þá verð jeg að geta þess, að fáir af þeim, sem þá voru á þingi, eru það nú, og væri því ekki óeðlilegt, þótt mál þetta fengi önnur afdrif en hitt fjekk. Sömuleiðis má geta þess, að mikið er breytt síðan 1887, og vjer, sem nú sitjum á þingi, erum ekki bundnir við gjörðir þeirra, sem þá skipuðu þingmannabekkina, nema að því er snertir þau lög, sem þá voru samþykkt.

Jeg skal þá ekki fjölyrða um þetta meira að sinni, með því fleiri munu vilja taka til máls.

Jón Jónsson (þm. A.-Sk.): Jeg skal ekki lengja umræðurnar mikið, en af því að h. framsögum. (Guðl. Guðm.) vitnaði til mín mín í ræðu sinni, og mjer er kunnugt um atriði það, sem hann skaut til mín, þá skal eg leyfa mér að segja fáein orð.

Jeg skal játa það, að í málum slíku, sem þetta er, sje það einkar áriðandi fyrir þingið að gæta þess vel, hvað það gjörir, vaka yfir sínum eigin lögum og því að þeim sje framfylgt. En þegar vjer athugum venju undanfarinna þinga, þá sjáum vjer, að þau hafa tekið mjög vægilega á formgöllum við þingmannakosningar; og eptir að jeg hef athugað skjöl þessa máls, sje jeg ekki betur, en að áður hafi komið fyrir meiri gallar á kosningum en á kosningu þessari. Sjerstaklega er mjer kunnugt um kosninguna í Austur-Skaptafellssýslu haustið 1880. Þar var ekki einungis sá galli á, auk annara fleiri, að kjörfundur væri boðaður of seint, jafnvel svo seint, að sumum kjósendum var eigi kunnugt um hann fyr en rúmri viku áður en kosningin átti að fara fram, heldur var þetta notað af manni einum til þess að aptra kjósendum í ein-

um hreppnum frá því að sækja kjörfund, og því slegið fyrir, að það væri þýðingarlaust með því að kosningin mundi verða ólögmaet. Jeg segi ekki, að þetta hafi haft áhrif á úrslit kosningarinnar, en hugsanlegt er það þó. En hvað sem því liður, þá liggur hjer þó fyrir dæmi þess, að menn komu ekki á kjörfund, af því að þeir hjeldu að hann mundi verða ólögmaetur. Slíkt liggur ekki fyrir í Mýrasýslu. Jeg efast ekki um, að fram mundu komin vottorð, ef svo hefði verið. Jeg myndu mjer og, að Hraunhreppingar hefðu fleiri orðið til að skrifa undir kærana, ef þannig hefði verið háttað hjá þeim.

H. þm. Strand. (Guðj. G.) tók það fram, að eigi hefði verið kært yfir kosningunni í Austur-Skaptafellssýslu. Það er að visu satt, en þó mátti það vera alkunnugt þingmönnum bæði af kjörbókareptirriti og blöðunum, hvernig kosningin hafði fram farið. Kosningarlögin voru nýleg, þegar kosning þessi fór fram, og maðurinn, sem jeg minntist áðan á, hafði verið alþingismaður; hann ljet í ljósi, að sjer væri mjög annt um að halda uppi hinum nýju lögum, og skrifaði í „Fróða“ og leitaði álits ritstjórans um kosninguna. Ritstjórinn var þá einmitt hinn ágæti þingmaður, Einar Ásmundsson í Nesi; hann taldi að visu galla á kosningunni, en þó eigi svo mikla, að ástæða sýndist til að ónýta hana fyrir þá, enda mætti telja það fremur mót bókstaf en anda laganna, þó biðtíminn frá birtingu kjörfundarboðs til kosningarinnar væri eigi fullar 4 vikur. Að þingmenn hafi verið þessu samdóma, má ráða af því, að kosningin var samþykkt orðalaust, enda sýnist það aðalatriðið, að allir kjósendur viti í tíma um kjördaginn, og eptir skjölum þeim, sem hjer liggja fyrir, eru líkindi til, að svo hafi verið í Mýrasýslu að þessu sinni.

Einar Jónsson: Það er venja í borgaralegu félagi, að þyki einhverjum rjettur sinn fyrir borð borinn, þá leitar hann dóm-

stólanna. Í þessu máli er þingið dómstóllinn, það er ætíð dómstóllinn, frá því verður málinu ekki skotið til æðri dóms og því verður það eitt að bera ábyrgðina fyrir dómsúrslitin. Jeg þykist vita, að alþingi muni vilja fylgja líkri reglu og aðrir dómstólar hér á landi, þeirri reglu, að dæma eptir lögunum einum og öðru ekki, þegar einhver leitar rjettar síns og óskar að fá að njóta verndar laganna. Hjer er nú komin fram skýlaus kæra og allir h. þm. sammála um, að lög hafi verið brotin, þá skil jeg ekki, að þingið geti gjört annað en dæma ógilda kosningu þá, sem kært er yfir. Hingað til hefur eigi verið kært fyrir þingi yfir kosningum, síðan þingið varð löggjafarþing, þótt gallar kunni að hafa verið á þeim, og hefur þingið jafnan samþykkt kosningarnar, þrátt fyrir gallana; mun þingið hafa litið svo á, að hlutaðeigandi kjördæmi muni eigi hafa verið mjög óánægt með þingmann sinn, úr því eigi var kært og því eigi hirt um að ógilda kosningu hans. En hjer er öðru máli að gegna; hjer liggur fyrir skýlaus kæra frá kjósendum, þeir bera fyrir sig rjett þann, sem stjórnskráin og kosningarlögin veita þeim, og heita á alþingi, að það veiti kjördæminu fulltingi til að njóta rjetttra laga. Þegar máli er þannig varið, sje jeg ekki annan veg fyrir þingið en að dæma kosninguna beint eptir lögunum, og jeg skýt því undir alla þá dómendur, er hjer sitja nú, hvort nokkrum þeirra mundi hafa getað komið til hugar, að dæma kosningu þessa öðru vísi en ógilda, ef hún hefði verið lögð undir dómsatkvæði þeirra á venjulegan hátt. En hvað sem því liður, þá ræður þessi skoðun mín á málinu atkvæði mínu í því.

Framsögum. (Guðlaugur Guðmundsson): H. þm. Strand. (Guðj. G.) gat þess til, að kjörstaðurinn mundi hafa verið fluttur á þann stað, er afskekktari hefði verið fyrir þá, er eigi vildu kjósa það þingmanns-efnið, er kosningu hlaut. Þessi tilgáta

h. þm. er ekki rjett. Galtarholt liggur betur við fyrir alla kjósendur en Eskiholt. Sjerstaklega vildi jeg biðja h. þm. (Guðj. G.) að athuga betur þau orð sín, er hann sveigði því að kjörstjóranum, að hann hefði flutt til kjörstaðinn af hlutdrægni. Þetta eru meidýrði, sem h. þm. veit að óhátt er hjer fram að bera, því að sakborningurinn getur ekki náð til hans eða hreinsað sig undan áburði þessum nema þingið leyfi. H. þm. (Guðj. G.) sagði, að kosningargallarnir hefðu ekki þurft að hafa áhrif á nema eina tvo menn til þess að breyta kosningarúrslitunum. Þetta er að visu rjett. En hvi nefna kærendurnir eða h. þm. sjálfur ekki þessa tvo menn? Kærendurnir höfðu nógan tíma til að smala kjördæmið og útvega sjer vottorð. En þeir hafa annaðhvort ekki reynt það, eða þeir hafa reynt að útvega sjer vottorðin en eigi fengið þau. Þannig hlýtur hver óhlutdrægur maður að líta á málið. H. þm. (Guðj. G.) minntist líka á, hver takmörk þingið ætti að setja í þess háttar málum. Frá laganna hlið er *vilji þingsins* hin einu takmörk, sem um er að ræða.

Jeg get svarað h. 1. þm. N.-M. (E. J.) því, að fyrir juridiskum dómstóli verður að dæma eptir lögunum einum; en þingið er ekki juridiskur dómstóll, heldur pólitiskur, og það hefur miklu frjálsari hendur og er eigi á sama hátt bundið við að að dæma eptir bókstaf laganna sem juridiski dómstóllinn. Þetta er þannig skoðað í öllum löndum. Að öðru leyti þarf jeg ekki að útlista þetta frekar, því að jeg býst ekki við öðru, en að allir, sem kunna að gera mun á pólitiskum dómstóli og juridiskum muni vera mjer samdóma.

Jón Jónsson (1. þm. Eyf.): Jeg fann mig knúðan til að biðja um orðið til þess að gjöra grein fyrir atkvæði mínu, og mun þó að miklu leyti leiða hjá mjer að tala um eða svara ræðum h. þm. í máli þessu. Þó verð jeg að minnast á eitt atriði í ræðu h. framsögum. (Guðl. G.).

Hann kvað kærundur hafa haft nógan tíma til að smala vottorðum, er sýndu að hjer væri í sannleika um þá galla að ræða, er áhrif hefðu haft á kosningarúrlitin. Þetta er rjett mælt. En jeg skal leitast við að upplýsa, hvi þeir muni ekki hafa gjört það. Það stafar beint af því, að kærendurnir eru ekki lögfræðingar eða málafærslumenn, heldur eru það ólöglaðir menn, sem eru sannfærðir um, að þeir hafi rjett mál fram að bera, og þurfi því ekki að nota málfærslulega krókstigu til að ná rjetti sínum, eða leita atkvæða, er máske yrðu talin misjöfn. Þetta virðist kjörstjórinn í Mýrasýslu betur hafa kunnað. Jeg hika ekki við að segja þetta, þótt það kunni að varða við lög, því að málið horfir beint þannig við frá mínu sjónarmiði. Kjörstjórinn játar það sjálfur, að hann hafi gengið á móti berum ákvæðum laganna, og þegar það var „notoriskt“ sannað, að hjer hefði verið framið lagabrot, hvað var þá eðlilegra, en að kærendurnir álitu það eitt nóg til þess að þingið rjetti hluta þeirra; það hefði legið nærri vantrausti á rjettðæmi alþingis, að láta sjer til hugar koma að fleiri gögn þyrftu en fram eru komin til þess að það dæmði kosninguna ógilda. Jeg var svo heppinn að vera í þeirri kjörbrjefadeild, sem hafði mál þetta til meðferðar; kynnti jeg mjer þá þegar málsskjölin og myndaði mjer ákveðna skoðun í málinu, Jeg hafði annars að nokkru leyti gjört það áður, því að á leiðinni til alþingis lagði jeg leið mína um Mýrasýslu, til þess að geta kynnt mjer á sjálfum staðnum sem best málavöxtu og skoðanir manna þar á málinu, og af viðtali við málsmetandi menn í kjördæminu fjekk jeg þá hugmynd, að hjer væri ekki einungis um einfalda formgalla að ræða, heldur þá galla, er áhrif hefðu haft á úrlit kosningarinnar, og að hún hlyti því að vera ólögmet. En annað hefur nú orðið ofan á hjá h. nefnd.

Hversvegna boðar sýslumaður kjörfundinn ekki með lögboðnum fyrirvara? Það er ekki komið fram eitt einasta orð því til skýringar eða afsökunar. Jeg tek ekki undir með h. þm. Strandm. (Guðj. G.) að kjörstjórinn hafi gjört það af hlutdrægni, en hvi getur hann ekki hafa gjört það af þeim ástæðum eins og öðrum? Engin sönnun er komin fram fyrir því.

Það hefur verið tekið fram, að þingið hafi verið vægt að undanfögnu, en fyrir það er það ekki skyldugt til að vera það framvegis. Hjer kemur fyrir alveg einstaklegt dæmi, sem aldrei hefur áður komið fyrir á löggjafarþingum vorum. Munurinn er einkum fölginn í því, að kjösændurnir, sem rjettarins eiga að njóta, kæra að rjettur hafi verið brotinn á sjer og leita ásjár alþingis. Jeg sje ekki betur en að hinn langi frestur, sem kjösændum er gefinn í kosningarlögnum sje ætlaður til þess, að þeim gefist sem best kostur á að búa sig vel undir kosninguna, og að hver sem skerðir þennan frest, skerði rjett kjösændanna. Hvað viðvikur birtingunni í Hraunhreppi, þá er því haldið fram, að kjösændur þar hafi í síðasta lagi vitað um kjördaginn á manntalsþinginu. En hvað sem því líður, þá væri fróðlegt að fá að vita, hve margir kjösændur hefðu mætt úr Hraunhreppi, ef þeir hefðu vitað kjördaginn einni viku fyr. Vist gæti farið svo, að sú vitneskja sýndi, að birtingartíminn hefði haft áhrif á kjörfundarsóknina þaðan, og ef til vill veruleg áhrif á kosninguna. En það sem einkum hefur áhrif á skoðun mína og leiðir til þess að jeg neita gildi kosningar þingmanns Mýramanna er þetta, að kjösændur leita verndar þingsins, er yfirvaldið eptir *eigin játningu* hefur brotið lög á þeim. Jeg sje ekki, að þingið geti haldið sæmd sinni að minnsta kosti ekki gagnvart almenningi, ef það skellir skolleyrum við kærunum, og fellst á till. nefndarinnar. Jeg fæ annars ekki betur sjeð, en að

nefndarálitíð sje málsvörn fyrir kjörstjórnina í Mýrarsýslu (Ýmsir: Nei). Jeg býst ekki við að höfundur nefndarálitsins og þeirra fylgismenn muni játa að svo sje, það væri til ofmikils ætlazt.

Það er alltaf verið að berja það fram, að allir hafi vítað um kjörfundinn, en það eru engar sannanir komnar fram fyrir, að svo hafi verið, þvert á móti kærurnar benda á hið gagnstæða allótviræðlega og eitt er það, sem þær segja afdráttarlaust. Í þeim stendur með berum orðum: „Og enn aðrir voru þeir, sem heima sátu vegna þess, að þeir hugðu þýðingarlausan þennan kjörfund, þar eð hann eigi var boðaður með lögmætum fyrirvara nje á lögákveðnum stað“. Hjer er bein fullyrðing þess, að sumir hafi setið heima af þessum ástæðum og eins og allir sjá hafa þeir ekki þurft að vera margir til þess að það gæti haft áhrif á kosningarúrslitin; og þótt nú einhver vilji segja, að ekki sje trúlegt að menn hafi setið heima fyrir þessar sakir, þá höfum vjer heyrt tilfært óhrakið dæmi hins sama úr Austur-Skaptafellssýslu 1880. Mjer þykir illt að þurfa að segja það, en svo er það, að forsetar beggja deildanna, þeir menn, sem vjer höfum sjerstaklega valið til þess að halda uppi sæmd þingsins, þeir hafa báðir skrifad undir nefndarálitíð, er tekur málstað mótpartsins og útlistar málið frá hans sjónarmiði, en tekur eigi tillit til rjettmætra kvartana þeirra, er þeir menn bera fram, er fyrir lagabroti hafa orðið.

Það er tilnefndur í nefndarálitinu einn maður, prófasturinn í Mýrasýslu, er á að hafa komið kærinni af stað og vera höfundur hennar. Hvi er svo að orði komizt? Er það til þess að draga úr kærinni og gjöra hana tortryggilega, svo sem sje hún eins manns verk? Jeg gæti sagt frá, hvernig oddviti kjörstjórnarinnar kom fram á kjörfundinum og borið fram sannanir fyrir því, að framkoma hans þar geti naumast talizt óhlutdræg. Það er

hart, að kærendurnir skuli eins og vera lagðir í einelti, en að því virðist taflan yfir þá í nefndarálitinu stefna. Það er satt, að flestir kærendurnir eru úr Borgarhreppi, og kjósendur þess þingmannsefnisins, sem ekki hlaut kosningu. En þó eru í kærendatölunni menn af öllum 3 flokkunum, bæði þeir, sem kusu þingmannsefnið, er fleiri atkv. hlaut, þeir, sem kusu hitt þingmannsefnið, og þeir, sem hvorugan kusu. Jeg fæ því ekki betur sjed, en að hjeraðið sje svo vel „representerað“ með nöfnum þeim, sem undir kærinum standa, að eigi sje átylla til að heimta að betur sje. Jeg skora á h. framsögum. (Guðl. G.) að sýna, hvað langt megi ganga í því að gjöra lagabrot, til þess að þingið eigi að skerast í leikinn. Og til hvers höfum vjer stjórnarskrá, og kosningarlög, ef vjer viljum ekki beita þeim, þegar til vor er leitad, til vor, sem fremst allra manna eigum að vaka yfir virðingu laganna og styðja að því, að þeim sje framfylgt? Jeg skal játa það, að jeg hef verið nokkuð harðorður og að jeg hef ef til vill mælt þau orð, er sumir álita miður eiga við. En hjer er um alvarlegt mál að ræða, og jeg vildi láta í ljósi skoðun mína í því skýrt og skiljanlega.

Skúli Thoroddsen: Af því að jeg er einn í þeirra tölu, sem eigi eru samþykkir nefndarálitinu, þá skal jeg stuttlega gjöra grein fyrir atkvæði mínu. Eins og viðurkennt er í álitsskjali nefndarinnar, eru tveir stórgallar á kosningu þeirri, er hjer ræðir um. Annar er sá, að sýslumaður hefur, án þess að hafa fengið samþykki hlutaðeigandi stjórnarvalda, breytt til um kjörfundarstaðinn; hinn er sá, að kjörfundur hefur ekki verið boðaður með nægum fyrirvara. Hvorttveggja þetta er skýlaust brot á kosningarlögnum. En það hefur sjálfsagt vakað fyrir h. nefnd, að hingað til hefur þingið tekið vægilega á kosningargöllum og að eigi væri rjett að breyta nú frá þeirri stefnu, heldur láta náðina ganga fyrir rjettinum og samþykkja

kosninguna með báðum þessum göllum. H. framsögum. (Guðl. G.) tók það fram, að það hefði áður komið fyrir að breytt hefði verið um kjörstað, og sömuleiðis, að kjörfundardagur hefði eigi verið auglýstur með nægum fyrirvara. En jeg veit ekki eitt einasta dæmi til, að hvorttveggja þetta hafi komið fyrir við sömu kosninguna. Og þótt þingið hafi áður samþykkt kosningu, er annar þessara galla hefur verið á, þá leiðir engan veginn af því, að það þurfi eða eigi að samþykkja þá kosningu, þar sem þeir eru báðir.

Það er að visu satt hjá h. framsögum. (Guðl. G.), að þingið hefur fullan „formellan“ rjett til að taka kosninguna gilda, og líka er það rjett, að þingið sem „pólitisk institution“ er ekki bundið sömu reglum sem juridiskur dómstóll. En eigi að síður verður h. þm. (Guðl. G.) að játa, að harla varúðarvert er fyrir þingið að samþykkja þingmannskosningu, hve miklir gallar, sem á henni kunna að vera. Slik vægð getur haft næsta varúðarverðar afleiðingar, og vjer höfum jafnvel þegar fengið að kenna á þeim. Við hverjar þingkosningar koma fram einhverjir kosningargallar, og kemur það sjálfsagt meðfram til af því, að kjörstjórnir hafa ekki hitann í haldinu; þær hugsa sem svo, að ekki sjeundrað í hættunni, þótt smá-gallar sjeu á kosningunni, þingið taki ekki hart á þeim, og varla fari það að ónýta kosninguna fyrir þeirra sakir. En ef þingið „statúeraði“ einu sinni „exemplum“, þá mundu kjörstjórnirnar fara að sýna meiri varúð og vandfærni. Það hefur verið tekið fram, að kosningin hafi ekki verið boðuð með nægum fyrirvara. Slika kosningu er varúðarvert að samþykkja sökum afleiðinganna, sem það gæti haft. Setjum svo að kjörstjórnin vissi, að einhver sá byði sig fram, er honum væri kunnugt um, að landstjórnin vildi útiloka frá þingmennsku. Þá gæti hugsazt sá kjörstjóri, sem ekki horfði í að baka sjer

nokkra ábyrgð með því að brjóta kosningarlögin, ef hann með því gæti bægt þingmannsefninu frá, og þannig áunnið sjer hylli landstjórnarinnar. H. nefnd hefur lagt áherzlu á, að það hafi eigi sannazt, að öllum kjósendum hafi eigi verið kunnugt um kjördaginn á undan honum. En þess er að gæta, að eptir fyrirmælum laganna er 4 vikna fyrirvari hin eina sönnun fyrir því, að kjósendur hafi fengið vitneskju um kjördaginn í tæka tíð. En þegar þessara fyrirmæla er ekki gætt, og tíminn skemmri, þá er ekki hægt að fá fulla vissu, nema með því að ganga fyrir hvers manns dyr og fá játningu hvers einstaks kjósanda um, að hann hafi vitað kjördaginn í tíma.

Bæði h. þm. A-Sk. (J. J.) og h. framsögum. (Guðl. G.) lögðu áherzlu á það, að kærendunum hefði átt að vera innan handar að útvega vottorð frá kjósendum um, að þeir hefðu ekki vitað um kjördaginn, og sömuleiðis vottorð frá einhverjum um, að þeir hefðu ekki mætt á kjörfundi, af því að þeir hefðu álitid kosninguna ólögmaeta, og því þýðingarlaust, að vera að ómaka sig á kjörfund. Þetta er að visu rjett, en þó eru þeir afsakanlegir, þótt þeir gættu þessa ekki, því að eins og h. 1. þm. Eyf. (J. J.) tók fram, þá eru kærendurnir rjettir og sljettir alþýðumenn og þekkja því ekki eins vel lögkróka sem h. framsögum. (Guðl. G.). Þó er það tekið fram af kærendunum, að þeir hafi verið þeirrar skoðunar, að kosningin hlyti að verða ógild, og er ólíklegt, að þeir einir hafi haft þá skoðun. Þá tók h. framsögum. (Guðl. G.) það fram, að kjörfundurinn í vor hefði verið betur sóttur en kjörfundurinn 1892, og skildist mjer hann vilja sanna með því, að allir kjósendur mundu hafa vitað um hann. En 1892 var kjörfundur í Mýrasýslu vitanlega mjög illa sóttur, og eigi er mikið á því að byggja, þótt Mýramenn hafi einhvern tíma sótt kjörfund ver en í vor. Frá mínu sjónar-

miði lítur svo út, sem sumir kjósendur muni ekki hafa sótt kjörfundinn í vor, af því að þeir hafi haldið, að kosningin mundi verða ólögmæt, og þar sem það bætist við, að eigi var nema tveggja atkv. munur milli þingmannaefnanna, þá þarf ekki miklu að skakka til þess, að gallarnir hafi haft áhrif á kosninguna. Jeg mun því fyrir mitt leyti ekki gefa atkv. með því að kosning þm. Mýramanna verði tekin gild, og mjer finnst þingið ekki geta forsvarað að ganga svo langt í væðaráttina.

Jeg mundi ef til vill hafa verið meira hikandi, ef um reglulegt þing hefði verið að ræða; en þar sem þetta er aukabíng, sem að eins á að standa stuttan tíma og mun hafa fremur fá mál til meðferðar, þá hefur það minni þýðingu, þótt Mýramenn verði í þetta sinn þingmannslausir.

Guðjón Guðlaugsson: H. framsögum. (Guðl. G.) mælti í ræðu sinni, að jeg hefði sagt, að kjörstaðurinn hefði orðið meira afskekktur við það að færa hann frá Eski holti til Galtarholts, en það hef jeg aldrei sagt. En hitt er víst, að kjörstaðurinn í Galtarholti var betur í þjóðbraut fyrir flesta af kjósendum þess þingmannsefnis, sem kosið var. Fyrir því var það, að þeir, sem leið áttu í kaupstað til Borgarness tóku Galtarholt í leiðinni og þurftu eigi annað en að taka baggana ofan af hestum sínum og kjósa þetta þingmannsefni, sem þeir hjeldu með. Þetta hafa margir, er hlut eiga að máli, talað í mín eyru.

Viðvikjandi því, að jeg hafi sveigt í ræðu minni að kjörstjóranum og gefið í skyn, að hann hafi beitt hlutdrægni, þá eru það eigi mín eigin orð, heldur orð sýslubúa hans sjálfs, eða að þar eru menn, sem hafa látið þann grun sinn í ljósi; það eru þeir, sem komið hafa því orði á, að hann kunni að hafa beitt hlutdrægni; og úr því að þessi orðrómur er á kominn er eðlilegast, að honum gefist kostur á að hreinsa sig af honum, sem hægst gjörist

Alþt. 1894. A.

með því, að kosningar fari fram á ný, og sjá þá, hvernig þær fara. Með því móti getur kjörstjórinn losað við þann grun, að hann hafi viðhaft miður rjett meðul við þessa kosningu.

Jeg þarf ekki að svara hinum h. framsögum. (Guðl. G.) viðvikjandi ummælum hans um þingið sem dómstól í þessu máli, það hafa tveir h. þm., 1. þm. Eyf. (J. J.) og 2. þm. Ísfirðinga (Sk. Th.) gjört. En það sýnist þó bert, að einhver takmörk sjeu fyrir því, hve þingið er eptirgefanlegt í þessu efni. Jeg get ekki sjeð neina ástæðu til að taka þessa kosningu gilda af tómun brjóstgæðum við þetta þingmannsefni. Brjóstgæðin hljóta líka að eiga sjer takmörk, og ef brjóstgæði á að sýna, er það þá nokkru nær, að þingið sleppi sínum dómaraþjetti af brjóstgæðum við þennan eina mann, heldur en það beiti dómsvaldi sínu af brjóstgæðum við kærændurna, til að vernda og varðveita rjettindi þau, sem þeim eru veitt með kosningarlögunum; þessir kærændur bera það traust til þingsins, að það láti sjer það eigi einu gilda, þótt þessi rjettur þeirra sje fyrir borð borinn. H. 1. þm. Eyfirðinga (J. J.) benti á það, að það væri eðlilegt, þótt kærændurnir hefðu ekki safnað fleiri vottorðum um ólögmæti kosningar þessarar, með því þeir væru almúgamenn, sem eigi gætu vitað, hvernig vottorð heimtuð kynnu að verða, til þess lagalega að sanna ólögmæti kosningarinnar. Að þetta sje rjett og eðlilegt sjest og glöggst á því, að þeir hafa stefnt kærnum sínum til landshöfðingja í stað þess að stefna þeim til þingsins.

Í raun rjetttri get jeg ekki sjeð nein brjóstgæði eða velgjörning við þennan mann í því að láta hann sitja á þessu þingi. Það getur ekki verið honum til mikillar ánægju að sitja á 4 þingum með þeirri meðvitund, að hann sje ranglega kosinn, að hann hafi hjer setu

3 (21. ágúst).

með óleyfilegu móti, eða að minnsta kosti geti búið við, að svo verði álitid. Í hans sporum mundi jeg hafa miklu fremur óskað, að fara nú heim, og koma svo aptur sem rjett kjörinn þm. og sitja á næstu 3 þingum. Og jeg get ekki annað ætlað, en að hann muni einnig hafa þessa skoðun, ef hann yfirvegar þetta nákvæmlega.

Jeg verð því að álita, að hvernig sem mál þetta er skoðað, sje rjettast að ónýta þessa kosningu. Kjörstjóri getur hrundið af sjer ámæli fyrir hlutdrægni og þingið getur sýnt það, að takmörk eru til fyrir því, hvað það lætur bjóða sjer og landsmenn sjá, að vanda verður kosningar og eigi megí vera á þeim stórkostlegir gallar.

Jón Jónsson (2. þm. N.-Múl): Jeg vil með nokkrum orðum gjöra grein fyrir atkvæði minu í þessu máli. Jeg skal lýsa yfir því, að þegar er jeg hafði kynnt mjer skjöl þau, er lögð hafa verið fram í máli þessu, varð jeg alráðinn í að greiða atkv. á móti því, að kosning þessi verði tekin gíld, af sömu ástæðum, sem teknar hafa verið fram af h. samþingismanni minum og fleirum h. þm. Hjer liggur fyrir greinilegt lagabrot víðurkennt af hlutaðeigandi kjörstjórn, borið fram af allmörgum kærendum og játað af h. nefnd sjálfri, sem þó hefur þótzt hafa ástæðu til, að leggja það til, að kosningin verði samþ.

Það hefur verið sagt, að það sje ekki sannað af kærendunum, að lögbrot þetta hafi haft áhrif á afdrif kosningarinnar; en jeg get ekki betur sjeð, en þar sem lögbrotið er víðurkennt af öllum, þá hvíli sönnunarskyldan á þeim, sem halda með gíldi kosningarinnar, fyrir því, að lögbrotið hafi engin áhrif haft. — Mjer þykir ekkert skemmtilegt að gjöra þennan mann nje nokkurn annan þingrækan, en í það má ekki horfa, þegar rjett á að gjöra.

Það hefur verið á það minnzt, að kjörfundur muni heldur eigi hafa verið boðaður með nægilegum fyrirvara, þá er kosið var til alþingis fyrir Austur-Skapta-

fellssýslu 1880, og þó hafi þingið samþ. þá kosningu, en slíkt kemur ekki þessu máli við, með því að sú kosning var ekki kærð. En af þingtið. fyrir sama ár sjest það, að þingið þó hefur fundið ástæðu til að minna á það, að auglýsingarnar um kjörfundinn í S.-Múlas. hefðu eigi verið komnar til allra hreppstjóra í sýslunni fjórum vikum fyrir kosninguna. En verði nú þessi kosning samþykkt, þá sjest þar af, að alþingi er nú þeim mun sljórra en þá í því að framfylgja fyrirmælum kosningarlaganna, að það álitur nú nægilegt, þó kjörfundarauglýsingar sjeu gefnar út af kjörstjóranum tæpum þrem vikum fyrir kjörfund, — þetta kalla jeg apturför.

Það er tekið fram í nefndarálitinu, að kjörþingið hafi verið birt í Ísafold og hafi það blað komið inn í kjördæmið, upp í Borgarnes 20 maí, líkl. með gufubátnum „Elin“. En jeg vil benda á það, að það er lítil víska fengin fyrir því, að blöð sjeu komin svo skjótlega í hendur manna upp í sveitum, þótt þau komist með skipum á einhverjar hafnir innan kjördæmisins. Mjer er það kunnugt, að dagblöð, sem komu með fyrstu ferð strandferðaskipsins á Vopna-fjörð og Seyðisfjörð nú í vor, lágu þar kyr allt þangað til í júnímánuði, að hlutaðeigendur tóku þau þar sjálfir. Það er mjög opt undir hending einni komið, hvort slíkar blaðasendingar komast nokkurntíma eða aldrei í hendur rjettra víðtakenda.

Um þetta umrædda hreppstjórávottorð er ekki mikið að segja og ekki mikið á því að byggja. Þessi hreppstjóri treystir sjer lítið að staðhæfa og sannar minna en ekki neitt. Lítur helzt út fyrir, að hann sje gæddur þessum makalausum brjóstgæðum, sem h. þm. Strand. (G. G.) talaði um, því að hann skrifar undir með öllum kærendunum, að kosningin sje ólögleg, en gefur þó sjerstakt vottorð, að í sínum hreppi muni fundurinn hafa verið nægilega boðaður, en segir þó í aðra röndina, að hann treysti sjer eigi að fullyrða, að kjós-

endum hafi orðið kosningin kunn nægilega snemma. Svona lagaðan vitnisburð er eigi gott annað, en meta ómerkan.

Jens Pálsson: Það kom fram í umr. h. þm. Strand. (Guðj. G.) o. fl. h. þm., að færslan á kjörstaðnum hefði haft eða að minnsta kosti hefði getað haft áhrif á úrslit kosningarinnar. Jeg get staðhæft það eptir sögn mjög áreiðanlegs og merks manns, sem í mörg ár hefur verið búsettur eigi langt frá Galtarholti, og sótt hefur kjörþing með öðrum bændum að Eskiholti, — jeg get staðhæft eptir honum, segi jeg, að í hvert skipti sem verið hefur á síðari árum kjörþing í Eskiholti, hafi komið fram almenn ósk um, að sá bær yrði eigi framar kjörfundarstaður heldur Galtarholt. Í þessu kemur fram viðurkenning fyrir því, að Galtarholt sje hentugri kjörfundarstaður, hentugri heldur en Eskiholt. Þess ber og að gæta, að þessi færsla fundarstarðarins er örstutt, að eins bæjarleið, $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ kl.tíma reið, og þegar miðað er við kjördæmið varla teljandi nje takandi til greina, að því er vegalengd snertir, að sinu leyti eigi meiri en svo, sem Reykjavík hefði kjörþing sitt í þessum sal í staðinn fyrir í bæjarþingsalnum. Ástæðan fyrir þessari færslu er eingöngu hæginda ástæða, með því að heimreið til Galtarholts er greið, en til Eskiholts ógreið og erfið sakir mýra og fenja. Og þar sem færslan þannig er svona lítil og er mönnum, er kjörfund sækja, til hagræðis, gat hún ekki haft áhrif á kosninguna, og hefur því ekki haft það — eptir reglunni: A non posse ad non esse, valet consequentia. Hið annað, sem fundið er kosningu þessari til foráttu er það, að kjörþingið hafi boðað verið 9 dögum of seint; hafa sumir h. þm. viljað kenna það hlutdrægni sýslumannsins, kjörstjórans. Jeg get fært gildar sannanir fyrir því — svo sterkar að mjer nægja þær —, að þessi dráttur getur ekki verið sprottinn

af hlutdrægni kjörstjórans. Jeg veit það, að þá er fundarboðið var gefið út var í áformi, að þriðji maður yrði í kjöri í þessu kjördæmi, og ætlaði kjörstjóri sem kjósendi að gefa þessum manni atkvæði sitt, en ekki þingmannsefni því, er síðar var þar kosinn. Mjer er þetta kunnugt af því, að á þessu tímabili hafði mjer dottið í hug að bjóða mig til þingsetu fyrir þetta kjördæmi og átti brjefaskipti við sýslumanninn út af því. Jeg veit það því með vissu, að um þetta leyti var sýslumaður einráðinn í, að styðja til þingmennsku fyrir kjördæmið annan mann, en þann, sem síðan var þar kosinn, og nú er hjer um að ræða, og þess vegna getur það ekki átt sjer stað, að sýslumaður hafi látið þennan drátt verða á boði kjörfundarins af hlutdrægni með þingmanni þeim, er kosning hlaut. Fyrir því sárnar mjer mjög, að hafa heyrt nú frá nokkrum h. þm. þung orð í garð þessa sýslumanns, og honum brugðið um hlutdrægni. — Jeg hef með þessari sögu minni sýnt það, að hann gat ekki verið hlutdrægur í þessu máli og hefur þess vegna heldur ekki verið það.

H. þm. Strand. (Guðj. G.) talaði um, að það væri óhæfa að staðfesta lögleysu. En hjer er eigi um neina lögleysu að ræða, sem staðfesta á, jeg mótmæli því, því að þó að formgalli sje á athöfninni, þarf athöfnin sjálf alls eigi að vera lögleysa; hún getur verið fullkomlega lögleg fyrir því, eins og h. nefnd hefur rjettilega sýnt fram á. Hjer er að eins um niðurstöðuna að ræða, og það er búið fullkomlega að sanna það, að formgallinn gat ekki haft áhrif á niðurstöðuna.

Það hefur verið sýnt og sannað, að í 1. lagi gat flutningur kjörstarðarins eigi haft áhrif á kosninguna, í 2. lagi hefur verið sýnt og sannað, að kjörþingið hlaut að vera kjósendum kunnugt, þar sem manntalsþing fór fram á tímabilinu frá

17. til 23. maí, en þangað eru allir bændur skyldir að koma, og í 3. lagi var sýnd enn fremur svo mikil rögg, að sjerstakt kjörþingsboð var látið ganga um suma hreppana. — Svona margt og mikið er fram komið, er sannar, að kjósendur hafa hlotið að vita af kjörþinginu.

Jeg skal benda á það, að í kærnum þessum, nefna kærendurnir sig „kjósendur“, en þó hafa 2 menn undirskrifað kærurnar, sem ekki höfðu kosningarrið. Þetta er ósamkvæmni.

Það hefur verið tekið fram af h. þm. Strandam. (Guðj. G.) og h. 1. þm. Eyf. (J. J.), að álit þingsins væri í veði, ef það sinnti ekki kærnum frá kjósendunum, að rjettur þeirra væri brotinn, og þm. Strand. (G. G.) bætti við, „og sem þjóðin álti gjört af hlutdrægni“. Jeg skil eigi, að þeir h. þm. er svo tala, athugi vel orð sín. Sinnir ekki þingið þessum kærnum? Það hefur verið sett sjerstök nefnd til að rannsaka þessar kærur; það er haldinn sjerstakur fundur, einungis fyrir þetta eina mál, og langar tölur fluttar um það. Þetta hygg jeg sje í fyllsta máta að sinna kærnum. Jeg álit að þingið hafi sannarlega rannsakað þetta mál ítarlega og þurfi alls eigi að óttast vanheidið af því, að það hafi kastað til þess höndunum.

Jeg lýsi því yfir, að jeg er á sömu skoðun sem h. nefnd; jeg álit gallana á kosningunni alls eigi hafa haft áhrif á afdrif eða úrslit hennar, og jeg hika eigi við, að greiða atkvæði mitt með gildi hennar.

Þórarinn Böðvarsson: Jeg þarf ekki, eins og margir aðrir, að gjöra grein fyrir atkvæði mínu í þessu máli, þar sem það er gefið með undirskript minni undir nefndarálit. Jeg mundi þess vegna ekki hafa tekið til máls, ef orð h. 1. þm. Eyf. (J. J.) ekki hefðu gefið mjer tilófni til þess.

Mjer þótti orð h. þm. um oss forsetana, sem sæti áttum í nefndinni, ærið þung; en jeg get sagt, að það er „sætt

sameiginlegt skipbrot“. Það er sætt með kjörstjóranum, sem í embættisfærslu ekki vill vamm sitt vita og sem jeg veit, að ekki á eitt orð skilið af þeim orðum, sem hjer hafa verið töluð honum til vansa. Jeg er sannfærður um, að h. sýslumanni, sem hjer á hlut að máli, hefur ekki dottið í hug að halla hjer rjetti nokkurs manns. Til þess að gjöra honum slíkar getsakir, sem honum hafa verið gjörðar hjer, þarf verulegar sannanir, en þær eru ekki fram komnar enn, enda munu þær ekki vera fyrir hendi.

Þar sem h. þm. sagði, að jeg og vjer forsetarnir yfir höfuð hefðum skellt skoll-eyrunum við rjettmætum kærnum kjósendanna, þá eru það þung orð, of þung fyrir mig, sem ekki hef viljað halla rjetti nokkurs manns visvitandi. Það getur verið, að jeg hafi ekki litið rjett á málið, eða svo að enginn geti litið öðru vísi á það, en jeg mótmæli því, að jeg hafi ekki viljað gjöra það.

Hverjar eru þessar rjettmætu kröfur kjósendanna? Jeg ætla ekki að taka á mig byrði h. framsögum. (Guðl. Guðm). Það er óþarfi. Hann hefur þegar gjört ítarlega grein fyrir álti nefndarinnar og þarf jeg engu þar við að bæta. Það er tvennt, sem sýslumaðurinn er sakaður um. Annað er það, að hann hafi fært til kjörstaðinn. Þetta gjörði hann ekki með fullu lagaleyfi í fyrstu, en hann hefur þó fengið leyfi til þess, þar sem sýslunefnd og amtmaður höfðu samþykkt færsluna, áður en kosningin fór fram. Það hefur líka verið tekið fram af þeim, sem kunnugir eru, og jeg er einn af þeim, að þessi bær, sem kjörfundurinn var færður á, er miklu betur settur og hentugri en hinn gamli kjörstaður. Hitt, sem sýslumaðurinn hefur verið sakaður um, er það, að kjörfundurinn hafi verið of seint boðaður. Þetta er vitanlega satt og hefur nefndinni ekki komið til hugar að bera á móti því. Nefndin hefur heldur ekki viljað gjöra lítið úr

þessari vanrækslu, eins og sjest á því, að eptir tillögu nefndarinnar á landstjórnin að gefa kjörstjóra hæfilega áminningu fyrir vanræksluna. Í þessu máli álit jeg ekki, að þingið sitji á dómstólum sem dómari í rjetti, heldur að það sitji hjer á pólitískum dómstóli og geti því látið sjer nægja að ákveða, að kjörstjóri skuli fá ávitur.

Þá kemur spurningin: Er kosning þingmannsins fyrir þetta ógild? og þetta er sú spurning, sem h. sameinaða þing á að skera úr. Jeg gat ekki komizt að þeirri niðurstöðu, því jeg gat ekki fengið þá hugmynd, að fundarboðið hefði verið gefið of seint út af hlutdrægni, heldur blátt áfram af gleymsku, og má þá segja, að úr því svona var komið, hafi það verið óheppilegt, að hann dró ekki fundinn fram yfir hinn lögboðna tíma.

En þegar kom að þeirri spurningu, hvort taka ætti gilda kosningu þessa manns, þá komst jeg að þeirri niðurstöðu, að svo hlyti að vera, af því ekkert það hefði komið fram í málinu, er sýndi, eða gæfi átyllu til að halda, að úrslitin hefðu orðið önnur, þó allt hefði verið fullkomlega löglega undirbúið. Þessari sannfæringu held jeg enn, enda hefur h. framsögum. (Guðl. Guðm.) skýrt margt í því tilliti og tekið margt það fram, sem þurfti til að sýna, að úrslitin hefðu ekki getað orðið önnur eptir því, sem á stóð, og álit jeg óþarft að taka það upp.

Framsögumaður (Guðl. Guðmundsson): Það hafa komið fram nokkur atriði í ræðum þeirra, sem talað hafa um þessa kosningu, en jeg drap þegar á flest þeirra í hinni fyrri ræðu minni.

Jeg skal taka það fram, að jeg er alveg samdóma h. þm. Dalam. (J. P.) um það, að ekki geti verið að ræða um neina hlutdrægni af kjörstjórans hálfu, þar sem hann hafði hugsað sjer að greiða öðrum manni atkvæði sitt, áður en hann færði kjörstaðinn eða gaf út auglýsinguna. Þetta

útilokar algjörlega þann mögulegleika, að hlutdrægni geti hafa átt sjer stað.

Með því að ekki er laust við, að það hafi heyrzt, að andmælendum nefndarinnar mundi ganga annað til að vilja fella kosningu þessa manns. en sannfæring um að það sje í raun og veru rjett, þá skal jeg taka það fram, að einmitt það, að hinn kosni þingmaður er af bændaflokki, þeim flokki, sem andmælendurnir sjálfir án efa vilja sem mest halda fram til þingmennsku, sannfærir mig um, að ekkert slíkt geti legið á bak við, sem menn hafa viljað drótta að h. andmælendum. Jeg tek þetta fram til þess, að enginn geti slett mjer í nasir, að jeg vilji drótta neinu slíku að þessum mönnum.

Árásir h. 1. þm. Eyf. (J. J.) á nefndina álit jeg ástæðulausar. Nefndarálitið getur ekki gefið tilefni til slíkra árása. Öll sáryrði og harðyrði eru alveg óþörf í þessu máli.

Það hafa komið fram tvær almennar setningar, sem jeg skal minnst á. Menn hafa spurt, hvort þingið væri bundið við að samþykkja ólöglegar kosningar á hverju þingi, þó það hafi gjört það á einu þingi, og í öðru lagi hafa menn spurt, hvað langt þingið eigi að ganga í að samþykkja ólöglegar kosningar.

Það er auðvitað ekki sjálfsagt að fylgja hinni sömu reglu í sams konar málum. Þó álita dómstólarnir allt af rjett, að fylgja svipaðri grundvallarreglu í dómum sínum um sams konar mál, og þingið hefur haft þá reglu hingað til, að ónýta ekki kosningu þingmanns, nema því að eins, að þeir gallar hafi verið á kosningunni. er gátu haft áhrif á sjálf úrslit kosningarinnar. Nefndin í þessu máli setti sjer nú einmitt nokkuð skarpari reglu, en áður hefur verið fylgt, og það af því, að kosningin var svo tæp. Hún setti sjer, þegar er hún kom saman, þá reglu að leggja það til að ónýta kosninguna, nema því að eins, að það kæmi berlega fram, að

gallarnir hefðu engin áhrif haft á úrslitin. Eptir að nefndin svo hafði rannsakað öll skjöl og skilríki málsins, komst hún að þeirri niðurstöðu, að skjölin sýndu það ljóslega, að gallar þeir, sem væru á kosningunni, hefðu ekki getað haft hin minnstu áhrif á úrslit hennar. Jeg vona, að h. þingd. beri það traust til hinna nefndarmannanna, svo jeg undanskilji mig, að hún vefengi ekki, að þeir hafi haft fullgilda ástæðu til að komast að þessari niðurstöðu, en að hjer hafi ekki verið að ræða um nein brjóstgæði. Það væri þá líka í fyrsta skipti, sem mjer væri brugðið um þann galla.

H. 1. þm. Eyf. (J. J.) sagðist hafa sannfærzt um það af samtali við menn þar vestra, að kosning þessi ætti að dæmast ógild. En þess ber að gæta, að í samtali eru menn ekki æfinlega svo gætnir og yfirvega ekki æfinlega svo vel orð sín, að þeir geti staðið við þau, er þess er krafizt. Það er því hæpið að byggja mikið á slíku samtali.

Jeg tók það fram í hinn fyrri ræðu minni, að kjósendurnir hefðu fengið eins gott eða jafnvel betra ráðrúm til að búa sig undir þessa kosningu, en venja er almennt. Jeg tók það fram og það er tekið fram í nefndarálitinu, að sama daginn sem fundarboðið var gefið út, hefði það verið auglýst á fjölmennri samkomu í sýslunni, þar sem viðstaddir voru menn úr 6 hreppum sýslunnar af 7 alls, auk þess, sem það var auglýst á annan hátt.

H. 1. þm. Eyf. (J. J.) tók það enn fremur fram, að nefndin hefði kastað tortryggisblæ á kærendurna. Það hefur nefndin ekki gjört, enda gat hann ekki tilfært neitt atriði því til sönnunar. Nefndin hefur skýrt glöggst frá öllum „faktiskum“ atriðum í málinu og það er ekki nefndinni að kenna, þó að h. þm. finnist þau gjöra kærendurna tortryggilega. Hvert mál verður að koma til dyranna, eins og það er klætt, og þó h. þm. liti öðruvísi á

málið en nefndin, þá er ekki þar með sagt, að hann liti rjettara á málið.

H. sami þm. sagði líka, að það væri ósömi fyrir þingið að samþykkja svona ólöglega kosningu. Þetta er harður dómur um undanfarin þing, sem hafa samþykkt kosningar, sem eins miklir eða verri gallar hafa verið á. Það bæri fremur vott, mjer liggur við að segja, um hringlandaskap hjá þinginu, að breyta nú þeirri grundvallareglu, sem það allt af hefur fylgt, þeirri, að ónýta ekki kosningu, nema gallarnir væru svo miklir, að þeir hefðu haft áhrif á úrslitin. Jeg verð að halda því fast fram, að þingið geti með góðri samvizku samþykkt þessa kosningu.

Jeg þarf ekki að svara h. 2. þm. Ísf. (Sk. Th). Við vorum samdóma um, að þingið væri í þessu efni ekki juridiskur dómstóll heldur pólítiskur dómstóll, og það verður að gjöra mikinn mun á því. Það var að eins eitt atriði í ræðu h. þm., sem jeg vildi minnast á. Það var ekki tilgangur nefndarinnar, að fá þingið til að samþykkja þessa kosningu af náð, heldur áleit hún að það væri *rjett* að samþykkja hana samkvæmt grundvallarreglu þingsins. Málið þarf alls engrar vægðar við eptir venju þingsins. Að „statuera exemplum“ í þessu tilliti, er alls ekki að „statuera exemplum“. Það er eitthvað annað.

Jeg skal taka það fram, að jeg byggði alls enga sönnun fyrir málstað nefndarinnar á því, sem jeg sagði um aðsóknina að kjörfundinum í Mýrasýslu 1892. Jeg gaf að eins þessa upplýsingu, en h. þm. geta lagt í hana þá þýðingu, sem þeir vilja. Jeg skoða það sem vott um, að kjörfundurinn 1894 hafi ekki verið verundirbúinn eða auglýstur en fundurinn 1892, þar sem fleiri sóttu seinni fundinn; en vitanlega var fundurinn í vor á hentugri tíma.

H. þm. Strandam. (Guðj. Guðl.) skal jeg ekki svara mörgu, en jeg vil benda

honum á, að skyldi svo fara, að hinn kosni þingmaður álitir sig ólöglega kosinn, og ef þingið samþykkti þessa ólöglegu kosningu og þingmaðurinn fær samvizku af því að vera ólöglega kosinn, þá er hægt fyrir hann að losast við þessa samvizkubyrði með því að segja af sjer þingmennskunni.

Það hefur verið sagt, að kjörfundurinn hafi ekki verið birtur í Hraunhreppi fyrir en á manntalsþingi, en hreppstjórinn þar, sem nú mun vera orðinn ódauðlegur í sögu landsins, hefur þó vottað, að fundurinn hafi verið kunnur hverjum manni þar í hreppi í tæka tíð, enda liggja fyrir upplýsingar um, að auglýsingin var búin að ganga boðleiðina um allan hreppinn, áður en sýslumaður talaði við menn á manntalsþinginu um kjörfundinn. Það vegur einmitt sjerlega mikið, að manntalsþingið fór fram eptir kjörfundarboðið.

Einar Jónsson: Því hefur verið haldið fram, að kosningin hafi farið fram á þann hátt, er eigi hafi getað haft nein áhrif á úrslit hennar. En þetta er ekki sannað. Það er að visu sannað, að kjörfundarboðið hafi verið komið til kjósendanna fyrir kjörfund, en það er líka sannað, að það hafi ekki komið til margra fyrir en rjett fyrir fundinn. Það gat því haft áhrif á úrslitin, sjer í lagi þegar atkvæðamunurinn var svona litill, að eigi munaði nema 2 atkv., því að margur, sem frjetti um kjörfundinn rjett áður, en átti að halda hann, gat verið búinn að ákvarða næstu daga til annara starfa, sem hann gat eigi frestað eða breytt þegar í stað, og fyrir þá sök eina eigi komið á kjörfundinn. Nokkuð öðru máli hefði verið að gegna, ef atkvæðamunurinn hefði verið mikill.

Jeg heyri það nú á lögfræðingunum, að þeim þykir ekki rjett, að þingið fylgi sömu reglu í dómum sínum og úrskurðum, eins og dómstólarnir eiga að fylgja. En til hvers er þá verið að setja slík lög sem kosningarlögin? Þau ættu þá miklu fremur að heita leiðbeinandi reglur, en ekki

lög staðfest af konungi. En jeg hygg, að lögin hafi því að eins verið samin og staðfest, að ætlazt hafi verið til, að þeim væri fylgt og dæmt eptir þeim, ef til þyrfti að taka, en þau eigi ekki að skoðast sem þýðingarlausar reglur, er alla vega megi víkja frá, eptir því sem hver vill. En ef þingið samþykkir nú kosningu þá, er um er að ræða, virðist svo sem það meti kosningarlög sín að engu, og er þá ekki hægt að sjá, hvaða gallar eiga að geta gjört kosning ógilda, heldur að allar kosningar, sem fram fara, ef að eins kosið er á því tímabili, sem til er tekið af stjórninni, verði álitnar gildar, jafnvel hvernig sem kvartað er, því að engin takmörk virðist nú þingið ætla að viðurkenna fyrir kosningargöllum. Setjum svo, að svo hefði staðið á, að allir kjósendur í einhverju kjördæmi, eða flestir hefðu verið staddir á einhverri samkomu einhvern tíma á því tímabili, sem kjósa hefði átt alþingismann, og sýslumaður hefði sagt: nú skulum við kjósa þingmanninn okkar, úr því við erum hjer allir saman komnir, aðrir samþykkt það og kosningin svo fram farið, þá hefði þingið ekkert haft á móti þessari aðferð að líkindum og tekið þann, sem kosinn hefði verið, góðan og gildan þingmann, þó hann væri kosinn móti öllum reglum.

Eins og jeg sagði áðan, get jeg ekki betur sjed, en að þingið eigi að beita lögnum, þegar eins stendur á og hjer, að kært er af talsverðum hluta kjósenda og kallað eptir því, að lögnum sje beitt.

Því hefur verið haldið fram, að það væri eins dæmi, ef þingið færi að ógilda kosningu fyrir svona lagaða galla. Jú, það mun vera eins dæmi síðan kosningarlögin komu út. En það er líka eins dæmi, að kært hafi verið eins og nú. En til þess að menn sjú ekki skelkaðir við, að vísa heim þingmánni, af þeirri orsök einni, að það sje svo óvanalegt, þá vil jeg minna á það, að það kom fyrir 1853, að þingmánni var vísað heim fyrir formgalla á

kosningunni og var hann þó bóndi og langt að. Voru þá þó stórum minni gallar á kosningu þess þm., en þeirri, sem hjer ræðir um. Þá var nfl. reglan, að kjósa aðalþingmann og varaþingm. í senn. Það var að visu gjört, en sá sem kosinn var varaþingm., skoraðist undan að taka á móti kosningu. Tóku fundarmenn það gilt og kusu annan varaþm. Og fyrir þessi afbrigði var honum hrundið af þingi og sá sem mestu rjeð um það var þó sá maður, sem vjer berum allir mikla virðingu fyrir, Jón sál. Sigurðsson. Svona var það nú þá, en nú virðist mega einu gilda, hverjir gallar eru á kosningu.

Jón Jónsson (1. þm. Eyf.): H. þm. Dalam. (J. P.) tók það fram í ræðu sinni, að færslan á kjörstað frá Eskiholti til Galtarholts hafi alls ekki getað haft áhrif á úrslit kosningarinnar, af því að færslan hefði litil verið og að eins til hagræðis fyrir kjósendur. Jeg vil því leyfa mjer að benda á, að í kæruskjalinu er með berum orðum tekið fram, að færsla kjörstaðarins hafi sjerstaklega orðið til hagræðis fyrir vissan hluta kjördæmisins. Að einhver annar hluti kjördæmisins hafi þá verið hlutfallslega ver settur við kosninguna í Galtarholti en í Eskiholti er þá einsætt og ekki óhugsanlegt, að það hafi haft áhrif á afdrif kosningarinnar, að kjörstaðurinn var færður einmitt nú. Uppsveitunum hefur verið gjört hægra fyrir með að sækja fundinn, en aptur hefur færslan lengt sumum dálitið leið. Það er því edlilegt, að þetta hafi getað haft ofurlitil áhrif á kosninguna. Galtarholt er rjett í götunni fyrir uppsveitamenn, þá er þeir fara í kaupstað í Borgarnes. Nú er líklegt, þótt það sje óupplýst, að ýmsir þeirra, er atkv. greiddu, hafi verið á kaupstaðarleið, og er þá óhugsandi, að sumir þeirra hefðu látið sjer draga krókinn að Eskiholti, og ekki mætt á kjörfundinum, ef hann hefði verið þar. — Með fullkominni vissu verður ekki sagt, að þetta hafi haft

áhrif á kosninguna, en af hinu framanalda má sjá, að mögulegleikinn var fyrir því, að svo hefði verið.

H. framsögum. (Guðl. G.) sagði, að mögulegleikinn fyrir hlutdrægni frá hálfu sýslumanns, að því er snertir færslu kjörstaðar, væri algjörlega útilokaður með því að það væri satt og vitanlegt, að hann, eptir að kjörfundarboð var út gefið hafi ætlað að gefa öðrum manni en þeim, er kosningu hlaut atkvæði sitt. Það er illt að þurfa að tala um þetta. En án þess að jeg vilji drótta hlutdrægni að yfirvaldinu, verð jeg að lýsa yfir því, að þessi ályktun h. framsögum. er röng. Ef þær kringumstæður, sem voru í hag því þingmannsefni, sem kosning hlaut, voru einnig hagfeldar þem manni, sem sýslumaður ætlaði fyrst að kjósa, þá liggur í augum uppi, að hlutdrægni gat komizt að, þótt annar yrði árangurinn en upphaflega hafði verið ætlað. Jeg segi þetta að eins til að sýna, að ályktun hins h. framsögum. var röng en ekki til að drótta neinu að yfirvaldinu. Jeg skal svo ekki fara frekar út í þetta mál, en jeg verð þó að taka það fram, að jeg álit ei, að þingið hafi tekið sjer nokkura fasta grundvallarreglu að fylgja í þessum málum hingað til, því að hjer stendur að því leyti öðruvísi á en fyr, að hjer liggur kæra fyrir frá kjósendunum, að rjettur þeirra hafi skertur verið, en að undanfögnu hafa menn öðruvísi komizt að göllunum á kosningunum, en kjósendurnir eigi kvartað. Jeg vil að endingu taka það upp aptur, að þingið hefur eigi tekið sjer neina fasta grundvallarreglu, er það fylgi við úrslit í þvílíkum málum. Það verður nú fyrst við atkvgr. þá, er hjer fer nú fram, að sjeð verður, hvaða reglu þingið ætlar að fylgja í slíkum málum.

Framsögumaður (Guðl. Guðmundsson): Jeg hef þegar tekið það fram áður, að færslan á kjörfundarstaðnum var lögleg frá upphafi, úr því að sýslunefndin samþ.

ráðstöfun sýslumanns á fundi sínum 25. maí, og samþykki amtmanns fjekkst 3. júní, áður en kjörfundur var haldinn. Jeg hef líka tekið fram, að kosningarnar voru nægilega undirbúnar þrátt fyrir þennan drátt, sem á fundarboðinu varð. Það var því óhugsandi að þetta gæti haft áhrif á afdrif kosningarinnar, það því síður, sem færslan var til hagræðis fyrir kjördæmið, og kjösendum með því gjört hægra fyrir að nota kosningarrjett sinn, enda var flutningurinn á kjörstaðnum samkv. vilja allra sýslubúa. Hvað vegalengdina milli Galtarholts og Eskiholts snertir, þá finnst mér óþarfi á það að minnast; hér er að eins um stutta bæjarleið að tala, og þeir sem því líkt setja fyrir sig eiga ekki skilið að njóta kosningarrjettar.

Það hefur verið tekið fram, að eigi hafi kærur legið fyrir um kosningar þær, sem gallaðar vöru til undanfarandi þinga, en aptur á móti liggi hér fyrir kærur frá kjösendum. Viðvíkjandi þessu skal jeg að eins taka það fram, að rjettur kærendanna er ekki fyrir borð borinn, þó þingið samþykkti nú kosningu þessa manns, þeir sem hér kæra, kæra nfi. ekki fyrir sig eða í eigin nafni, og í öðru lagi geta þeir ekki komið fram með nein skilríki fyrir, að færsla á kjörfundarstað eða dráttur á boðun fundar hafi gjört það að verkum, að nokkur kjósandi hafi setið heima og ekki komið á fundinn.

Skúli Thoroddsen: Þar sem h. framsögum. (G. G.) segir að færsla á kjörstaðnum hafi lögleg verið þá mótmæli jeg því. Amtið samþykkir fyrst 3. júní þessar gjörðir sýslumannsins, eða daginn áður en kjörfundur er haldinn. Ef að færslan á kjörstaðnum hefði átt að vera lögleg, þá varð að fá samþykki tilheyrandi yfirvalda á færslunni, áður en kjörfundarboðið var gefið út.

H. framsögum. (Guðl. G.) og h. þm. Dalam. (J. P.) tala mikið um, að vegalengdin milli þessara bæja sje svo litil, að

Alpt. 1894. A.

færslan þessvegna engin áhrif hafi getað haft, en mér finnst alveg óþarfi að vera að minnast á það, hitt er nægilegt að minnast á, að þegar boðsbrjefið um kjörfundinn kemur til manna, kannast enginn við Galtarholt sem lögmætan þingstað. Þetta eina atriði er nægilegt til þess að gjöra kosninguna ölögmæta.

ATKVÆÐAGR.: 1. till. n. á þingskj. 12. samþ. með 20 atkv. gegn 13 að viðhöfðu nafnakalli og sögðu:

já:

nei:

Sigurður Stefánsson, Þorleifur Jónsson, Árni Thorsteinsson. Einar Jónsson, Björn Sigfússon, Guðj. Guðlaugsson, Eiríkur Gíslason, Guðl. Guðmundsson, Jón Jakobsson, Hallgr. Sveinsson, Jón Jónss. 1. þm. Eyf. Jens Pálsson, Jón Jónss. 2. þm. N.-M. Jón A. Hjaltalín, Pjetur Jónsson, Jón Jensson, Sighvatur Árnason, Jón Jónss. þm. A.-Sk. Sigurður Gunnarsson, Jón Þórarinnsson, Sigurður Jensson, Kristján Jónsson, Skúli Thoroddsen, L. E. Sveinbjörnsson, Valtýr Guðmundsson, Ólafur Briem, Tryggvi Gunnarsson, Þórarinn Böðvarsson, Þórður Guðmundsson, Þórhallur Bjarnarson, Þorkell Bjarnason, Þorlákur Guðmundsson.

2. till. n. (C. 12) samþ. með 21 shlj. atkv.

Þriðji fundur, í efri deild laugardaginn

4. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um breyting á gjöldum þeim, sem hvíla á jafnaðarsjóðunum (C. 3); 1. umr.

Flutningsmaður (Þorkell Bjarnason): Eins og h. þingd. er kunnugt kom fram á síðasta þingi frv. um, að færa kostnaðinn við kennslu heyrnar- og málleysingja af jafnaðarsjóðunum yfir á landssjóð. Frv.

4 (22. ágúst).

þetta var samþ. í h. Nd. en felld hjer í h. þingd. Við flutningsmenn frv. þessa vorum ekki samþykkir því, að frv. var felld og fyrir því höfum vjer nú komið fram með þetta nýja frv. sem gengur nokkru lengra, en hitt frv. gekk, með því að farið er fram á, að færa einnig önnur tvö gjöld af jafnaðarsjóðunum yfir á landssjóðinn.

Um mál þau, sem hjer er um að ræða, má það segja, að tvö af þeim eru landsmál en eitt er fátækramál. Kennslu heyrnar- og málleysingja er næst að skoða sem landsmál og sökum þess ætti gjaldið fyrir kennslu heyrnar- og málleysingja helzt að greiðast af sveitarsjóðunum, nfl. af fátækra-sjóði sveitar þeirrar, þar sem hver heyrnar- og málleysingi er sveitfastur, en með því að kostnaður þessi er alloptast æðmikill, er hætt við að fátækum og fámennum hreppum yrði það ofvaxið að inna hann af hendi. En það sýnist alls ekki liggja neitt nærri, að leggja þennan kostnað á jafnaðarsjóðina, því að þeir eru eigi að neinu leyti fátækra-sjóðir, og að þessi gjöld hafa á þeim lent mun komið hafa af þeirri ástæðu, að á þeim tíma, þá er gjöld þessi voru lögð á, var eigi hægt að vísa á neitt annað fje en fje jafnaðarsjóðanna, nje hægt að vísa á annan gjaldstofn en þann, sem þar er lagður til grundvallar. — Með því að gjaldstofninn fyrir tekjum jafnaðarsjóðanna er ein einasta atvinnugrein, þá er og eðlilegast, að útgjöld þau, sem greidd eru af nefndum sjóðum snerti að mestu þá hina sömu atvinnugr. Eins og kunnugt er hafa gjöld jafnaðarsjóðanna aukizt mjög við það, að amtsráðin voru stofnuð, og þau geta aukizt enn meir, ef amtsráðin fara að framkvæma einhver veruleg fyrirtæki, svo sem ef þeim ef þeim sýndist að stofna fyrirmyndarþú o. fl. Eins er og það, að ef óþrif í fjen- aði, sem orðið hefur vart við, magnast að mun, getur af því stafað allmikill kostnaður fyrir jafnaðarsjóðina, svo að ætla má,

að þeir hafi og muni hafa nóg á sinni könnu, þó þessum gjöldum sje af þeim ljett.

Hin önnur tvö atriðin í frv. þessu eru landsmál. Jeg get ekki betur sjeð, en bólusetning sje eins og önnur heilbrigðismál landsmál og að kostnaðurinn við hana eigi að greiðast af landssjóði á sama hátt sem t. a. m. kostnaðurinn við lækna-skipunina. Sama má segja um sáttamála-kostnaðinn, að hann ætti að greiðast af landssjóði, eins og annar kostnaður við málaferli, sem málsaðilar ekki geta eða eiga að borga, og við lögreglustjórn.

Kostnaðurinn við bólusetning og sáttamál er ekki mikill; fyrir bólusetning er borguð viss upphæð fyrir hvern, sem bólusettur er og sáttamálakostnaðurinn kemur helzt fyrir, þá er sækja þarf sáttanefndarmann í annað sáttanefndarumdæmi, sem sjaldan kemur fyrir. Kennslu- og fæðis-kostnaður heyrnar- og málleysingja er og greiddur eptir samningi við hlutadeigandi kennara, svo að ekki þarf að óttast, að neinn af kostnaði þessum aukist við það, þótt það verði landssjóður, sem borgar, eða muni aukast við það að færast af jafnaðarsjóðunum yfir á landssjóð.

Jeg vona því, að h. þingd. taki frv. þessu vel og lofi því að ganga fram.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 9 atkv.

Frv. til laga um afnám gjalds af fasteignum o. s. frv. (C. 1); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað umræðulaust til 2. umr. með 10 atkv.

Fjórdi fundur, mánudaginn 6. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv til laga um afnám gjalds af fasteignum, þá er eigendaskipti verða að eiganda lifandi (C. 1); 2. umr.

ATKÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj., fyrirsögn frv. samþ. í e. hlj. Frv vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um breyting á gjöldum þeim, sem hvíla á jafnaðarsjóðunum (C. 3); 2. umr.

Málið var tekið út af dagskrá.

Fimmti fundur, þriðjudaginn 7. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um breyting á gjöldum þeim, sem hvíla á jafnaðarsjóðunum (C. 3); 2. umr.

Landshöfðingi: Eins og hinni h. deild mun kunnugt vera, var á síðasta þingi samþykkt í Nd. frv. til laga um breyting á tilsk. 26. febr. 1872 um kennslu heyrnar- og málleysingja. Var í frv. því farið fram á að færa kostnaðinn við kennslu heyrnar- og mállausra, útbúnað þeirra og ferð til stofnunarinnar af jafnaðarsjóðunum og yfir á landssjóð. Frv. þetta var hér í efri deild strax fellt frá 2. umr. með 8 atkv. gegn 3, og eptir því sem ráða má af umr. um málið var það af því, að mönnum fannst rjettara, að kostnaður þessi væri greiddur af sveitarsjóðunum eða af jafnaðarsjóðunum sem verandi hinir stærstu sveitarsjóðir en af landssjóði, og að þetta mætti fátækramál kallast, sem ekki heyrði landssjóði til, heldur sveitum þeim, sem hlut ættu að máli; sömuleiðis kom það fram við umr. um málið, að þessi kostnaður væri ekki svo mikill, að það mætti álitast ofætlun fyrir jafnaðarsjóðina að inna hann af hendi. Þótt þetta frv. hafi þegar í stað verið fellt hér í deildinni í fyrra, hafa 2 h. þingdm. samt ekki viljað láta við svo búið standa, heldur borið málið upp aptur í nýrri og yfirgrípsmeiri mynd, því eptir þessu frv. á einnig bólusetningarkostnaðurinn og sáttamálakostnaðurinn að færast af jafnaðarsjóðunum yfir á landssjóð. Jeg fyrir mitt leyti verð að vera á sama máli og þm. þeir, sem töluðu á mót málinu hér í deildinni í fyrra, en auk þess eru ýmsir agnúar á frv. í formlegu tilliti,

sem ekki voru á frv. því, sem fellt var í fyrra.

Jeg skal í því efni benda á síðustu gr. frv. Þar stendur: „Lög þessi öðlast gildi 1. jan. 1896“. Af hverju ekki fyr? Til hvers á nú að vera að samþykkja lög, sem ekki eiga að öðlast gildi fyr en næsta þing hefur átt setu? Það væri eðlilegra finnst mjer, að frv. þetta væri geymt til næsta þings að minnsta kosti, það verður hvort sem er ekki ætlað á fje til þessa fyr en á næstu fjárlögum, og er þá engin meining í að búa til lög þessi fyr en þá.

Í þessu máli er einnig þess að gæta, að engar skýrslur eru komnar fram um, hvað þessi kostnaður er mikill, sem færa á af jafnaðarsjóðunum yfir á landssjóð. Þingið verður þó að fá vissu fyrir, hvað sá kostnaður verður mikill, sem á þennan hátt á að leggja á landssjóð, áður en það gefur sitt samþykki til þess. Mjer finnst það liggja í augum uppi, að kostnaður sá, sem á landssjóð legðist, ef frv. þetta yrði að lögum, hlýtur að verða tilfínnanlegur fyrir hann; ef þessi gjöld eru jafnaðarsjóðunum tilfínnanleg, hljóta þau einnig að verða það landssjóði. Jeg skil ekki, hvernig menn ætla að koma því saman að leggja nýjar gjaldagreinar á landssjóð án þess jafnframt að útvega honum einhverja aukning á tekjum, þar sem síðustu fjárlög voru, eins og menn muna, samþykkt með töluverðum tekjuhalla; ef landssjóður á að bera meiri útgjöld en hann hefur haft, verða tekjugreinar hans að fjölga eða stækka. Þetta liggur í augum uppi, það var tekið ýtarlega fram á þingi í fyrra, að kostnaður við kennslu heyrnar- og málleysingja mundi jafnaðarsjóðnum alls ekki ofvaxin byrði, en hvað viðvikur kostnaðinum, sem nefndur er í 3. gr. frv., þá er hann svo lítill, að varla er ómaksins vert, að vera að færa hann til af einum sjóði á annan. Það er enn fremur eitt atriði í 1. gr., sem

mjer finnst nokkuð varhugavert; þar er sagt, að allur kostnaður af heyrnar- og málleysingjum skuli lagður á landssjóð. En hvað er sá kostnaður mikill, sem orsakast af hverjum heyrnar- og málleysingja árlega? Eptir því sem nú hagar til, er kostnaður þessi ekki lögakveðinn, amtsráðin semja við hlutaðeigandi kennara um meðgjöfina með hverjum heyrnar- og málleysingja, en ef frv. þetta verður gjört að lögum, hver á þá að semja um meðgjöfina? Ef til vill landshöfðingi, og þá á að setja honum í sjálfsveld, hve mikið fje hann vill greiða úr landssjóði í þessu skyni. Mjer finnst ei, að það fyrirkomulag geti rjett verið, heldur ætti, ef þessi kostnaður annars legðist á landssjóð, að fastákveða borgunina með hverjum heyrnar- og málleysingja, og síðan veita í fjárlögum fyrir hvert fjárhagstímabil áætlaða upphæð til þessa augnamiðs, sem svo landshöfðingi ávísaði til útborgunar á venjulegan hátt. Mjer skilst eigi, að það geti verið rjett að demba þessum kostnaði á landssjóð, og það mun heldur ekki vera svo hægt að ákveða í lögum, hvað mikill þessi kostnaður skuli vera, en eins og nú er semja amtsráðin við kennara heyrnar- og málleysingja og fer allt vel á því.

Það er því mitt álit, að rjettast sje að láta mál þetta biða til næsta þings, en verði það gjört að lögum, til hvers verða þá jafnaðarsjóðirnir? Þá verða öll gjöld af þeim tekin nema kostnaðurinn við sjálf amtsráðin og ferðakostnaður amtmannanna á umsjónarferðum um amtið, en sje ástæða til þess að taka af jafnaðarsjóðunum öll þau gjöld, sem nefnd eru í frv., því má þá eigi taka áminnztan ferðakostnað af þeim líka?

Kristján Jónsson: Eins og hæstv. landsh., sem annars hefur tekið mjög mildilega í frv. þetta, tók fram, var í fyrra í neðri deildinni til meðferðar frumv. um að færa kostnaðinn við kennslu heyrnar- og málleysingja af jafnaðarsjóðunum yfir

á landssjóð; frv. var samþykkt í þeirri deild, og kom svo til efri deildarinnar, en var fellt hjer. Hæstv. landsh. hefur nú tekið fram ýmisleg atriði við frv. þetta, er honum finnst athugaverð, honum fannst ekki tími nú kominn til þess að koma fram með það, það væri tekjuhalli á síðustu fjárlögum o. fl., en mjer virðist kostnaður sá, sem hjer ræðir um eigi vera stórvægilegur, að taka þurfi tillit til þess. Það er meining mín, að rjettast sje að kostnaðurinn, sem hjer ræðir um, hvíli á landssjóði en ekki á jafnaðarsjóðunum. Eins og sjá má af frumvarpinu hafa þessi gjöld verið tekin inn í það, er var í frv. Nd. í fyrra, og vil jeg fara nokkrum orðum um þennan viðbæti.

Hvað sáttamálakostnaðinum viðvíkur, þá álit jeg það vera í fullu samræmi við ákvæði laga 12. júlí 1878, að hann hvíli á landssjóði; og mun það fremur hafa verið af gleymsku, að hann var ekki tekinn með í þessu lagabóði, heldur en af hinu, að hann eigi álitist heyra þar undir. Jeg vil jafnframt geta þess, að þessi sáttamálakostnaður er eigi stórvægilegur, og að landssjóður mun auðveldlega geta risið undir honum, því árin 1890, 1891 og 1892 hefur hann að jafnaði að eins verið kr. 17,23.

Hvað bólusetningarkostnaðinum viðvíkur, álitum við, að hann eigi af líkum ástæðum að hvíla á landssjóði, með því að kostnaðurinn við öll heilbrigðismál landsins, þar á meðal læknaun, læknaskóla-kostnaður o. s. frv., er greiddur úr honum, enda verður að skoða bólusetningar sem nokkurskonar sóttvarnar-ráðstöfun, en samkvæmt lögum 17. desember 1875, á sóttvarnar-kostnaður, þegar um bólu eða kóleru er að tala, að greiðast úr landsjóði, og virðist mjer þá, að þessi kostnaður eigi eptir eðli sínu líka að greiðast úr landssjóði; þessi kostnaður er eigi heldur mjög hár, að jafnaði hefur hann verið 1181 kr. 95 aur. árin 1890, 1891 og 1892,

og er það eigi ofraun fyrir landssjóð að bera þetta.

Frv. það, sem hjer var fyrir í fyrra fór að eins fram á að færa kostnaðinn við kennslu heyrnar- og mállausra af jafnaðarsjóðunum yfir á landssjóð. Jeg vil í þessu sambandi geta þess, að jeg var einn uppástungumaður að þessu, en það kom í fyrra á amtsráðsfundi suðuramtsins fram tillaga um, að reynt væri að fá því framgengt, að kostnaði við kennslu dauðdumbra yrði ljett af jafnaðarsjóðunum og var mjær falið á hendur, að afgreiða málefni þetta til landshöfðingja. Sömuleiðis kom þetta til umræðu á amtsráðsfundi vesturamtsins þótt eigi væri þar gjörð bein ákvörðun um það, en meining amtsráðsins þar var hin sama og amtsráðsins í suðuramtinu. Jeg átti síðan tal við landshöfðingja um þetta mál, og heyrði jeg þá, að hann var því eigi mjög hlynntur, og að því mundi eigi verða hreyft af hálfu stjórnarinnar í þá átt, sem amtsráðin fóru fram á, en ályktan amtsráðs suðuramtsins var þó afgreidd til hans. Þegar frv. um þetta efni var hjer fyrir í deildinni í fyrra, var jeg því meðmæltur og reyndi að styðja það, en eins og kunnugt er, var það fellt. Að þessi kostnaður við kennslu heyrnar- og mállausra upprunalega komst á jafnaðarsjóðinn, kemur til af því, að þegar lögin 26. febr. 1872 um kennslu dauðdumbra komu út, var eigi annar sjóður fyrir hendi en jafnaðarsjóðurinn, er líklegur væri til að bera þennan kostnað; reyndar var fjár aðskilnaður kominn milli Íslands og ríkisins með stöðulögunum 2. jan. 1871, en önnur gjöld voru þá eigi lögð á landssjóð en þau sem óhjákvæmileg voru; þá hefur eigi heldur þótt tiltækilegt að leggja kostnað þennan á sveitarsjóðina, því hjer er um mjög verulegan kostnað að ræða, sem mundi verða ofvaxinn hverju einstöku hreppsþjelagi, sjerstaklega ef svo skyldi koma fyrir, að fleiri dauðdumbir lendi á einu sveitarþjelagi, og eru þó þessi mál í

raun og veru sveitamál eða hreppamál, því ef að þeir, sem að lögum standa að hinum heyrnar- og mállausu, geta ekki staðið straum af þeim og kostað kennslu á þeim og það er til hennar heyrir, þá liggur óefað næst, að framfærslu-sveitin gjöri það. Það mundi verða tilfinnanlegt fyrir eitt hreppsþjelag að borga 400 kr. meðlag með einum dauðdumbum og bæta því við hin önnur gjöld, sem það þarf að inna af hendi til fátækra, sem opt finnst nægilega tilfinnanleg ein út af fyrir sig. Af þessum ástæðum held jeg að það stafi, að kostnaður þessi upprunalega ekki var lagður á sveitarþjelögin eða hreppaþjelögin. Jafnaðarsjóðirnir hafa eigi heldur verið sveitasjóðir í eiginlegum skilningi, því síður fátækraþjelir, og er það óeðlilegt, að þeir borgi með sveitarómögum; kostnaður við öll sveitarmál verður að liggja á sveitarsjóðum svo framarlega sem hann er þeim ekki ofvaxinn.

Upprunalega áttu jafnaðarsjóðirnir að eins að bera kostnaðinn við flutning saka-manna hjeðan og til útlanda og hjer inn-lands, og voru þeir eiginlega stofnaðir í því skyni, en seinna var ýmsum öðrum kostnaði dembt á þá, að eins af því að ekki var annar sjóður hendi nær, sem gripið yrði til. Eins og eðlilegt er má deila um það endalaust, hvort landssjóður eða jafnaðarsjóðir eigi heldur að bera þennan kostnað, eða hvort þessi mál megi fremur kallast landsmál eða sveitamál, en þegar nú hefur verið sett upp kennslu-stofnun fyrir heyrnar- og málleysingja fyrir allt landið og það eptir sjerstakri ráðstöfun landsstjórnarinnar, án þess að leit að væri atkvæðis amtsráða eða amtmanna þar um, þá virðist liggja beinast við, að kostnaðurinn af þessari ráðstöfun ætti að greiðast úr landssjóði. Þessi kostnaður er einnig töluverður, hann hefur verið að jafnaði 830 kr. 44 aur. 1890, 1891 og 1892. Síðasta ár var hann um 1100 kr. í suðuramtinu, í vesturamtinu 320 kr. Eins

og sjá má er þetta enginn óverukostnaður, hann getur komið upp að $\frac{1}{3}$ úr amts-gjöldunum, og auk þess getur hann komið mjög misjafnt niður á ömtin, og það er eigi hægt að segja neitt um það fyrir fram, hvað þessi kostnaður getur stigið hátt með tímanum.

Jeg hef tekið það fram, að allt þetta: kennsla heyrnar- og mállausra, bólusetning og sáttamál eru landsmál í eiginlegum skilningi og því eðlilegast að kostnaður sá, sem þau hafa í för með sjer hvíli á landssjóði einum. En þar sem minnst hefur verið á samninga þá, sem gjöra þarf við kennslustofnun heyrnar- og mállausra, og á það, hver ætti að gjöra þá, þá er sjálfsagt að landshöfðingi gjöri þann samning, ef kostnaðurinn færðist yfir á lands-sjóð, rjett eins og amtmenn gjöra hann nú fyrir hönd amtsráðanna, eða í umboði þeirra, meðan þetta hvílir á jafnaðarsjóðunum, og hygg jeg að alls engin vandkvæði mundu af þeim hljótask.

Hæstv. landsh. tók það fram, viðvikjandi hinni síðustu grein frv., að þar eð lögin fyrst ættu að öðlast gildi 1. jan. 1896, þá væri óþarfi að koma með frv. fyr en á næsta þingi. Það er að visu rjett, að þetta mál mætti vel biða til næsta þings, en mjer þykir eigi ástæða til þess, að það sje nú gjört. Það er eigi ólíklegt að þing næsta ár hafi ærið nóg að starfa og geti þá því síður sinnt þessu smá-máli. En á hinn bóginn þótti okkur uppástungumönnum athugavert og viðurhlutamikið að fara því fram, að frumvarp þetta öðlast lagagildi fyr en í ársbyrjun 1896, eða eptir nærfellt hálf ári hjer frá, með því að það, ef það verður að lögum, hlýtur að hafa nokkur áhrif á útgjöld landssjóðsins og jafnaðarsjóðanna. — Það hefur og komið fyrir, að samþykkt hafa verið lög og staðfest, sem hafa ákveðið eigi skemmri frest en þennan frá útkomu þeirra og þar til þau skyldu koma í gildi.

Þorkell Bjarnason: Hæstv. landsh.

hefur tekið fram ýmislegt, er honum fannst athugavert við frv. þetta; jeg vil nú leyfa mjer að minnst á ýms atriði, er mjer finnast vera málinu til stuðnings, því það er aldrei nema gott, að það sje ítarlega skoðað frá báðum hliðum. Eitt af því, sem hæstv. landsh. tók fram, var að gjöld þau, sem ræðir um í frv. þessu, væru ei svo mikil, að þau gætu verið tilfinnanleg fyrir jafnaðarsjóðina, en jeg held einmitt, að gjöld þessi sjeu að minnsta kosti í sumum ömtum orðin mönnum tilfinnanleg, þegar tekið er tillit til þess, hve mikið annað hvílir á lausafjenu, því eins og mönnum er kunnugt, hafa jafnaðarsjóðirnir eingöngu tekjur sínar af því. Það virðist máske ótrúlegt, en satt er það samt, að á hvert tíundar-hundrað fellur hátt á 3 kr. gjald fyrir utan sveitarútsvar. Jeg vil þá leyfa mjer að minnst nokkuð ítarlegar á þessi gjöld. Jeg vil t. d. taka mann, sem býr á 10 hundr. jörð og tíundar af lausafje 10 hundruð, tíundin af þeim 10 hundruðum er 9 álnir og má á-líta al. að meðaltali 50 aur. Það verður þá kr. 4,50; svo kemur lausafjárskatturinn til landssjóðs 5 kr., til jafnaðarsjóðs tek jeg 20 aura af hundraði hverju. Það eru 2 kr., — jafnaðarsjóðsgjaldið var þó meira en þetta í suðuramti síðasta ár — svo kemur lambsfóðrið á 4 kr. og að síðustu gjald til sýslusjóðs, sem jeg áætla 20 aura af hverju hundraði eða 2 kr. af 10 hundruðum. Þetta allt til samans verður kr. 17,50.

Svo má skoða þau gjöld, sem leggjast á þennan mann við það, að hann býr á 10 hundraða jörð, eins og gjöld af lausafje, því hinar einu nytjar af þeim jörðum, sem ekki eru hlunnindajarðir, er framfærsla lausafjárins. Tíundir af jörðinni verða því 4 kr. 50 au., ábúðarskattur 2 kr., sýslusjóðsgjald 2 kr. og búnaðarskólagjald 30 aur., eða samtals 8 kr. 80 aur. Gjöldin verða þá öll um 26 kr. Maður, sem býr á 10 hundraða jörð og tíundar

10 hundruð af lausafje, geldur því til almennra þarfa, kirkju, landssjóði, sýslusjóði o. fl. 2 kr. 60 aur. af hverju hundraði, þar við bætist svo sveitarútsvar hans. sem venjulega mun vera að meðaltali kringum 3 kr. á hvert lausafjrhundrað, og geldur hann því 6 eða hátt á 6. kr. til almennra þarfa af hverju lausafjrhundraði. Jeg held því að á þessum atvinnuvegi hvíli meiri gjöld en á nokkrum öðrum. Reikni maður, að hreinn arður, sem hvert hundrað gefur af sjer, sje 30 kr., og dregst þar frá leiga, 6 kr. af hundraði, verða eptir 24 kr., sem verða hreinar tekjur. Gjöldin til almennra þarfa hjá þessum manni verða því meir en 10% af hreina arðinum. Það hefur hingað til verið talið með hæstu gjöldum, gjald það, sem Mormónar taka til kirkju sinnar, nfl. 10%, en hér er þó lengra farið. Mjer skilst eigi betur en svo, að lausafjeð muni hafa nóg á sinni könnu, og væri fremur ástæða til þess að ljetta á því en þyngja. Jafnaðarsjóðsgjöld hafa hækkað nokkuð síðustu ár, og nú hvíla svo há gjöld á jafnaðarsjóðunum, að amtsráðin munu eigi sjá sjer fært að hækka þau enn meir. Ef ekki verður að einhverju leyti ljett gjöldum á þeim, munu amtsráðin ekki sjá sjer fært að ráðast í fyrirtæki, sem liggja nær þeim en bólu- setning og annað þess háttar. Það væri því æskilegt að ljetta þessum gjöldum, sem ræðir um í frumv. þessu, af jafnað- sjóðunum, þar sem þau eptir eðli sínu, eigi koma þessum sjóðum við, eins og h. 3. kgk. (K. J.) hefur ljóslega sýnt fram á, enda liggja þau, eins og nú er, á einum atvinnuvegi. Aptur á móti koma þau jafnt niður á alla landsmenn, ef þau eru lögð á landssjóð. Jeg get ekki sjed, að þeir menn, sem kvikfjárrækt og fiski- veiðar stunda, eigi fremur að hafa á hendi kostnað með hcyrnar- og mállausum eða bólu- setninga en kaupmenn, handiðnamenn, embættismenn og aðrir. Það þarf að bólu- setja börn kaupmanna, handiðnamanna og

embættismanna, eins og bændanna, og er því eðlilegt, að kostnaðurinn af því komi jafnt niður á þá alla.

Hæstv. landsh. tók það fram, að ekki mætti bæta miklu á landssjóð við það, sem á honum hvíldi, og að á síðustu fjárlög- um hafi verið talsverður tekjuhalli.

Það er alveg rjett, tekjuhallinn var 33,500 kr., en jeg vonast samt eptir, að það muni ekki reynast halli á þeim, held- ur verði ef til vill þar afgangur. Jeg vil geta þess í sambandi við þetta, að árið 1892 urðu tekjurnar 54,000 kr. meiri en áætlað var, en gjöldin urðu mjög lítið hærri. Sum af gjöldum þeim, sem áætluð eru á fjárlögum fyrir þetta yfirstand- andi fjárhagstímabil, koma ekki til útborg- unar, t. d. 25,000 kr. til strandferða kring- um landið. Sama er að segja um 5 auka- læknishjeruð, 1000 kr. handa hverju, verða það þá í allt 30 þús. kr. sem ekki koma til útborgunar á þessu ári.

Jeg vonast því til, að í reyndinni verði enginn halli á þessum fjárlögum, sem nú standa yfir. Að visu kemur inn- an skamms allmikill kostnaður á lands- sjóð, þar sem Þjórsárbrúin kemur, en við það er þó þess að gæta, að hann kemur einu sinni fyrir allt, þegar hann kemur; þó kostnaðurinn við kennslu heyrnar- og málleysingja og bólu- setningar sje ekki svo mjög mikill, verður hann jafnaðar- sjóðunum nokkuð þungbær. Fjarska mik- ill er hann sem sagt ekki, hann var árið 1891 2105 kr., árið 1892 um 1900 kr., en 1893 hefur hann aukizt að mun. Það mun því mega áætla, að hann verði nær 3000 kr. árlega, og finnst mjer það eigi meira en svo, að landssjóði veitist hægt að bera það, og mun hafa nóg fje til þess. Sem sagt, mjer finnst sanngjarnast, að þessi kostnaður sje fluttur á landssjóð, því með því móti kemur hann jafnast niður. Jeg ber heldur engan kviðboga fyrir því, að landshöfðingja þeim, sem nú er, eða hverjum öðrum, sem landshöfðingi kann

að verða, mundi eigi farnast það vel, að gjöra samninga fyrir landssjóðs hönd við hlutaðeigandi kennara heyrnar- og málleysingja, og mundi engin hætta á, að kostnaðurinn hækkaði fyrir það.

Jeg skal þá ekki fjölyrða meir um þetta, en að eins geta þess, að jeg er sannfærður um það, að öllum þeim, sem kvikfjárrækt stunda í landi voru, mun finnast mikil rjettarbot í frumv. þessu.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. frumv. samþ. með 6 : 4 atkv.; 2. gr. samþ. með 8 : 1 atkv.; 3 gr. samþ. með 8 samhlj. atkv.; 4. gr. samþ. með 7 samhlj. atkv.; 5. gr. samþ. með 7 samhlj. atkv. Fyrirsögn frv. samþ. með 6 atkv. Frumv. vísað til 3. umr. með 6 atkv. gegn 4.

Frumv. til laga um rjett þeirra manna, er þjóðkirkjutrú hafa, til þess að ganga í borgaralegt hjónaband (C. 17); 1. umr.

Flutningsmaður (Jón Jakobsson): Frv. þetta, sem hjer liggur fyrir til 1. umr., er gamall gestur á þingi. Það kom fyrir á þingi 1885, þó nokkuð í öðru formi, og var þá itarlega rætt. Á síðasta þingi kom það fram í Nd., var þar nákvæmlega rætt og svo samþykkt og sent til Ed., en hjer var það fellt og munaði þó að eins einu atkvæði.

Frv. þetta hefur því, eins og jeg tók fram, verið itarlega rætt og það margsinnis, og finn jeg því ekki ástæðu til að fara mörgum orðum um það, fyr en ef mótmæli skyldu nú koma fram gegn því.

Ástæðan fyrir því, að við komum fram með frumv. aptur hjer, er sú, að það fjell í fyrra hjer í deildinni á þann hátt, að að eins munaði einu atkvæði, og fannst okkur því nokkur líkindi til, að það mundi nú ná fram að ganga.

Jeg heyri marga segja, að frumv. þetta sje svo þýðingarlitíð, að litlu skipti, hvort það nær fram að ganga eða ei, en sje svo, þá er útlátalítið, finnst mjer, að samþykkja það og lofa því að verða að

lögum. Við, sem viljum að frumv. þetta fái framgang, álitum, að hjónabandið sje *borgaraleg* „institution“ og sú athöfn að ganga í hjónaband þar af leiðandi *borgaraleg* athöfn; svo framarlega sem hjúskapurinn er undirstaða borgaralegs fjelags, þá er eðlilegast, að þessi athöfn fari fram fyrir borgaralegum valdsmanni. Jeg verð að taka það fram, að jeg álit ekki hyggilegt, að spornað sje móti þessu máli, því fái það ekki fram að ganga nú, er mjög líklegt, að það verði „agitations“-meðal í höndum þeirra manna, er óánægðir eru með hina lútersku kirkju; jeg get því ekki skilið í því, að þjóðkirkjan eða valdsmenn hennar sjái sjer nokkurn hag í því, að vera málinu móthverfir.

Jeg skal þá ekki orðlengja þetta meira að þessu sinni, en vonast til, að frumv. fái góðan byr í deildinni og nái fram að ganga.

Hallgrímur Sveinsson: Það er öldungis rjett, sem h. flutningsm. þessa frumv. (J. Jak.) tók fram, að frumv. þetta hefur verið áður til umr. hjer á þingi og fyrir þær sakir er eigi svo nauðsynlegt að hafa langar umræður um það. Það getur því eigi verið um neitt nýtt að ræða eða nýjar ástæður fram að færa í þessu máli. En úr því að þetta frv. er enn komið inn á þing og um það eru skiptar skoðanir, eins og áður hefur sýnt sig, er nauðsynlegt að teknar sjeu fram ástæðurnar á móti því, eigi síður en með því.

Satt að segja hefði jeg vonast eptir því, að úr því að mál þetta var nú vakið upp á ný, að einhverjar nýjar ástæður kæmu fram fyrir því, — en ekkert nýtt, engar nýjar ástæður voru frambornar af h. flutningsm. (J. Jak.), nema ef telja skyldi það, að hann ljet á sjer skilja, að hættulegt mundi fyrir þjóðkirkjuna, að gefa ekki eptir í þessu máli, og það mundi verða brúkað sem æsingamál framvegis, ef það næði eigi nú fram að ganga. Jeg verð þó að segja það, að jeg hef eigi orð-

íð þess var, að kallað sje eptir þessari breytingu með sterkri þrá af hálfu landsmanna; eigi heldur hef jeg sjeð það, að á þingmálafundum hafi birtzt neinn eindreginn vilji í því tilliti. En skeð getur, að h. flutningsm. (J. Jak.) geti gefið einhverjar áður ókunnar upplýsingar í því efni.

Eins og kunnugt er eiga allir þjóðkirkju trúarmenn ógnar hægan löglegan aðgang að hjónabandi, og þar sem stjórnin hefur lagt fyrir þing og þingið samþykkt lög fyrir utanþjóðkirkjumenn, er veita þeim einnig hægan aðgang að hjónabandi, getur hjer alls ekki verið um neinn misrjett að ræða á hvorugan bóginn. Þjóðkirkju trúarmenn hafa engan rjett misst, frá þeim hefur enginn rjettur tekinn verið við það, þótt utanþjóðkirkjumönnum sje rjettur gefinn, sem að eins er undantekninga rjettur til þess að fullnægja ákvæði í stjórnarskránni. Og er þessi þeirra rjettur svo eptirsóknarverður? Er það svo óeðlilegt, að þjóðkirkju trúarmenn þiggi þessa athöfn af presti sínum? Þeir hafa þó svo margt saman við hann að selda; þeir þurfa að þiggja af honum svo margar kirkjulegar athafnir aðrar. Er nokkuð að óttast vitaverða framkomu prests við þessa athöfn? Er ástæða til að ætla það fremur presti heldur en sýslumanni eða bæjarfógeta, að hann framkvæmi ekki athöfnina svo sem vera ber? Jeg veit eigi til, að kvartanir hafi komið fram um það, hvernig prestar hafa leyst það verk af hendi. Jeg get því heldur ekki sjeð hina minnstu ástæðu til að fara nú að gjöra þessa breytingu, er frumv. þetta fer fram á.

Jeg býst við því, að einna kröftugust ástæða fyrir framkomu þessa frumv. eigi að vera sú, að ýmsum mönnum falli eigi „ritus“ kirkjunnar við þessa athöfn. En jeg hygg, að slíkt hið sama megi segja um ýmsar aðrar athafnir. Ætli allir sjeu ánægðir með orðalag eiðsins? Jeg held

fullilega, að sumt í eiðstafnum stríði á móti tilfinningum sumra manna, og þó eru eigi fram komnar neinar óskir um breytingar á eiðspjallinu, svo jeg viti til.

Það var tekið fram í fyrra í umræðunum um frumv. þetta, að í ráði er að að gjöra breytingar á „ritus“ kirkjunnar við hjónavigslu, og jeg efast eigi um, að þær breytingar, sem gjörðar munu verða í því efni, fari í þá átt, sem þeir menn óska, er fylgja fram þessu frumv. Er þá svo mikið í húfi að biða með þetta frumv. þangað til að þessar breytingar verða gjörðar? Jeg hygg, að frumv. þetta bæti eigi úr svo brýnni þörf, að það sje ekki óhætt að biða svo stuttan tíma. Jeg hygg að þetta frumv. sje fremur nýng einstökum mönnum til geðs; og jeg leyfi mjer að efast um, að þeir menn sjeu yfir höfuð einmitt beztu menn þjóðkirkjunnar.

H. flutningsm. (J. Jak.) sagði í ræðu sinni, að frumv. þetta væri þýðingarlítið. Það kann nú að vera, og jeg hygg, að þótt það yrði að lögum, yrði sú heimild, sem með því er veitt, eigi notuð af mörgum. En sje það svo þýðingarlítið, sem h. flutningsm. (J. Jak.) segir: hvi er þá verið að berjast fyrir því þing eptir þing? Jeg er nú ekki alveg á því sama máli, að þetta frumv. sje svo allsendis þýðingarlítið. Jeg get vel sett mig á þann sjónarhól, að sagt kunni að verða af einhverjum, ef frumv. nær fram að ganga: Með þessu hefur þó tekizt, að rýra dálítið vald kirkjunnar; hennar álit hefur þó dálítið hnignað með þessu; þetta gátum við losað. Þetta kunna þeir að segja, sem ekki eru velviljaðir kirkjunni; mjer dettur ekki í hug að beina þessum orðum nje þessari hugsun að h. flutningsmönnum frv. þessa. En það er þetta, þegar losað er um einn stein í byggingunni, þá losna fleiri um leið; og svo getur farið á endanum, að h. flutningsmönnum þessa frumv. þyki oflangt farið.

Jeg er því á sömu skoðun sem jeg hef áður verið, að jeg get ekki álitíð frv. þetta neina rjettarbót og að eigi sje fremur ástæða fyrir þessa h. þingd. að samþ. frv. þetta en áður; hún felldi það í fyrra og jeg hygg að eigi sje ástæða til annara úrslita að þessu sinni.

Flutningsmaður (Jón Jakobsson): Jeg skal játa það, að jeg get eigi gefið fullnægjandi upplýsingar um álit þingmálafunda á þessu máli í öllum kjördæmum landsins; en svo mikið get jeg þó sagt, að af þeim fáu þingmálafundargjörðum, sem liggja frammi á lestrarsalnum er þó þingmálafundur úr Eyjafjarðarsýslu, sem hefur lýst yfir skorinort vilja sínum í sömu átt og frv. þetta fer. Í Skagafjarðarsýslu var mál þetta eigi tekið fyrir, en allflestir, sem jeg hef heyrt minnst á þetta mál eru einhuga um, að sjálfsagt beri að losa þessi óeðlilegu þvingunarbönd og meira að segja: þeim finnst ákaflega undarlegt, að kirkjan skuli vilja þvinga og neyða inn á menn athöfn sinni, ef þeir ekki vilja hafa hana sjálfir. H. 2. kgk. (H. Sv.) minntist á „ritus“ kirkjunnar við hjónavígslu. Jeg skal játa það, að hennar núgildandi „ritus“ hefur „scurrað“, í mínum eyrum, og svo mun vera um fleiri.

Jeg hef eigi sagt, að mál þetta væri þýðingarlítið, heldur einungis tilfært það, sem annara, orð en hitt vil jeg segja, að það ætti eigi að vera svo þýðingarmikið atriði fyrir kirkjuna að halda í hina kirkjulegu vígslu að hún fyrir þeirra hluta sakir ætti að gjöra sig seka í því að þvinga menn til að taka við frá sjer þeirri athöfn, sem þeir ekki vilja sjálfir hafa. Það finna flestir menn og vita, að hjónabandið er borgaraleg athöfn og að það er eigi hin minnsta rýring á álit nje valdi kirkjunnar, þótt heimilað sje öðrum en prestum að stofna löglegt hjónaband.

Jeg vil að lokum segja svo mikið, að ef þetta mál væri lagt fyrir landsmenn almennt, þá mundi verða fleiri en einn

þingmálafundur, sem ljeti í ljósi eindregið fylgi sitt með því.

Þrátt fyrir þau mótmæli, sem fram hafa komið, vona jeg þó að h. þdm. lofi frv. þessu að ganga til 2. umr.

Sigurður Jenson: Ef jeg hefði átt sem prestur í þjóðkirkjunni að greiða atkv. um þetta mál, þá mundi jeg helzt eigi hafa viljað greiða atkv. Jeg álit málið svo þýðingarlítið. Jeg álit að þetta mál sje svo þýðingarlítið, að prestum þjóðkirkjunnar megi á sama standa, hvort það verður að lögum eða ekki. En nú verð jeg að skoða þetta mál sem þingmaður, og þá verð jeg að segja, að það er mjer alls eigi nóg til þess að greiða atkv. með máli, að það sje þýðingarlítið, meinlaust og gagnslaust; jeg vil því að eins gefa því atkv., að það sje til einhvers góðs, einhvers gagns, jeg vil að lögin verði einhverjum meðlimum þjóðfélagsins til hagræðis og ljettis. En um þetta mál verð jeg að segja, að jeg þekki ekki þá menn, sem óski þessara laga. Jeg þekki enga þá menn, sem hafa þjóðkirkjutrú, en óski þó endilega borgaralegs hjónabands. Þetta frv. er víst mest framkomíð vegna þeirra manna, sem eru óánægðir með hjónavígslusíði þjóðkirkjunnar, einkum með þau ritningarorð, sem við hjónavígslu eru lesin upp fyrir brúðhjónunum, eða að minnsta kosti var þar sú eina ástæða, sem færð var þessu máli til meðmælingar í h. Nd. í fyrra og á þetta sama minnst flutningsmaður þess núna í ræðu sinni. En úr því að þetta er ástæðan fyrir frv. þessu, þá lízt mjer, að h. flutningsmönnum þess sje nær, að leggjast á eitt með þeim, sem vilja fá breytt hjónavígslusíðum kirkjunnar. Það er fleira en þessar ritningargr., sem jeg hef heyrt, að ýmsir menn eru ekki ánægðir með, er við kemur hjónavígslu. Menn eru t. d. líka óánægðir með það, og hneykslast á því, að hægt skuli vera fyrir peningaborgun að fá undanþágu frá því að láta lýsa með sjer; sömuleiðis má

kaupa fyrir peninga rjett til að þurfa ekki að gipta sig í kirkju, heldur mega gjöra það í heimahúsum. Jeg hef heyrt marga hneyklast á þessu, að þessháttar undanþág-un skuli fást fyrir peningagjald, og jeg get hugsað mjer marga, sem hafa þjóðkirkju-trú, sem óski breytinga á þessu, og ein-mitt það, að svo margir borga fyrir þess-ar undanþágur, það sýnir, að margir óska breytinga á lögum kirkjunnar um hjóna-vigslur. Jeg vil því skjóta því til h. flutningsmanna þessa frv., hvort þeir vilja ekki breyta frv. í þá átt, að síðum þeim og lögum, sem nú gilda um kirkjulegt hjónaband, verði breytt. (Jón Jónsson: Við höfum ekki atkvæðisrjett á Synodus). Þingið getur sent Synodus áskorun um það, en sumu af því, sem jeg hef minnst á, má breyta með lögum. Jeg hygg að það hefði meiri þýðingu en þetta frv. hefur fyrir þá, sem hafa þjóðkirkjutrú, og um aðra talar frv. ekki. En sje það veitt, sem frv. þetta fer fram á, þá getum vjer átt á hættu að missa marga góða liðsmenn, sem annars mundu vilja hjálpa til að laga ýmislegt, sem mönnum nú finnst orðið úr-elt í „ritus“ kirkjunnar og ekki eiga leng-ur við.

Jón Jónsson: Það hefur verið talað ýmislegt um tilgang flutningsm. með þetta frv.; en tilgangur minn með því er sá, meðal annars, að koma á jafnrjetti. Jeg get eigi betur sjeð, en að á vanti, að þjóð-kirkjumenn hafi þann rjett, sem veittur er utanþjóðkirkjumönnum með lögum frá 19/2 86, þar sem veraldlegir valdsmenn mega gefa þá í hjónaband. H. þm. Barðstr. (S. J.) sagði í ræðu sinni, að ef frv. þetta yrði að lögum, mundi vanta liðs-menn til að fá fleiru breytt, sem athuga þyrfti við kirkjuleg mál; en jeg hygg að þeir þjóðkirkjutrúarmenn, sem nota mundu þessi lög, mundu eigi góðir liðsmenn til þeirra gjörða.

Jeg get ekki álitid, að það sje gott

nje gagnlegt, hvorki fyrir prest nje þjóð-kirkjuna, að neyða þá, sem ekki vilja, til að viðhafa og nota „ritus“ kirkjunnar þá er þeir ganga í hjónaband, og það því síður, ef þeir ekki hafa trú kirkjunnar, þótt þeir sjeu í þjóðkirkjunni (H. Sv.: Þá eru þeir hræsnarar). Það er eigi hægt að girða með lögum fyrir, að hræsnarar sjeu í þjóðkirkjunni fremur en öðrum mannlegum fjelögum. -- Jeg álit heill hjónabandsins eigi komna undir því, hvort það er prestur eða sýslumaður, sem hjóna-bandið er stofnað hjá, — það er allt ann-að, sem þá og þar á eptir ræður; af þeirri ástæðu þarf því enginn að vera hræddur við þetta frv.

H. 2. kgk. (H. Sv.) talaði um, að margir mundu vera þeir, er hneyksludust á því, hvernig orðuð væri áminningarræða sú, sem lesin er yfir þeim, sem eið eiga að vinna, en það hef jeg ekki heyrt, og hef jeg þó opt verið við rjettarhöld, og opt heyrt talað um að vinna eið, en þó það væri, gæti það ekki verið ástæða móti framgangi þessa frv., heldur sannar það, að ástæða væri þá að breyta eiðspjallinu. H. 2. kgk. (H. Sv.) lagði mikla áherzlu á, að ekki væri fram komið neitt um vilja þjóðarinnar í þessu máli, og flutningsm. frv. hefðu því engin vottorð um, að þetta mál væri í samræmi við vilja hennar. Jeg játa það, að mjer er eigi kunnugt um, hvort fyrir þinginu liggja nú yfirlýsingar um þjóðarinnar vilja um þetta, en jeg veit það, að hægt er að útvega vottorð um það, hvenær sem vera skal. Það lifir í tilfinningu þjóðarinnar og hún finnur til þess, þá er henni er neitað um annað eins smámál eins og þetta. Þetta mál mundi heldur eigi koma svo opt fram á þingi, ef það hefði eigi stuðning þjóðarinnar á bak við sig.

Jeg verð því að treysta því, að frv. þetta fái að ganga sinn gang áfram.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg hef ekki

getað sannfærzt af ræðum meðmælenda frv. þessa um nytsemi þess og nauðsyn, og að jeg standi á röngum grundvelli gagnvart því. Þar sem annar h. flutningsm. frv. (J. Jónss.) talaði um, að tilgangur sinn með frv. væri að koma með því á jafnrjetti, þá sje jeg eigi betur en að þá sje öllu snúið við.

Lög þau, sem nú eru til um borgaralegt hjónaband fyrir utanþjóðkirkjumenn, eru eins og menn vita undantekningarlög, nauðsynleg þeirra vegna, til þess að þeir hefðu jafnan rjett til hjónabands, sem þjóðkirkjutrúarmenn; en eptir frv. þessu á að fara að veita það fjöldanum, sem þessum mönnum hefur veitt verið sem undantekning, til þess að hjálpa þeim til jafnrjettis, er þá áður skorti. Ef svo er, sem h. annar flutningsm. (J. Jónss.) sagði, að einhverjir sjeu innan þjóðkirkjunnar, sem vita eigi, hvað þeir vilja, þá finnst mjer gustuk að lofa þeim að jafna sig, hugsa sig betur um, hvar þeir vilja vera. — Jeg gæti miklu betur skilið í framkomu þessa frv., ef menn væru með því skyldaðir allir (obligatoriskt), sem giptast vilja, að ganga í borgaralegt hjónaband, og væri slíkt álitid nauðsynlegt, til þess að geta haft fulla reglu og stjórn á þessum málum eða fullt eptirlit (control) í hagfræðislegu tilliti. Þá yrði þetta regla fyrir alla, eins og mun eiga sjer stað í ýmsum ríkjum, svo sem Frakklandi, Þýzka-landi og Austurriki, en síðan hverjum frjálst fyrir, að fá hjónavigslu hjá presti á eptir. En hjer er eigi um það að ræða í frv. þessu; það gjörir miklu fremur, að jeg ætla, glundroða. Eins og menn vita, eru það nú sem stendur prestarnir, sem gefa skýrslur um giptingar, en ef nú á að fara að stofna borgaralegt hjónaband, er sýslumenn og bæjarfógetar framkvæma, þá getur þetta valdið glundroða frá „statistisku“ sjónarmiði.

H. þm. Skagf. (J. Jak.) minntist á, að það mundi vera óvinsælt að spyrna á

móti þessu máli, og það mundi ef til vildi geta skaðað kirkjuna. Í þessu liggur að mjer finnst, einskonar hótun, enda þótt vingjarnleg kunni að vera, og eptir því ætti það að vera öldungis ófært að mæla á móti nokkru máli, heldur ætti að veita hvað eina sem stungið er upp á, hversu fjarstætt sem það kynni að vera. Þá yrðu eigi reistar skorður við neinu, allt veitt sem heimtað væri undir yfirskini jafnrjettis, þjóðrjettis, mannlegra hygginda o. s. frv. Það eru þó eigi allar uppástungur góðar, sem fram koma og einhversstaðar verða takmörkin að setjast. Annars getur svo farið, að þeir sem nú hafa, mjer liggur við að segja, blásið sig upp til þess að vera óánægðir með þetta eina atriði, komi fram með innan litils tíma nýjar kröfur um breytingar, vilji máske afnema skírn, afnema ferming o. s. frv., þyki eitt-hvað óviðfeldið í þessum athöfnum. Hvar eru takmörkin, hvar á að nema staðar? Má eigi við því búast, að fleiri kröfur komi og eptir nokkurn tíma verði gjört, sem menn segja, hreint borð. Jeg veit að þetta muni eigi vera vilji h. flutningsmanna frv., en þá er losað er um einn steininn í byggingunni, losna fleiri um leið.

Jeg vil frábiðja mjer það, að það sje af nokkrum þvergirðingsskap, sem jeg mæli á móti þessu frv. Jeg þykist hafa fært öldungis eins gildar ástæður fyrir minni skoðun, sem meðmælendur frv. fyrir sinni.

Jón Jónsson: H. 2. kgk. (H. Sv.) vill eigi viðurkenna jafnrjettishugmyndina í þessu frv. Jeg hygg þó, að það sje hverjum manni ljóst, að utanþjóðkirkjumönnum er með lögunum frá 19/2 '86 veittur rjettur, sem þjóðkirkjumenn sjálfir ekki hafa. Ef jeg er þjóðkirkjumaður og vil gipta mig, en vil eigi einhverra hluta vegna láta prest gefa mig í hjónaband, þá get jeg það ekki, nema gjöra krók á leið mína og segja mig úr þjóðkirkjunni,

eða taka mjer konu úr utanþjóðkirkju-söfnuði. Þetta kalla jeg ekki jafnrjetti.

Annars mun ekki vera til neins að fjölyrða um frv. þetta, forlög þess munu ákveðin vera, og hyggilegast að fylgja heilræði h. framsögum. (B. Sv.) stjórnarskrármálsins í Nd. í dag og viðhafa sem fæst óþarfa orð.

Flutningsmaður (Jón Jakobsson): Jeg vildi að eins svara h. 2. kgk. (H. Sv.) nokkrum orðum. Það var eigi meining mín að viðhafa neinar hótanir, en hitt verð jeg að segja, að jeg álit, að landsmenn herðist í þessu máli við mótstöðuna og fyrir því sje eigi „praktiskt“ að neita mönn-um um þessa rjettarbót lengur. Jeg get heldur eigi sjeð, hvað þjóðkirkjan vinnur við það að halda dauðahaldi í þessa kirkju-legu vigslu, að neyða henni upp á menn, er ekkert vilja hafa með hana að gjöra. Er nokkur minnsta hætta fyrir því, að það muni hafa spillandi áhrif á hjónabandið og sambúð hjónanna, þótt það sje ver- legur embættismaður, sem hjónabandið framkvæmir?

Hjónin standa eptir sem áður undir prestinum sem andlegum leiðtoga, og sje sambúð þeirra ósæmleg í einhverju tilliti, verður hann eptir embættisskyldu sinni að koma fram með áminningar sínar, eins fyr- ir því, þótt hann hafi eigi gefið þau í hjóna- band.

Jeg býst ekki við, að mjer takist að sannfæra h. 2. kgk. (H. Sv.); þegar grund- völlurinn, sem menn standa á, er mjög ó- líkur í einhverju máli, er eigi við því að búast, að hægt sje að mætast á miðri leið. Jeg tek það fram aptur að lokum, að úr því að hjónabandið er borgaraleg stofnun þá vilja menn líka fá það sem borgara- lega athöfn og menn eiga sanngirniskröfu á því, að geta gengið í það á þann hátt.

ATKVÆÐAGR.: Frv. visað til 2. umr. með 6:3. atkv.

Frv. til laga um úrskurðarvald satta-

nefnda, rjettarfar og aðför í minni skulda- málum (C. 21); 1. umr.

Flutningsmaður (Þorleifur Jónsson): Frv. þetta, sem hjer liggur nú fyrir er gamall kunningi h. deildar; jeg kom með það í fyrra fram í þessari h. þingd. og þá fjekk það hjer mjög góðar undirtektir.

Tilgangur frv. er sá, að ljetta inn- köllun á smáum skuldum og eru það eink- um 4 atriði í frv., sem stefna í þessa átt, að gera innköllun greiðari.

Í fyrsta lagi með því að veita satta- nefndum úrskurðarvald, þegar viss skil- yrði eru fyrir hendi. Að þessu getur orð- ið mjög mikil bót, því að opt má búast við að skuldunautur muni una úrskurði satta- nefndar, sem á þann hátt yrði fullnaðar- dómur.

Þótt úrskurði sáttanefndar yrði á- frýjað, sem er leyfilegt eptir frv., þá væri þó skuldheimtumaður talsvert betur settur með því að hafa úrskurðinn, en nú á sjer stað, því að hann getur þá fengið lög- geymslu fyrir skuldarupphæðinni, sem úr- skurðurinn hljóðar um. Þótt úrskurði sje áfrýjað, ber þess sömuleiðis að gæta, að það tefur eigi málið fremur en eptir þeim lögum, sem nú gilda.

Í öðru lagi eru, eptir frv., sáttanefnd- ir skyldaðar til að lúka upp gjörð í smá- skuldamálum, þegar málsaðilar eru ásáttir um það. Gjörð sáttanefndar hefur sama gildi sem fullnaðardómur.

Í þriðja lagi er málarekstur fyrir und- irrjetti í smáskuldamálum gjörður nokkuð einfaldari og greiðari en nú er eptir rjett- arfarslögum vorum.

Í fjórða lagi er hreppstjórum eptir frv. veitt vald til að framkvæma löggeymslu- gjörð, aðför og nauðungaruppbod í þess- um málum, og á þann hátt getur sparazt sá kostnaður, er það hefur í för með sjer að ná í sýslumann og borga honum ferða- kostnað, ef til vill langa leið og í marga daga, eins og nú þarf, þegar menn vilja fá þessi rjettarverk framkvæmd.

Þetta eru hin helztu atriði í frv. þessu og hygg jeg að öllum sje það ljóst, að það er ekki svo lítið hagræði, sem fengist með þessu. Frv. þetta var í nefnd í þessari h. deild í fyrra og var þar nákvæmlega íhugað og nokkuð bætt og breytt. Síðan var það samþ. við allar 3 umr. hjer í deildinni í e. hlj. og sent til Nd. Þar töluðu að eins 3 í því; voru 2 af þeim málinu hlyntir, en einn kom fram með aðfinningar, sem að minnu álitu voru alls engar á rökum byggðar, og sumar þeirra beinlínis rangar. Það var kosin nefnd í frv. þar, og við það dagaði það uppi. Síðan hefur verið minnzt á frv. þetta í sumum blöðum, þau blöð, sem hafa minnzt á það, hafa verið með því, en eitt þeirra tindi þó upp sömu aðfinningarnar um það, sem komu fram í Nd., en auðsjáanlega í hugsunarleysi og með svo mikilli vanþekkingu, að blaðið auðsjáanlega eptir leiðbeiningum einhvers — tók aptur í næsta blaði flestar aðfinningar sínar um frv. Málið hefur og komið til umræðu á ýmsum þingmálafundum og hafa allir verið því meðmæltir.

Jeg ber því það traust til h. deildar, að hún leyfi frv. að ganga mótmælalaust eða að minnsta kosti hindrunarlaust til h. Nd.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. í e. hlj.

Sjötti fundur, miðvikudaginn 8. ágúst.
Allir á fundi.

Frv. til laga um afnám gjalds af fasteignum, þá er eiganda skipti verða að eiganda lifanda (C. 1) 3. umr.

Kristján Jónsson: Jeg verð að geta þess, að mjer finnst dálítið einkennilegt og athugasvert við frv. þetta. Það er svo sem kunnugt er, lagt fyrir þingið af stjórninni, en það hefur enginn mælt orð með því, og liggur það þó hjer fyrir til 3. umr. Það er eigi svo að skilja, að jeg sje máli

þessu móthverfur, eða vilji fella frv., jeg vildi að eins geta fengið nákvæmari skýringu á því, því eigi finnst mjer enn ljóst, hvernig það á að skiljast; væri hæstv. landsh. viðstaddur, mundi jeg biðja hann að láta mjer í tje skýringu á því.

Í athugasemdum þeim, sem frv. stjórnarinnar fylgja, er tekið fram, að þetta frv. sje komið í staðinn fyrir annað, sem þingið samþykkti í fyrra; stjórninni hafi fundizt það frv. sjálfu sjer ósamkvæmt, þegar tillit væri tekið til umræða þeirra, er fram komu þá í Nd. um málið. Viðvíkjandi þessum athugasemdum vil jeg geta þess, að þær eru ekki svo ljósar sem æskilegt væri. Það lítur svo út, sem frv. alþingis í fyrra hafi af stjórnarráðinu verið skilið á þann hátt, að með því væri numin úr gildi 1. gr. tilsk. 8. febr. 1810, að því er snertir fasteignarsölugjald og erfðafjargjald af fasteignum, að minnsta kosti hef jeg skilið það svo, en í frv. stóð þá: „Gjald það af fasteignasölu, sem ákveðið er í 1. gr. tilsk. 8. febr. 1810, skal úr lögum numið“. Tilskipun 8. febr. 1810 talar í hinni tilvitnuðu grein um *fasteignarsölugjald* og erfðafjarsgjald, sem tvennskonar gjöld og gjörir greinarmun á þeim.

Jeg held að frv. þingsins í fyrra sje að öllu rjettara en þetta frv., sem er orðað svo: Gjald það af fasteignum . . . þá er eigandaskipti verða, skal úr lögum numið, að því er snertir afsal, er fram fer að eiganda lifanda“; mjer virðist þetta vera eigi enn svo glögglega orðað sem æskilegt væri, og að vafi geti orðið um skilning á því, ef það verður að lögum. Jeg vil taka til dæmis það atvik, að seld er jörð fyrir dánarbú; jörðin er þá seld að eiganda dánun (þ: eptir lát eigandans), því að eigi er búið kallað: „eigandi lifandi“; fyrir þessa sölu er afsalsgjaldinu eigi afljett með frumv., og yrði því, þótt frv. yrði að lögum, að greiða það eptir sem áður samkvæmt tilsk. 8. febr. 1810, en þó getur það ekki verið meining og

tilgangur frv., að afsalsgjald eigi að borga við þessa sölu fremur en hverja aðra sölu. Hjer kemur þannig fram ósamkvæmni í frv. sjálfu. Jeg held að það hafi skemmzt í höndum stjórnarinnar frá því að það var afgreitt frá alþingi í fyrra, en þrátt fyrir það hef jeg ætlað að gefa því atkvæði mitt, þar eð áminnztur galli á því mun eigi gjöra það ónýtilegt¹; meining mín var að eins, að leita skýringar hæstv. landsh. með tilliti til þess, hvernig eigi að skilja frv. í atriði því, sem jeg hef bent á.

Jón Jakobsson: Með því að skýra þarf ljóslega, hvernig frv. þetta á að skiljast, eins og sjá má af ræðu h. 3. kgk. (Kr. J.) og með því að landshöfðingi eigi er hjer viðstaddur nú, fyndist mjer æskilegt, að málið væri tekið út af dagskrá. Mjer finnst varhugavert að samþykkja það, ef gallar eru svo miklir á því, að það er varla frambærilegt.

Það er því mín uppástunga, að frv. sje tekið út af dagskrá.

ATKVÆÐAGR.: Forseti bar þá undir atkvæði, hvort umræðum um málið skyldi frestað, og var það samþ. í e. hlj.

Frv. til laga um breyting á 1. gr. laga 13. jan. 1882 um borgun til hreppstjóra (C. 29); 1. umr.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Eins og h. þdm. er kunnugt eru til lög frá 13. jan. 1882, sem ákveða, að hreppstjórar skuli fá sem þóknun fyrir starf sitt 1 kr. gjald af hverjum búanda, er býr á 5 hdr. úr jörð eða meiru. Nú hef jeg leyft mjer að koma fram með frv., er gjörir breyting á þessu og fer fram á, að þóknun þessi sje ákveðin 75 aur. fyrir hvern þann mann innanhrepps, sem telur fram til tíundar. Orsökina til þess, að mjer virðist þessi breyting nauðsynleg er sú, að í sumum hreppum, einkum við sjávarsíðuna, er þessi núverandi þóknun til hreppstjóra mjög lág, stundum einar 15—16 kr. í hreppi með 4—500 íbúum. En ef breyt-

ing væri á þessu gjörð á þann hátt, sem farið er fram á í frv., þá kæmist meiri jöfnuður á, og þeir sem meira hefðu að starfa fengju og meiri þóknun. Vera má að þessi breyting verði til þess að lækka laun einstöku hreppstjóra í landsveitum, en þó hygg jeg að það muni verða á mjög fáum stöðum, því að allvíðast mun svo margt af húsmönnum, lausamönnum og vinnumönnum, er tíund gjöra, að það meir en nægi til að bæta hreppstjórunum upp, það sem gjaldið er lækkað á hverjum einstökum.

Þá er um það er að ræða, hvaða áhrif þessi breyting gjaldsins muni hafa á aðalupphæð hreppstjórالاunanna, þá get jeg ekki gefið alveg fullnægjandi skýrslur, því að síðustu búnaðarskýrslur vorar í Stjórnartíðindunum, hafa þann slæma galla, að Norður- og Austuramtíð er „in blanco“. Jeg hef því orðið að taka skýrslurnar fyrir 1888 og 1889. Árið 1888 voru tíundar framteljendur alls 8185, en 1889 8441, þá hafði þeim fjölgað, því farið var að batna í ári eptir undangangandi harðæri. Það mun mega gjöra ráð fyrir, að síðan hafi enn nokkuð fjölgað, muni vera orðnir um 9000 að tölu, en aptur dragast frá kaupstaðarborgarar, því lögin ná ekki til þeirra. Eptir þessu mætti búast við 8500 framteljendum, og þá verður hækkanin á ári því, sem nú er ákveðið á fjárlögunum, þar sem hreppstjórالاunin eru áætluð 6000 kr. að eins 375 kr., og er sú upphæð slíkt smáræði, að engin frágangssök virðist að samþ. frv. vegna þess.

Þetta frumv. hefur líka þann kost, að með því er hreppstjórum gefin hvöt til þess, að líta eptir að sem flest kurl komi til grafar við framtalið, þar sem hreppstjórinn hefur dálitinn hagnað sjálfur af því, að sem flestir telji fram, er líklegt að hann hafi gætur á því, að allir gjöri það, og að tíundartöflurnar verði rjettar.

Jeg skal taka það fram að lokum,

að mjer hefur gleymzt að setja inn í frv. ákvæði um, að nema part af 1. gr. laga 13. jan. 1882 úr lögum. Þó það sje ekki alveg nauðsynlegt, er samt glegggra að taka það fram í þessu frumv. í sjerstakri grein.

Þorkell Bjarnason: Jeg skal lýsa yfir því, að jeg felli mig vel við frumv. þetta, þá breyting sem það gjörir á þóknuninni til hreppstjóra, og álit jeg því málið þess vert, að það fái að ganga fram. En jeg vil vekja athygli h. flutningsmanns (S. St.) á því, hvort eigi mundi ástæða til, að orða frumv. dálítið ljósara heldur en gjört er. Eins og kunnugt er skipa tiundarlögin svo fyrir í 4. gr., að bændur eigi að telja fram til tiundar fjenað sinn og hjúa sinna og annara, sem á hans vegum eru. Það gæti því hugsagt, að vafi yrði vakinn á því, hvort þessir menn, vinnumenn, húsmenn, lausamenn o. fl. eiga að reiknast með, þegar hreppstjóralaunin eru ákveðin, eða að eins þeir menn, er sjálfir telja fram. Jeg hygg því, að það mundi verða glegggra að taka það skýrt fram í lögunum, að borgunin reiknist fyrir alla þá menn, sem tiund eiga að gjalda. Með því væru tekin af öll tvímæli.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Út af orðum h. 6. kgk. (P. B.) skal jeg taka það fram, að jeg skil tiundarlögin svo, að þótt húsbóndi eigi að telja fram tiundarbært fje fyrir hjú sín og aðra, sem á hans vegum eru, þá sje hann þó eigi skrifður fyrir þeirri tiund í tiundartöflunni. Tiundarlögin ákveða, að hver sem tiundarbært fje á, skuli telja fram til lausafjártiundar; hreppstjórar munu því skrifa hvern þann, er tiund gjörir í tiundartöfluna, án tillits til þess, hver telur fram á hreppskilunum fyrir hann, enda er þeim ekki leyfilegt að slengja tiund manna saman, þar sem samtíund ekki er leyfð nema milli foreldra og barna, en það væri samtíund, ef húsbóndi væri skrifður fyrir tiund hjúa sinna og annara, sem á hans

vegum eru. En þegar sýslumaður reiknar út laun hreppstjóra, verður hann að fara eftir tiundartöflunum eða tölu framteljenda, ef þessi breyting kemst á. Jeg verð því að álita, að þetta muni eigi geta valdið neinum misskilningi. Að öðru leyti þakka jeg h. 6. kgk. (P. B.) fyrir undirtektir hans, og veit það, að athugasemd hans er gjörð í góðri meiningu.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frumv. til laga um löggilding verzlunarstaðar við Kirkjubólshöfn í Stöðvarfirði (C. 27); 1. umr.

Flutningsm. (Guttormur Vigfússon): Frumv. þetta, sem jeg hef gjört flutningsmaður að, er um löggilding verzlunarstaðar við Kirkjubólshöfn í Stöðvarfirði. Svo er mál með vexti, að í fyrra sumar um þingtímann höfðum við þingm. Suður-Múla-sýslu til meðferðar bænarskrá um, að fá þessa höfn löggilta, en sakir naumleika tímans, var það mál ekki borið fram á því þingi. Nú var bænarskrá aptur send 1. þm. S.-Múl., í því skyni, að hann legði frumv. þetta fyrir þingið, en hann beindi því frá sjer sakir anna, og bað mig að taka upp málið. Jeg vildi að visu hliðra mjer við því, sakir ókunnugleika á málavöxtum, en jeg varð þó við þessari bón hans, og liggur frumv. því hjer fyrir. Sem sagt, sjálfur er jeg ekki málinu nægilega kunnur, en leyfi mjer að visa til bænarskrárinnar, sem ljóslega tekur fram öll hin helztu atriði þessa máls. Jeg vona að frumv. þetta mæti góðum undirtektum hjá þinginu, eins og lík frumv. að undanfögnu hafa fengið, því fremur sem það er nú orðin venja, að löggilda hvern vog og hverja vík, hverju nafni sem nefnist.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. með 10 samhlj. atkv.

Sjóundi fundur, fimmtudag 9. ágúst.
Allir á fundi.

Frumv. til laga um breyting á gjöldum þeim, sem hvíla á jafnaðarsjóðunum (C. 3); 3. umr.

Jón A. Hjaltalín: Það er nú komin 3. umr. þessa máls, og get jeg ekki látið vera, að láta í ljósi undrun mína yfir því, hve greiðlega þessi h. þingd. hefur tekið því nú í ár, þar sem hún felldi það í fyrra með 8 atkv. gegn 3. Það er einnig undarlegt, hvílikan ákafa h. flutningsmenn frumv. sýna nú, að fá því framgengt endilega í ár, þar sem þó ákvæði þess eru þannig löguð, að það á ekki að koma til framkvæmda fyrir en heilu ári eptir að það gæti fengið staðfestingu, ef það nær svo langt að komast. — Jeg veit ekki, hverjar knýjandi ástæður eru fyrir þessu frumv. nú; jeg hef engar nýjar ástæður heyrt fram vera bornar af flutningsmönnunum þess, og heldur eigi orðið var við áskoranir af hálfu landsmanna, er sýndu það, að þetta væri yfir höfuð áhugamál; og enda þótt svo væri, get jeg ekki sjed, að mikið væri í húfi, þótt frumv. biði eitt ár, einkum þar sem lögin eiga ekki að koma til framkvæmda fyrir en 1896.

Um gjöldin, sem ræðir um í 1. gr. frumv., var það tekið fram hjer í h. þingd. í fyrra, að þau ber að skoða helzt að öllu leyti sem fátækramál, og heyra því sveitarstjórnnum til. H. 1. kgk. (L. E. Svbj.) sýndi fram á þetta í fyrra, svo og þm. Ísf. og þm. S.-Þing., og úr því að þetta er nú svo, virðist ekkert eðlilegra, en að kostnaður þessi greiðist af einhverjum þeim sjóði, sem stendur undir valdi og stjórn sveitarfjelaganna, hvort sem hann kallast hreppsjóður, sýslusjóður eða jafnaðarsjóður amtanna. Það er nokkuð ein-kennilegt, að vilja á annan bóginn gjöra alla stjórn landsins mála sem mest innlenda, en vilja þó á hinn bóginn draga undan stjórn og umsjón hjeradanna þessi

Alþ.tíð. 1894. A.

mál, og minnka þannig verksvið þeirra, því að sú stjórn er þó alinnlend.

Það hefur verið borið fram sem ástæða með frumv. þessu, að jafnaðarsjóðsgjaldið sje mjög þungbært gjald, það geti orðið allt að 24 aur. á hvert lausafjrhundrað, og því sje nauðsynlegt að losa jafnaðarsjóðina gjöld þau, sem um er rætt í frumv. En þar sem þessi kostnaður er svona tilfinnanlegur, má ætla, að nauðsyn muni bera til, að bæta landssjóði þetta upp á einhvern hátt aptur, og af reynslunni vitum vjer það, að þá muni rúmlega þurfa að auka tekjur hans aptur um það, sem nú á að taka af honum, og ætli þá verði í reyndinni ljettbærara að auka tekjur landssjóðs aptur.

Hjer er engin spurning um það, að landsmenn geti losazt við þessi gjöld, heldur að eins um, hvort þau skuli greiðast heldur úr hægri vasanum eða þeim vinstri. Það hefur verið höfð sem ástæða fyrir málinu, að kostnaðurinn kæmi jafnara niður á landsmönnunum, ef hann greiddist af landssjóði, en þar sem hann hefur nú komið niður á öllum þeim, sem tíunda, er það eigi mikill hluti af landsmönnunum, sem eptir er, og ekki tekur þátt í honum.

Jeg hef heyrt það talið sem ástæðu á móti frumv. þessu, t. a. m. á móti því, að kostnaðurinn við bólusetningar sje færður yfir á landssjóð, að við það muni aukast skriptir og öll umsvif að því leyti verða flóknari. Jeg hygg, að menn muni ekki æskja eptir þessu, kæri sig um að innleiða óþarfar tafir og umsvif. Sem sagt, jeg get ekki sjed, að hjer sje um nema smámál að ræða, eins og rjettilega var tekið fram í fyrra af h. þm. S.-Þing. og að það sje ekkert áhugamál landsmanna. Að láta það biða til næsta þings, hefur einnig þann kost í för með sjer, að þá verður 5. grein frumv. óþörf; frumv. verður einni grein styttra.

Jeg hef sömu skoðun á málinu, eins

6 (25. ágúst).

og í fyrra, og jeg mun greiða atkv. á móti því.

Kristján Jónsson: Jeg þykist eigi hafa mjög mikla ástæðu til að standa upp út af ræðu h. 5. kgk. (J. A. Hj.), en mjer þykir þó viðkunnanlegra að minnast lítið eitt á helztu mótbárur hans.

Hann kom með þá ástæðu á móti frumv., sem reyndar hefur heyrzt fyrri, að það væri ótímabært, að því leyti sem ráð væri fyrir gjört, að það kæmi eigi til framkvæmda fyr en eptir meira en heilt ár. Jeg verð að segja það, að þessi mótbára er alsendis þýðingarlaus, ef menn viðurkenna það á annað borð, að málið sje þess vert, að það eigi að fá framgang, Eins og jeg hef áður tekið fram, vakti það fyrir okkur uppástungumönnum, að þetta þing í ár mundi hafa betri tíma til að fjalla um málið, heldur en þingið að ári; þá mundi liggja tiltölulega meiri störf fyrir á þinginu. Eins og fram er tekið í frumv. sjálfu, ætlumst við flutningsmenn ekki til, að frumv. komi til framkvæmda og geti haft áhrif á gjöld landssjóðsins, fyr en á næsta fjárhagstimabili, þó að það hafi ekki mikla fjárhagslega þýðingu. H. sami þm. talaði um, að þetta væri smámál. Jeg skal játa, að þetta er satt, enda hefur það alls eigi verið gjört að neinu kappsmáli. En það má segja hið sama um mörg mál, sem þingið hefur til meðferðar, að þau geta verið smámál, þó að menn leitist við að fá þeim framgengt, og getur þetta, út af fyrir sig, eigi verið nein ástæða á móti frumv. Jeg veit eigi, hvernig þingið ætti að starfa, ef það mætti eigi einnig gefa sig við þeim málum, sem kalla má smámál.

H. 5. kgk. (J. A. Hj.), var eigi kunnugt um það, að óskað hefði verið eptir þannig löguðu frumv. En jeg verð að segja, að mjer er það kunnugt, að óskir í þessu efni hafa komið fram bæði frá amtsráði vesturamtsins og amtsráði suðuramtsins, og af þeim ástæðum var það í fyrra, að

jeg var fylgjandi frumv. hjer á þingi. Að málið kom þá fram í h. Nd., mun hafa verið, ef eigi af beinum óskum amtsráðsins í norðuramtinu, þá samt eptir tillögum þess. Jeg held því, að mál þetta sje einmitt framkomið fyrir tilstilli og eptir ósk þeirra hlutaðeigenda, sem bezt geta um það dæmt.

Hjer er eigi um það að ræða, að demba á landssjóð neinum þeim gjöldum, sem hann er ekki fær um að standast, og þótt hæstv. landsh. minntist um daginn á tekjuhalla landssjóðs, er hjer eigi um neina verulega upphæð að ræða. Hjer er eigi um það að ræða að ljetta af gjaldþegnum þessa lands neinum gjöldum yfir höfuð, heldur um hitt, að gjöra undirstöðu gjaldanna hentugri bæði fyrir gjaldendur sjálfa, og innheimtendur þeirra. Jeg skal benda á það, að 1877 var með einu litlu lagabóði ljett af jafnaðarsjóðunum allmiklum kostnaði, og hann færður yfir á landsjóð, sem sje sakamála- og gjafsóknarmála-kostnaðurinn.

Það hefur opt verið tekið fram, að kostnaðurinn, sem ræðir um í 1. gr. þessa frumv., ætti eiginlega að hvíla á fátækra-sjóði, en þá er hann heldur ekki að rjettu lagi á jafnaðarsjóðunum, því jeg neita því fastlega, að jafnaðarsjóðirnir sjeu fátækra-sjóðir. Það má nefna þá sveitarsjóði að vissu leyti, en þá má einnig nefna landssjóð það, því að hann er sameiginlegur sjóður fyrir allt landið. Jeg skyldi álita rjett vera, ef þetta er að skoða eingöngu sem fátækramál, að fátækra-sjóðirnir væru látnir bera þennan kostnað, en eins og opt hefur verið tekið fram, eru þeir eigi færir um það, þar sem kostnaðurinn af hverjum einum dauðdumbum er nú í suðuramtinu 365 kr. Ef til þess kemur, að bæta þurfi landssjóði upp þennan kostnað með nýjum sköttum, ber jeg engan kviðboga fyrir því, að þingið muni eigi sjá einhverjar kringumstæður til þess.

Landshöfðingi: Út af ræðu h. 3. kgk.

(K. J.), þar sem hann tók það svo fastlega fram, að jafnaðarsjóðirnir hefðu eigi með nein fátækramál að gjöra, skal jeg benda honum á 52. gr. 5. tölul. í sveitarstjórnarlögunum, þar sem gjört er ráð fyrir, að fátækramál geti heyrt undir amtsráðin. Þar er svo fyrirmælt, að amtsráðin skuli íhuga og gjöra uppástungur um það, hvort stofna skuli amtsfátækra sjóði svo sem til þess að greiða kostnaðinn við kennslu heyrnar- og málleysingja. Það er einmitt gjört ráð fyrir þessu í sveitarstjórnarlögunum.

Það er alltaf viðkvæðið hjá meðmælendum frumv. þessa, að kostnaður sá, sem hjer er um að ræða, sje ógnarlega litill og óverulegur, þegar talað er um að leggja hann á landssjóð, en þá er talað er um að láta hann hvíla á jafnaðarsjóðunum, þá er hann svo mikill, að þeir sjóðir geta ekki borið hann. Í þessu er sú mótsögn, sem jeg fyrir mitt leyti get ekki leyst úr, því jeg verð að ætla, að sjeu þessi umgetnu gjöld tilfinnanleg fyrir 4 jafnaðarsjóði, þá sjeu þau einnig tilfinnanleg fyrir landssjóðinn. Mjer finnst heldur ekki, að báðir h. flutningsmenn þessa frumv. standi á sama grundvelli. H. 3. kgk. (K. J.) álitur, að það sje óeðlilegt, að jafnaðarsjóðirnir greiði þetta gjald, af því að það heyri eigi til þeim sjóðum, en h. 6. kgk. (P. B.), hann hefur á móti gjaldinu af því, að það leggst á lausafje, og er ofþung byrði fyrir það. Þannig er grundvöllur þessara tveggja flutningsmanna ólíkur. Jeg álit rjettast, að kostnaður þessi greiðist hjer eptir, sem hingað til, af jafnaðarsjóðunum; það hefur eigi verið upplýst, að 4 jafnaðarsjóðum landsins sje ofætlun að greiða hann, úr því að hann er eigi meiri en svo, að landssjóði munar ekkert um hann.

Kristján Jónsson: Það er öldungis rjett, sem hæstv. laudsh. benti á, að í sveitarstjórnarlögunum er gjört ráð fyrir

því, að amtsráðin geti stofnað fátækra sjóði, en eptir því sem mjer er kunnugt hefur þetta aldrei verið framkvæmt, því að sýslunefndir hafa verið harðar á móti því, að þetta væri gjört, og eigi viljað gjöra ömtin að fátækra stofnunum. Þetta hefur verið því til fyrirstöðu að þessir fátækra sjóðir hafi verið stofnaðir og bendir þó beint á það, að jafnaðarsjóðirnir hafi eigi verið nje heldur verði álitnir fátækra sjóðir í eiginlegum skilningi.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 6 : 5 atkv. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um úrskurðarvald sátta-nefnda, rjettarfar og aðför í minni skuldamálum (C. 21) 2. umr.

Flutningsmaður (Þorleifur Jónsson): Eptir undirtektum undir þetta mál á síðasta þingi og við 1. umr. þess hjer í þessari h. þingd. finn jeg eigi ástæðu til að fjölyrða um það. Jeg þykist viss um, að það muni öðlast öll atkv. h. þingdm. nú aptur, og læt mjer því nægja að óska, að það verði nú samþ.

Landshöfðingi: Við 1. umr. frv. þessa nú rakti h. flutningsm. (P. J.) sögu þess á þingi í fyrra. Gat hann þess, að eptir að það hafði verið samþ. hjer í Ed. hefði það komizt til h. Nd. og þar hefðu 3 talað í því, og einn af þeim komið fram með mótbárur á móti því, sem hefðu verið á engum rökum byggðar en sumar ósannar. Mjer er það kunnugt, að 2 h. þm. í Nd. í fyrra töluðu um þetta frv. og tóku fram, að á því væru ýmsir gallar, án þess þó að fara nákvæmlega út í það eða brjóta það til mergjar, en jeg verð að jata, að jeg talaði nokkuð itarlegar um frv. frá mínu sjónarmiði, og fyrir því munu þessi kurteis orð h. flutningsm. (P. J.) vera stíluð til mín. Mjer finnst þessi orð hans eigi vera þó eins sannfærandi, eins og þau eru kurteis, og jeg er ekki enn orðinn sannfærður um það, að ástæður minar í

fyrri á móti frv. hafi verið á engum rök-um byggðar og ósannar.

H. flutningsm. tók fram í gær 4 atriði í frv. þessu, sem ættu að miða til þess að ljetta fyrir mönnum innheimtu á smá-um skuldum. Í fyrsta lagi að sáttanefndir eru skyldugar til að kveða upp gjörð, þegar málspartar eru ásáttir um það. Í öðru lagi, að sáttanefndir mættu kveða upp úrskurð í vissum skuldamálum, þegar viss skilyrði eru fyrir hendi. Í þriðja lagi væri rjettarfarið gjört að ýmsu leyti styttra og einfaldara en eptir nógildandi lögum, og í fjórða lagi að hægra væri, en eptir nógildandi lögum, að fá fullnustu gjörðarinnar og annara dóma.

Jeg skal leyfa mjer að minnast á öll þessi atriði.

Að því er fyrsta atriðið snertir á jeg bággt með að telja mjer trú um það, að menn muni fremur leggja skuldamál sín í gjörð sáttanefnda heldur en annara manna. Það er ætlunarverk sáttanefndarmanna að miðla málum og telja um fyrir málspörtunum, ef þeim finnst, að annar málspartur heimti of mikið, fá hann til að slá af og fá þann, sem þeim virðist rjettilega krafinn, til að greiða skuld sína en trássast ekki. Af þessu leiðir það, að á sáttanefndinum hlýtur að koma fram álit sáttanefndarmannanna um málið og af því leiðir aptur, að málspartarnir geta ráðið í það, hvernig gjörð sáttanefndarinnar mundi fara. Það er því eigi líklegt, að málspartarnir muni fremur vilja láta sáttanefndina kveða upp gjörð í máli þeirra, heldur en sættast sjálfir á mál sín, sjeu þeir á annað borð fúsir á að láta mál sitt útkljást þá þegar — og það því fremur, sem sáttin kostar að eins 83 aura, en gjörðin kostar 4 kr.; þótt það sje ekki stórt gjald getur það þó haft að þessu leyti þýðingu. Jeg hygg því, að það muni sjaldan koma fyrir, að menn leggi mál sitt undir gjörð sáttanefndarinnar og því muni ákvæði þetta reynast „ópraktist“.

Í öðru lagi er ákveðið í frv., að í skuldamálum, þar sem skuldarupphæðin nemur eigi meir en 100 kr. skuli sáttanefndin kveða upp úrskurð í 2 tilfellum: 1. þegar kærði mætir eigi án þess að hafa lögleg forföll og 2. þegar kærði viðurkennir afdráttarlaust að hann sje skyldur að borga skuldina. Jeg skal játa það, að í fyrra tilfallinu, þegar kærði ekki mætir, er það praktiskt, að sáttanefnd kveði upp úrskurð, ef málspartar þá vilja una við þau úrslit; en í síðara tilfallinu álit jeg þessa aðferð ópraktiska, og úrskurð sáttanefndarinnar þá tilgangslausan, því að engar líkur eru til, að sá sem viðurkennir afdráttarlaust skyldu sína að borga skuldina en vill þó eigi sættast, að hann þá uni úrskurði hennar. Auk þess á jeg bággt með að hugsa mjer það tilfelli, að kærði viðurkenni afdráttarlaust skyldu sína að borga skuldina og vilji þá ekki fremur sættast, heldur en láta dæma sig til að greiða hana. Jeg hef aldrei verið sáttanefndarmaður en skeð getur að þeir, sem það hafa verið, geti gefið upplýsingar um, hvort þessi tilfelli koma oft fyrir. Mjer fyrir mitt leyti virðast þau ólíkleg. Mjer getur því eigi annað sýnst, en að ópraktiskt sje að skylda sáttanefnd til að kveða upp úrskurð, þegar svona er ástatt.

Hið þriðja atriði var það, að rjettarfarið yrði óbrotnara og greiðara en nú er. Eins og menn vita eru fyrirmælin um rjettarfarið að finna í tilskipun 15. ág. 1832. Jeg get ekki fallizt á það, að verulegur munur sje á ákvæðum þeirrar tilsk. og fyrirmælum þessa frv. Þessu til sönnunar má jeg til að þreyta dálitið h. þingd. með því að lesa upp kafla úr 2 greinum tilsk., með leyfi h. forseta, og bera þá saman við ákvæði frv.

Í 11. gr. tilsk. ¹⁵/₈ 32 stendur: „Þar málanna meðferð yfir höfuð á að vera svo einföld og stutt sem mögulegt er, svo má ekkert ónaðsynlegt uppihald líðast. Þeg-

ar klagarinn ekki, strax við hina eiginlegu rjettargangs byrjun, framleggur skriflegt innlegg, og heldur ekki önnur skjöl en þau, sem áður voru framkomin við sáttatilaunina, skal sá ákærði, ef engin sjerleg ástæða kynni að krefja nokkurrar undantekningar frá þessari almennu reglu, vera skyldugur til strax að auglýsa sitt álit um kröfunnar rjettvisi, en dómariinn á að leitast við að koma því til leiðar, að málinu annaðhvort verði lokið þann sama þingdag, eður og þó að þau nauðsynlegu skilríki verði framfærð við þess næstu fyrirtekt“, með öðrum orðum á málið venjulega að vera útkljáð við 2 rjettarhöld. Í 12. gr. er ákveðið að dómara beri að sjá um, að „dómslokunum eigi sláist ótilhlýðilega á frest“, og enn fremur segir þar: „Hann (s: dómariinn) á þess vegna, ef einn partanna óskar uppsetningar til að gefa skriflegt tilsvaer eða útvega nokkur skilríki, nákvæmlega prófa, hvort hún verulega megi þjena sökinni til upplýsingar, og ef þetta ljóslega sjest eigi að vera tilfellið, á engin uppsetning — það köllum við nú frest — að eptirlátast“. — Eptir núgildandi lögum er það því skylda dómara að flýta þessum málum sem allra mest, þó svo að rjettur hvorugs málspartanna verði fyrir borð borinn; dómariinn má eigi veita frest, nema hann rannsaki áður í hverju skyni um frestinn er beðið, og hvaða upplýsingar frestbeiðandi ætlar að útvega, og ef hann sjer, að þær eru einskis virði á hann að neita um frestinn. Stefndi getur þannig eigi dregið málið á langinn með neinum vífilengjum. Líkt er ákveðið í frv. þessu. Í 11. gr. er heimil að að veita frest til að útvega upplýsingar í málinu, en að málinu sje lokið í 2 rjettarhöldum, alveg eins og í 11. gr. tilsk. Í þessari sömu gr. er gjört ráð fyrir, að skrifleg sókn og vörn geti átt sjer stað og þá geta málspartarnir ávallt fengið frest til svara, þegar skrifleg sókn eða vörn hefur verið lögð fram; en það sem

mest seinkar þess konar málum er einmitt skrifleg sókn og vörn. Kærandi byrjar við fyrsta rjettarhald með að leggja fram sókn í málinu, kærði fær frest til að svara sökinni og þannig koll af kolli. Jeg sje eigi betur, en að eptir 11. gr. frv. megi alltaf veita frest til að svara skriflegu innleggi og á þann hátt geti alltaf orðið hinn sami dráttur á málinu, sem nú á stað. Jeg skal játa það, að dómara munu ef til vill eigi ætið hafa fylgt fyrirmælum tilsk. 15. ágúst 1832 í þessu, eins vel og vera ætti, en er nokkur trygging fyrir því, að fyrirmælum þessa frv. yrði betur fylgt, þó það yrði að lögum? Það er ákveðið í 11. gr. frv., að dóm beri að uppkveða eigi síðar en $\frac{1}{2}$ mánuði eptir að málið hefur verið tekið upp til dóms. Þetta er styttri frestur en nú er leyfður, því að hann er nú heimilaður allt að 6 vikum. En til þess að þessu ákvæði verði fylgt og að dómara brúki eigi meira en $\frac{1}{2}$ mánuð er nauðsynlegt, að sektir lægju við en fyrir því er ekki gjört ráð í frv. Jeg hef litla trú á því að nokkur trygging sje fyrir því, að dómara muni fara nákvæmlega eptir þessu ákvæði, ef ekki er hægt að sekta þá, ef þeir brjóta það.

Hið 4. atriði, sem h. flutningsm. (P. J.) vildi sanna ágæti þessa frv. með, er 12. gr. þess, þar sem ákveðið er, að hreppstjórar megi framkvæma löggeymslugjörð, aðför og nauðungaruppboð í skuldamálum, þar sem skuldarupphæðin fer eigi fram úr 100 kr. Jeg get eigi sjeð, hvað nýtt er í þessum fyrirmælum fram yfir það, sem ráð er fyrir gjört í lögum 13. jan. 1882. Jeg skil svo þau lög, að hreppstjórar megi framkvæma aðför og fógetagjörðir, svo og uppboð, sem eigi nema meiru en 200 kr. Jeg get því ekki sjeð, hver ný rjettindi hjer eru veitt. Í frv. þessu stendur að eins, „má hreppstjóri“ en ekki „á hreppstjóri“ að framkvæma gjörðir þær, sem til eru teknar; ef svo væri, þá væri þetta

breyting frá því sem nú er, en það stendur ekki svo.

Þar að auki er sumt í frv. þessu, sem ekki kemur vel við; þannig er sagt í 4. málsg. 1. gr.: „Þetta á þó eigi við“, o. s. frv. Eptir því orðalagi ætti það, sem til er tekið í greininni, að vera undantekning frá reglu þeirri, sem gefin er á undan; en þetta er þó alls engin undantekning. eins og greinin öll ber með sjer. Það má reyndar segja, að þetta gjöri ekki verulegan skaða, en það er ógnar óeðlilegt, að orða það svo.

Það eiga að vera ný rjettindi veitt skuldareiganda í frv. með því, að heimila honum að geta látið fram fara löggeymslugjörð, en þó er sagt, „á sama hátt og með sömu skilyrðum sem dómhafar“. Jeg veit nú eigi til, að dómhafar geti látið löggeymslugjörð fram fara eptir hjeradsdómi, nema í einu einasta tilfelli sem sje þá, þegar maður hefur fengið dóm yfir skuldunaut sínum, og þeim dómi er áfrýjað, en annar maður hefur líka fengið dóm fyrir skuld á hendur sama manni, síðar en hinn og þeim dómi er ekki áfrýjað. Þá er það að eigandi hins eldra dóms getur látið fram fara löggæzlugjörð til þess að yngri dómhafi verði eigi á undan honum. Þetta tilfelli mun ekki koma oft fyrir og jeg veit þess eigi dæmi, að það hafi verið brúkað hjer á landi. Ef til vill geta þeir, sem verið hafa undirdómarar gefið betri upplýsingar um það. Jeg hygg, að þessi löggeymslugjörð muni ekki verða mikið brúkuð, að það tilfelli muni oft koma fyrir, að sá sem fengið hefur úrskurð sáttanefndar fyrir skuld á hendur öðrum manni þurfi að flýta sjer til að verða á undan öðrum, er samskonar úrskurð fá síðar en hann á hendur sama manni. Í stöku tilfellum getur það hugsast, en öðru vísi ekki.

Í 12. gr. stendur enn fremur „má hreppstjóri *utan kaupstaða* framkvæma í umboði fógeta“. Hvaða meining er í þessu:

hreppstjóri *utan kaupstaða*, er það í mótsætningu við hreppstjóra *innan kaupstaða*? Jeg veit eigi til, að til sjeu hreppstjórar *innan kaupstaða*. Eða á með þessu að fyrirbyggja, að til að mynda hreppstjórin hjer í Seltjarnarneshreppi vadi inn í lögsagnarumdæmi Reykjavíkur kaupstaðar til að framkvæma einhverjar fógetagerðir? Jeg held að það sje hreinn óþarfi að gjöra ráð fyrir slíku, og leggja bann við því.

Jeg álit mikið fengið, ef þeim, sem eiga litlar skuldir að heimta, veittist greiður aðgangur að því að ná þeim inn, og eina ráðið og einfaldasta ráðið til þess virðist mjer vera það, að veita sáttanefndum vald til að fella fullnaðarúrskurð í þesskonar málum, og sje sáttanefndum eigi trúandi til að geta það, veit jeg ekki til hvers á að vera að veita nokkurt annað eða meira vald en þær nú hafa. Mjer virðist koma fram í þessu frv. mikið vantraust á sáttanefndum, þeim er ekki einasta ekki trúað fyrir að kveða upp fullnaðarúrskurð í málum þeim, er um er talað í 1. gr. frv., heldur er þeim ekki einu sinni trúað fyrir að fella endanlegan úrskurð um hæfilega þóknun handa kærða fyrir ómak hans eptir 3. gr. frv. Ekki einu sinni því vill flutningsm. trúá sáttanefndum fyrir að ákveða til fullnustu, og getur þó aldrei þar verið að ræða um margar krónur. Þegar menn hafa svona litla trú á sáttanefndunum er varla við því að búast, að sá kærði muni una við þann úrskurð, sem sáttanefndir fella, og það er þó einmitt þetta hið helzta, sem á að gera frv. þetta „praktískt“, að sá kærði muni sætta sig við úrskurð þeirra, en áfrýja honum ekki. Mjer virðist lítil von um það, að ef kærði er svo þrár, að hann vill með engu móti sættast, þótt hann játi afdráttarlaust skyldu sína að borga hina umræddu skuld, að hann þá muni una við úrskurðinn en áfrýja honum ekki, jafnvel svo langt sem hann getur komizt.

Jeg get því eigi betur sjeð en að frv.

þetta gjöri mjög lítið til að hjálpa mönnum til að ná greiðlega inn smáskuldum, en að hitt sje eina ráðið, að veita sáttanefndum rjett til að fella fullnaðarúrskurð í þess konar málum, og sje það ekki til-tækilegt eða sje sáttanefndunum, eins og þær nú eru skipaðar, ekki trúandi fyrir því, þá er ekki annað fyrir en að láta allt standa við sama sem nú er.

Flutningsmaður (Þorleifur Jónsson): Hæstv. landsh. hefur nú haldið allanga tölu gegn frv. þessu. Út af orðum hans vil jeg þá fyrst taka það fram, að jeg sagði aldrei, að mótbárur hans gegn frv. í Nd. í fyrra væru ósannar, en hitt sagði jeg, að þær hefðu ekki verið á rökum byggðar og sumar beinlinis rangar, og þó þetta sje nokkuð stór orð, stend jeg samt við þau. Það var t. d. alveg rangt, sem hann sagði, að gjörðum sáttanefnda mætti áfrýja til hlutaðeigandi hjeraðsdóms. Annad var það í aðfinningum hans, sem var sömuleiðis alveg rangt, að hreppstjórar megj eptir núgildandi lögum framkvæma aðför, eins og jeg skal siðar sýna fram á. Það var einnig fleira í aðfinningum hans alveg rangt, sem jeg man eigi nú í svipinn, en skal hugsa til þess seinna.

Jeg skal þá snúa mjer að aðfinningum hans nú. Það er alveg rjett, sem hann sagði, að jeg tók fram 4 atriði, er í frv. þessu miðuðu til að ljetta fyrir mönnum innheimtu á smáskuldum. Viðvíkjandi 1. atriðinu um að sáttanefndir kveði upp gjörð, þegar málspartarnir eru ásáttir, ljet hæstv. landsh. þá skoðun í ljósi, að fáir mundu verða til þess að leggja mál sitt undir gjörð sáttanefndarinnar, því málspartarnir gætu vitað fyrir fram, hvernig sú gjörð mundi fara, þar sem á sáttafundum hlyti að koma fram álit sáttanefndarmannanna. En nú er í síðasta málslið 4. gr. frv. ákveðið, að við hverja sáttanefnd skuli skipa varasáttanefndarmann, er eigi setu í nefndinni í hvert skipti, sem annarhvor sáttanefndarmanna er viðriðinn

málið, sem fyrir liggur, svo og þegar sáttanefndarmennina greinir á, er kveða skal upp úrskurð eða gjörð, og ræður þá afl atkvæða svo að málsaðilarnir geta ekki vitað um skoðun eins mannsins, sem gjörir um málið. Málsaðilar geta og látið sáttanefndina gjöra um málið án þess að kæra það fyrir henni og án þess að sáttanefndarmennirnir leiti um sættir. Auk þess vil jeg geta þess, að öll þessi ummæli hæstv. landsh. eru að eins spádómar. Það er reynslan ein, sem getur skorið úr þessu.

Þá kemur 2. atriðið við frv., að í skuldamálum, þar sem skuldin eigi fer fram úr 100 kr. skuli, ef skuldheimtumaður krefst þess, sáttanefndir kveða upp úrskurð.

- 1) Þegar kærði mætir ei, án þess að hafa lögleg forföll.
- 2) Þegar skuldunautur viðurkennir afdráttarlaust skuld sína, en vill þó ei sættast.

Hæstv. landsh. er mjer samdóma um það, að heppilegt sje, að sáttanefndir kveði upp úrskurð, þegar kærði mætir ei án falla, en heldur, að úrskurðarvald sáttanefnda verði þýðingarlítið eptir hinu skilyrðinu, og það muni sjaldan koma fyrir, að skuldunautar viðurkenni skuldir, en vilji þó ekki sættast. Þetta getur þó opt komið fyrir, eins og jeg skal reyna að sýna fram á, en fyrst skal jeg geta þess, að jeg þorði eigi að fara lengra í fyrstu og láta þær kveða upp úrskurð í fleirum tilfellum eða fullnaðarúrskurð; jeg vildi fara varlega í byrjuninni, og sömu meiningar var nefnd sú, sem sett var í málið hjer í fyrra; jeg vil líka geta þess, að menn í Noregi hafa ekki enn farið lengra en að láta þær hafa úrskurðarvald í þeim 2 tilfellum, og þar hafa menn ekki enn þorað að láta sáttanefndir hafa vald til að kveða upp fullnaðarúrskurð, nje heldur í nokkru öðru landi, svo að jeg viti, þar sem lík lagaákvæði eiga sjer stað.

Jeg hef reynslu fyrir mjer, að ákvæðin í frv. geta samt sem áður haft talsverða

þýðingu; jeg hef opt orðið að kæra smáskuldamál fyrir sáttanefnd, og þar hefur opt komið fyrir, að skuldunautur kannaðist við skuld sína, en sagðist ei geta borgað hana; þess vegna væri sjer ómögulegt að ganga að nokkurri sætt, svo að úrslitin urðu þau, að sætt komst ekki á. Það kom opt fyrir, að skuldunautur kannaðist við skuldina, en þó var eigi auðið að koma sætt á milli málsaðila um ýms aukaatriði, svo sem borgunarfrest, vexti af skuldinni, ómakslaun til skuldheimtumanns og annan kostnað við málið, en sjerstaklega var það vanalegt, að skuldunautur sagði: „Jeg get ekki borgað og get þess vegna ekki gengið að nokkurri sætt“. Varð þá að halda málinu áfram og fá dóm yfir skuldunaut, til þess að fá vissu sína við aðförina á dómnum um það, hvort hann gæti borgað eða ekki.

Þá kemur 3. atriði, til að ljetta fyrir innheimtu á smáskuldum, að rjettarfarið yrði greiðara og óbrotnara, en nú gjörist. Viðvíkjandi því sagði hæstv. landsh., að sjer gæti ei skilízt, að nokkur verulegur munur væri á þessum ákvæðum frv. og fyrir-mælum tilsk. 15. ágúst 1832.

Það getur verið, að ákvæði frv. sjeu sum nokkuð lík ákvæðum þessarar tilskipunar, en þó verð jeg að lita svo á, að ákvæði frumv. sjeu skýrari og gefi meira aðhald fyrir dómara að hraða málinu, heldur en ákvæði tilskipunarinnar, enda hafa dómarar sjaldnast fylgt þeim skilningi á henni, sem hæstv. landsh. lagði í hana, og svo má ekki gleyma því, að frv. hefur það fram yfir tilskipunina — sem landsh. viðurkenndi — að eptir því ber að uppkveða dóm þegar á staðnum eða í síðasta lagi innan hálfsmánaðar eptir að málið hefur verið tekið undir dóm. Hvað því viðvíkur, að rjettast væri, að sektir lægju við, ef þessu ákvæði væri ekki fylgt, þá skal jeg játa, að það væri rjettast, og er jeg hæstv. landsh. þakklátur fyrir þá bendingu.

Þá kemur að 4. atriðinu í 12. gr. frv., að hreppstjórar megi framkvæma löggjeymslugjörð, aðför og nauðungaruppböð í skuldamálum, þar sem skuldaupphæðin fer eigi fram úr 100 kr. Þegar jeg bar frv. upp hjér í deildinni í fyrra, var svo til ætlaðt, að hreppstjórar *skyldu* framkvæma þessi rjettarverk, en nefndin, sem í málið var skipuð, lagði til, að þeir *mættu* framkvæma þau og var það samþykkt. Þess vegna hef jeg heldur ekki í þessu frv., sem nú liggur fyrir, farið lengra. Hæstv. landsh. sagðist ekki sjá, að neitt væri nýtt í 12. gr. frv., því að hreppstjórar mættu framkvæma þessi rjettarverk eptir lögum 13. jan. 1882. Jeg neita, að þetta sje rjett hjá hæstv. landsh. Að visu er gjört ráð fyrir því í 5. gr. þessara laga, að hreppstjóri megi framkvæma aðför, en það er að eins „Forudsætning“, og í fyrstu er það vafasamt, hvort slík óbein lagaummæli eða „Forudsætning“ getur skodazt sem bein lagafyrirmæli, og í öðru lagi, þótt svo yrði litið á, að lög 13. jan. 1882 heimiluðu, að hreppstjórar framkvæmi aðför, þá hefur því verið breytt með aðfararlögnum frá 4. nóv. 1887, því að þar stendur í 2. gr.: „Aðför skal hlutaðeigandi sýslumaður eða bæjarfógeti gjöra“. Aptur á móti má hreppstjóri eptir lögum 16. des. 1885 taka lögtaki fyrir sýslumann, þegar upphæðin nemur eigi meiru en 50 kr. og það þó að eins á lausafje. Þetta er því alveg rangt hjá hæstv. landsh. og það var meðal annars þetta, sem vakti fyrir mjer, þegar jeg hafði þau ummæli um aðfinningar hans í neðri deild í fyrra, sem jeg tók fram fyrst í ræðu minni; því þessa sömu mótbáru kom hann fram með gegn frv. í fyrra.

Þá gat hæstv. landsh. þess, að 4. málsgrein 1. gr. væri óeðlilega orðuð. Það er mikið rjett, að það sem tekið er fram í henni, er ekki nein undantekning frá reglu þeirri, er gefin er í greininni á undan, en þessi málsgrein er að eins sett til skýr-

ingar og leiðbeiningar fyrir sáttanefndirnar. Það getur vel verið, að löggjeymsla yrði eigi mikið notuð, en mjér fannst þó sjálfsagt, að það væri tekið fram, að úrskurðarhafi hefði rjett til löggjeymslu, og er lítt skiljanlegt, að nokkur skuli hafa á móti því.

Ummæli hæstv. landsh. um orðin „hrepstjóri utan kaupstaða“ eru hártog-anir, sem eru ekki svaraverðar.

Eina ráðið til þess að greiða fyrir innheimtu á smáskuldum áleit hæstv. landsh. að væri það, að gefa sáttanefndum heimild til þess, að fella fullnaðarúrskurð í þess konar málum, en jeg hef álitnið, að eigi væri þorandi að fara svo langt, og Norðmenn eða aðrar þjóðir hafa, svo að jeg viti til, heldur ekki þorað það. Það getur verið varhugavert að taka af mönnum áfrýjunarrjettinn, þó um þessi smámál sje að ræða, því hann er gamall og gengur í gegnum alla löggjöf vora; mörgum úrskurðum sáttanefnda mundi heldur ekki verða áfrýjað. Ef menn segja, að úrskurðarvald sáttanefnda sje ónýtt, af því að áfrýja megi úrskurðum þeirra, þá er það sama sem að segja, að undirrjettir sjeu gagnslausir, af því að dómum þeirra megi áfrýja. Eins og margir nú una við dóma undirdómaranna og skjóta eigi málum sínum lengra, eins mun fara um úrskurð sáttanefnda, margir munu una við þá. En þó úrskurðum sáttanefnda verði áfrýjað, þá er skuldheimtumaður samt betur settur en áður, þótt eigi sje haft annað fyrir augum, en að hann getur fengið löggjeymslu fyrir skuldinni. Jeg held satt að segja, að hæstv. landsh. hafi, þegar hann var að tala um fullnaðarúrskurð sáttanefnda, ef til vill sagt meira en hann hefur ætlað til, því að eins og menn vita er hæstirjettur samkv. stöðulögunum ætli dómstóll í islenzkum málum. Að vísu má nú eigi skjóta málum til hæstarjettar, nema upphæð þeirra sje 200 kr., en menn geta

fengið leyfi til þess, svo að þau mál, sem hjer ræðir um, geta komið fyrir hæstarjett. Ef sáttanefndum væri gefið vald til að kveða upp fullnaðarúrskurði, mætti ef til vill lita svo á, að dómvald hæstarjettar væri rýrt með því. Jeg staðhæfi eigi, að svo sje, en þetta er þó þess vert, að það sje athugað.

Jeg held þá, að jeg hafi gengið í gegnum hið helzta í ræðu hæstv. landsh. og þótt hann hefði ýmislegt á móti frv. gladdi það mig samt, að hann var ei á móti stefnu þess, og að það þurfi að gjöra mönnum hægra fyrir við innheimtu á smáskuldum. Það er mjög líklegt, að það megi enn bæta frv. nokkuð, og þó það ekki komist fram á þessu þingi, þá gjörir það eigi svo mikið til; það hefur ekki mikið að segja, hvort það kemst fram einu ári fyrir eða síðar.

Landshöfðingi: Jeg vildi einungis mæla nokkur orð viðvikjandi því sem h. flutningsm. (P. J.) sagði í byrjun ræðu sinnar. Hann bar það fram, að jeg hefði sagt við umræðurnar um málið í fyrra í Nd., að gjörðum sáttanefnda mætti áfrýja. Það er alveg rjett, ef farið er beint eptir orðunum, eins og þau standa á einum stað í ræðu minni í alþingistiðindunum 1893. Í ræðunni stendur: „Jeg hef tekið fram, að öllum úrskurðum og gjörðum sáttanefnda má áfrýja til hlutaðeigandi hjeradsdóms“. Lesi maður svo þetta í sambandi við það, sem vitnað er í framar í ræðunni, þá getur engum dulizt, hver mein-ing mín hefur verið. Jeg hef nefnilega áður í ræðunni tekið ljóslega fram, að gjörð yrði ei fremur ávísað en hæstarjettardómi; þetta hefur því af vangá slæzt inn í ræðu mína hjá skrifurunum eða þeir mäske brúkað orðið „gjörðir“ í þýðingunni „athafnir“ eða eitthvað þess háttar. Það er því eins og jeg sagði fullkomlega augljóst, hver mein-ing mín hefur verið í þessu at-

riði, það hefur aldrei verið meining mín að gjörðum sáttanefnda mætti áfrýja.

Hvað því viðvíkur að jeg sagði, að ákvæði 12. gr. væru ei ný, þá er það rjett. Það er ekkert nýtt ákvæði að leyfa hreppstjórum að framkvæma aðför í umboði fögeta, því það hefur lengi verið „praxis“ í smáskuldamálum. Jeg hef heldur ei skilið frv. svo, að hreppstjóri skuli sjálfur bera ábyrgð á þessum verkum sínum, sem hann framkvæmir samkvæmt frv. og mun það vist heldur ekki vera meiningin.

H. flutningsm. (P. J.) tók það fram, að það hefði opt komið fyrir sig, að skuldheimtumenn hefðu kannast við skuld sína, en sagzt eigi hafa neitt til þess að borga hana og því ekki orðið af sátt; en jeg vil þá spyrja, til hvers er að fá úrskurð yfir slíkum manni; má ei ganga út frá því sem visu, að ef menn segjast ekki geta borgað þá munu þeir áfrýja úrskurði sáttanefnda; að minnsta kosti finnst mjer, að það mundi vanalega fylgjast að; en að gefa skuldunaut, sem áfrýja vill úrskurði 3 mánaða frest til þess er óhæfilega langur tími, því hjer á að eins að fara til sýslumanns; það er allt annað, þó langan frest þurfi, þegar áfrýjað er málum til landsyfrrjettarins. Sama er að segja um frest þann, sem úrskurðarhafi hefur til áfrýjunar, það er allt of langt að hafa hann heilt ár. Sömu leiðis er of langt að hafa fullnægjufrest úrskurða sáttanefnda heilan mánuð. Eptir gildandi lögum er fullnægingarfrestr eptir undirdómi 15 dagar, og þá sje jeg ekki, að nein ástæða sje til þess, að hafa hann lengri eptir sáttanefndarúrskurðum; það mundi vera nægilegt að hafa hann 8 daga. Hvað því viðvíkur, sem h. flutningsm. (P. J.) sagði, að menn mundu almennt una við úrskurð sáttanefnda og ei áfrýja þeim, rjett eins og menn mjög opt una undirrjettardómum og áfrýja þeim eigi, þá vil jeg geta þess, að jeg held ei að svo muni fara, því kostnaður við að áfrýja úrskurðum sáttanefnda yrði mjög lítill en

aptur á móti er kostnaður talsverður við áfrýjun til yfirdómsins. Jeg held að það muni verða almennast, að sá, sem eigi vill sættast muni heldur ei vilja una úrskurði sáttanefnda, enda finnst mjer eigi verða búizt við því. Jeg ímynda mjer því, að h. flutningsm. eigi hafi tekizt enn að sannfæra mig um hina miklu kosti, sem frv. þetta eptir hans meiningu á að hafa.

Flutningsmaður (Þorleifur Jónsson):

Jeg sný ekki aptur með það, sem jeg hef sagt, að hreppstjórar mega ekki framkvæma aðför, og jeg þekki ekki eitt einasta dæmi til þess, að þeir hafi verið látnir gjöra það. Jeg skal játa, að 3 mánaða fresturinn, sem skuldunautar hafa til áfrýjunar úrskurði er heldur langur, en hann var svo ákveðinn eptir samkomulagi í nefndinni í fyrra og þá miðað við hálfan áfrýjunarfrest frá undirrjetti til yfrrjettar. Aptur á móti get jeg ekki verið samdóma hæstv. landsh. um að of langt sje að láta úrskurðarhafa hafa ársfrest til áfrýjunar, því að þetta getur ekki skoðazt öðruvísi en frestur, sem hann gefur skuldunaut sínum, eða vægð, sem úrskurðarhafi veitir honum, og hvað getur verið á móti því að lofa honum að sýna skuldunauti vægð ef hann vill? Hvi skyldi eiga að banna honum það?

Hallgrímur Sveinsson: Hæstv. landsh. skirskotaði í ræðu sinni til þeirra manna hjer í deildinni, er reynslu hefðu í sáttamálum og það þá að láta í ljósi skoðun sína um það, hvort það kæmi opt fyrir, að skuldunautur játaði afdráttarlaust skuld sína en neitaði þó að borga hana. Þar eð hæstv. landsh. beiddist álits deildarmanna á þessu atriði fann jeg mjer skylt að standa upp og láta skoðun mína í ljósi, því jeg hef meira verið við sáttamál riðinn en menn almennt, þar sem jeg hef verið í sáttanefnd í meir en 20 ár í mjög fjölmennu hjerði (Reykjavík). Hefur þar komið fyrir sáttanefnd á þessu tímabili mjög mikill fjöldi mála, og flest þeirra

skuldamál. Jeg skal þá eptir beztu sannfæringu minni gefa þá upplýsingu, að þau tilfelli, þar sem skuldunautur afdráttarlaust kannaðist við skuld sína en vildi samt ekki borga hana hafa ekki verið mörg, heldur hefur hitt verið almennast, að skuldunautar leitufust við að hafa ýms undanbrögð og undanfærslu frá skuldajátningunni; stundum höfðu þeir ekki haft tíma til að athuga kröfur skuldheimtumanns, eða höfðu ekki fengið reikning svo og svo mörg ár. Opt þóttust þeir einnig hafa gagnkröfu að gjöra á hendur skuldheimtumanni, en jeg verð að segja það yfir höfuð að tala hefur það sjaldnast verið, að skuldunautur segði sem svo við skuldheimtumann sinn: „Jeg kannast af fúsum vilja við að jeg skulda þjer þessa upphæð, en jeg hef ekkert til þess að borga hana með“. Þetta hefur að visu komið fyrir, en eins og jeg tók fram, var hitt almennast, að þeir leitufust við að hafa á móti skuldinni að einhverju leyti og varð því opt eigi af sáttum. Mjer getur því eigi skilizt, að þótt þetta frv. verði að lögum, sje með því fengin vissa fyrir stórum skjótari úrskurði í þessum smámálum; hafi það komið fyrir að undanfögnu, að skuldunautar könnufust afdráttarlaust við skuld sína, þótt þeir ekki þættust geta borgað hana, þá mun það enn sjaldnar koma fyrir eptirleiðis. Menn munu fara að gæta að sjer og ekki hrapa að því að viðurkenna skuldakröfurnar, þegar þeir eiga það víst, að þeir verða nauðugir viljugir að borga skuldina þegar í stað, svo framarlega sem þeir kannast við hana. Að þessu leyti mundu þessi ákvæði máske hafa miður heppileg áhrif á menn; sjeu nú til samvizkusamir menn, sem játa afdráttarlaust skuldir sínar, ímynda jeg mjer, að þeir ekki mundu fjölga við þessi ákvæði. Jeg held því að tilfelli þau, sem tölul. b. talar um mundu verða ærið fá, og breytingin þannig ekki mikil frá því sem nú

er; innheimtan á smáskuldum mundi því ekki verða verulega greiðari, þó þessi ákvæði 1. gr. yrðu að lögum. Yfir höfuð tala hefur það, sem sagt hefur verið í máli þessu í dag, sannfært mig um, að ekki muni svo mikið vera unnið við frv. þetta, eins og h. flutningsm. (P. J.) virðist álíta, enda kom það fram í síðustu ræðu hans, að hann virtist vondaufur um, að það mundi ná fram að ganga á þessu þingi; það er meining mín, að mörg atriði frv. geti enn tekið bótum og væri því æskilegt, að í það væri nefnd skipuð, ef h. flutningsm. ekki finnst ástæða til að taka það aptur að þessu sinni og bæta það í þeim atriðum, sem með þarf. Geðfelldara væri máske að skipa nefnd í það og ef enginn annar stingur upp á henni þá gjöri jeg það, jeg held að frv. gæti við það tekið bótum.

ATKVÆÐAGR.: Forseti bar þá upp til atkv. hvort nefnd skyldi sett í málið og var það fellt með 6:5 atkv. að við höfðu nafnakalli og sögðu:

já:

nei:

Hallgr. Sveinsson,	Jón A. Hjaltalín,
Jón Jónsson,	Þorleifur Jónsson,
L. E. Sveinbjörnsson,	Gutt. Vigfússon,
Sig. Stefánsson,	Jón Jakobsson,
Þorkell Bjarnason.	Kristján Jónsson,
	Sigurður Jensson.

1.—12. gr. frv. samþ. með 7 atkv. hver. Fyrirsögn frv. samþ. með 7 atkv. og málinu vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Frv. til laga um kosningar til alþingis (C. 28) 1. umr.

Flutningsmaður (Þorleifur Jónsson):

Frv. það, sem hjer liggur fyrir er eitt af frv. þeim, sem nauðsynlega verða að fylgja stjórnarskrárfrv. Í stjórnarskrárfrv., sem nú er til meðferðar í Nd., er í 21. gr. talað um, að til alþingis skuli kosið „eptir ákvæðum þeim, er sett verði í kosningarlögum“. Þessi kosningarlög verður því

alþingi að gefa út, jafnframt og það samþykkir stjórnarskrárfv., eins og að líkindum verður á þessu þingi. Ákvæði þessa frv. eru að sumu leyti sniðin eptir kosningar lagafrv. alþingis 1886, og að sumu leyti eptir núgildandi kosningarlögum. Að því er snertir kosningarrjett og kjörgengi er farið eptir þar að lútandi ákvæðum í stjórnarskrárfv. Þingsetutími er sá sami sem nú 6 ár, en um kosningar er hjer ákveðið, að þær skuli fram fara í júnimánuði í stað þess að eptir núgildandi lögum fara þær fram í september. Helzta breyting, sem í frv. þessu er frá því sem áður hefur verið stungið upp á, eru kosningar til efri deildar alþingis. Í kosningarlögum alþingis 1886 átti að kjósa til Ed. eptir hlutfallskosningum, það er auðvitað rjettast þegar um pólitiska flokka er að ræða, svo hver flokkur komi einhverjum af sínum mönnum að, en nú er eigi því til að dreifa hjer, jeg ímynda mjer að eigi verði sagt, að hjer sje um pólitiska flokka að tala. Kosningarnar yrðu líka við það miklu flóknari. Okkur flutningsm. fannst því eigi heppilegt þetta fyrirkomulag í frv. 1886. Aptur á móti höfum við komið með það ákvæði að láta sýslunefndir og bæjarstjórnir kjósa menn til Ed., sem er ekkert annað en tvöfaldar kosningar, að vísu er nokkur munur á þessu fyrirkomulagi og reglulegum tvöföldum kosningum, því sýslunefndirnar eru ekki kosnar beinlínis til að kjósa þingmenn, en þar sem í sýslunefndum og bæjarstjórnunum sitja vanalega beztu og hyggjustu menn sveita- og bæjarfjelaganna, þá töldum við þessa kosningaraðferð eigi ísjárverða, auk þess sem þessari kosningaraðferð má telja það til gildis, að hún er einföld og óbrotin. Sumir munu nú ef til vill segja, að ákvæði frumvarpsins geti naumast verið í samræmi við ákvæði 21. gr. stjórnarskrárfv.; þar stendur: „Í Ed. sitja 12 menn, er kjósa skal um land allt eptir ákvæðum þeim, sem sett verða í kosningarlögunum“.

Sumir kunna að skilja þetta svo, að allt landið eigi að vera eitt kjördæmi, og því megi ekki skipta því í 4 kjördæmi, eins og gjört er ráð fyrir í frv. — Rjettast væri að setja nefnd í málið og komist hún að þessari niðurstöðu, má breyta þessu við 2. umr.

Hvað kosningum til Nd. viðvíkur, þá eru þær eins og í frv. 1886, að einn þm. sje kosinn í hverju sýslufjelagi og bæjarfjelagi, þó með þeirri undantekningu, að Austur- og Vestur Barðastrandasýsla á að vera eitt kjördæmi og kjósa einn þm. Jeg játa að vísu, að eigi sje rjettlátt, að láta hvert sýslufjelag eða bæjarfjelag hversu fámennt eða margmennt, sem það kann að vera, kjósa einn mann á þing og gjöra þeim þannig öllum jafnt undir höfði án tillits til íbúatölu. Rjettast væri að skipta öllu landinu í 24 jafnmannmörg kjördæmi, en við það mundu sýslufjelögin slitast í parta, og væri það ekki heppilegt, því það það band, er tengir saman hvert sýslufjelag og bæjarfjelag er sterkt og ísjárvert að slita það sundur. Í þessu frv. er enn fremur amtsráðum gefin heimild til þess að fjölga kjörstöðum eptir óskum og tillögum sýslunefnda, eins og frv. það um kosningar til alþingis, sem hjer var til meðferðar í fyrra, fór fram á. Jeg býst við að nefnd verði sett í mál þetta, en jeg vil ekki þegar stinga upp á henni, svo að mönnum gefist kostur á að ræða það.

Flutningsmaður (Þorleifur Jónsson): Fyrst enginn tekur til máls leyfi jeg mjer að stinga upp á 3 manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. með 9 atkv. og hlutu kosningu:

Þorleifur Jónsson með 8 atkv.

Jón A. Hjaltalin — 8 —

Jón Jónsson — 6 —

Frv. til laga um kirkjuggjald (C. 33); 1. umr.

Flutningsmaður (Sig. Stefánsson): Jeg vil fyrst geta þess, að frv. þetta, er jeg

hef gjörzt flutningsmaður að, er ei nýr gestur hjer á þingi, það hefur áður verið ítarlega rætt á fyrri þingum og sömuleiðis hefur synodus haft það til meðferðar; mál þetta má því heita vel undirbúið, eins og það liggur hjer fyrir. Breyting sú, er farið er hjer fram á, hefur hin síðustu ár eins og legið í loptinu og það er þegar langt síðan, að sum af hinum núverandi kirkjugjöldum voru talin miður rjettlát og vitanlega er töluverð rjettaróvissa um sum þeirra. Þeim röddum fjölgar því með ári hverju, er telja breytingu æskilega, eins og sjá má af þingmálafundaskýrslunum. Það má því nú orðið fullyrða, að almenn-ingur vilji breyta þessum gjöldum og það í þá átt, sem farið er fram á í frv. þessu. En hjer verður samt að fara mjög varlega, því að hvað sem segja má um hin núverandi kirkjugjöld, þá eru þau orðin svo rótgróin hjá þjóðinni, að nýbreytnin kann að verða óvinsæl hjá sumum, sje hún ekki gjörð með því meiri varfærni, þess-arar varfærni er gætt í þessu frv., þar sem það fastákveður ekki upphæð kirkju-gjaldsins, nema hvað hún má vera lægst og hæst, en hjeradsfundunum svo ætlað að ákveða gjaldið innan þessara takmarka og þannig láta gjaldendur sjálfa ákveða það eptir því, sem þeim finnst haganlegast í hinum einstöku tilfellum. Þó mál þetta sje nú margrætt og undirbúið, þá mun jeg þó leggja til, að nefnd sje sett í það, því eins og jeg hef tekið fram, verður hjer að fara mjög varlega í sakirnar og ekki flana að neinu, og væri æskilegt að þingið byggji mál þetta eins vel úr garði og unnt væri. Jeg vil samt ekki að svo komnu stinga upp á nefnd, en gefa mönn-um fyrst kost á að ræða það.

Guttormur Vigfússon: Jafnvel þó jeg sje eigi móthverfur stefnu frv. eru þó nokkur atriði við það, sem jeg get ekki felt mig við og sem jeg vil benda á. Það er þá í fyrsta lagi, að eins og skilið var við kirkjugjaldafrv. í fyrra var í því fastá-

kveðið gjald á hvern mann, en hjer er gjaldið óákveðið eða að minnsta kosti mjög breytilegt; h. flutningsm. (S. St.) taldi frv. einmitt þetta til gildis. Það kann að vera, að það sje kostur að sumu leyti, en mín meining er, að það kunni að verða misbrúkað, og geti þannig orðið ókostur mikill. — Einnig vil jeg benda á það, að ef nefnd skyldi verða sett í málið, hvort ekki mundi heppilegra að sóknarnefndir heldur en hjeradsfundir ákveði hæð gjalds-ins, eða hafi að minnsta kosti hönd í bagga með að ákveða það.

Í öðru lagi finnst mjer athugavert við eindaga gjaldsins. Hann er í frv. ákveðinn 1. okt. ár hvert. Mundi ekki heppilegra, að hann væri síðasta dag í þeim mánuði.

Í þriðja lagi vil jeg benda nefnd þeirri, sem kynni að verða sett í málið á, hvort ekki mundi með 4. gr. lögð allt of þung byrði á herðar húsráðendum, með því að skylda þá til að inna af hendi kirkjugjald fyrir skyldulið sitt og heimilisfólk, þeir mundu þá máske fá að borga fyrir menn, sem eiginlega væru þeim alveg óviðkomandi, þó þeir hefðu þá í húsum sínum. Þetta var þá hið helzta, sem jeg vildi minnst á viðvikjandi frv. þessu og skal jeg svo ekki fjölyrða frekar um það.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Jeg leyfi mjer að stinga upp á 5 manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. og í hana kosnir:

Sigurður Stefánsson með 10 atkv.

Hallgrímur Sveinsson — 10 —

Kristján Jónsson — 8 —

Jón Jakobsson — 8 —

Þorleifur Jónsson — 8 —

Frv. til laga um afnám embætta (C. 34); 1. umr.

Flutningsm. (Sigurður Stefánsson): Frv. þetta er alveg samhljóða frv. því um afnám embætta, sem samþ. var af þinginu

1886. Það er óaðskiljanlegur förunautur stjórnarskrárfrumv., og að svo komnu hef jeg ekkert frekara um það að segja, það er í svo nánu sambandi við stjórnarskrárfrumv., að það verður að standa og falla með því, og verður að vera því samferða. Þótt breytingarnar sjeu stórkostlegar við þessa niðurlagningu embættanna, þá eru þær þó algjörlega samkvæmt anda og orðum stjórnarskrárfrumv. Jeg vil því óska, að frumv. fái að ganga til annarar umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. með 6 samhlj. atkv.

Frumv. til laga um laun landstjórnar þeirrar, er skipa skal, þá er hin endurskoðaða stjórnarskrá er staðfest (C. 35); 1. umr.

Flutningsm. (Guttormur Vigfússon): Það er hið sama að segja um frv. þetta, og það, er síðast var samþ., að það er óaðskiljanlegur förunautur hinnar endurskoððu stjórnarskrár, og væri því æskilegt, að það næði greitt að ganga gegnum h. deild. Hvað upphæðirnar snertir, höfum við flutningsm. ekki bundið okkur við neitt sjerstakt frumv., sem áður hefur legið fyrir þinginu í þessu máli, en þar sem þetta er fyrsta umr., á ekki við, að fara nákvæmar út í hina einstöku liði þess, að svo stöddu.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. með 7 samhlj. atkv.

Frumv. til laga um rjett þeirra manna, er hjóðkirkjutrú hafa, til þess að ganga í borgaralegt hjónaband (C. 17); 2. umr.

Þorleifur Jónsson: Jeg heyrði á umr. um þetta mál um daginn, að sumir telja frumv. þýðingarmikið, en aðrir þýðingarlítið eða enda skaðlegt. Þar sem svo mikill skoðunarmunur hefur komið fram um það, held jeg að rjettast væri, að láta nefnd íhuga það, og leyfi jeg mjer að leggja það til, að því verði vísað til nefndar þeirrar, er kosin var fyrir skömmu í kirkjugjaldafrv.

ATKVÆÐAGR.: Samþ. með 9 atkv. að vísa málinu til þeirrar nefndar.

Áttundi fundur, föstudaginn 10. ágúst, kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frumv. til laga um afnám gjalds af fasteignum (C. 1, 46); 3. umr.

Kristján Jónsson: Með skirskotun til þess sem jeg tók fram, þá er frumv. þetta var hjer síðast til umr., skal jeg skýra frá, að jeg hef ásamt 2 öðrum h. þm. komið fram með breyt.till. við það. Jeg benti á það síðast, að eins og þetta frumv. er frá hendi stjórnarinnar, getur það misskilizt í öllu falli í einu tilfelli, sem jeg þá tók fram, en sem þó án efa ætti að koma undir ákvæði þess, eptir tilgangi stjórnarinnar, sem sje það tilfelli, er skiptarjettur selur jörð fyrir dánarbú. Jeg áleit reyndar sjálfur, að þetta frumv. gæti samt gengið án breytingar, en eptir samráði við meðuppástungum mína, höfum við þó komið fram með breyt.till. þessa, til þess að taka af öll tvímæli. Jeg hef átt tal við hæstv. landsh. um breyt.till. þessa, og hefur hann, að jeg held, ekkert verulegt að henni að finna, hvorki að innihaldi nje formi.

Eins og tekið er fram í athugasemdunum við stjórnarfrv., hefur stjórnin álit- ið, að frumv. það um þetta efni, sem samþ. var á síðasta þingi, væri svo rúmlega orðað, að undir það mætti heimfæra einnig erfðafjargjaldið, og hjá þessu hefur stjórnin ætlað að komast með því, að orða frv. eins og hjer er gjört, en hefur þá aptur á móti orðað frumv. of þröngt og eigi aðgætt, að með orðunum: „er fram fer að eiganda lifanda“ er útilokað það tilfelli, sem jeg nefndi áðan, er skiptaráðandi selur jörð fyrir dánarbú; því að eptir vorri málsvenju, getum vjer eigi kallað dánarbúið „eiganda lifanda“. En afsal nær yfir hvorttveggja, bæði þá er lifandi eigandi

selur, og eins þá er skiptarjettur selur fyrir dánarbúsins hönd.

Jeg hygg svo, að jeg þurfi eigi að skýra þetta mál betur, það er fyrir mín-um augum augljóst.

ATKVÆÐAGR.: 1. breyt. (C. 46) samþ. með 10 atkv.; 2. breyt. (C. 46) samþ. í e. hlj. Frumv. þannig breytt samþ. í e. hlj. og afgr. til Nd.

Frumv. til laga um breyting á 1. gr. laga 13. jan. 1882, um borgun til hreppstjóra (C. 29, 40, 49); 2. umr.

Dorkell Bjarnason: Jeg tók það fram við síðustu umr. þessa máls, að mjer fyndist ei endirfrumv. nógu hagkvæmlega orðaður. Þar stendur, að 75 aura skuli greiða fyrir hvern mann innanhrepps, sem telur fram til tíundar. Hjer er efalaust meiningin sú, að 45 aura skuli fyrir hvern þann mann greiða, sem eptir lögum á að telja fram til tíundar. Nú er tekið fram í lögum 12. júlí 1878, um lausafjártíund í 4. gr., að hver búandi maður sje skyldur að mæta á hreppskilápingi því, er hann á sókn að, og telja fram tíundarbært lausafje sitt, og auðvitað á þó að gjalda hreppstjóra 75 au. fyrir hvern búandi mann, en í þessari 4. gr. er líka sagt, að hver búandi maður skuli sömuleiðis telja fram tíundarbært fje „hjúa sinna og annara, sem á hans vegum eru, ef þeir eiga að mæta sjálfir“. Hver búandi maður er því skyldur að lögum að telur fram fje þeirra manna, sem eru á hans vegum, hvort heldur eru hjú hans, lausamenn eða aðrir; lögin gjöra því eigi þessum mönnum að skyldu, að telja fram, og fyrir því geta þeir eigi talizt framteljendur fjárins, þótt þeim sje að visu leyft að mæta á hreppskilápingi og telja fram. Reyndin mun nú vanalega verða sú, að húsbændur einir telja fram, eigi einungis sitt fje, heldur og fje hjúa sinna og húsmanna; hvað hjúunum sjerstaklega viðvikur, þá er tíma þeirra svo varið, að þau sjaldnast munu

geta mætt til framtals. Eptir þessari grein get jeg eigi betur sjeð, en að hreppstjóranum beri að eins 75 aura fyrir húsbóndann, sem er framteljandi, en alls eigi fyrir hina, sem eigi telja fram fjenað sinn, þótt þeir eigi hann. Þar næst er í 5. gr. fynefndra laga gjört ráð fyrir, að eigi mæti allir þeir, sem eptir 4. gr. eiga að mæta og telja fram, og skal þá hreppstjóri gjöra þeim tíund, eptir því sem næst verður komizt um fjäreign þeirra. Hreppstjóri er því að lögum, ef frumv. þetta nær fram að ganga, hinn rjetti framteljandi á fje þessara manna, og geta honum þá alls eigi borið laun fyrir menn þá, sem hann hefur sett tíund, því þeir hafa eins og sagt hefur verið, alls eigi talið fram, en framtalið er skilyrði fyrir borguninni til hreppstjóra. Í þriðja lagi er tekið fram í 9. gr. lausafjártíundarlaganna, viðvikjandi tíundarbæru fje ómyndugra, að fjárráðamaður hins ómynduga skuli telja það fram til tíundar. Hjer er því framteljandinn að lögum annar heldur en eigandinn, og eigi fjárráðamaðurinn sjálfur fje, þá fær hreppstjóri að eins eina 75 au. bæði fyrir tíund hans og tíund hins ómynduga. Að síðustu kemur 10. gr. laganna 1878. Þar stendur: „Eft tveir menn eða fleiri eiga fje saman, skal sá þeirra, er þeir verða ásáttir um, telja fram til tíundar fyrir þá báða eða alla“. Hjer er augljóst, að fyrir að eins einn muni sýslumaður koma til að borga 75 aura gjaldið til hreppstjóra, þótt 2 eða fleiri eigi þar tíundarbært fje, af því að þeir þurfa ekki að telja fram hver fyrir sig sinn hluta, heldur einn fyrir alla. Jeg get því ekki betur sjeð, en að í þessum 4 tilfellum, sem jeg hef talið upp, missi hreppstjórar 75 au. gjaldið, af öllum þeim, sem ekki telja sjálfir fram, en frumv. þetta skil jeg svo, og enda sömuleiðis h. flutningsm. (S. St.), að 75 aura skuli fyrir hvern þann mann greiða, sem á tíundarbært lausafje; jeg man nú ekki betur, en að h. flutn-

ingsm. segði við 1. umr. málsins, að sýslumennirnir ákvæðu laun hreppstjóranna eptir framtalslistunum, en jeg held, að eptir frv. þessu, verði það að lögum, hljóti það að vera bein lagaskylda sýslumanns, að gæta þess, hverjir eru framteljendur og borga fyrir þá eina. Nú stendur í 5. gr.: „Allar skýrslur um tíund ritar hreppstjóri eða bæjarstjóri í sveitabókina“. Jeg skil nú eigi betur, en að eptir þessum lagaákvæðum sje það skylda að rita í sveitarbókina skýrslur um það, hverjir telja fram fje til tíundar í hverju einstöku tilfelli, og að sýslumenn geti því allt af sjeð, hverjir sjeu framteljendurnir og vitað í hverju einstöku tilfelli, hvort eigandinn sjálfur eða annar maður er framteljandi fjárins, og þeir því geti í hvert sinn ljóst sjeð fyrir hverja á að borga hreppstjórunum þessa 75 aura, en það er eptir frv. þessu fyrir þá eina, sem telja fram.

Breytingaratkv. okkar fer nú fram á, að hreppstjórar skuli fá umrædda 75 aura, eigi fyrir þá, sem telja fram til tíundar, heldur fyrir þá, er eiga tíundarbært lausafje og ætluðum við, að þetta mundi vera hreppstjórunum í hag og að þetta mundi einnig vera meining h. flutningsm.

Með seinni part breytingaratkv. „Það sem ekki er á leigustöðum“ er meint, að af því fje sem leigt er, skuli fyrir leignautinn gjalda 75 aura landssjóði, en eigi fyrir eiganda leigufjárins, af því að leignauturinn kemur fram gagnvart því opinbera sem eigandi þess fjár. Hann á nfl. að telja það fram og standa öll lögskil af því, en ekki eigandi þess.

Jeg held því að breytingaratkv. þetta sje fremur til bóta, og fyrir því vildi jeg heldur að það kæmist að.

Flutningsmaður (Sigurður Stefáns-son): Við eru í aðalefninu samdóma h. 6. kgk. (P. B.) og jeg, og ágreiningurinn milli okkar er að eins um það, hvernig heppilegast sje að orða frv. Jeg verð enn að halda því fram, að frv. mitt geti eigi

misskilizt, jafnvel öllu síður en breyt. till. sú, sem h. þm. vilja gjöra á því, án þess þó að jeg vilji gjöra þetta að nokkru kappsmáli.

Það er tekið fram í tíundarlögunum, að hver, sem á tíundarbært lausafje, eigi að telja það fram til tíundar, og er því gengið út frá því sem reglu, að eigandinn gjöri það sjálfur. Þannig er gjört ráð fyrir því, að það falli saman að eiga tíundarbært lausafje og telja fram til tíundar. Í 5. gr. tíundarlaganna er einmitt sagt, að *hver maður*, allt svo hvort sem það er karl eða kona, húsmáður eða lausamaður, o. s. frv. skuli telja fram lausafje sitt til tíundar. Jeg veit það vel, að í 4. gr. er hver búandi maður skyldur til að telja fram, eigi að eins fje sitt, heldur og hjúa sinna og annara, sem á hans vegum eru, en þar er og beinlínis tekið fram „*ef* þeir eigi mæta sjálfir“. Ef þau mæta sjálf, hjú hans eða lausamenn og húsmenn, sem á hans vegum eru, eiga þau sjálf að telja fje sitt fram til tíundar, og þetta sýnir í sambandi við 5. gr. að það er aðalreglan, að hver og einn telji sjálfur fram fje sitt. Ef þeir mæta ekki, telur húsbóndinn fram í þeirra nafni, en mæti þeir sjálfir, eru þeir framteljendur fyrir eigin játning. Jeg veit og til þess, að í rauninni stendur því alveg á sama, hvort þessir menn mæta sjálfir og telja fram eða einhver annar gjörir það fyrir þeirra hönd, með því að hreppstjóri innfærir nafn hvers eiganda fjárins í tíundartöfluna við tíund hans, hvort sem hann telur fram sjálfur eða annar fyrir hans hönd. Eptir hverju geta sýslumenn líka farið, þá er þeir eiga að ákveða laun hreppstjóra, öðru en þeim hinum opinberu skýrslum, sem fyrir hendi eru, sem sje tíundartafla hreppstjórans sjálfs, og á henni sjest það ekki, hvort fjáreigandi hefur sjálfur talið fram eða annar fyrir hans hönd, eða þá hreppstjóri hefur sjálfur sett honum tíundina. Þar eru allir jafnt framteljendur, og eptir þessum

skýrslum verður sýslumaður að fara, er hann reiknar út hreppstjórалаunin. Jeg hygg því, að það sje augljóst í tíundarlögunum, að þetta orðatiltæki, „að telja fram til tíundar“ þýðir öldungis hið sama sem að gjöra tíund eða eiga tíundarbært lausafje, þar sem í lögunum er gengið út frá því, að allir telji fram, sem tíundarbært fje eiga. Jeg get því ekki sjeð, að breyttill. sje neitt ljósari heldur en frv. sjálf, og enda óaðgengilegri að því leyti, að í henni er vikið frá orðalagi tíundarlaganna, sem jafnvel gæti valdið ruglingi, þótt hún eigi að þýða hið sama.

Jeg skal svo ekki tala meira um þetta mál, mjer er það ekkert kappsmál, hvort breyttill. verður samþ. eða ekki; breyt. atkv. h. uppást.manna er að vissu leyti gott og mjer finnst einnig orðalagið í minú frv. líka vera gott.

ATKVÆÐAGR.: Breyttill. (C 49) felld með 6:5 atkv.; 1. gr. frv. samþ. í e. hlj.; 2. br. (C. 40) samþ. í e. hlj. Fyrirsögn frv. samþ. og málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar við Kirkjubólshöfn í Stöðvarfirði (C. 27); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 9 atkv. Fyrirsögnin samþ. og málinu vísað til 3. umr. með 9 atkv.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar að Seleyri við Borgarfjörð (C. 37); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 9 atkv.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar að Hrafneyri við Hvalfjörð (C. 38); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 9 atkv.

Alpt. 1894. A.

Tillaga til þingsályktunar (C. 39); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ákveðið eptir uppást. forseta að ræða hana með einni umr.

Níundi fundur, laugardaginn 11. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi nema forseti og 6. kgk. þm. (P. B.) er báðir höfðu tilkynnt forföll, og stýrði varaforseti fundinum.

Frv. til laga um úrskurðarvald sátta-nefnda (C. 21, 55); 3. umr.

Flutningsmaður (Þorleifur Jónsson): Jeg vil fyrst taka það fram, að prentvilla hefur slæzt nú í 9. gr. frv. þar stendur: „þegar eptirritið er fengið af úrskurði“, en á að vera, „þegar eptirrit er fengið“. Jeg hafði ei sjálfur veitt þessu eptirtekt, en annar h. þm. varð til þess að benda mjer á það.

Mjer þykir leitt, að hæstv. landsh. skuli ekki vera hjer viðstaddur, mig langaði til þess að tala nákvæmar um ummæli hans á fundinum í fyrra dag. Honum fundust orð mín nokkuð hörð, þar sem jeg sagði við 1. umr. málsins, að aðfinningar hans við frv. í Nd. í fyrra hefðu engar verið á rökum byggðar og sumar beinlínis rangar. Við 2. umr. málsins hjer í deildinni sýndi jeg fram á, að 2 af þessum mót-bárum hans í fyrra væru rangar, nefnilega þar sem hann sagði, að gjörð mætti áfrýja og að hreppstjórar hefðu eptir núgildandi lögum heimild til að framkvæma aðför. Hvorttveggja þetta var rangt og nú vil jeg bæta við tveim atriðum, sem voru alveg röng í aðfinningum hans í fyrra. Vegna ummæla hans við 2. umr. get jeg ekki leitt það hjá mjer, ekki svo mikið hans vegna sem vegna hinna h. þingdm., og annara, sem kunna að lesa orð okkar beggja. Hann segir í ræðu sinni í Nd. í fyrra: „Það er skritið, að sáttanefnd skuli ekki eins og aðrir óvaldir gjörðamenn mega

8 (29. ágúst).

kveða upp gjörðardóm í öðrum skuldamálum en þeim, sem eru undir 100 kr. Hvi má hún ei kveða upp gjörð í stærri skuldamálum, ef mönnum kemur saman um það? Það er óskiljanlegt, hvernig hæstv. landsh. hefur getað haft þessi ummæli, eins og nokkrum sje í frv. bannað að láta sáttanefnd gera um mál sín. Nei, sáttanefndir *mega* gera um hvaða mál sem er fyrir frv., eins og hverjir aðrir menn, en frv. gerir sáttanefndum að skyldu að gera um málið, þegar skuldaupphæðin eigi nemur meiru en 100 kr. og annarsvegar, er þau skilyrði eru fyrir höndum, sem fram eru tekin í frv.

Þetta er hið 3. atriði, sem sannar að orð mín hafi verið á rökum byggð, er jeg sagði, að mótbáru hans væru rangar.

Svo kemur hið 4. atriði þessu til sönnunar.

Í ræðu hæstv. landsh. í fyrra stendur ennfremur: „11. gr. er alveg þýðingarlaus. Í henni er ekkert meira en í tilskipun 15. ágúst 1832. 11. gr., en um þetta segir hann svo ekkert frekar og færir engar ástæður fyrir því, en í 11. gr. frv. þessa stendur: „Dóm ber að uppkveða þegar á staðnum eða í síðasta lagi innan hálfsmánaðar eptir að málið er tekið til dóms“. Hvar finnst þetta ákvæði í 11. gr. tilsk. 15. ágúst 1832. Líka stendur í 11. gr. frv.: „Hafi stefndi gagnkröfu á hendur stefnanda, getur hann komið fram með hana án kæru til sáttanefndar eða gagnstefnu, ef hún fer eigi fram úr 100 kr. . .“ þetta er algjörð breyting frá því, sem áður hefur verið.

Jeg þykist því hafa sýnt fram á það, að ummæli mín hafi fullkomlega verið á rökum byggð, þó hæstv. landsh. virtust þau hörð. Hann kom með svigurmæli um, að jeg hefði sýnt af mjer ókurteisí, en það á líklega að vera einhver sjerleg fyrirmynd um kurteisí og „takt“ hjá hæstv. landsh. að þegja við allar umr. málsins í fyrra hjer í deildinni, en ráðast svo fyrst á það, þeg-

ar það kemur til Nd., þar sem flutningsm. þess og nefndinni í Ed. gafst eigi kostur til að halda vörn uppi fyrir því.

Jeg skal þá ekki fara fleirum orðum um þetta, en jeg bið h. þingdm. afsökunar, að jeg hef orðið svo fjölórður, en mjer fannst, að jeg gæti ekki látið hjáliða að minnst á þetta, þar sem jeg hafði haft fullkomlega satt fram að bera, því að það er skylda hvers manns að halda vörn uppi fyrir sannleikanum.

Jeg get tekið það fram viðvíkjandi mótbárum hæstv. landsh. gegn frumv. nú, að þær voru ólíkt betur hugsaðar nú en í fyrra, enda hef jeg nú tekið til greina þá bendingu, er hann kom með viðvíkjandi því, að láta það varða sektum, ef dómur er eigi uppkveðinn innan hálfsmánaðar, og því komið með breytingaratkvæði þar að lútandi ásamt 2 öðrum h. þingm.; það getur verið skoðunarmál, hve há þessi sekt á að vera. Eptir núgildandi lögum er 200 kr. sekt lögð við, ef dómari dregur lengur en 6 vikur að kveða upp dóm, frá því málið var tekið undir dóm, og fannst okkur þá, að nærri sanni mundi verða að hafa sektina helmingi minni eða að eins 100 kr.

Hvað hinum öðrum aðfinningum hæstv. landsh. viðvíkur, þá hafa þær allar snúizt um það tvennt, að eigi væri neitt fengið í þessu máli, fyr en sáttanefndum væri veitt vald til þess að uppkveða fullnægjuúrskurði, og að frestir til áfrýjunar og fullnæginga úrskurðum sáttanefnda sjeu ákveðnir allt of langir í frumv.

Að því er hið fyrra af þessum atriðum snertir skal jeg taka það fram, að þegar jeg samdi frumv. þetta, var jeg lengi að velta því fyrir mjer, hvort þetta ákvæði ætti að setja í frumv., hvort það mundi vera óhætt, en jeg þorði ekki að gjöra það, meðal annars af því, að jeg vissi ekki til, að það ætti sjer stað annarsstaðar í nokkru landi, að minnsta kosti hefur það ekki verið sett í slík lög í Nor-

egi og hafa þau þó staðið í 25 ár. Auk þess ber þess að gæta, að þetta mál er algjört nýmæli hér á landi, og ekkert að vita, hvernig lögin mundu reynast; mjer þótti betra að fara í fyrstu varlega, en færa sig svo heldur með tímanum upp á skaptið.

Þegar mál þetta var hér fyrir í deildinni í fyrra, var kosin í það 3 manna nefnd, og voru í nefndinni með flutningsmanni 3. kgk. (Kr. J.) og Einar Ásmundsson í Nesi. Það var álit þessarar nefndar, að heppilegra væri að fara varlega í fyrstu, en fara síðar lengra, ef lögin reyndust vel. Annar þessara manna er, eins og menn vita, yfirdómari og einn með betri lögfræðingum landsins, og hinn var að allra dómi, sem hann þekktu, frábær að reynslu, þekkingu og vitsmunum, svo að þetta eru nöfn, sem enginn getur annað en borið virðingu fyrir. Jeg get líka að nokkru leyti bætt við þriðja nafninu, h. 2. kgk. (H. Sv.), eptir ummælum hans í fyrra að dæma. Þá sagði hann: „Jeg er samdóma h. flutningsm. (P. J.) og nefndinni, að það mundi eigi alllítill rjettarbót, ef frumv. þetta yrði að lögum“, og enn fremur sagði hann: . . . „skilst mjer ekki betur en að það (o: frumv.) sje skýrt og glögggt og muni verða til verulegra bóta, ef það næði fram að ganga“. Þessi orð hans eru og vel fallin til samanburðar við við það, sem hann sagði við 2. umr. í fyrra dag; en hann var nokkuð hikandi í fyrra viðvikjandi því, hvað skuldaupphæðin ætti að vera há. Nefndin hafði fært hana úr 200 kr. niður í 100 kr., en hann áleit það enn of hátt og vildi setja hana 50—60 kr. En hversu miklu fremur er ekki ástæða til þess, að hika sjer við því að gefa sáttanefndum vald til þess að kveða upp fullnaðarúrskurð, heldur en hinu, að hafa skuldarupphæðina í hæsta lagi 100 kr., sem þær mega kveða upp úrskurð á?

Jeg skal þá að lokum geta þess viðvikjandi þessu atriði, að grein ein kom í

„Ísafold“ 1888, þar sem það var lagt til, að veita sáttanefndum úrskurðarvald í smáskuldamálum, og var í henni farið svo-felldum orðum um það: „Jeg skal benda á, að það mundi hafa mikla þýðingu til að gjöra rjettarfarið greiðara og kostnaðarminna, ef sáttanefndum væri veitt heimild til — undir áfrýjun náttúrliga — að kveða upp úrskurð í minnstu skuldamálum. Grein þessi stendur í 58. tölubl. „Ísafoldar“ 1888, og mun hún vera eptir lögfræðing einn, sem nú á sæti í neðri deild þingsins og meiri reynslu hefur í þessari grein en margir aðrir og mikið hefur verið við því lík mál riðinn. Þessi maður fer ekki lengra en það, að hann vill að eins veita sáttanefndum heimild til að kveða upp úrskurð, og honum dettur ekki í hug annað en að þeim megi áfrýja. Þessa grein hans tók ritstjórinn upp í blaðið athugasemdalaust.

Þá kemur að öðru aðru atriðinu, sem jeg gat áðan um, að aðfinningar hæstv. landsh. hefðu snúizt um, og það er viðvikjandi frestinum til fullnægingar og áfrýjunar úrskurðum sáttanefnda. Um frest skuldunauta til áfrýjunar skal jeg geta þess, að upprunalega hafði jeg sett hann einn mánuð, en nefndin vildi gjöra breyting á því og setja hann 3 mánuði, og beygði jeg mig fúslega fyrir skoðun meðnefndarmanna minna, sem bæði höfðu meiri reynslu og þekkingu en jeg.

Eins og jeg gat um um daginn, var frumv. samþ. í einu hljóði hér í deildinni í fyrra, og nú er það komið til 3. umr. hér, og álit jeg rjettast að láta það nú ganga til Nd. Ef hún vill breyta því í einhverju, þá getur hún það. Þegar það svo kemur hingað aptur, má athuga þær breytingar, og má vera, að við þá getum gengið að þeim.

ATKVÆÐAGR.: Viðaukatill. (C. 55) samþ. með 8 atkv. Frv. samþ. með 7 atkv. og afgreitt til Nd.

Frumv. til laga um afnám embætta (C. 34); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1—4. gr. samþ. með 7 atkv. hver. Frv. vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Frumv. til laga um laun landstjórnar þeirrar, er skipa skal, þá er hin endurskoðaða stjórnarskrá er staðfest (C. 35); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1—4. gr. samþ. með 6 atkv. hver. Málinu vísað til 3. umr. með 6 atkv.

Frumv. til laga um löggildingu verzlunarstaðar að Stakkhamri í Miklholtshreppi (C. 51); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 7 atkv.

Tillaga til þingsályktunar um kennslu í íslenskri tungu (C. 56); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ. í e. hlj.

Tíundi fundur, mánudaginn 13. ágúst.

Allir á fundi.

Frv. til laga um breyting á 1. gr. laga 13. jan. 1882 um borgun til hreppstjóra (C. 61, 68); 3. umr.

Kristján Jónsson: Jeg hef skilið það svo, að það sje meining h. flutningsm. (S. St.), að þetta 75 aura gjald, sem á að leggjast á hvern mann, er telur fram til tíundar, skuli reiknast eptir því, hverjir í raun og veru tíundi, en ekki eptir því hverjir mæta á hreppskilapíngum til framtals. Jeg er frv. hlynntur, en jeg hef þó eigi reiknað út, hve mikinn kostnað þessi breyting mundi hafa í för með sjer fyrir landssjóð, en jeg tek trúanl. orð h. flutningsm. (S. St.), að þessum kostnaði muni litlu eða engu muna, fram yfir það, sem hreppstjóralaunin hafa verið hingað til, en hitt

held jeg, að frv. eins og það er nú orðað, mnni ekki koma fram þeirri hugsun og tilgangi, sem því er ætlað, það er að segja, að með orðunum, „sem telur fram til tíundar“, sje eigi náð til allra þeirra, sem h. flutningsm. (S. St.) vill láta það ná til. Jeg kom því fram með breyt.till. um þetta atriði, ásamt öðrum h. þm., við 2. umr. málsins, en eins og kunnugt er, var hún felld. Jeg hef nú af nýju leyft mjer ásamt 2 öðrum h. þingdm., að koma og fram með breyt.till. við þessa 3. umr. málsins. Þar sem í frv. stendur: „Til hreppstjóra . . . er nemur 75 aur. fyrir hvern þann mann innanhrepps, sem telur fram til tíundar“ þá viljum við, að í stað þess komi: „Til hreppstjóra . . . þann mann innanhrepps, sem á tíundarbært lausafje“. Meining okkar með þessu er sú, að orðatiltækið „að telja fram“ sje mjög óákveðið ákvæði, af því að einn getur talið fram fyrir marga, eins og opt á sjer stað, þótt fleiri sjeu og eigi að vera skrifaðir á skránum, sem eigendur að fjenu, og sje því rjettara, að orða þetta þannig: „sem á tíundarbært lausafje“. Það getur verið komið undir hendingu, ef jeg má segja svo, hver telur fram til tíundar; en sje frv. orðað svo, að fyrir hvern þann, sem á tíundabært lausafje, muni eigi geta sprottið neinn misskilningur af ákvæðinu. Þó jeg nú með þessum orðum hafi í raun og veru nægilega sýnt fram á það, að breyt.till. okkar við frumv. er til bóta, ef það á að geta náð tilgangi sínum, þá vil jeg jafnframt minnst á nokkur atriði í tíundalöggjöfnni 12. júlí 1878, sem sýna það ljóslega, að sje ákvæði frumv. haldið: „sem telur fram“, þá nái það þó ekki til allra þeirra, sem „tíunda“, sem þó er tilætlun flutningsm.

Í 9. gr. laga 12. júlí 1878 stendur: „Eigi ómyndugir tíundarbært lausafje, skal það og tíunda. Skal sá, er geymir fjárins, eða hefur það í vörzlum sínum, telja það fram til tíundar“.

Hjer kemur það fyrir, að ei telur sá

fram, sem á fjeð, heldur sá sem fjárins geymir. Hjer fer það því ekki saman, að eiga tíundarbært fje og telja það fram, og kemur því hjer að því, sem við segjum, að ákvæðið „að telja fram“, er ekki fullnægjandi. Sömuleiðis er það tekið fram í 5. gr., að mæti eigi einhver af þeim til framtals, sem á að mæta, „þá skal hreppstjóri gjöra honum tíund . . .“. Hvernig fer nú sýslumaður hjer að? Á hann að telja hreppstjóranum 75 aura gjald fyrir þennan mann, sem eigi mætir og því eigi telur fram?

Í 4. gr. laga 1878 er það ennfremur tekið fram, að búandi skuli telja fram tíundarbært fje sitt, „hjúa sinna og annara, sem á hans vegum er, ef þeir eigi mæta sjálfir“. Hjer eru margir eigendurnir að hinu tíundarbæra fje, en framteljandinn er að eins einn, og fyrir hann einan fjelli því gjald til hreppstjóra.

Loksins er í 10. gr. sagt, að ef „2 menn eða fleiri eiga fje saman, skal sá þeirra, er þeir verða ásáttir um, telja fram til tíundar fyrir þá alla“. Hjer kemur að hinu sama sem fyr, einn telur fram en margir eiga fjeð og mundi þá hreppstjóri að eins fá gjald fyrir þennan eina, en eptir því, sem jeg hef skilið h. flutningsm. (S. St.), er hans meining sú, að fyrir hvern, sem tíundarbært fje á skuli gjaldið greiða.

Jeg imynda mjer því, að hann muni taka þakklátlega þessari breyt.till. okkar og greiða atkvæði sitt með henni.

Jón Jónsson: Af því jeg er einn af þeim, sem greiddu atkv. móti þessari breyt.till. við fyrri umr. málsins og mun enn greiða atkv. móti henni, þá vil jeg í fáum orðum gjöra grein fyrir atkv. mínu.

Jeg get ekki sjeð, að þó þessi breyt.till. komist að, sje nein betri trygging fengin fyrir því, að gjaldið verði reiknað hreppstjórum á þann hátt, sem til er ætlazt í frv. þessu, því orð frv. eru einmitt að mínu álit fullnægjandi til þess, að hreppstjórum verði ákveðin laun, eins og til er

ætlazt. Það sjest á lögum 13. jan. 1882, um borgun til hreppstjóra og annara, er gjöra rjettarverk, að sýslumaður á að greiða hreppstjóra á manntalsþingi laun þau, er þeir fá úr landssjóði 1 kr. fyrir hvern búandi mann, sem býr á jörð, eða jarðarparti, er metinn sje eigi minna en 5 hundruð og eptir hverju reiknar nú sýslum. þessi laun? Hann reiknar þau eptir skýrslum þeim í manntalsbókinni, sem byggðar eru á tíundarskýrslunum. Með öðrum orðum eptir lagafrv. því, er hjer er um að ræða, borgar sýslum. hreppstjóra eins mörgum sinnum 75 aura, eins og tíundendur eru margir á tíundarskýrslunum, og á tíundarskýrslunni getur sýslum. alls ekki sjeð, hverjir mætt hafi á hreppamótinu, til að telja fram, því það er engan veginn svo, að hver tíundandi mæti á hreppamótinu, heldur mætir opt einn maður fyrir svo og svo marga. Þegar sýslum. því reiknar út þetta gjald til hreppstjórana, reiknar hann það út eptir skýrslum, sem byggðar eru á tíundarskýrslunum, og það mundi hann eins gjöra þó breytingaratkv. kæmist að. Jeg held því, að það beri að sama brunni, hvort höfð eru orð frumv.: „telur fram til tíundar“ eða höfð sjeu orð breyt.till. „sem á tíundarbært lausafje“; af þeim ástæðum verð jeg því að vera á móti breyt.till.

Þorleifur Jónsson: Jeg er samdóma h. 2. þm. N.-Múl. (J. J.), og skal bæta því við, að ekki sje fengin trygging fyrir því, að frv. verði rjett skilið, þó þessi breyt.till. komist að, jeg held þvert á móti, að þá vandaðist fyrst málið.

Jeg vil taka t. d. mann, sem á fje á leigu annarstaðar. Samkvæmt tíundarlögunum á hann ekki að telja það fram til tíundar, heldur sá, sem hefur það á leigu, en samkvæmt orðalagi því, sem yrði á frv. við þessa breyt.till., hlyti þá sýslum. að reikna hreppstjóra 75 aur. fyrir þennan mann, þótt hann tíundi ekkert, af því að hann „á tíundarbært lausafje“ eins og í breyt.till.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 9 atkv. og vísað til 3. umr. með 9 atkv.

Till. til þingsályktunar (C. 39); ein umr.

ATKVÆÐAGR.: Till samþ. umr. laust með 8 atkv. og afgreidd til landshöfðingja.

Ellefti fundur, þriðjudaginn 14. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um kosningar til alþingis (C. 28, 67); frh. 1. umr.

Framsögumaður (Þorleifur Jónsson): H. þingdm. sjá af álitni nefndarinnar, hverjar breyt. hún ræður til að gjörðar sjeu á frv. Jeg finn eigi ástæðu til þess nú, að fjölyrða um breytingarnar nje málið í heild sinni, læt mjer nægja að skirskota til nefndarál. og óska að málinu verði vísað til 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 9 atkv.

Frv. til laga um afnám embætta (C. 34); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 8 atkv. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um laun landsstjórnar þeirrar, er skipa skal, þá er hin endurskoðaða stjórnarskrá er staðfest (C. 35); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 6 atkv. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar að Stakkhamri í Miklholtshreppi (C. 51); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 8 atkv. og vísað til 3. umr. með 9 atkv.

Till. til þingsályktunar um kennslu í íslenskri tungu (C. 56); ein umr.

Jón A. Hjaltalín: Það hefur að líkindum vakað fyrir uppástungum. þessarar

þingsál., að æskilegt væri, að allir þeir, er íslenzka tungu rita, viðhefðu hina sömu rjettritun. En mjer finnst geta verið nokkur spurning um, hvort þetta er svo æskilegt. Setjum nú svo, að hægt væri að framkvæma það, sem þingsál. fer fram á, og að svo væri komið, að enginn ritaði málið öðruvisi en annar. Mjer finnst þá mál vort vera komið í nokkurskonar prjónastokk, að þá sjeu komin einhver dauðamörk yfir það; mjer finnst það vera eitt hvað kínverskt, að ætla sjer að rígbinda málið á þennan hátt máské um margar aldir. Það er ógnar hætt við því, að úr því að búið væri að binda málið á þennan hátt og allir færu að skrifa það eins, að þá mundu menn hætta að hugsa um það, af hvaða ástæðum þetta eða þetta orð er skrifað þannig, en eigi á annan hátt. Og þótt nú bókmálið yrði hneppt í þessa fjötra, þá er þó lifandi málið eptir. Það er eigi hægt að reisa skorður við því, að framburður orðanna breytist, hvað sem svo hinu ritaða máli líður. Við það verður hið ritaða mál á eptir af hinni eðlilegu rás tungunnar, því að vjer verðum að skoða mál vort sem lifandi mál en eigi sem dautt, og er eigi unnt með neinu valdboði, hvorki af hálfu stjórnar nje annara að koma í veg fyrir þroska málsins og fyrir því verður ritmálið að fylgja talmálinu en ekki talmálið ritmálinu. Ætla jeg því rjettast sje að fylgja því ráði Óðins, er hann sagði: „Lát smiðast sem sjálft vill“, enda þótt svo væri, að hægt væri að finna menn, er gætu komið sjer saman um þennan rjettritunar-prjónastokk. En hvar ætti að finna menn, hugsandi menn og fróða í þessari grein, er líklegt mundi að gætu komið sjer saman um eina fasta allsherjar rjettritun? Jeg hygg, að það mundi verða fjarskalega örðugt, Jeg hygg að einasta ráðið til að fá eindrægni og samkomulag væri að skipa nefnd þessa hinum minnst hugsandi og fáfróðustu mönnum um sögu og eðli tungunnar. —

Á Englandi er ein og sama rjettritunin, en skyldi hún vera sett af fróðustu málfræðingum landsins. Ó, nei. Það voru prentararnir, sem bjuggu hana til, því að þeir voru leiðir á þeim glundroða, að málið var ritað með svo margvislegu móti. En afleiðingin af þessari föstu rjettritun þar er nú orðin sú, að talmálið er komið svo langt á undan bókmálinu, eða ritmálinu að næstum því er ómögulegt að kenna börnum að stafa og lesa. Jeg hygg því, að það sje óheppilegt að setja fasta rigbundna rjettritun, enda get jeg ekki sjeð neitt fráleitt í því, þótt einn skrifi eitt-hvert orð með „é“, en annar sama orðið með „je“. Jeg get ekki sjeð, að það gjöri neitt til.

Það eru og fleiri ákvæði í till. þessum óheppileg. Jeg skal benda á 4. liðinn. Þar er nú viðhaft orðið „einvörðu“, sem ekki er til í málinu. Jeg sje enga ástæðu til, að innleiða það orð. Jeg er að sönnu eigi beinlínis á móti því, að hafðir sjeu meðfram kaflar úr seinni alda ritum við kennsluna, en fornritin eru þó af ýmsum ástæðum hentugri; setningaskipunin er að jafnaði þar einfaldari og greinilegri en flóknari setningar í hinum nýrri ritum. En, sem sagt, jeg er þó eigi beint móti þessari till. jeg álit hana eigi skaðlega. En 6. tölul. álit jeg háskalegan, að banna kennaranum að láta lærisveina sína snúa kafla úr útlendu máli á islenzku. Jeg álit það mjög óheppilegt, að valdboðnar sjeu í þessu atriði einskorðaðar reglur. Þá er engin kennsla lengur möguleg, allt verður tóm yfirheyrsla; — alveg eins og og þá er kerling situr við rokk sinn og er að kenna barni spurningakverið, hefur það í kjöltu sjer og lætur krakkann þylja. Kennarinn má til að fá að ráða sjer sjálfur, hverja aðferð hann viðhefur: því að eins getur kennslan orðið lifandi og komið að fullum notum. Hann á að mega hafa þetta ráð í þetta skipti og

Alpt. 1894 A.

geti svo breytt til aptur, ef honum sýnist hentugra. Jeg hef reynslu af því sjálfur, að þó að mjer hafi einn vetur heppnast bezt, að viðhafa þessa aðferðina, þá hefur hún ekki átt eins vel við næsta vetur á eptir, og betur reynzt að viðhafa þá aðra kennsluaðferð. En með því að einskorða kennsluaðferðina er kennarinn bundinn, og má ekki breyta til. Auk þess hefur sú aðferð, að láta lærisveinana leggja út á islenzku kafla úr útlendum ritum, þann kost, að með þeim hætti er hægast að koma þeim í skilning um, hvað er gott mál. Það er miklu torveldara, að útskýra það fyrir þeim, þegar þeir rita eitt-hvað frá eigin brjósti, heldur en þegar þeir hafa tvö tungumál til að bera saman. Þetta er nú mín reynsla.

Það mætti ennfremur minna á það, að það mun þó kosta eitthvað, eigi síður en vandi er til, að setja millipinganefnd til að búa til þessa fyrirhuguðu rjettritun.

Dæmi Dana er heldur ekki oss til upphvatningar í þessu máli. Þeir settu upp hjá sjer rjettritun, sem mælt var með af hálfu stjórnarvaldanna og var sú rjettritun því viðhöfð um nokkur ár. Svo kom annar kennslumálaráðgjafi, og vildi ekkert með þá rjettritun hafa að gjöra heldur ljet búa til aðra nýja. Og hver trygging er nú fyrir því, að ekki komi hinn þriðji, sem enn vill innleiða hina þriðju rjettritun? Jeg hygg, að hjer geti farið sem opt vill fara, að síðari villan verði verri en hin fyrri.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg er samdóma h. 5. kgk. (J. A. Hj.) um, að það hafi vakað fyrir uppástungumanni þessarar tillögu, að æskilegt væri, að samræmi kæmist á rjettritun vora, en um hitt er jeg ekki samdóma þessum h. þm., að það væri illt og óheppilegt, ef það yrði, jeg held að tunga vor hafi þegar eptir eðlilega lifsrás, náð þeirri festu, að ekki mundi

9 (30. ágúst).

af þeirri ástæðu neinn ógjörningur að koma á fastri, sameiginlegri rjettritun, og jeg ætla alls eigi, að þetta mundi verða til þess, að styðja að dauða tungu vorrar, jeg get ekki sjðð, að tungu vorri sje nein hættu búin, þó allir skrifi hana með sömu táknum, því ef menn skrifa orðin með mismunandi táknum, þá kemur það ei af því, að framburður þeirra sje mismunandi, heldur af hinu, að þeir byggja ekki skoðanir sínar, um undirstöðu og meginreglur rjettritunarinnar á sama grundvelli; en hin sömu eru hljóðin, sem berast að eyrum þeirra, þegar orðin eru töluð. Ef svo væri ástatt hjá oss, að framburður breyttist verulega eptir byggðarlögum, þá væri allt öðru máli að gegna. Framburður Sunnlendinga er yfir höfuð hinn sami í mörgum sýslum, og þó rita þeir á ýmsa vegu þessi sömu hljóð sömu orða. Að visu er nokkur mismunur á framburði málsins í hinum ýmsu landsfjórðungum, og þó ekki mikill; en það er ekki *sá mismunur*, sem veldur ágreiningnum í rithættinum. Jeg get þessu til skýringar tekið eitt dæmi; hinn núverandi islenskukennari við lærða skólann heyrir sömu hljóðin berast að eyra sjer, þegar talað er, eins og annar kennari við sama skóla, sem tekið hefur upp aðra rjettritun, mjög frábrugðna; orsökina er því alls ekki mismunandi framburður, heldur það, að þeir hafa mismunandi skoðun á grundvallaratriðunum. Jeg get því eigi sjðð, að það væri neitt óeðlilegt, þótt tekin væri ein sameiginleg rjettritun fyrir allt landið, ef menn gætu komið sjer saman um það, að einhver ein rjettritunin hefði yfirgnæfandi yfirburði yfir aðra.

Hafi jeg skilið rjett h. 5. kgk. (J. A. Hj.), þá sagði hann, að óheppilegt hefði það verið, að prentarar á Englandi, lítið hugsandi menn, hefðu orðið að koma rjetrituninni þar í lag, en eigum við þá að fara að gjöra hið sama, og láta óhugsandi menn koma rjettritun okkar í fast horf? Jeg held það væri heppilegra, að hinir hugs-

andi menn þjóðar vorrar heyi bardaga um þetta, leiti sannleikans í þessu efni, og sameini svo skoðanir sínar; en hitt játa jeg, að það er óvíst, hvort þetta er framkvæmanlegt eða hugsanlegt, eins og nú stendur á hjá oss, því ef jeg setti mig í spor hinnar hæstv. stjórnar, og ætti að skipa nefnd manna til þess, að koma á sameiginlegri rjettritun, þá mundi jeg verða í miklum vanda staddur; að sjálfsögðu mundi jeg fyrst leita til þeirra manna, sem einkum hafa látið til sín taka í þessu máli, og kunnir eru að lærdómi og visindalegum þroska, og mun mjer vera óhætt að nefna nokkur nöfn í sambandi við þetta. Jeg ímynda mjer, að eigi væri rjett að ganga framhjá yfirkennara Halldóri Friðrikssyni, er um langan tíma hefur haft á hendi kennslu í islenskku við latinuskólann; í annan stað er rektor skólans dr. Jón Þorkelsson alkunnur visindamaður, og manna bezt að sjer í islenskri tungu, og mundi því sjerstaklega verða tilkvaddur að sitja í þessari nefnd. Hverjir svo kæmu þessum næst, skal jeg ekki segja, en væri t. d. skipuð 3 eða 5 manna nefnd, er ekki ólíklegt, að dr. Björn Ólsen, sem einnig er kunnur sem merkur fræðimaður í þessari grein, yrði tilkvaddur; hvernig þessir 3 menn mundu koma sjer saman, veit jeg ekki, en það hygg jeg, að þeir mundu verða á sínu máli hver, og yrði minni hluti þessarar nefndar 3 eða 5, þá yrði stjórnin í vanda stödd, og litlu nær en áður. Það gæti að visu verið, að hún fynndi einhverja aðra menn en þessa, en jeg er hræddur um, að tíminn sje ei hentugur til þess, eins og nú á stendur, og því er jeg hræddur um, að jeg geti ei gefið þessari tillögu atkvæði mitt.

Í till. eru 3 fyrstu greinarnar miðaðar við nefndina, um skipun hennar og ætlunarverk; hún á að koma sjer saman um, hverri rjettritun skuli fylgja, og láti stjórnin sjer lynda þá niðurstöðu, sem hún kemst að, á að fylgja þeirri rjettritun í

öllum kennslustofnunum, sem njóta styrks af almannafje, en í 3 næstu greinum, 4.—6., eru teknar fram reglur, er fylgja skal við íslenzkukennslu í skólunum, og eru kennurum þar gefnar 3 reglur. Í fyrsta lagi er sú regla gefin í 4. gr., að kennarar skuli ekki eingöngu nota fornrit vor við kennsluna, heldur láta lærisveina einnig lesa valda kafla úr ritum seinni alda. Hvað þessari reglu viðvikur, þá er í sjálfu sjer ekkert á móti henni, en jeg held jafnvel, að hún sje ópörf, því mjer er kunnugt um það, að kennarinn við lærða skólann hefur, að minnsta kosti öðru hvoru, fylgt þessari reglu, og notað við íslenzku kennsluna kafla úr betri ritum nýja tímans. Það er að vísu satt, að lögd hefur verið meiri áherzla á eldra málið, en það hafa jafnframt verið lesnir kaflar úr ritum Jónasar Hallgrímssonar, og ef jeg man rjett, sömuleiðis úr ritum Sveinbjarnar Egilssonar, sem eins og kunnugt er, var snillingur í að rita íslenzku, en að þessu sje haldið áfram, og jafnvel gjört í stærra mæli, því get jeg verið fullkomlega samdóma.

Hvað þvinæst reglum þeim viðvikur, sem teknar eru fram í 5. og 6. gr., þá er jeg mjög efablandinn um, hvort heppilegt sje, að setja kennurum svo rigbundnar reglur; kennararnir mega ekki hafa of bundnar hendur við kennsluna, heldur verður kennslan að fara nokkuð eptir hinu sjerstaklega hjá hverjum einstökum kennara.

Jeg efast um, að það sje til bóta, að láta lærisveina hætta við að æfa sig á, að snúa köflum úr útlendum ritum á íslenzku, jeg held einmitt, að það geti verið mikilsverð hugsunaræfing í því, að það geti verið uppspretta til þekkingar á eðli málsins, að lærisveinninn sjái, hvernig þessi hugsun er framsett í erlendu máli, um leið og hann reynir að finna handa henni sem eðlilegastan og rjettastan búning á sinu

eigin máli. Það mundi því ekki vera heppilegt að banna þetta, eins og það mundi heldur ekki gott, að hafa það fyrir eingilda reglu fyrir skólum, að lærisveinar snúi úr öðrum málum á íslenzku, enda hefur það eigi verið gjört, því ávallt hafa lærisveinarnir í latínuskólanum jafnframt verið látnir semja ritgjörðir; hafa þeir á stundum verið látnir gjöra ritgjörðir heima hjá sjer, þar sem þeir höfðu betra næði, og tíma til umhugsunar, og svo ýms hjálparmeðul við hendina, og voru þá ritgjörðaeftin sniðin eptir því, en í seinni tíð hafa þessar heima ritgjörðir minna verið tíðkaðar, því menn þóttust sjá ýms missmiði á þeim verða. Nú er það vanalegt, að lærisveinarnir eru látnir þýða einhverja kafla úr erlendum málum, eða þá semja stutta ritgjörð um eitthvert almennt efni, eða þá að lesið er upp fyrir þeim eitthvað, sem þeir svo athuga, rita upp á ný, og færa í þann búning, sem hver þeirra fyrir sig álitur viðeiga, þeir eru þannig æðir í að setja fram hugsanir sínar á góðu máli. Jeg held því, eins og jeg hef tekið fram, að athugavert sje að setja kennurum rigbundnar reglur í þessu.

Þá kemur hið 3. atriði í þingsál.till. þessari í 7. gr. um það, að yfirstjórn kennslumálanna löggildi kennslubækur í hverri fræðigrein. Á þessu finnst mjer töluverður annmarki, þó jeg játi, að það hafi sína kosti, sem einkum ættu að vera í því fölgir, að með þessu er þeim mönnum, sem til þess er einna bezt trúandi, gjört að skyldu, að kynna sjer helztu bækur, sem nota má við kennsluna, og velja úr þær hæfustu, ef um fleiri er að tala. Við þetta mundu þeir sjálfsagt njóta aðstoðar og bendinga einhvers manns, er þeir bæru traust til í þessu efni. En annmarkinn á þessu er sá, að nú sem stendur er ei um auðugan garð að gresja í íslenzkum bókmenntum, hvað innlendar

kennslubækur snertir; í mörgum greinum er torvelt að finna nokkra nýtilega bók, þótt eitthvað sje til ritað í þá átt, og í öðrum greinum eru alls engar kennslubækur til íslenzkar; jeg held því, að þetta atriði muni allt of snemma uppborið. Til þess, að þetta ákvæði hefði verulega þýðingu, þyrfti helzt að vera að velja úr mörgum kennslubókum í hverri grein, en það mun að líkindum eiga langt í land enn, því þær bækur sem við höfum, eru fáar, og fæstar vel hentugar. Það mun því ofnúið heimitað af stjórn kennslumálanna, að hún framkvæmi þessa ákvörðun, og þó að jeg sje í raun og veru samþ. þeirri hugsun, sem liggur til grundvallar fyrir þessari þingsál.till., þá finnst mjer eigi vera kominn hentugur tími til þess að samþykkja hana. Jeg treysti mjer því eigi til, að gefa tillögunni atkv. mitt, ef ekki koma fram sannfærandi röksemdir gegn þeim agnóum við tillöguna, sem jeg þegar hef tekið fram.

ATKVÆÐAGR.: Till. felld í e. hlj.

Tólfli fundur, miðvikudaginn 15. ágúst, kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frumv. til laga um löggilding verzlunarstaðar að Seleyri við Borgarfjörð (C. 37); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samþ. með 5 atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frumv. til laga um löggilding Hrafneyrar við Hrafnfjörð (C. 38); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samþ. með 9 atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frumv. til laga um auðkenni á eitruðum rjúpum (C. 64); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um breyting á 1. gr. laga 9. jan. 1880 um breytingu á tilskipun um sveitastjórn á Íslandi (C. 65); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um kirkjugjald (C. 33, 72); frh. 1. umr.

Framsögumaður (Sigurður Stefánsson): Af því að nú er frh. 1. umr. um þetta mál, finn jeg eigi ástæðu til að fara mörgum orðum um það. H. þingdm. ljettu það þegar í ljósi, er frv. þetta kom fyrst til umræðu, að þeir væru samdóma stefnu þess og nefnd sú, sem h. þd. kaus í málið hefur eigi fundið ástæðu til að breyta aðal-efni þess; breytingarnar, er hún hefur gjört, eru að eins litilvægar; að eins ein þeirra getur talizt efnisbreyting og mun jeg minnst nákvæmar á þetta við 2. umr. Jeg leyfi mjer að óska, að frumv. verði vísað til 2. umr.

Sigurður Jenson: Jeg skal viðurkenna það, að frv. þetta sje rækilega undirbúið af nefnd þeirri, sem hefur haft það til meðferðar. Jeg skal og kannast við það, að flestar breytingar nefndarinnar á frv. eru til bóta. En jeg verð samt sem áður, að láta þá skoðun mína í ljósi, að jeg álit, að þetta mál hafi eigi fengið þann undirbúning, sem nauðsynlegur er til þess, að það verði nú útkljáð á þessu þingi. Sá undirbúningur, sem mjer finnst, að þetta mál þurfi að fá, er að það, sem þingið ráðgjörir nú, sje lagt fyrir alla hjeradsfundi landsins, svo að þeim gefist kostur á, að segja álit sitt um það. Mjer mun verða svar- að því, að hjeradsfundir hafi áður átt kost á því, að segja álit sitt um þetta mál, og þetta er satt, en þó að eins að nokkru leyti. Fyrir síðasta þingi var frv., sem var líkt þessu, sem einnig hljóðaði um breytingar á gjöldum til kirkna, en í því frv. var annað stórkostlegt nýmæli, sem sje stofnun almenns kirkjusjóðs, og það nýmæli vakti svo mikla eptirtekt, að hins

atriðisins, um breytinguna á kirkjugjöld-unum, gætti minna. Samt sem áður munu allmargir hjeradsfundir hafa tekið þetta mál til umræðu og athugunar, en eigi í þeirri vissu, að það mundi verða tekið fyrir á þessu þingi og útkljáð nú. Og allra sízt hafa menn vitað það, í hvaða formi það yrði nú útkljáð. Ef breytingar nefndarinnar verða samþykktar, þá álit jeg, að þá fyrst sje málið komið í það lag, að talandi sje um að gjöra þessa breytingu frá því sem nú er á gjöldum til kirkna og nú gætu hjeradsfundir fyrst áttað sig á þessari breytingu, og borið breytinguna saman við það, sem nú er. Fyrir því vil jeg, að málið fái að biða til næsta þings. Jeg get ekki skilið, að allir sjeu enn svo samdóma um, að þetta sje sú heppilegasta breyting á kirkjugjöldum, að ekki meigi biða með það í eitt ár til að breyta því fyrirkomulagi, er staðið hefur í mörg hundruð ár. Jeg hygg að málið hafi gott af því að menn átti sig dálítið á því enn og athugi það, hvort þessi breyting muni verða til batnaðar. Min persónulega skoðun er, að ekkert sje unnið við þessa breytingu og að vel megi una við það fyrirkomulag, sem verið hefur, þangað til að hægt er að fá framgengt þeirri einu eðlilegu breytingu, að söfnuðir fái sjálfir að öllu leyti umráð yfir kirkjum sínum og ráði sjálfir þeim skatti, sem þeir leggja á sig til að prýða og viðhalda kirkju sinni. Þetta er nú mín skoðun, en verið getur, að flestir aðrir óski, að fá þá breytingu fram, sem frv. ræðir um, sem einskonar millibilsástand til þess tíma, að söfnuðir fá einir vald til að ráða fjármálum kirkju sinnar. Jeg fæ ekki sjóð, að nefskattur sje rjettlátara gjald til kirkna en skattar þeir, sem nú eru, eða að hann muni verða vinsælli. Gjald það, sem nú er, hefur þó það fram yfir, að tíminn og vaninn er búinn að sætta menn við það. Jeg get og hugsað mjer, að það muni eigi verða vandalaust, að því er bændakirkjur

áhrærir, að ákveða gjaldið til þeirra, svo að eigi sje gengið ofnærri rjetti eigandans og heldur eigi vakin óánægja hjá söfnuðinum. Jeg álit, að það muni verða mjög vandasamt að raska eigi rjetti eiganda kirkjunnar. Eins og nú er, eru bæði skyldur og rjettindi bændakirkjueigenda svo fastákveðnar með lögum, að hvorki þeir nje söfnuðirnir hafa neina ástæðu til umkvörtunar, en ef þetta frv. verður að lögum, þá eiga bændakirkjueigendur allan rjett sinn undir hjeradsfundum. Jeg get hugsað mjer margar vandaspurningar, er fyrir geta komið út úr þessu, og skal taka eitt dæmi, sem jeg þekki. Það er kirkjueigandi, sem byggði upp nýja og prýðilega kirkju og átti hann þó áður, en hann byggði kirkjuna meir en 1000 kr. skuld hjá kirkju sinni; hin nýbyggða kirkja kostaði hjer um bil 6000 kr. Nú getur komið spurning um: Er rjett að taka tillit til þessa kostnaðar, þá er ákveða skal tekjur kirkjunnar? Jeg get hugsað mjer, að menn muni líta á þannig löguð tilfelli frá ýmsum hliðum og að hjeradsfundir muni komast að mismunandi niðurstöðu í slíkum tilfellum.

Jeg verð að leggja fasta áherzlu á það, að mál þetta verði ekki útkljáð nú á þinginu, heldur leggi kirkjustjórnin þetta frv. fyrir alla hjeradsfundi landsins, svo að þeir geti látið í ljósi skóðanir sínar á því.

Framsögumaður (Sigurður Stefánsson): Jeg tók það fram þegar í upphafi, að jeg áleit mál þetta þess eðlis, að menn yrðu vandlega að gæta þess, að hrapa hjer ei að neinum breytingum, heldur viðhafa hina mestu varfærni, en jeg verð líka að taka það fram, að sje nokkurt mál rækilega undirbúið, þá er það þetta; jeg er að því leyti samdóma h. þm. Barðstr. (S. J.), að hjer þurfi rækilegan undirbúning, en í hinu get jeg ekki verið honum samdóma, að brýna nauðsyn beri til að undirbúa það betur en þegar er gjört. Það er kunnugt,

að mál þetta hefur verið rætt á 2—3 þingum, „synodus“ hefur haft það til meðferðar og skipað nefnd í það; þessi nefnd hefur íhugað málið rækilega og lagt svo álit sitt fyrir þingið, en aðgjörðir þingsins í því hafa svo legið fyrir öllum landsmönnum til athugunar, og held jeg því, að öllum hafi verið gefinn kostur á að segja álit sitt um það fyrir þetta þing. Hvað þingmálafundunum viðvíkur, þá hafa tillögur þeirra allflestra gengið í þá átt, að halda þessu máli áfram í líka stefnu og á síðasta þingi, og væri það nú lagt fyrir hjeradsfundina, eins og h. þm. Barðstr. (S. J.) stakk upp á, þá mundu tillögur þeirra að öllum líkindum verða hinar sömu. Jeg held því, að mál þetta hafi fengið rækilegan undirbúning og það svo rækilegan, að fá mál munu betur hafa verið undirbúin. Öllum hjeradsfundum hefur verið gefinn kostur á að segja álit sitt um það, og jeg skil ekki í því, hvernig hjeradsfundir hefðu átt að geta gengið að því visu, að málið eigi mundi tekið fyrir á þessu þingi, þar sem það er þó orðið svo rótgróið á dagskrá þingsins, og til hvers eru bæði hjeradsfundir og þingmálafundir, ef ekki er ætlað til, að þingið taki tillit til þess, sem þeir leggja til um málin; bæði hjeradsfundirnir og þingmálafundirnir hafa því að sjálfsögðu talið það víst, að mál þetta yrði tekið til meðferðar einmitt á þessu þingi.

H. þm. Barðstr. (S. J.) sagði, að ekkert væri unnið við það, að koma þessari breytingu á nú þegar; um það má náttúrulega lengi þrátta, en undanfarin þing og sömuleiðis „synodus“ og hjeradsfundir hafa verið þeirrar meiningar, að unnið væri við það, ef breyting þessi kæmist að; vitaskuld hafa ekki allir hjeradsfundir látið í ljósi álit sitt á þessu máli, en jeg veit ei, hvort koma mundi fram eindregið álit þeirra, þó bedið væri enn þá eitt ár, því allflestir hafa þegar gjört það. Jeg sem þingmaður hef leitað álits kjósenda minna þessu viðvíkjandi; jeg hef að visu ei talað við

þá alla, en margir þeirra álita tiltækilegast, að halda þessu máli áfram í líku horfi og fyr. Jeg álit því einmitt gott og mikið unnið við það, að þetta þing gjöri út um málið, því næsta þing fær máské mörg önnur stór vandamál til meðferðar og er þá eigi víst, að tíminn verði nægur.

Hvað nefskattinum viðvíkur, þá er það satt, að hann getur verið varhugaverður, hann er sem sje lagður jafnt á alla, án tillits til, hvort þeir eru ríkir eða fátækir, en hjer ber þess að gæta, að allir jafnt fátækir sem ríkir nota kirkjuna, og hafa jafnan rjett til hennar, svo að því leyti getur nefskatturinn ekki talizt ósanngjarn og það því síður, þar sem um svo lágt gjald er að ræða sem það. Hins ber líka að gæta, að hin núverandi kirkjugjöld eru alls ekki rjettlát gjöld, þar sem að eins viss flokkur manna verður að bera þau og þau eru lögð á, án alls tillits til þess, hvort gjaldandinn er ríkur eða fátækur, skal jeg t. d. nefna ljóstollinn, sem er hinn sami á bónda, sem lítið eða ekkert á til tíundar, og bónda, sem á mörg hundruð í lausafje; er þetta því meiri ójöfnuður, sem gjaldið er herra. Líkt er ástatt með jarðartiundina.

H. þm. Barðstr. (S. J.) tók það fram, að sjer fyndist sú breyting ein eðlileg, að söfnuðirnir yrðu einráðir um, hver gjöld þeir legðu á sig til kirkna sinna, en þetta frv. fer einmitt í þá átt, að gefa söfnuðunum sem mesta hlutdeild í yfirráðum kirkna sinna; auðvitað er sú breyting á frumv. ný og þjóðin eigi átt kost á að segja álit sitt um hana, en hjer er aðgætandi, að þessi breyting fer í þá átt, að veita gjaldendum sjálfum rjett til að ákveða, hve lágt eða hátt gjald skuli á hvern þeirra koma til kirkjunnar, og er því engin ástæða til að óttast fyrir, að þeir uni illa þessari breyting; það má telja víst, að söfnuðirnir eða hjeradsfundirnir fari í niðurjöfnun þessa gjalds eptir hag kirknanna og miði gjöldin við þarfir hinna einstöku

kirkna. Jeg held því, að almenningur taki vel þessari breyting, þó hún eigi hafi verið rædd hingað til, og telji ákvæði þessa frv. heppilegri, heldur en að láta gjaldið vera í öllum tilfellum fastákveðið, því með þessu er þeim gefin hlutdeild í niðurfjöfnun gjaldsins. Hjer er stigið spor hinnar einu eðlilegu breytingar, er h. þm. Barðstr. (S. J.) svo kallar, og er jeg honum fullkomlega samdóma um, að rjett sje, að söfnuðirnir fái sem mest umráð yfir kirkjunum.

Þá minntist h. þm. Barðstr. (S. J.) á bændakirkjurnar. Það er alveg satt, að eigendur bændakirkna eiga tilkall til að tillit sje tekið til, að rjettur þeirra sje óskertur, þegar gjaldið til kirknanna er ákveðið, en jeg sje eigi, að hjer sje skertur rjettur þeirra. Það gæti hugsazt, að gjaldið sje í frv. sett of lágt eða svo lágt, að kirkjueigendum þyki ei viðunandi, og komist þingið að þeirri niðurstöðu, þá má breyta þessu síðar, en það verður að hafa sama fyrir augum, þegar gjaldið er ákveðið til bændakirkna, eins og til hinna annara kirkna, það verður í báðum tilfellum að miða þau við þarfir og hag kirknanna. Tilgangurinn með gjöldunum er að eins sá, að þeim verði haldið sémilega við, en eigi sá, að þær safni fje eða verði til ágóða fyrir eigendurna. Hvað því dæmi viðvikur, sem h. þm. tók, að hann vissi til, að einn kirkjueigandi hefði nýlega byggt vandaða kirkju, sem kostað hefði um 6000 kr. og verið í 1000 kr. skuld við eigandann, áður en hann byggði hana, þá er það svo sem auðvitað, að tillit verður að taka til þessarar kirkjuskuldar í niðurfjöfnun gjaldsins, því að annars er eigi farið eptir hag og þörfum kirkjunnar.

Þó jeg hafi ei verið neinn ákafur fylgismaður þessa máls og það sje mjer ekki neitt kappsmál, þá hygg jeg samt, að tíminn sje nú hentugur til þess að komast að fastri niðurstöðu í því; jeg held að ekki komi fram eindregnara álit frá hjeradsfundun-

um og yfir höfuð kjósendunum þessu viðvikjandi, þó það sje dregið eitt ár enn. Jeg get því ekkert sjeð á móti því, að þessu máli sje lokið nú á þessu þingi.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg hef að eins fáu að bæta við það, sem h. fram-sögum. (S. St.) hefur þegar tekið fram. Því hefur verið hreyft hjer, að æskilegt mundi mäske að leggja mál þetta að nýju fyrir alla hjeradsfundi á landinu og láta þá enn kynna sjer málið. Þessu viðvikjandi leyfi jeg mjer að taka það skýrt fram, að allur fjöldi hjeradsfunda hefur lýst yfir skoðun sinni á þessu máli og fallizt á hina nýju grundvallarreglu, er frv. þetta vill koma að til að ákveða gjöld til kirkna, nefnilega nefskattinn. Jeg held, að óhætt sje að fullyrða það, að eins og hin gömlu gjöld, sem þegar hafa náð æruverðri elli, eru orðin all óvinsæl um land allt, enda hefur nefndin ei álitid viðsjárvert að breyta þeim, eins sje það viðurkennt um land allt, að heppilegri og rjettari grundvöllur fyrir þessum gjöldum, en nefskatturinn muni traudlega verða fundinn, og sje sá grundvöllur rjettur, er þingið á rjettum vegi, hvað það atriði snertir. Vitanlega gæti um ýms önnur minni háttar atriði verið að ræða, sem bera skyldi undir hjeradsfundina, en hve mörg þing ætli mundu til þess ganga, ef bera ætti öll smáatriði, sem til greina kæmu við meðferð málsins á þinginu í hvert sinn, undir kjósendurna? Setjum svo, að mál þetta væri nú í því formi, sem það hjer hefur fengið, lagt fyrir hjeradsfundina, eins og h. þm. Barðstr. (S. J. stakk upp á, þá má gjöra ráð fyrir, að þeir kæmu með tillögur sínar fyrir næsta þing, en ef svo það þing vildi aptur í einhverju atriði gjöra breytingu, þá yrði enn þá einusinni að leggja málið fyrir hjeradsfundina. Jeg held, að sú leið mundi bæði löng og erfið, ef þingið mætti ekki gjöra út um neitt, sem ei hefði áður legið fyrir kjósendunum einmitt í sama formi. Úr því að álita má, eins og jeg

tók fram, að þorri landsmanna hafi komið sjer saman um aðalatriðin í þessu máli, má segja að það hafi fengið nægan undirbúning, og því er óhætt fyrir þingið að gjöra nú út um það.

Eins og h. framsögum. (S. St.) tók fram, fer frumv. í þá stefnu, að auka fjárráðavald safnaðanna, því að hjeradsfundur á að ákveða upphæð kirkjugjaldsins innan hinna settu takmarka, en sóknarnefndir hafa tillögurjett um það mál. Jeg skal geta þess, að eins vel mundi á því fara, að þetta atriði væri í breyttill. orðað svo: „að fengnum tillögum sóknarnefnda“; en þetta má betur athuga við 2. umr. málsins. En auðsætt er það, að með þessu er söfnuðunum gefin hlutdeild í umsjón og fjárráðum kirknanna.

Þá kemur að einu varasömu atriði við mál þetta, en það eru bændakirkjurnar, en með því að h. framsögum. (S. St.) hefur svarað þessu atriði í ræðu h. þm. Barðstr. (S. J.), þá þarf jeg ei að fara um það mörgum orðum. Jeg imynda mjer nú reyndar, að alls ekki muni til þess koma, að tekjur bændakirkna fremur en annara kirkna muni rýrna, ef frv. þetta yrði að lögum; því að hreyfingin fer miklu fremur í hina áttina. En þætti mönnum samt sem áður þörf vera, að setja trygging við því, að skertur yrði rjettur eigenda bændakirkna, þá mætti leita einhverra ákvæða paraðlútandi t. d. með því, að ákveða, að gjaldið eigi megi vera lægra nokkurt ár, heldur en verið hefði að meðaltali 5—10 undanfarin ár; þá hefðu menn reglu til þess, að fara eptir, svo að eigendum bændakirkna væri eigi misboðið, kirkjur þeirra mundu þá fá líkar tekjur og áður, máske nokkuð meira sum árin; en hitt hygg jeg, að reyndin muni sýna, að eigendum kirknanna verður ár frá ári minni og minni hagnaður í því, að eiga kirkjurnar, með hinum núgildandi ákvæðum um tekjugreinir kirkna. Kröfur þær, sem söfnuðurinn gjörir til kirkna sinna, vaxa ár frá ári,

menn vilja hafa þær vel byggðar, vel útbúnar að öllu, fagrar og smekklegar, en tekjurnar vaxa ekki að því skapi, ef gjöldin eru látin vera óbreytt, eins og þau nú eru, en með þessu frv. er gjört mögulegt, að hækka tekjurnar eptir þörfum, eptir því sem nauðsynjar kirknanna aukast; með þessu kemst á samræmi milli tekna og gjalda. Ef söfnuðurnir vilja hafa betri kirkjur, en þeir áður hafa haft, verða þeir að bera þau aukagjöld, sem þetta hefur í för með sjer, og jeg ætla, að þetta geti verið nauðsynlegt „korrektiv“, nauðsynlegt aðhald að því, að þeir ekki gjöri nein- ar hóflauslegar kröfur, þegar þeir vita, að þeir sjálfir verða að bera þær aukabyrðir, sem þær hafa í för með sjer.

Jeg skal geta þess, að jeg mundi fús á að eiga tal um það við samnefndarmenn mína, hvort þessi varnagli til að tryggja rjett bændakirkna, sem jeg drap á, ætti að komast inn í frumv.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Þrettándi fundur, fimmtudag 16. ágúst, kl. 1. e. h. Allir á fundi.

Frumv. til laga um kosningar til alþingis (C. 28, 67, 89, 91); 2. umr.

Framsögumaður (*Þorleifur Jónsson*): Það hafa komið fram nokkrar breyttill. við frumv., og vil jeg fyrst fara fáum orðum um breyttill. nefndarinnar á þingskj. 67 og 89.

Viðvíkjandi 1. liðnum á þingskj. 89 skal jeg geta þess, að orðið „þjóðkjörinn“ í 7. gr. er óþarft, með því að allir þingmennirnir eru þjóðkjörnir eptir frv. Viðvíkjandi 2. stafl. á sama þingskj. skal þess getið, að nefndinni fannst það við eiga, að færa kaflann um kjörskrár inn í 3. kaflann, þar sem talað er um kosningar til Nd., með því sá kaffi eigi eiginlega þar heima, og verði sú breyttill. samþykkt, flýtur þar af, að tilvitnanirnar í 16. gr. og

9. gr. verða að breytast samkvæmt því um, sem eiga óhægra með að sækja kosningarnar í september og eru miklu fleiri. staflaður á þingskj. 67 verður þá tekinn. Jeg verð því að vera á móti þessari aptur.

Um hina aðra breyttill. skal jeg eigi fjölyrða.

Viðvíkjandi kosningunum til Ed. komst nefndin að þeirri niðurstöðu, að þar að lútandi ákvæði mundi eigi vera í samræmi við 21. gr. stjórnarskipunarlagafrumv., og mundi eiga að skilja það ákvæði 21. gr. þannig, að allt landið skyldi vera eitt kjördæmi; af þessari breytingu leiða svo aptur hinir næstu breytingaliðir á þingskj. 67.

Hin önnur verulega breyting, sem nefndin ræður til að gjöra á frumv., er sú, að sá skuli vera kosinn þingmaður, er flest atkvæði hefur hlotið, en eigi skuli tekið tillit til, hvort hann hefur fengið meira en helming þeirra atkvæða, er greidd voru, eins og nú á sjer stað. Um þetta atriði getur náttúrliga verið skoðunarmunur, en nefndin kom sjer saman um að láta vera samræmi í kosningunum til Ed. og Nd., en til Ed. var eigi hægt að hafa ákvæðið öðruvísi en svo, að sá væri rjett-kosinn, er flest atkvæði fengi; hvað sjálf-um mjer viðvíkur, skal jeg geta þess, að mjer er þetta alls ekkert kappsmál.

Þá kemur breyttill. h. 1. þm. Barðstr. (S. J.) á þingskj. 91 um, að kosningar til alþingis skuli fram fara í september, eins nú á sjer stað, í stað þess að eptir frumv. skulu þær haldnar í júní. Hvað þessari breytingu viðvíkur, skal jeg geta þess, að jeg álit ver farið, ef hún kemst að. Það er þegar viðurkennt, að hægra er fyrir menn að sækja kjörfundi í júní en september, að minnsta kosti, þegar lítið er til landsins í heild sinni; það kann að vera á stöku stað hægra fyrir menn að sækja fundinn í september en í júní, en jeg imynda mjer, að þeir sjeu að miklum mun færri, og verða þeir því að lúta fyrir hin-

A.þ.tið. 1894. A.

Sigurður Jenson: Jeg ætla að eins að minnast með fám orðum á breyttill. þá, sem jeg hef leyft mjer að koma fram með við frumv.; hún fer fram á, eins og tekið hefur verið fram, að kosningar til alþingis skuli fram fara í september en eigi í júní, eins og í frumv. stendur, og í sjálfu sjer er þetta engin breyting, því það er í fullu samræmi við ákvæði hinna núgildandi kosningarlaga. H. framsögum. (D. J.) var eigi meðmæltur þessari breyttill. minni og færði þær ástæður á móti henni, að flestum kjósendum veitti hægra að sækja kjörfundi í júnimánuði, og þó það væri mäske óhægra fyrir einstöku menn, þá yrðu þeir samt að lúta hinum, af því þeir væru færri. Jeg hef leyft mjer að koma fram með þessa breyttill. af þeim ástæðum, að jeg þekki til þess, að á Vestfjörðum er fjölda manna alls-endis ómögulegt að sækja kjörfundi í júnimánuði. Þetta eru helzt þeir menn, sem fiskiveiðar stunda á þilskipum, og eru þeir allir komnir burt frá heimilum sínum þá, en jeg álit, að taka verði tillit til þess, að þeim er ómögulegt að mæta á þessum tíma. Einnig mun mönnum víðar á landinu vera mjög óhægt að sækja kjörfund um þetta leyti, og mun það verða svo þangað til þingið tekur það ráð, að setja kjörstað í hverjum hreppi, sem jeg hygg, að mundi verða hið heppilegasta. Það hefur opt verið talað um það hjer á þingi, að þeir, sem stunda sjávarútveg, njóti ekki að öllu leyti jafnrjettis við hina, sem landbúnað stunda, og að þingið gjöri meira fyrir landbúnaðinn en sjávarútveginn. Ef nú ákvæði frv. um kosningu í júní ná fram að ganga, þá njóta þeir, sem sjávarútveg stunda hjer ekki jafnrjettis við hina, sem lifa á landbúnaði, og þó menn kunni að

10 (31. ágúst).

segja, að þau rjettindi, sem hjer er um að ræða, muni ekki vera talin mikils virði af þessum mönnum, þá sámir það ekki þinginu, að skoða þessi rjettindi litils virði, og kenna mönnum að meta þau litils. Þegar frv. um breyt. á kosningarlögum til alþingis var hjer til meðferðar í deildinni í fyrra kom jeg líka fram með breyt. till., sem gekk í sömu átt og þessi, en hún fjekk þá eigi aðgang; jeg stóð þó eigi einn uppi með þetta þá, því Nd. breytti frv. aptur á þá leið, að kosningar skyldu fram fara í sept. og í Nd. var líka reynt að koma þeirri breyt. að, að láta kosningar fram fara annaðhvort í sept. eða júní, en það var einnig fellt, því flestir voru þeirrar meiningar, að september væri hentugasti tíminn.

Jeg get búízt við, að þessi breyt. till. mín nái ekki fram að ganga hjer, en jeg hef þá von að hún fái að komast að í Nd.

Guttormur Vigfússon: Af því að jeg er einn af hinum fyrstu uppástm. að því, að kosningartíminn til alþingis sje færður frá septembér í júnímánuð, vil jeg leyfa mér að fara nokkrum orðum um breyt. till. h. þm. Barðstr. (S. J.), þótt h. fram-sögum. (P. J.) hafi þegar fært góðar og gíldar ástæður fyrir þessu atr. frv.

Aðalástæða og aðalmeðmæli h. þm. Barðstr. (S. J.) með breyt. till. sinni var það, að með þessu fyrirkomulagi frv. sje þeim mönnum, er fiskiveiðar stunda á þilskipum, gjört óhægt eða öllu heldur ómögulegt að sækja kjörfundi, en hversu margir eru þeir kjósendur, sem stunda fiskiveiðar á þilskipum í samanburði við allan þann fjölda, sem lifir á landbúnaði og sem gjört er mjög óhægt fyrir að sækja kjörfundi sjeu þeir haldnir í september. Það er óþarfi fyrir mig, að vera að taka nú upp aptur ástæður mínar fyrir þessu, því jeg hef margtekið það fram í fyrra, hve septembermánuður er óhentugur tími fyrir kjörfundina. Þá stendur einmitt yfir beztu

hluti heyskapartímans og menn mega þá sizt missa sig að heiman, opt er þá líka rigninga og óþurkatið, einkum norðan- og austanlands, dagar eru farnir að stytast og nætur orðnar dimmar og opt svo illt til ferðalags, að menn verða að setjast upp á næstu bæjum við kjörstað og komast ekki heimleiðis fyr en næsta dag eptir kjördag. Í júnímánuði er nótt björt, menn geta verið á ferð jafnt nótt sem dag, og farið tafarlaust áleiðis heim til sín, þegar kjörþingi er lokið. Á þennan hátt getur allur þorri kjósenda komizt heim til sín nóttina eptir kjörfund, og þeir sem lengst eiga að daginn eptir.

Af því sem nú hefur verið sagt vona jeg, að öllum sje það ljóst, hve miklu hægra það er fyrir kjósendur, að sækja fundi þessa í júní heldur en september.

H. þm. Barðstr. (S. J.) gladdist mjög yfir því, að Nd. hefði í fyrra tekið svo vel breytingum sínum á frv. og ljét í ljósi þá von sína, að þó þessi breyt. till. sin ekki kæmist að hjer, mundi Nd. taka hana upp. Viðvikjandi þessu vil jeg geta þess, að jeg hygg það eingöngu hafa verið af athuga-leysi hjá Nd., að hún breytti ákvæði frv. Ed. í þessu atriði, og jeg verð að láta í ljósi þá von mína, að hún verði nú svo hygg-in að láta það standa óbreytt.

Þorkell Bjarnason: Jeg verð að vera á sömu skoðun sem h. þm. Barðstr. (S. J.) um það, að tími sá, sem nú er í lögum ákveðinn til kosninga sje hentugri en sá tími, sem til er tekinn í frv. þessu, Jeg held, að það sje áreiðanlega víst, að júnímánuður er einna annríkasti mánuður ársins fyrir bændur, og þeim starfa er svo varið, að hann má eigi missa sig. Jeg skal benda á það, að nokkuð almennt er hjer á Suðurlandi, að bændur ráði sig í skiprúm frá vertíðarlokum til Jónsmessu 24. júní og þá geta menn ef til vill alls eigi fengið sig lausa úr skiprúmi sínu til þess að sækja kjörfundi. Þessum mönnum er því með ákvæðum þessa frv. gjört

alveg ómögulegt að sækja kjörfund. Úr því Jónsmessa er komin byrja skreiðarferðir hjá bændum, og þar á eptir koma fráfærurnar, sem margur einyrki má ekki missa sig frá. Jeg sje því ei betur, en að fjölda kjósenda sje gjört nær ómögulegt að sækja kjörfundi í júnimánuði.

Jeg skal líka benda á það, að þegar jeg var að alast upp, og sama getur komið fyrir nú á tímum, var altítt, að bændur færu skreiðarferðir í júnimánaði úr Húnavatns- og Skagafjarðarsýslu að vorinu til hingað til Suðurlands og vestur undir Jökul. (H. Sv.: En járnbrautirnar). Þær eru nú ekki komnar enn þá og þótt þær komi á einhverjum stað, munu þó ei allir geta notað þær. Það er satt, að septembermánuður er dýrmætur vinnutími, sláttur stendur fram undir hinn 20. en bændur eru þó þá við heimili sitt og þeim er ekki ómögulegt að fara á kjörfund og sje þeim áhugamál að mæta á kjörfundi geta þeir sem optast sjeð af einum til tveimur dögum til þess en í júnimánuði er mörgum manni það öldungis ómögulegt. Jeg verð því að gefa breyt.till. h. þm. Barðstr. (S. J.) atkv. mitt. Jeg held að sá tími, sem þar er tiltekinn, sje fyrir flesta menn hentugri og betur fallinn til fundarsóknar en annar tími sumarsins.

Framsögumaður (Þorleifur Jónsson): Jeg get ekki verið samþykktur h. 6. kgk. (Þ. B.) í því, sem hann sagði, að júnimánuður sje mesti annríkismánuður ársins, allra sízt fyrir sveitamenn, aptur á móti er sláttartíminn mesti annríkistími fyrir allan þorra landsmanna. Jeg skal játa það, að í júnimánuði eru sumir að vísu til sjóróðra, en jeg get ekki sjeð, að þeim sje ómögulegt fyrir því að sækja kjörfund, nema ef til vill einstöku manni. Það má og benda á það, að eigi allfáir fara frá sjávarstöðinni upp til sveita að sumrinu til í kaupavinnu, og þeir eru ekki komnir heim aptur fyr en í lok september-

mánaðar. Þessir menn geta ekki sótt kjörfund í september og jeg hygg, að þeir sjeu fullkomlega eins margir eins og hinir, sem ekki geta sótt kjörfundi í júnimánuði sökum sjóróðra. Jeg get heldur ekki sjeð, að skreiðarferðir bænda gjöri þeim ómögulegt að sækja kjörfundi í júní og allra sízt sannar nokkuð í þessu efni skreiðarferðir Húnavetninga og Skagfirðinga hingað til Suðurlands á fyrri tímum, því þær eru nú lagðar niður fyrir löngu og jeg get fullvissað h. 6. kgk. (Þ. B.) um það, að þeim dettur alls ekki í hug að taka þær upp aptur.

H. sami þm. sagði, að allir væru heima í september, en það er ekki rjett, ekki eru þeir menn heima, sem eru í kaupavinnu upp um sveitir, nje heldur hinir, sem eru í göngum eptir miðjan mánuðinn og öllum þessum mönnum er ómögulegt að sækja kjörfundi í septembermánuði. Jeg verð enn að halda því fram, að þeir sjeu tiltölulega fáir, sem ekki geta sótt kjörfundi í júnimánuði og þessir fáu eigi að beygja sig fyrir hinum mörgu, sem hentar bezt, að kjörfundur sje þá.

Sigurður Jónsson: Jeg vildi svara h. þm. S-Múl. (G. V.) nokkrum orðum. Hann talaði um, að þeir væru fáir, sem jeg bæri fyrir brjóstinu með breyt.till. minni, sem sje þeir menn, er fara á þilskip til fiskiveiða. Það getur nú verið, að þeir sjeu ei sjerlega margir, en það er aðgætandi, að þessum mönnum er ekki einungis gjört óhægra að sækja kjörfund, heldur er þeim gjört öldungis ómögulegt að sækja kjörfund. Það vegur talsvert upp á móti því, að ýmsum er óhægra að sækja fundi í september en í júní og jeg hygg, að þeir sjeu ekki svo sjerlega fáir, sem með þessu mundu útilokast frá að sækja kjörfund, talsvert fleiri en þeir, sem h. þm. Húnv. (Þ. J.) minntist á, þeir kjósendur, sem fara í kaupavinnu upp í sveitir; þess ber og að gæta, að hægt er að

bæta úr fyrir þeim, sem óhægt er að sækja kjörfund í september með því að fjölga kjörstöðunum, en hversu mikið sem kjörstöðum er fjölgað, er það engin bót fyrir hina, sem ekki geta sótt fund. Jeg sje því ei, að nægilegar ástæður hafi fram komið móti þessari breyttill. og að ljóst sje, að fjölda manns sje óhentugt og ómögulegt að sækja kjörfundi í júnímánuði.

ATKVÆÐAGR.: 1.—6. gr. samþ. með 9 atkv. hver; 1. br. n. (C. 89) við 7. gr. samþ. með 10 atkv.; 1. br. (C. 91) við sömu gr. felld með 6 : 4 atkv.; 7. gr. þannig breytt samþ. með 8 atkv.; 2. br. (C. 91) við 8. gr. tekin aptur; 8. og 9. gr. samþ. með 9 atkv. hver; 2. br. n. (C. 89) samþ. með 10 atkv.; 4. br. n. (C. 67) við 21. gr. samþ. með 10 atkv.; 21. gr. þar með fallin; 5. br. n. (C. 67) við 22. gr. samþ. með 9 atkv.; 22. gr. þar með fallin; 6. br. n. (C. 67) við 23. gr. samþ. með 9 atkv.; 7. br. n. (C. 67) við sömu gr. samþ. með 9 atkv.; 23. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 8. br. n. (C. 67) við 24. gr. samþ. með 9 atkv.; 24. gr. þannig breytt og 25.—27.. 15. og 16. gr. samþ. með 9 atkv. hver; 9. br. n. (C. 67) við 28. gr. samþ. með 9 atkv.; 28. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 29. gr. samþ. með 9 atkv.; 10. br. n. (C. 67) við 30. gr. samþ. með 9 atkv.; 11. br. n. (C. 67) við sömu gr. samþ. með 9 atkv.; 12. br. n. (C. 67) við sömu gr. samþ. með 9 atkv.; 30. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 10. og 11. gr. samþ. með 9 atkv.; 1. br. n. (C. 67) við 12. gr. samþ. með 10 atkv.; 12. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 13.—15. gr. samþ. með 9 atkv. hver; 3. br. n. (C. 89) við 16. gr. samþ. með 10 atkv.; 17.—19. gr. samþ. með 9 atkv. hver; 4. br. n. (C. 89) við 20. gr. samþ. með 9 atkv.; 20. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 31.—44. gr. samþ. með 9 atkv. hver; 14. br. n. (C. 67) við 45. gr. samþ. með 9 atkv.; 15. br. n. (C. 67) við sömu gr. samþ. með

9 atkv.; 16. br. n. (C. 67) við sömu gr. samþ. með 10 atkv.; 17. br. n. (C. 67) við sömu gr. samþ. með 9 atkv.; 18. br. n. (C. 67) við sömu gr. samþ. með 9 atkv.; 45. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 46.—50. gr. samþ. með 9 atkv. hver.

Fyrirsögn frv. samþ. með 9 atkv. og málinu vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar að Stakkhamri í Miklholtshreppi (C. 51); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 8 atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem *lög frá alþingi*.

Frv. til laga um bann gegn botnvörpuveiðum (C. 83); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til stjórnarskipunarlaga um hin sjerstöku málefni Íslands (C. 82); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 7 atkv.

Fjórtándi fundur, föstudaginn 17. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um auðkenni á eitruðum um rjúpum (C. 64) 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg vildi að eins benda á, hvort ekki mætti án atkvgr. nema burtu orðið „frá“ í 2. gr., þar sem stendur „frá 20—200 kr.“ því í þessu sambandi virðist það alveg óþarft, og virðist ekki vera í samræmi við orðalagið í öðrum frv., sem frá þinginu koma.

Forseti: Mjer finnst viðurhlutamikið að þessu sje breytt án þess að sjerstök breyttill. komi fram þar að lútandi. Frv. er komið frá h. Nd. og verður nákvæmlega að gæta þess, að það ekki breytist í meðferðinni hjer, ef það ekki á að ganga aptur til Nd., enda þótt um óverulega orðabreyting sje að tala. Jeg vil því held-

ur leggja það til, að vilji þingd. breyta þessu, þá komi um það breytt.till. við 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1.—3. gr. frv. samþ. í e. hlj. og málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um breyting á 1. gr. laga 9. jan. 1880 um breytingar á tilsk. um sveitastjórn á Íslandi (C. 65); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg vil að eins geta þess, að í síðustu gr. vantar kommu á eftir orðinu „þessara“.

ATKVÆÐAGR.: 1.—2. gr. frv. samþ. í e. hlj. Fyrirsögnin samþ. og frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um kirkjugjald (C. 33, 72, 92, 95, 101); 2. umr.

Framsögum. (Sigurður Stefánsson): Eins og jeg tók fram við 1. umr. þessa máls, eru engar breyt. nefndarinnar á frv. stórvægilegar og vil jeg nú leyfa mjer að ganga í gegnum hið helzta af þeim; jeg skal fyrst taka það fram, að prentvilla hefur slæzt inn á nefndarál., þar sem stendur, að þingið „fyrst ákveði“, en á að vera „fastákvæði“.

Viðvikjandi 1. gr. vill nefndin gjöra þá breyt., að skylduvinna við kirkjugarða falli ei burt, og gildi því um það hið sama, sem nú er í lögum.

Það er kunnugt, að þessi kvöð hefur að undanfögnu eingöngu legið á sóknarmönnum og hyggur nefndin, að það sje varhugavert að slengja þessu að öllu leyti upp á kirkjurnar, þar sem skylduvinna við kirkjugarða er allviðast á landinu hvorki svo þung nje kostnaðarsöm, að sóknarmenn eigi geti borið hana, en hins vegar geti af því leitt vafninga um það, hverjum beri að hafa umsjón á viðhaldi og byggingu kirkjugarða. Þetta er það, sem nefndin byggir á, er hún ræður til að halda skylduvinnum við kirkjugarða; þá kemur að 2. breyt.till. nefndarinnar,

að í stað þess, að í frumv. stendur „60—120 aurar á ári“, komi 50—120 aurar á ári“. Nefndin vill sem sje lækka hið lægra takmark gjaldsins um 10 aura. Ástæðan fyrir þessu er sú, að hún hyggur, að komið geti fyrir þær kirkjur, sem ei þurfi meira gjald en 50 aura af hverjum fermdum manni; en hún vildi halda fast við hærra takmarkið, því bæði getur það komið fyrir, að einhver kirkja hafi þörf fyrir svo hátt gjald, en hins vegar er engin hætta á því, að hjeraðsfundir ákvæðu gjaldið hærra en þörf kirkjunnar krefur, því leyfir nefndin sjer einnig að leggja það til, að bætt sje við orðunum: „eftir hag hennar og þörfum“, því tilgangurinn er að eins sá, að gjaldið sje miðað við þarfir kirknanna, að þeim verði haldið sómasamlega við.

Þá kemur hin 3. breyt.till. nefndarinnar. Hún aðhyllist það fyllilega, að láta hjeraðsfundi fastákvæða upphæð gjaldsins, en hún leggur það til, að sóknarnefndir hafi tillögurjett um það mál. Jeg skal geta þess, að nefndin hefur síðar orðið þess áskynja, að eins og breytingin er orðuð á þingskj. (67): Eftir tillögum sóknarnefnda . . .“ þá geti hún valdið mis- skilningi og muni því heppilegra vera að orða þetta svo: „að fengnum tillögum sóknarnefnda“. Meining nefndarinnar var nefnil. að eins sú, að sóknarnefndir skyldu hafa tillögurjett í þessu, en hjeraðsfundir þyrftu alls ekki að vera bundnir við þessar tillögur þeirra, hefðu frjálsar hendur við ákvörðun gjaldsins, eins eftir sem áður. Þessari breytingu hugsar nefndin sjer því að koma að við 3. umr., því það var alls ekki meining hennar, að efast um óhlutdrægni hjeraðsfunda í þessu atriði.

Sömuleiðis leggur nefndin það til, að bætt sje því hjer við, að hjeraðsfundir ákveði gjaldið „fyrir hvert 5 ára tímabil í senn“. Hún hyggur, að gjaldið muni verða of mjög á reiki, sje það ákveðið fyrir eitt ár í senn, en sje það hins veg-

ar ákveðið fyrir 5 ár í senn, geti það engri kirkju orðið til бага, en gjaldendum og kirkjum að mörgu leyti hentugra, Þegar ekki væri um lengri tíma en 5 ár að ræða, mætti vanalega sjá fyrir, hvers hver kirkja þarfnadist á því tímabili.

Í 4. lagi vill nefndin leggja til, að eindagi kirkjugjaldsins sje færður frá 1. okt., eins og í frumv. stendur, til 31. sama mán. Hún hyggur, að menn í sumum hjeruðum landsins muni ekki ljúka verzlun sinni, eða ekki hafa komið vörum sínum í peninga, fyr en 31. október.

Viðvikjandi 5. breytingartill., skal jeg geta þess, að nefndinni þótti nóg að gefa manni ársfrest, til þess að sanna það, að hann á gjalddaga hafi átt lögheimili í annari sýslu og greitt þar kirkjugjald.

Þá kemur 6. breyt.till. við 4. gr., að við enda greinarinnar bætist: „ef hann ei greiðir það sjálfur“. Nefndin bjóst við, að menn mundu vilja kljúfa hamarinn þritugan, þegar til þessa kæmi, og væri þessu ei bætt við greinina, mundu gjaldheimtumenn strax ganga að sveitarsjóðunum, og láta þá borga fyrir þá, sem af sveit þiggja, án nokkurrar rannsóknar um það, hvort hlutaðeigandi gjaldandi gæti sjálfur borgað eða ekki.

7., 9. og 10. breyt.till. nefndarinnar, eru að eins orðabreytingar, en 8. breyt.till. fer fram á, að hafa frestinn til að semja kirkjureikningana að eins til loka febrúarmánaðar, í stað marzmánaðar, sem í frumv. var. Henni þótti sá frestur fulllangur, og af þessari breytingu leiðir aptur 11. breyt., að reikningar skuli til prófasts komnir fyrir lok aprilmánaðar, í stað marzmánaðar, eins og farið var fram á í frv.

12. breytingin er að eins orðabreyting, sömuleiðis 13. breytingin, nema hvað seinasti partur hennar verður að orðast svo: „13. gr. og 15. gr. að því er snertir skylduvinnu til kirkju, svo og“ til þess að vera í samræmi við 1. breyt.till. við 1. gr. um kirkjugarðana.

Þá kemur að þeirri breyt.till., sem ýmsir af h. þingdm. hafa komið fram með við frumv., og vil jeg fyrst minnst á breyt.till. á þingskj. 101, frá h. 2. þm. S.-Múl. (G. V.) Viðvikjandi 1. liðnum á því þingskj., verð jeg að geta þess, að jeg hygg, að nefndin geti varla verið með því, að samþ. þetta. Eptir þessari breyt.till. á húsbóndi að greiða gjaldið fyrir sig og skyldulið sitt, en meining flutningsm. frumv. var sú, að húsbóndi skyldi að visu inna af hendi gjaldið fyrir skyldulið sitt og annað heimilisfólk, en þó eiga aðgang að því, t. d. að hjúum sínum með borgunina. Þetta fyrirkomulag var miklu vafningsminna fyrir innheimtumenn gjaldsins. Sömuleiðis er þetta í samræmi við önnur lög, t. d. við lög um styrktarsjóð alþýðufólks. Þar greiðir húsbóndi gjaldið fyrir hjú sín, en getur svo tekið það aptur af kaupi þeirra. Þetta verður fyrirhafnarminnst fyrir innheimtumenn gjaldsins. Líka fer þessi breyt.till. h. þm. S.-Múl. (G. V.) fram á það, að nema burt úr frumv. það atriði, að sveitarsjóður gjaldi fyrir þá, sem af sveit þiggja. Jeg get ei verið með þessari breyt.till., því þó að maðurinn þiggi af sveit, hefur hann sama rjett og aðgang að kirkju sinni, eins og hver annar, og geti hann ei sjálfur borgað til kirkjunnar, er rjett að sveitin gjöri það. Viðvikjandi síðari liðnum á þingskj. 101, vil jeg geta þess, að jeg hef ekkert á móti þeirri breytingu, að á eptir orðunum: „hvítri ull, smjöri“, bætist inn í „tölga“.

Þá kemur breytingin á þingskj. 92, að innheimtumadur fái 10% í stað 8%, sem í frumv. stóð. Þessu er nefndin samþykk, hún álitur það alls ekki of mikið, þó hann fái 10%.

Viðvikjandi breytingunum á þingskj. 95, frá h. þm. Húnv. (Þ. J.), er þess að geta, að það eru mest orðabreytingar og skýringar á frumv. Þar er tekið fram, að reikningshaldara skuli gefinn kostur á

að svara athugasemdum endurskoðara reikninganna, og endurskoðari skuli því næst semja tillögur sínar við reikninginn. Þessu er nefndin samdóma, og leggur til, að það sje samþ. 2. liðurinn á sama þingskjali leiðir af 1.

3. breytingin á þingskj. 95 er og orðabreyting, nema hvað bætt er við, að 2. og 3. gr. laga 22. maí 1890, skuli eigi úr gildi felldar, og er nefndin því samdóma.

Jeg hef svo ekki meira að segja að þessu sinni.

Guttormur Vigfússon: Af því að jeg hef komið fram með breytt.till. við frumv. þetta, vil jeg leyfa mjer að fara fáum orðum um hana, og jafnframt minnst á nokkur atriði í frumv. sjálfu, sem jeg að visu ekki hef komið með breytt.till. við, en sem jeg samt sem áður get ekki felld mig við, og mun jeg koma með breytt.till. við þau atriði til 3. umr., ef jeg álit það til nokkurs, eptir að jeg hef heyrt umræður manna hjer í deildinni.

Viðvíkjandi sjálfu frumv. gat jeg þess við 1. umr., að mjer virtist það að sumu leyti ókostur við frumv. þetta, hvað gjaldið getur verið breytilegt. Jeg játa að visu, að hreyfanlegur skattur getur haft ýmsa kosti, þar á meðal þann, að gjaldið verði í hvert skipti meira sniðið eptir þörfum kirkjunnar, en á hina hliðina er jeg hræddur um, að hann verði til þess, að auka óánægju með kirkjugjöldin, þar sem hann hlýtur að verða mjög misjafn, ekki einasta innan prófastsdæmisins, heldur jafnvel í sama prestakallinu, ef um fleiri kirkjur er að ræða. Ef gjaldið aptur á móti væri fastákveðið, þá yrði engin óánægja að, eða að minnsta kosti yrði hún minni. Jeg vil taka til dæmis, að í einu prestakalli sjeu þrjár kirkjur; ein af þeim er mäske stór og þarf miklar tekjur, en svo gengur allur helmingur sóknarmanna í frikkirkju, falla þá miklu hærri gjöld á sóknarmenn þeirrar kirkju, en hinna

tveggja nágrannakirknanna, og getur það þá valdið þeirri óánægju, að allur helmingur safnaðarins fari úr kirkjufjelaginu, sjerstakl. ef einhver nágrannakirknanna ekki þyrfti meira með en svo, að þar nægði hið lægsta gjald, sem sje 50 aura gjaldið. Jeg er hræddur um, að þetta gæti orðið til þess, að fleiri og fleiri færu að hverfa til frikkirkjunnar. Jeg legg þó ekki svo mikla áherzlu á þetta atriði, og álit frumv. alls ekki óaðgengilegt fyrir því, en það er annað, sem jeg álit rangt í frumv. þessu, og gjörir það óaðgengilegt, og það er að það leggur skatt á sveitarómaga; með því meina jeg ekki þá menn, sem, þó þeir sjeu búsettir, eru studdir af sveitarfjelaginu, heldur meina jeg með því þá menn, sem ekkert eiga til, eru öreigar, eiga ekkert sjer til fatar eða matar; jeg vil nú leyfa mjer að spyrja, hvort það sje rjettlátt, að þessir menn sjeu skyldir til að greiða gjald til kirkju. Jeg veit að visu, að menn mundu svara þessu á þá leið, að það sjeu ekki öreigarnir sjálfir, sem eigi að greiða gjaldið, heldur sveitin, en jeg verð að álíta, að það tilheyri alls ekki sveitinni, að greiða þessi gjöld; hrepps-fjelagið er nefnilega í eðli sínu allt annað en kirkjufjelagið, og þó kirkjufjelagið og sveitarfjelagið á sumum stöðum falli saman, þá er langt frá, að þau gjöri það alstaðar. Jeg álit líka alveg nauðsynjalaust, að láta þetta ákvæði standa í frumv., það er alveg þýðingarlaust, því ef niðursetningarnir eru undanþegnir gjaldskyldunni, þannig, að eigi verður jafnað niður á þá, bækkar ögn gjaldið á hverjum einstökum meðlim kirkjufjelagsins, og kemur þannig miklu rjettlátara niður heldur en á sveitarsjóði. Jeg mun því koma með breytt.till. í þessa átt við 3. umr., að niðursetningar sjeu felldir úr frumv.

Hvað þeim mönnum aptur á móti viðvikur, sem að eins eru studdir af sveitarfjelaginu, þá álit jeg enga þörf á því, að tekið sje fram í lögunum, að sveitin borgi

fyrir þá; innheimtumaður á að hafa aðgöngu að þeim, því þeir geta í flestum tilfellum borgað sjálfir, en að vera að setja það ákvæði, að sveitin borgi, ef þeir geta ei borgað, er að eins til þess að gefa þeim undir fótinn með að trássast við að borga, úr því þeir strax geta vísað á sveitarsjóðinn. Mjer mun nú máske vera svarað því, að hreppsnefndin muni halda í hemilinn á þessum mönnum, að þeir ei geti trássast við að borga, en jeg vil samt ei að gefin sje ástæða til þessa; sumstaðar eru þesskonar þurfamenn líka svo margir, að illt yrði við að eiga, ef þeir allir trássuðust við að borga, og því verra er það, að sveitarsjóðir borgi fyrir þá, ef þeir, sem húsráðendur eiga að vera skyldir að inna af hendi gjaldið fyrir hjú sin og skyldulið. Húsráðendur geta verið búnir að taka við gjaldinu hjá þeim í ýmsum skjaldaskriflum og baugabrotum og verið svo jafnrikir eptir sem áður, en þetta á hreppurinn aptur að borga með peningum.

Yfir höfuð að tala finnst mjer ei ástæða til að hrúga á húsbændur fleiri gjöldum, en þeir þegar hafa. Þeir virðast hafa nóg á sinni kónnu, þar sem þeir hafa ábyrgð og innköllun á alþýðustyrktarsjóðsgjöldunum og gjöldum lausamanna. Hvað þessum síðasttöldu viðvikur, þá álit jeg ei svo fjarstætt, að þeir húsráðendur, sem taka lausamenn í hús sín, standi ábyrgð á gjöldum þeirra. Lausamenn eru opt svo reikulir, að opt er erfitt að ná í þá, en sjeu þeir bornir saman við hjúin, þá er miklum mun hægra að ná gjöldum hjá hjúunum, og á því sje jeg engin vandræði, og jeg vil alvarlega reyna til að spyrna á móti því, að ekki þyngist enn meir á húsbændum, en þegar er orðið, því ef þeir eiga að bera ábyrgð á öllum þessum gjöldum, leiðir það til þess, að þau smámsaman lenda á þeim sjálfum. Hjúin læra smámsaman að færa sig upp á skaptið og ráða sig ekki með öðrum kostum en þeim, að húsbændurnir greiði þetta gjald fyrir þau,

án þess að hjúin verði að nokkru vægari, hvað kaupgjald snertir, en hitt álit jeg sjálfsagt, að húsráðendur inni gjaldið af hendi fyrir skyldulið sitt.

Jeg skal þá ei fara fleirum orðum um breyttill. mínar að sinni, en vona að þær fái góðan byr hjá deildinni.

Sigurður Jensson: Jeg tók það fram við síðustu umr. þessa máls, að jeg álit breytingar nefndarinnar á frv. vera til bóta og það álit jeg enn þá, þó jeg samt sem áður sje þeirrar meiningar, að það sje of mikið sagt af h. flutningsm. (S. St.), er hann sagði, að ekkert mál mundi svo rækilega hafa verið undirbúið sem þetta. Jeg efast alls ekki um það, að nefndin hafi rækilega undirbúið málið, og uppástungum. hafi sömuleiðis ihugað það ítarlega, en mál þetta er mjög mikilsvert og verður aldrei of vel athugað, hvorki af þingi, hjeradsfundum nje sóknarnefndum. Jeg er því enn þeirrar skoðunar, að þetta mál eigi ekki að útkljá á þessu þingi, heldur eigi að leggja það fyrir hjeradsfundi á landinu. Jeg hef ihugað málið nokkuð rækilega síðan síðast og vil jeg taka fram nokkur atriði, sem mjer finnast athugaverð. Í 2. gr. stendur, að eindagi gjaldsins skuli vera 1. okt. og eptir breyttill. nefndarinnar á því að breyta í 31. okt. Eins og menn vita, var fyrir fáum árum gjalddagi á kirkjugjöldum að vorinu til um fardagana eða t. d. á ljóstolli föstudagurinn langi og á lausafjártiund sumardagurinn fyrsti, og á fasteignartíund í fardögum, en það hefur víst einlægt verið venja að greiða ekki þessi gjöld fyr en í sumarkauptið. Svo komu lögin 22. maí 1890 og ákváðu, að gjalddagi á kirkjugjöldum skyldi vera 31. desbr. Við þessa breytingu á gjalldeginum komust margir fjárhaldsmenn kirkna í vandræði, og gjaldendur til kirkna litu svo á mjög víða, eins og með þessu væru þeir látnir borga tvöfalt til kirkju sinnar sama árið. Þó held jeg, að þetta hafi viðast gengið nokkurn veginn vandræðalaust,

en þegar þessi breyting nú kemur, að færa enn þá gjalddagann og það fram um 3 mánuði, þá skil jeg ekki í öðru, en að gjaldendur hafi fulla ástæðu til að hugsa, að fyrir eitt árið hafi verið heimtað af þeim tvöfalt kirkjugjald.

Í 4. gr. stendur, að hver húsráðandi skuli inna af hendi kirkjugjald fyrir sig, og skyldulið sitt og annað húsfólk. Í þessu er aðalbreytingin fólgin frá því sem fyr hefur verið. Áður áttu húsráðendur einir að borga, nú eiga hjú og lausamenn að gjöra það líka og annað fólk, sem er í húsum húsbænda, því svo ímynda jeg mjer, að þetta ákvæði frv. eigi að skiljast, þó það ekki sje sem greinilegast orðað, því það er ekki tekið greinilega fram, hvort húsbóndi hefur rjett á að halda gjaldinu eptir af kaupi hjúa, eða fá það endurgoldið af heimilisfólki hans. Það verð jeg þó að skoða sem galla við frv., að hjer skuli vera vafi á, hvort hann á að fá það endurgoldið eða ei og hjer vantar þá líkt ákvæði, eins og stendur í lögunum um styrktarsjóðsgjald; þar er tekið fram, að húsbóndi skuli geta haldið gjaldinu eptir af kaupi hjúa sinna. En sje það meiningin, að hver vinnumaður og vinnukona borgi jafnt gjald sem húsfadir, þá finnst mjer það ei geti verið rjettlátt. Menn munu nú mäske segja, að allir hafi jafnan rjett til kirkjunnar, en jeg álit, að það muni stórum, hvort það er húsfadir, sem mäske á mörg börn, sem þurfa og njóta uppfræðslu í kristindómi, eða það er einhleypur vinnumaður eða vinnukona. Það getur ekki verið sanngjarnt að gjöra þessu tvennu jafnt undir höfði, það væri þá alveg eins rjett að segja það, að allir ættu að borga sama skatt til þjóðfjelagsins, af því þeir allir eiga jafnan rjett á því, að njóta verndunar laganna, og það held jeg að ekki gæti gengið. Þá er eitt atriðið við frv. í 6. gr. um, að innheimtumaður skuli í ómakslaun hafa 8% og hef jeg ásamt öðrum h.

Alpt. 1894. A.

þm. lagt til, að þessu sje breytt í 10%, og h. framsögum. (S. St.) hefur tekið vel undir þessa breytingu. Jeg þarf því ekki að mæla með því frekar, en jeg leyfi mjer þó að benda h. nefnd á eitt atriði enn viðvíkjandi innheimtulaununum. Þess ber að gæta, að það er fleira en einungis innheimta á fje kirknanna, sem taka verður tillit til, þegar þessi þóknun er ákveðin. Það er líka þóknun fyrir umsjón með kirkjunni. Hvað bændakirkjur snertir — jeg tala einkum um þær, því að jeg þekki sjerstaklega til þeirra, enda munu þær hvergi vera annarsstaðar eins margar að tiltölu í sama prófastsdæmi, eins og þar sem jeg þekki bezt til. — Jeg þekki til þess, að opt er mjög erfitt að fá menn til þess að heimta inn fje þessara kirkna og hafa umsjón með þeim. Það verður að gæta að því, að sami maður hefur á hendi umsjón með kirkjum og innheimtu á gjaldi til þeirra, og er það alls ekki ómakslaust að sjá um allar viðgerðir og útvega allt, sem til þeirra þarf; það hefur stundum verið hjer um bil ómögulegt að fá menn til þess að taka þetta að sjer fyrir kirkju-eigendur, sem búa í fjarska og geta ekki sjálfir sinnt um kirkjur sínar, og því er stundum borgað fyrir þetta allt að 16% í ómakslaun. Hingað til hefur hið opinbera ekkert skipt sjer af þessu, af því viðkomendur hafa hjer gefið af sinni eign, því að þeir eiga kirkjuna og kirkjufjed, en nú get jeg aptur á móti hugsað mjer, að ef það verður fastákveðið að innheimtulaun megi ekki vera meiri en 10% þá muni enginn fást til þess að takast á hendur þessa innheimtu, og umsjón með þessum bændakirkjum og hvernig á þá að fara að?

Jón Jónsson: Af því jeg var annar af þeim nefndarmönnum, sem vildu líka láta standa ákvæði frv. um að afnema skylduvinnu við kirkjugarða, þá ætla jeg

að leyfa mér að tala nokkur orð um þetta mál. —

Eins og sjest á nefndarálitinu var öll nefndin á sama máli um það, að tilgangur frv. væri sá, að gjöra kirkjugjöldin rjettlátari og vinsælli, en jeg hygg að með því að nema ei úr lögum skylduvinnu við kirkjugarða, sjeu lögin gjörð bæði talsvert óvinsælli og órjettlátari. Hið persónulega gjald var eflaust sett svona hátt, af því að það var meiningin, að nema burt öll hin eldri kirkjugjöld, og allar kvaðir bæði við kirkjubygging og kirkjugarða. Hærra takmark gjaldsins var ekki ákveðið svona hátt, af því að álitid væri að almennt þyrfti árlega svona hátt gjald, heldur til þess, að heimild væri til að leggja á svona hátt gjald við einstök tækifæri t. d. þegar byggja þyrfti kirkjugarð. Jeg hef heyrt menn koma með þær mótbárur gegn þessu, að það sje tvennt ólíkt um að ræða kirkjur og kirkjugarða. Jeg skal nú ekki þræta um það, hvort þetta er rjett frá ströngu, lagalegu sjónarmiði, en það þori jeg að fullyrða, að í meðvitund þjóðarinnar er kirkja og kirkjugarður svo sameinað, að allir munu álita að eðlilegast sje, að kostnaður við það sje goldinn úr sama sjóði. Jeg álit skylduvinnuna eitt með órjettlátustu gjöldum, því sjeu sóknirnar stórar, eins og opt er, þá kemur þessi vinna órjettlátt og misjafnt niður á bændum. Það getur komið fyrir, að menn frá sumum bæjunum, og það ekki allfaum, þurfi heilan dag til þess að komast til og frá staðnum, þar sem skylduvinnan á fram að fara, en aptur þurfi aðrir ei nema svo sem hálfan klukkutíma, eða einn eða tvo, til ferðarinnar, og það er því auðsætt, hve órjettlátt það er, að láta þessa menn, sem lengst eiga að, vinna jafn mörg dagsverk fyrir hvern verkfæran mann, eins og hina, sem búa næst kirkjustaðnum. Jeg veit að visu, að það má hafa það á móti þessu, að sje skylduvinna við kirkjugarða afnumin, þá sje ekkert ákvæði í lögum um, hvaðan eigi

að taka kostnaðinn við bygging og viðhald kirkjugarða, en verði það nú samþykkt við þessa umræðu, að láta það ákvæði frv. standa, að afnumin sje skylduvinna við kirkjugarða, er hægt að koma því ákvæði að við 3. umr., að þessi kostnaður greiðist úr kirkjusjóði. Jeg vona að menn athugi þetta vel, áður en gengið verður til atkvæða um þetta atriði.

H. þm. S.-Múl. (G. V.) sagði, að sjer fyndist ekki rjett að láta húsbændur inna af hendi gjaldið fyrir hjú sín. Jeg hef ekki skilið frv. öðruvísi en svo, að húsbændur ættu að innheimta gjöldin hjá hjúum sínum. Þetta ætla jeg þeim enga vorkun; ef þeir hafa nokkra reglu á reikningum við hjú sín, þá er þeim innan handar að halda þessu gjaldi eptir af kaupi hjúanna. En jeg get líka vel fallið á athugasemd h. þm. Barðstr. (S. J.), að vissara væri að hafa það ákvæði í frv., að húsbændur megi halda gjaldinu eptir af kaupi hjúanna. Það geta stundum verið hjú, sem er illa við öll gjöld og vilja helst slengja þeim upp á húsbændurnar, en vanalega eru þau ekki svo fyrirhyggjusöm að taka þetta fram áður en þau vista sig og þó þau refjist um að borga eptir á, þá er hægt fyrir húsbændur að sjá við því og halda gjaldinu eptir af kaupi þeirra, en til þess verða þeir að hafa fullkominn rjett. Jeg held því fast fram, að það sje rjett, að húsbóndinn innkalli gjaldið hjá hjúunum. Hjer er um tvo málsaðila að ræða, nfl. húsbóndann og innheimtumanninn. Jeg hef verið hvorttveggja bæði húsbóndi og innheimtumaður, og fyrir mína reynslu verð jeg að segja það, að jeg álit innheimtumanninum miklu meiri vorkun, að þurfa að innkalla gjaldið hjá hverjum einum gjaldanda heldur en húsbóndanum að innkalla það hjá þeim gjaldendum, sem á hans heimili eru.

Þorleifur Jónsson: Jeg vildi leggja dálitla fyrirspurn fyrir nefndina viðvíkjandi skilningi á 4. gr. frv. H. þm. N.-Múl.

(J. J.) skilur greinina svo, að húsbóndi inni af hendi gjaldið fyrir hjú sín og taki það af kaupi þeirra, en nú vil jeg setja það dæmi, að einhver af heimilisfólkinu sje öreigi, t. d. nýfermdur drengur eða nýfermd stúlka, sem ekkert á til og er að eins matvinnungur, eða sem húsbóndi hafi tekið á heimili sitt í gustukaskyni. Nú vil jeg leyfa mjer að spyrja: Er húsbóndinn skyldur að greiða kirkjugjald fyrir hann úr sínum eigin vasa, án þess að fá neitt í aðra hönd, þar sem þessi heimilismaður er bæði fjelaus og fær ekkert kaup? Þeir, sem talað hafa, segja að húsbóndi geti tekið gjaldið af kaupi manna en það getur hann ekki af þeim, sem fær ekki neitt kaup; um þetta vantar ákvæði í frv., en þiggi maðurinn af sveit þá á sveitin að borga samkv. frv., en hitt er ekki hægt að sjá á frv., hver á að borga, þegar maðurinn ekki þiggur af sveit, en á þó ekkert til að borga með. Jeg vildi fá skýringu á þessu hjá nefndinni.

Viðvikjandi breyttill. h. þm. S-Múl. (G. V.) vil jeg geta þess, að jeg get vel aðhyllt þær; h. framsögum. (S. St.) sagði, að þessi ákvæði frv. um, að húsráðandi skuli inna af hendi gjaldið fyrir heimafólk sitt væru í samræmi við ákvæði alþýðustyrktarsjóðslaganna, en jeg segi nei. Þar ber margt á milli, í fyrsta lagi það, að ákveðið er, að til styrktarsjóðs skuli borga að eins þeir menn, sem eru 20—60 ára. Þ. e. á þeim aldri, er menn vinna fyrir kaupi. Í öðru lagi eru í þeim lögum undanskildir alþýðustyrktarsjóðsgjaldinu fjelausir menn, sem fyrir ómaga hafa að sjá og í þriðja lagi eru undanskildir gjaldi þeir menn, sem ekki vinna fyrir kaupi. Á þessu er mikill munur, það er mikill munur fyrir húsbóndann að ná inn alþýðustyrktarsjóðsgjaldinu, en kirkjugjaldinu. Þessi ákvæði frv. eru því ekki berandi saman við ákvæði alþýðustyrktarsjóðslaganna.

Menn hafa sagt, að innheimtan yrði of flókin við það að láta innheimta gjaldið af hverjum einstökum, en þetta get jeg ekki vorkennt innheimtumönnum, því að greiði einhver ekki gjaldið fyrir gjalddaga, er innanhandar að láta taka það lögtaki; fyrirhöfnin er ekki önnur en að senda sýslumanni lögtakslistann, en hann lætur síðan hreppstjóra taka gjaldið lögtaki, en komi það þá fram, að gjaldandi hefur ekkert til þess að borga með, þá fellur gjaldið náttúrlega niður. Jeg er alveg samdóma h. þm. S-Múl. (G. V.), að jeg tel ekki ofætlun fyrir innheimtumann að innheimta sjálfan hjá hverjum gjaldanda í sókninni, þar sem sýslumaður innheimtir þinggjöld hjá vinnumönnum og lausamönnum í allri sýslunni.

Jón Jónsson: Jeg ætla ekki að svara fyrirspurn h. þm. Húnv. (P. J.) fyrir hönd nefndarinnar, því h. framsögum. (S. St.) mun gjöra það fyllilega, en jeg verð að segja það hvað mig snertir, að jeg þekki ekki þessi tilfelli, sem þm. talar um eða að minnsta kosti munu þau vera örfá. Jeg ímynda mjer, að húsbændur telji það eigi eptir sjer að borga kirkjugjaldið fyrir þá, sem eru svo vinnandi, að húsbændur taki þá fyrir matvinnunga, þótt þeir að öðru leyti gjaldi þeim ekki kaup. Honum fannst húsbónda vorkunn að greiða þetta gjald en hann vorkenndi ekkert innheimtumanni að taka það lögtaki. En ef maðurinn, sem gjaldið á að greiða á ekkert, og fær ekkert kaup. Hvað á þá að taka lögtaki? Jeg held, að flestir húsbændur sjeu sem betur fer svo gjörðir, að þeir mundu ekki láta taka þessi gjöld lögtaki hjá hjúum sínum, en kjósa heldur að borga fyrir þau þetta litla gjald, sem í hæsta lagi getur orðið 1 kr. 20 au. Það er sem betur fer svo mikið göfuglyndi hjá bændastjettinni almennt, að bændur láta eigi leggja hjú sín í einelti með lögtökum, eða lögsóknum fyrir slíka smámuni.

Framsögum. (Sigurður Stefánsson): Það hafa nú komið fram nokkrar athugasemdir frá h. þingdm. við frv. þetta, enda er það ekki að undra, þar sem þetta mál er bæði mjög áriðandi og vandasamt. Jeg skal leyfa mjer að svara þessum athugas. stuttlega. H. þm. S.-Múl. (G. V.) taldi það ókost á frv., að gjaldið til kirknanna væri hreyfanlegt. Jeg hefði sízt búizt við, að þetta atriði mundi verða talinn ókostur. Jeg hjelt miklu fremur að nefndin og flutningsm. frv. ættu þakkir skilið fyrir þá uppástungu, því að jeg verð að telja það sem einhvern stærsta kostinn á frv., að gjaldið er ekki einskorðað, heldur lagt í vald gjaldendanna sjálfra, hversu hátt þeir vilja setja það innan tiltekinna takmarka. Væri gjaldið fast og óbreytilegt gæti svo verið á ýmsum stöðum, að það reyndist oflágt og ófullnægjandi, en aptur of hátt annarstaðar og gjaldendum óþarflega íþyngt. En hægt er eptir ákvæðum frv. að synda fram hjá báðum þessum skerjum. Jeg get heldur eigi ímyndað mjer, að það mundi geta valdið óánægju, þótt gjaldið yrði eitthvað ofurlitið mismunandi í ýmsum sóknum í hinu sama prófastsdæmi, því að þá er gjaldið er ákveðið fyrir hverja kirkjusókn er miðað við hag kirkjunnar og þarfir hennar, svo að mjer virðist öll ástæða til, að óánægja hljóti að verða útilokuð. Jeg get heldur ekki sjeð, að nein ástæða sje fyrir oss þjóðkirkjumenn hjer á þingi að fara að gjöra ráð fyrir því, að menn muni ganga út úr þjóðkirkjunni fyrir þessar sakir, auk þess sem sú tilgáta ekki hefur við nein rök að styðjast og reynslan er sú, að einmitt frikirkjumenn hafa orðið að jafna niður á sig miklu hærri gjöldum, en þeim, sem þjóðkirkjumenn hafa orðið að gjalda. Þetta mun h. þm. S.-Múl. (G. V.) vera vel kunnugt. Hvernig sem gengið hefur með greiðslu þessara gjalda er hitt víst, að þessir utanþjóðkirkjumenn hafa þurft að leggja á sig hærri gjöld en

aðrir til kirkju sinnar. Jeg hygg því eigi, að menn geti haft hvöt til þess að ganga út úr þjóðkirkjunni af þeim ástæðum, að forðast gjald til kirkju. Slikar ástæður falla um sjálft sig að mjer finnast. — Sami h. þm. (G. V.) gat ekki felst sig við það, að gjaldið skuli greiða af sveitarsjóði fyrir þann gjaldskylda, ef hann þiggur af sveit, og hann vildi gjöra mun á því, hvort hinn gjaldskyldi væri þurfaður eða þá niðursetningur. Jeg skal játa það, að þetta kann að hafa við nokkur rök að styðjast, en á hinn bóginn má benda á það, að þar sem það er skylda sveitarsjóðsins að sjá fyrir líkamlegum þörfum þessara manna virðist liggja ógnarlega nærri, að þeir sjái og fyrir andlegum þörfum þeirra. Í þessu efni svaraði h. þm. S.-Múl. (G. V.) sjer sjálfur bezt, þar sem hann benti á, að það kæmi í rauninni í sama stað niður, hvort gjaldið væri greitt fyrir þá af sveitarsjóði eða ekki, með því að hvort sem væri lenti gjaldið á þeim, sem til sveitarsjóðanna borga. Greining hins h. þm. á kirkjufjelaginu og þjóðfjelaginu held jeg geti ekki haft mikið að segja í þessu máli, bæði þessi fjelög eru svo mjög samtvinnuð, að ekki er svo auðvelt að draga glögg takmörk á milli þeirra í þessu efni.

Það hefur verið vakin spurning um það, hverjir væru gjaldskyldir til kirkna eptir þessu frv. Jeg hygg, að ummæli frv. sjeu ljós í 2. gr. þess; þar stendur: „Gjald skal hver fermdur maður, jafnt karl sem kona, greiða til kirkju sinnar“. Þessi ummæli eru svo ljós, að þau geta engum tvímælum valdið. Það má eigi blanda því saman, sem stendur í 4. gr., að húsráðandi skuli inna gjaldið af hendi fyrir skyldulið sitt og annað heimilisfólk; þetta er ákveðið einungis í þeim tilgangi, að gjöra innheimtuna ljettari. H. þm. S.-Múl. (G. V.) talaði mikið um þá peningaábyrgð, sem dembt væri á húsbændur, bæði með þessum lögum, og svo nefndi

hann einnig til lögin um gjald til styrktarsjóðs handa alþýðufólki og lausamanna-lögin frá síðasta þingi. En jeg verð að vera á sama máli sem h. þm. N.-Múl. (J. J.) að húsbónda sje engin vorkunn að koma sjer saman við hjú sín og lausafólk annað, sem hjá honum er um greiðslu þessara gjalda, hvort sem nokkuð er samið um þetta á undan eða ekki. Ef hjúid neitar að borga þessi gjöld þegar til kemur, þá getur maður alveg eins vel hugsað sjer, að það mundi hafa sagt við húsbóndann þegar í upphafi: Jeg vista mig ekki hjá þjer, nema þú greiðir sjálfur þessi gjöld og takir þau ekki af kaupi mínu. Þannig verður þetta ætíð samningsmál milli húsbónda og manna þeirra, sem hann innir af hendi gjaldið fyrir. Að þurfamenn hafi mörg hjú hygg jeg fátítt og þótt svo sje, að þurfamaður hafi eina vinnukonu eða eitthvað þessháttar, hygg jeg, eins og jeg sagði áðan, að flestir muni reyna að kljúfa þritugan hamarinn að greiða þetta litilfjörlega gjald sjálfur. Að svo muni koma opt fyrir, sem sami h. þm. S.-Múl. (G. V.) benti á, að hjúin borgi húsbónda þetta gjald með skjaldaskriflum og bangabrotum, en hann svo líði skaða við það, held jeg eigi þurfi að óttast. Hjú munu eigi að jafnaði hafa þá vöru á boðstólum; eigur þeirra eru að jafnaði að eins fölgna í kaupum því, sem þau fá hjá húsbóndanum og húsbóndi getur þannig tekið gjaldið undir sjálfum sjer.

Jeg skildi eigi vel ummæli h. þm. Barðstr. (S. J.), þar sem hann var að tala um, að af þessu frv. gæti leitt, að menn gyldu kirkjugjaldið tvisvar fyrir eitt ár. Jeg held að þetta muni ekki geta komið fyrir. Sje svo, að einhver verði búinn að greiða kirkjugjald sitt eptir hinum eldri lögum á því ári og fyrir það ár, þegar lög þessi koma í gildi, þá mun hann eigi verða látinn greiða neitt fyrir það ár eptir þessum nýju lögum. Það er því að minni ætlun eigi hætt við, að þetta komi

að klandri. Sama h. þm. Barðstr. (S. J.) þótti heldur ekki ljóslega tekið fram, hverjir væru gjaldskyldir eptir frv., en jeg hygg, að það sje þó fullljóst í 2. gr., eins og jeg hef áður tekið fram. Husbændur eiga að eins að inna gjaldið af hendi, en ef mönnum virðist það ljósara, hef jeg ekkert á móti því, að bætt sje inn í frv. ákvæði um, að þeim sje heimilt að halda gjaldinu eptir í kaupum hjúsins, þótt sú hugmynd sje að sjálfsögðu fölgna í þessari 4. gr.

Það sem sami h. þm. Barðstr. (S. J.) tók fram um bændakirkjur, að þegar eigandi ætti heima í annari sókn heldur en eignarkirkja hans væri, þá væri opt erfitt fyrir hann, að fá sjer mann til að hafa á hendi innheimtu kirkjugjaldanna og umsjón kirkjunnar, þá munu þessi ummæli vera öldungis rjett. En þetta er undantekning frá aðalreglunni, og fyrir því getur löggjafarvaldið eigi tekið beinlínis tillit til þeirra fáu tilfella í löggjöf sinni. Í því efni verður að fara hjer eptir sem hingað til. Kirkjueigandi mun hafa þegar svo hefur staðið á greitt meira fyrir þetta heldur en ákvæðið er í lögum og er eigi hægt að meina honum það. Hið sama ráð mun hann einnig geta viðhaft hjer eptir, ef kringumstæðurnar neyða hann til þess.

Það var eigi rjett hjá h. þm. Húnv. (P. J.), að jeg hafi borið þetta frv. saman við lögin um styrktarsjóð handa alþýðufólki í þeirri veru, að ákvæði þessa frv. væru alveg hin sömu sem ákvæði þeirra laga. Jeg benti eingöngu á það, að það væri sameiginlegt í báðum þessum lögum, að husbændur ættu að inna gjaldið af hendi fyrir heimilisfólk sitt; hitt sagði jeg eigi, að gjaldskyldir væru allir hinir sömu menn í hvortveggju lögunum. Dæmi því, sem hann kom með þarf jeg ekki að svara; jeg læt það nægja, er h. þm. N.-Múl. (J. J.) sagði í því efni. Þess munu fá dæmi nú í fólkseklu þeirri, sem

er hjer á landi víðast, að unglingar fái eigi strax eptir ferminguna eitthvert kaup. Komi það fyrir, að fermdur unglingur fái ekkert kaup hjá húsbónda sínum, þá er hann hjá honum í gustukaskyni og mun hann þá ekki telja það eptir sjer að inna af hendi fyrir hann þetta litla gjald.

H. þm. Húnv. (P. J.) vildi ekki gjöra mikið úr innheimtu þessa gjalds, hún mundi verða ljett og ætíð væri hægt að taka gjaldið lögtaki, ef það eigi gyldist á reglulegan hátt. Jeg held þó, að þessi h. þm. sje svo kunnugur hugsunarhætti almennings, að hann viti það, að lögtak á gjöldum er hreinasta neyðarúrræði, og meira að segja, sveitanefndir og sýslunefndir kynoka sjer við að beita því. Það eru sýslumenn einir, sem ósparir eru á að senda hreppstjórunum lögtaksskipanir, en það ráð er jafnan óvinsælt, ef því er mikið beitt. Og hvað á svo að taka lögtaki hjá þeim mönnum, sem eru fjelausir? Gjaldið lendir þá á húsbóndanum, hvort sem er, og þá er langtum einfaldara að ákveðið sje þegar í upphafi, að hann eigi að inna gjaldið af hendi, svo að lögtakinu þurfi eigi að beita við hjú hans.

Um skylduvinnuna til kirkjugarða skal jeg ekki fjölyrða, en vísa til þess sem jeg hef áður sagt um það efni. Jafnvel þótt mjer sje þetta ekkert kappsmál mun jeg þó í þessu greiða atkv. með meiri hluta nefndarinnar. Að sjálfsögðu geta verið til þau prestaköll, þar sem sakir vegalengdar þessi skylduvinna til kirkjugarða getur komið nokkuð harðara niður á sumum en öðrum, en þetta mun ekki vera mjög almennt. En þessi skylduvinna kemur svo sjaldan fyrir, ekki nema á 10—20 ára fresti og getur því aldrei orðið mjög þungbær.

Þorkell Bjarnason: Jeg er samdóma h. þm. S.-Múl. (G. V.) í því, að jeg hygg að rjettast væri, að eigi væri borgað úr sveitarsjóði kirkjugjald fyrir þá menn, sem þiggja af sveit. Gjöldin til sveitarsjóð-

anna eru byggð á allt öðrum grundvelli heldur en þessi kirknagjöld; kirkjugjaldið á að verða nefskattur, sem allir greiða jafnháan, en gjöldin til sveitar eru lögð á eptir efnum og ástæðum hvers einstaks gjaldanda. Ef jeg setti það dæmi, að 30 kr. yrði að greiða af sveitarsjóði fyrir þá, sem á sveit eru, gæti verið, að einn einstasti gjaldandi til sveitarsjóðsins yrði að greiða $\frac{1}{10}$ eða $\frac{1}{8}$ af þessu gjaldi fyrir þessa menn. Jeg verð því að vera á móti þessu ákvæði frumv. Það hefur heldur eigi tíðkapt hingaðtil, að sveitasjóður borgi til prests og kirkju fyrir þurfalinga. En samt sem áður get jeg ekki verið með breyttill. þessa sama h. þm. (G. V.), eins og hún er orðuð. Jeg vil, að gjaldið falli alveg niður fyrir þá, sem þiggja af sveit. En eptir breyttill. á sá sjálfur að borga, sem þiggur af sveit, en hann getur ekki borgað. Hvað vill h. þm. Húnv. (P. J.) láta taka lögtaki hjá karlægum aumingjum? (*Þorl. Jónsson:* Þá fellur gjaldið niður). Nei, það má ekki falla niður, því að í 7. gr., er svo ákveðið, að *allar* tekjur kirkjunnar sjeu taldar í reikningnum, og sá sem er innheimtumaður, verður þá að greiða þetta úr eigin vasa. Það má sýna fram á það með gildum rökum, að innheimta kirkjugjaldsins er erfið, og að þóknunin fyrir hana er ekki ofborguð með 10%, þótt eigi bætist það á innheimtumann, að verða að greiða peninga úr sínum eigin vasa. Jeg hygg því, að alveg sje nauðsynlegt, að komið sje þeirri breytt. inn í frumv., að sá sem þiggur af sveit, sje undanþeginn þessu gjaldi. Það álit jeg sanngjarnast. Að visu ykist við það gjaldið á hinum öðrum gjaldendum, en það ykist þá eptir þeim sama mælikvarða, sem gjaldið er lagt á eptir, en lenti ekki á mönnum eptir efnum og ástæðum.

Jeg get heldur ekki verið með því, að halda skylduvinnunni til kirkjugarða. Jeg álit, að þetta verk verði leyst betur af hendi, ef að þeir menn sjeu fengnir til

að vinna það, sem til þess kunna. Jeg er og samdóma h. þm. N.-Múl. (J. J.) um það, að það getur verið mjög tilfinnanlegt fyrir bláfátækan einyrkja, að þurfa að vera ef til vill 3—4 daga við þessháttar skyldu vinnu, í burtu frá heimili sínu.

Guttormur Vigfússon: Það hefur verið borið saman, að samkv. lögunum um styrktarsjóð handa alþýðufólki, sje það skylda húsbóndans, að inna gjald af hendi fyrir heimilisfólk sitt, og eins sje nú fyrirskipað í þessu frumv. En jeg álit hjer óliku saman jafnað; ástæðurnar fyrir þessu ákvæði í styrktarsjóðslögunum, munu hafa verið einna mest þær, að eindagi á því gjaldi er ekki fyrri en á hreppskilapingum, löngu eptir vinnuhjúaskildaga. Þetta gjörir það að verkum, að innheimta gjaldsins hefði nær því orðið ómöguleg, ef þurft hefði að elta hvert hjú þangað, sem það flutti á skildaga, og vegna þess hefur þetta neyðarúrræði verið tekið. En eptir þessu frumv. stendur allt öðruvísi á. Hjer er gjalddagi ákveðinn nær því heilu misseri fyrir skildaga, og við það verður innheimtan langtum ljettari. Jeg verð að taka það fram, að ef breyttill. mín fellur, þá get jeg alls ekki greitt atkv. með breyttill. h. þm. Barðstr. (S. J.), að hækka innheimtugjaldið úr 8% í 10%. Jeg hygg, að innheimtan verði ekki svo erfið, þegar ekki þarf að kalla inn hjá öðrum en húsbændum, að neina nauðsyn beri til, að hafa innheimtulaunin hærri en 8%. Jeg skal að lokum leyfa mjer, að koma með eina fyrirspurn um skilning á ákvæði í frumv. Það er um 2. gr., þar sem talað er um, að þá er hjeraðsfundur fellur niður skuli biskup ákveða gjaldið í því prófastsdæmi í það sinn. Er það svo að skilja, að þá eigi biskup að fara eptir tillögum sóknarnefnda, og að gjaldið skuli ákveðið til næstu 5 ára. (*Sig. Stefánsson og Hallgr. Sveinsson:* Já). Jeg er ánægður með þá skýringu.

Hallgrímur Sveinsson: H. framsögu- maður (S. St.), hefur nú svarað flestum eða jafnvel öllum aðfinningum þeim, er fram hafa komið, og enda fleiri orðið til að skýra ákvæði frumv. Það er því ekkert sjerlegt nje nýtt, sem nauðsyn ber til að tekið sje fram. Jeg skal þó leyfa mjer að gjöra nokkrar stuttar athugasemdir og skal því fyrst minnst á nefskattinn. Sumir h. þingdm. hafa viljað vekja efasemdir um það, að rjett væri nú að breyta kirkjugjaldinu og koma því fyrir á þennan hátt. Menn hafa bent á einstök tilfelli, þar sem þannig lagað gjald kæmi eigi rjettlátlega niður. Viðvikjandi því, hvort skattur þessi sje á rjettum grundvelli byggður, skal jeg vísa til þess, sem jeg benti á við 1. umr. Allir hjeraðsfundir, eða því sem næst, sem rætt hafa breytingar á fyrirkomulagi kirkjugjaldanna, einmitt í tilefni af því frumv., sem lá fyrir þinginu í fyrra. hafa aðhyllzt þessa breytingu langhelzt. Jeg get því ekki imyndað mjer, að hún geti vakið mikla óánægju, þar sem menn eru búnir að ræða hana svo rækilega, og hugsa um hana alllangan tíma.

Annað atriði er það, sem menn hafa haft á móti, — það er, að kirkjugjaldið sje hreyfanlegt, eigi fastákveðið. Öttast menn, að það kunni að valda óánægju, ef fyrir kemur að gjaldið verður misjafnlega hátt í kirkjusóknum í sama prófastsdæmi, jafnvel í sama prestakalli. Jeg hygg þó, að þetta sje ei svo hættulegt. Að sjálf-sögðu verður eigi hjá því komizt, úr því gjaldið er hreyfanlegt, að náðúar geti borið sig saman um það, hve mikið hver um sig geldur í þarfir kirkju sinnar. En þetta er ekkert sjerstaklegt við kirkjugjaldið. Eins og kunnugt er, á þetta heima um ýms önnur gjöld. Útsvarið til sveitarsjóðs er mjög mismunandi í ýmsum hreppum, og hefur þó eigi borið á því. svo mjer sje kunnugt, að menn fyrir þær sakir, sjerstaklega flytji sig búferlum úr einum hrepp í annan. Auk þess

getur svo farið, einmitt af því að kirkjugjaldið er hreyfanlegt, að þó gjaldið sje þessi 5 árin hærra í þessari sókn en í annari, að það að þeim 5 árum liðnum verði lægra en í hinni sókninni. Hafi því einhver flutt sig gjaldsins vegna, mundi hann þá verða að iðra þess. Auk þess getur í þessu efni aldrei verið um annað en smámuni að ræða. Það er og hið eðlilegasta, að gjaldið sje miðað við þarfir hverrar einstakrar kirkju, og þegar ein kirkja þarf svo eða svo miklar tekjur, til þess að geta verið sómasamlega úr garði gjörð, hvað er þá rjettlátara og eðlilegra en það, að einmitt þeir, sem kirkjunnar njóta greiði þetta gjald til hennar. Það er svo með ljenskirkjur sem bændakirkjur, að komið getur fyrir, að þær hafi mikil útgjöld, t. d. til byggingar sjer, og þá er um það að gjöra, bæði prestsins vegna og eiganda kirkjunnar vegna, að dreifa þeim útgjöldum á fleiri ár, og að því miða lán þau kirkjum til byggingar, sem tíðkæpt hafa svo mjög hin síðari ár; en til að standast vexti og afborganir af lánunum, verður opt óumflýjanlegt að hafa kirkjugjaldið hærra á meðan á þessu stendur. Af þessu getur það stafað, að gjaldið til kirkjunnar þurfi að vera nokkuð misjafnlegt, hærra önnur ár en hin, og fyrir því er hreyfanlegt gjald hið sanngjarnasta. Það er ástæðulaust að óttast, að gjaldið muni verða ákveðið of hátt, eða hærra en hagur kirkjunnar og þarfir útheimta.

Það hefur verið allmikið rætt um skylduvinnu til kirkjugarða, og hafa nokkrir h. þm. látið í ljósi, að hún gæti komið ranglátlega niður, og væri því óvinsæl. En jeg verð að segja það um mína reynslu, og hef jeg þó talað við allmarga söfnuði og gjört mjer það að skyldu á skoðunarferðum mínum, að minnast á aðgjörðir á kirkjugörðum, og krefjast bóta á göllum, þegar mjer hefur þótt nauðsyn til bera, að þá hefur því ætíð verið vel tekið af söfnuðunum, og jeg man eigi betur, en að

menn hafi almennt játað það, að þessi kvöð, skylduvinna til kirkjugarða, sje þeim ekki verulega þungbær; þess ber og að gæta, að skylduvinna til kirkna, hvort sem hún er fólgin í því að byggja þær að nýju eða aðalviðgjörð á þeim, kemur svo sjaldan fyrir, jeg hygg óhætt sje að fullyrða, eigi optar en einu sinni á 40—60 árum að meðaltali, en aptur á móti kemur skylduvinna til kirkjugarða fyrir töluvert optar, stundum með ekki mjög margra ára millibili. En það er sá mikli munur á þessari skylduvinnu, að skylduvinna til kirkjugarða er mjög ljett og litilfjörleg í samanburði við skylduvinnu til kirkna, því þegar þær þarf að byggja, er það opt mörg hundruð dagsverk, er vinna þarf, og máske fleiri hundruð hestburðir að flytja af efni og við til kirkjunnar. Það er því mjög eðlilegt, að þegar söfnuðirnir eru ekki mjög fjölmennir, geti komið mörg dagsverk á hvern búanda, svo að þetta verður ekki alltil kvöð, sem á bændur leggst á einu ári, og er því hin mesta ástæða til að nema hana úr lögum og dreifa kostnaðinum á fleiri ár. Öðru máli er að gegna um skylduvinnu til kirkjugarða; þar er ekki um eins mikið verk að ræða og verður því sú kvöð aldrei eins tilfinnanleg. Að sönnu má segja það, að kvöðin geti komið misjafnlega niður á sóknarmenn, vegna vegalengdar, en ómögulegt er að afnema allar ójöfnur, það má líka segja, að það sje mikill munur fyrir þá, sem búa fjarlægastir kirkju, að sækja til messu, eður þá, sem lengst búa frá presti að vitja hans; menn geta heldur ekki átt allir jafngreitt, að sækja mannfundi svo sem hreppsfunði eða kjörfundi. Á öllu þessu eru miklar misjöfnur, og óhugsandi er að afnema þær. Mjer kann að verða svarað, „kvöðinni, sem misjafnlega niður kemur, sem skylduvinnu til kirkjugarða, má afjetta og setja í hennar stað peningagjald“. Jeg neita þessu ekki, að það sje vel gjörlegt, en það dregur allmikið

úr þessari nauðsyn, að jeg hef ekki heyrt þær skoðanir koma fram, að þessi kvöð sje mjög þungbær. Jeg hygg því, að þetta geti aldrei orðið verulegt óánægjuæfni. Það er heldur ekkert eins dæmi, þó menn hafi slíka skyldu, að viðhalda kirkjugarði sínum á þennan hátt. Jeg veit eigi betur, en að sú kvöð liggi og á bændum, að viðhalda og byggja þinghús handa sjer, og veit jeg ekki til, að þetta hafi orðið óánægju atriði hjá mönnum.

H. þm. Barðstr. (S. J.) minntist á það, að fyrir gæti komið, ef frumv. þetta næði fram að ganga, að menn þættust verða að greiða tvöfalt gjald til kirkna á einu ári; jeg skil ei, að það geti fyrir komið. Hann minntist á, að gjalddaga á kirkna-tekjum hefði áður verið breytt, en sú breyting var fölginn í því, að færa gjalddagann frá vorinu til ársloka, þannig, að það gjald, sem þá á að greiða, er að skoða sem gjald fyrir hið liðna ár. Áður mun venjan hafa verið, að menn guldu að haustinu gjaldið fyrir hið liðna fardagaár, og þegar nýtt gjald svo fjell á um árslokin fyrir síðari part ársins, fannst sumum að gjaldið væri tvisvar gildið, þótt eigi væri svo. En þetta kom auðvitað ekki fyrir nema í eitt sinn, árið sem breytingin var að komast á. Þó að nú sú breyting komist á að nýju, að gjaldið eigi að greiðast í lok októbermánaðar, getur það engin áhrif haft önnur en þau, að gjaldið ber að greiða 2 mánuðum fyr, en er fyrir sama árið og áður var, og ástæðan til breytingarinnar er sú, að sá tími, 31. október, er hentugri bæði fyrir gjaldanda sjálfan og innheimtumann. Jeg hygg því, að rjett sje að skoða þessa breytingu sem fremur til bóta. Greiðandi hefur fengið nægan tíma til þess að koma vöru sinni í verð, og innheimta gjaldsins verður fyrir það ljettari.

Þorleifur Jónsson: H. nefnd hefur ekki svarað mjer upp á spurning þá, sem

Alþt. 1894. A.

jeg lagði fyrir hana. Jeg hef ekkert svar enn fengið upp á hana. Jeg lagði þá spurningu fyrir hana: „Hver á að borga kirkjugjaldið, ef sá, sem það er lagt á, getur ekki borgað það og er þó ekki á sveit“? H. þm. N.-Múl. (J. J.) sagðist ekki þekkja þau dæmi. Jeg tók þó til dæmis nýfermdan ungling, sem væri fjelaus og fengi ekkert kaup. Jeg get nefnt annað dæmi. Ef hjú sýkist, þá er húsbóndinn skyldur að fæða það endurgjaldslaust; skyldi eitthvert hjú vera fjelaust og sýkjast, þegar það er nýkomið í vistina og vera sjúkt allt árið, lendir það ekki á sveitinni, því að húsbóndinn annast það, en það er auðsætt, að það getur ekki borgað kirkjugjaldið; hver á þá að borga fyrir það kirkjugjald? Á húsbóndinn að greiða það úr sínum vasa, endurgjaldslaust? Ef það er tilætlunin, þá þarf það að standa í lögunum. Þessum spurningum hef jeg ekki fengið svarað. Aptur á móti svöruðu 2 nefndarmenn allt öðru en jeg spurði um. H. þm. N.-Múl. (J. J.) sagði, að húsbóndinn mundi ekki telja eptir sjer að borga það og h. framsögum. (S. St.) sagðist ekki vorkenna húsbóndanum að borga það. Þetta er að svara út í hött. Jeg talaði ekki um, hvort húsbændur mundu telja þetta á sig eða þeim væri það vorkunn, heldur spurði jeg einungis að því, hver ætti að borga það eptir lögunum; jeg vil hafa það fastákveðið í lögunum, hver eigi að borga gjaldið í þessum tilfellum; það stendur ekkert um það í frumv., og að því leyti þarf það leiðrjettingar við.

ATKVÆÐAGR.: 1. br. n. (C. 72) við 1. gr. felld með 6 : 5 atkv.; 1. gr. samþ. í e. hlj.; 2., 3. og 4. br. n. við 2. gr. (C. 72) samþ. í e. hlj.; 2. gr. þannig breytt samþ. með 10 atkv.; 5. br. n. við 3. gr. (C. 72) samþ. með 10 atkv.; 3. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 1. br. (C. 101) við 4. gr. felld með 8 : 3 atkv.; 6. br. n. við sömu gr. (C. 72) samþ. með 10 atkv.; 4. gr.

12 (5. sept.).

þannig breytt samþ. með 10 atkv.; 7. br. n. (C. 72) við 5. gr. samþ. í e. hlj.; 2. br. (C. 101) við sömu gr. samþ. með 7 atkv.; 5. gr. þannig breytt samþ. með 10 atkv.; br. (C. 92) við 6. gr. samþ. með 7 : 2 atkv.; 6. gr. þannig breytt samþ. með 10 atkv.; 8., 9., 10. og 11. br. n. (C. 72) við 7. gr. samþ. í e. hlj.; 1. og 2. br. (C. 95) við sömu gr. samþ. í e. hlj.; 12. br. n. (C. 72) við sömu gr. samþ. í e. hlj.; 7. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 3. br. (C. 95) samþ. í e. hlj. Málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um bann gegn því að sleppa hvalleifum frá hvalveiðastöðvum, svo að reki á annara manna fjörur (C. 94); 1. umr.

Hallgr. Sveinsson benti á, að kommu vantaði í 1. gr. frv. á eftir orðinu „bannað“.

ATKV.ÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Fimmtándi fundur, laugardag 18. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frumv. til laga um kosningar til alþingis (C. 99); 3. umr.

Framsögumaður (Þorleifur Jónsson): Jeg þykist eigi þurfa að fjölyrða um breytingar þær frá nefndinni, sem hjer liggja fyrir; fyrri breytingin er framkomin af því, að það stendur eigi í frumv., að ráðgjafi skuli senda sýslunefndunum framboð þingmannaefnanna, og þó að þetta liggi nú í hlutarins eðli, að hann eigi að gjöra þetta, þótti rjettara að taka það fram. Síðari breyttill. er einungis í því fólgin, að laga prentvillu, sem komst inn í frv., eins og það hefur verið prentað eftir 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg hef orðið þess ofseint var, að nokkur missmiði hafa orðið á frumv. því, sem hjer liggur fyrir, og jeg hef því ekki getað komið fram í tæka tíð með breyttill. við það, svo að deildinni gæfist kostur á að greiða atkvæði

um, hvort athugasemdir mínar eigi að komast að. Jeg ætla þó að láta í ljósi þessar athugasemdir mínar, ef forseti kynni að sjá ástæðu til að fresta 3. umr. málsins, svo að unnt væri að lagfæra þessa galla. Áður en jeg tek fram þessar aðalathugasemdir mínar, vil jeg minnast á nokkrar smávillur, sem jeg hef fundið og sem eru sjálfgjörðar leiðrjettingar á, án þess að þurfi sjerstakt breyt.atkv. til þess að leiðrjetta þær. Í 26. gr. stendur: „Aðfinningum þeim við kjörskrárnar, sem þannig eru komnar fram, skulu hlutaðeigandi sveitastjórn eða bæjarstórn skera úr“ o. s. frv. Hjer á sjálfsagt eigi að standa „skulu“ heldur „skal“. Til styrkingar máli minu skal jeg vísa í hin gildandi kosningarlög frá 14. sept. 1877, þar stendur í tilsvarendi grein um þetta atriði einmitt orðið „skal“; það mun því vera af vangá að hafa orðið hjer í fleirtölu og því sjálfsagt að leiðrjetta það. Samskonar villa hefur komið inn í 28. gr. Þar stendur: „Hafi sýslumaður eigi fengið skrárnar í ákveðna tíð . . . krefja hana um skrárnar“. Af því hjer í greininni er talað um hreppsnefnd í eintölu, og að eins er um að gjöra eina skrá frá hverri hreppsnefnd, á orðið hjer sjálfsagt að vera í eintölu.

Það eru líka nokkrar merkjavillur í frumv., sem að vísu eigi standa á stórmiklu, en mjer finnst þó sjálfsagt að leiðrjetta, og sem jeg skal benda á.

Í 1. gr., síðustu línu, vantar kommu á eftir orðinu „aldri“. Í 5. gr. vantar kommu á eftir orðunum „segir sjálfur til“; í 7. gr. sömuleiðis á epfir orðunum „opið brjef“; í 29. gr. á eftir orðinu „kjörskrána“ í síðustu línu; í 42. gr. á eftir orðunum „ganga til kosningar“ í síðustu málsgrein; í 44. gr. á eftir orðunum „skal eigi atkvæðagreiðslu lokið“. Aptur á móti er tvíprentað „og“ í 10. gr. og kommu ofaukið í 13. gr. á eftir orðinu „Reykjavík“; í 25. gr. er ofaukið kommu á eftir orðun-

um „er ætla“ og sömuleiðis í 44. gr. er kommu ofaukið á eptir orðunum „að kosningargjörðin byrjaði“. Jeg vil ennfremur vekja eptirtekt á orðinu „viðstöð“ í 42. gr., þar sem sagt er: „þeim þingmannaefnum, sem eru viðstöð“; eptir orðalagi gr. á undan ætti hjer heldur að standa viðstaddir, því þannig hefur þetta áður verið orðað hjer í frv., og er því ósamkvæmni að hafa orðið á þessum stað og í þessu sambandi í hvorugkyni, og í samræmi við þetta ætti og að breyta orðinu „látin“ í „látinir“ síðast í málsgreininni. Aðalathugasemd mín gildir þó um það atriði í 42. gr., þar sem segir: „kjósendur þeir, er mæla fram með einhverjum til kosningar og þingmannaefni, skulu látin taka til máls eptir stafrófsröð upphafsstafa“; þetta er allt of ótiltekið og óskýrt og væri hentugast að laga það eptir samskonar ummælum í núgildandi lögum, þar sem stendur: „eptir röð upphafsstafa í nöfnum þingmannaefna“, og svo hefur án efa verið til ætlazt.

Jeg vil skjóta því til h. forseta, hvort hægt er að laga þessa galla án þess að taka frumv. út af dagskrá.

Forseti: Þessar athugasemdir, sem h. 2. kgk. (H. Sv.) hefur gjört, eru að engu leyti efnisbreytingar, heldur snerta að eins hið ytra form frumv. Jeg hygg því, að óhætt muni vera að laga þetta í prentuninni.

ATKVÆÐAGR.: 1. og 2. br. (C. 107) samþ. í e. hlj. Frv. samþ. með 7 atkv. og afgreitt til Nd.

Frv. til stjórnarskipunarлага um hin sjerstöku málefni Íslands (C. 82); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Áður en gengið er til atkvæða um hinar sjerstöku greinar frv. vil jeg að eins láta í ljósi, hvernig atkvæðagreiðslu minni verður varið. Af því að eptir mínu álitu eru allar hinar sömu ástæður á móti þessu frv. nú, sem

voru það í fyrra, sje jeg mjer eigi fært að greiða atkvæði öðru vísi en þá. Þó jeg því muni greiða atkvæði með mörgum greinum þess, er það ekki svo að skilja að jeg sjái mjer fært að greiða atkvæði með framgangi málsins í heild sinni. Það voru að eins þessi fáu orð, sem jeg vildi leyfa mjer að tala.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. samþ. með 10 atkv.; 2. gr. samþ. með 9 atkv.; 3. gr. samþ. með 8 atkv.; 4. og 5. gr. samþ. með 9 atkv.; 6. gr. samþ. með 7 atkv.; 7. gr. samþ. með 6 atkv.; 8. gr. samþ. með 7 atkv.; 9. gr. samþ. með 6 atkv.; 10.—15. gr. samþ. með 7 atkv. hver; 16.—17. gr. samþ. með 6 atkv.; 18.—20. gr. samþ. með 7 atkv.; 21. gr. samþ. með 8 atkv.; 22.—23. gr. samþ. með 9 atkv.; 24. gr. samþ. með 6 atkv.; 25. gr. samþ. með 7 atkv.; 26.—29. gr. samþ. með 9 atkv.; 30. gr. samþ. með 7 atkv.; 31.—39. gr. samþ. með 9 atkv.; 40. gr. samþ. með 6 atkv.; 41.—47. gr. samþ. með 9 atkv.; 48.—49. gr. samþ. með 6 atkv.; 50. gr. samþ. með 8 atkv.; 51. gr. samþ. með 9 atkv.; 52. gr. samþ. með 8 atkv.; 53.—55. gr. samþ. með 9 atkv.; 56. gr. samþ. með 8 atkv.; 57.—60. gr. samþ. með 9 atkv.; 61. gr. samþ. með 8 atkv.; 62. og 63. gr. samþ. með 9 atkv.; 64. gr. samþ. með 8 atkv.; 65.—67. gr. samþ. með 9 atkv.; 68.—71. gr. samþ. með 8 atkv.; 72. gr. samþ. með 6 atkv. Ákvæði um stundarsakir samþ. með 7 atkv. Fyrirsögnin samþ. með 8 atkv. og málinu vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Frv. til laga um bann gegn botnvörpuveiðum (C. 83); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson benti á, að kommu vantaði í 4. gr. á eptir orðinu „þessu“.

ATKVÆÐAGR.: 1.—5. gr. samþ. í e. hlj. Málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um viðauka við lög um

prentsmíðjur 4. des. 1886 (C. 96); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Tillaga til þingsályktunar um innflutningstoll af íslenskri síld á Rússlandi (C. 98); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Samþ. ein umr. í e. hlj.

Sextándi fundur, mánudag 20. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um auðkenni á eitruðum rjúpum (C. 64); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til landshöfðingja sem *lög frá alþingi*.

Frv. til laga um breytingu á 1. gr. laga 9. jan. 1880 um breyting á tilskipun um sveitarstjórn á Íslandi (C. 65); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til landshöfðingja sem *lög frá alþingi*.

Frv. til laga um kirkjugjald (C. 106, 109, 110); 3. umr.

Framsögumadur (Sigurður Stefánsson): Nefndin hefur leyft sjer að koma með nokkrar breytingatillögur við frv. og eru þær í samræmi við atkvæðagreiðsluna við 2. umr. málsins. Eins og kunnugt er var það ætlun nefndarinnar að láta skylduvinnu við kirkjugarða halda sjer og kom hún fram með breytingartillögu þar að lútandi við 2. umr., en hún var felld, og fannst þá nefndinni þar af leiða, að taka þyrfti skýlaust fram í frv., hvaðan taka ætti kostnaðinn við bygging og viðhald kirkjugarða. Nefndin hefur því leyft sjer að leggja það til, að bætt sje aptan við 1. gr. þeim ákvæðum, að þessi kostnaður greiðist úr sjóði hlutaðeigandi kirkju. Enn fremur lagði nefndin það til við síðustu

umr. málsins, að sóknarnefndin hefði tillögurjett við ákvörðun kirkjugjaldsins, og var það samþ., en jafnframt var tekið þá fram, að heppilegra mundi, að orða þetta: „að fengnum tillögum sóknarnefnda“, í stað „eptir tillögum sóknarnefnda“ eins og nefndin hafði fyrst stungið upp á. 2. stafl. á breytt.till. nefndarinnar á þingskj. 110 fer því fram á, að þessu verði þannig breytt.

3. og 4. breytt.till. nefndarinnar er að eins orðabreyt., sem að sjálfsögðu leiðir af því, að 1. gr. var breytt, að því er snerti skylduvinnu við kirkjugarða.

Jeg hygg því, að hin h. þingd. muni samþ. þessa breyt. nefndarinnar. Aftur á móti hafa 3 h. þm. komið fram með 2 breytt.till., sem eru á þingskj. 109. Hvað hinni fyrri þeirra viðvikur vil jeg geta þess, að jeg hef ekki fyllilega getað áttad mig á henni, en jeg hygg þó, að aðaltilgangur hennar sje sá, að gjöra mismun á gjöldunum eptir því, hvort um konur eða karla er að ræða, þannig að kvenmenn beri hálfu minna gjald en karlmenn. Eins og kunnugt er, er gjald það, sem frv. ræðir um einungis byggt á mannfjölda, er persónulegt gjald, en alls ekki jafnað niður eptir efnun og ástæðum, það er því ekki tekið tillit til þess, hvort maðurinn er rikur eða fátækur. Það byggist á því, að allir hafi sömu þarfir og sama rjett gagnvart kirkjunni. Ef því þessi breyt. kemst að, að gjöra mun á körlum og konum, þá er algjörlega horfið frá hinum upprunalega grundvelli frv. Það getur verið, að í sumum tilfellum geti gjaldið komið á þennan hátt jafnar niður en auk þess, sem með þessu er horfið frá hinum upprunalega tilgangi frv., sem þegar hefur fengið góðar undirtektir hjá öllum þorra landsmanna, þá er öðru nær, en að með þessari breyt. sje byggt fyrir þann ójöfnuð, sem breytt.till. á að fyrirbyggja. Í fjölda mörgum tilfellum er kvennmaðurinn allt eins fær um að bera gjald þetta

eins og karlmaðurinn. Breyt. þessi mun einkum eiga að koma vinnufólkinu að góðu, en úr því að farið er að miða gjaldið við væntanlegt gjaldþol gjaldendanna, þá verður að fara lengra, ef nokkur jöfnuður á að verða á gjaldinu. Bændur t. d. eru mjög misjafnlega efnadir, einn er rikur, en annar er bláfátækur, og vinnuhjú eru líka misefnuð; færu menn að taka tillit til þess alls við niðurjöfnun gjaldsins, mundu menn við það lenda í miklum ógöngum. Ef breyt. þessi verður samþ, þá mætti eins vel jafna eingöngu niður eptir eignum og ástæðum, en að taka það ráð hygg jeg alls ekki heppilegt, því sú niðurjöfnun er mjög vandasöm og miklum annmörkum bundin, en svo að jeg víki aptur að breyt.: Vinnukonur geta í mörgum tilfellum verið eins færar um að bera gjaldið og vinnumenn; að visu fá karlmenn að vanda meira kaup en kvennmennt, en reyndin getur samt orðið allt önnur, hvað efnahag þeirra snertir eða hvað þeir geta borið mikið gjald, allt þetta er nefnilega komið undir ráðdeild hvers eins. Jeg verð að leggja áherzlu á það, að frv. þetta byggist á þeim grundvelli, að allir, rikir sem fátækir, karlar sem konur hafi sama rjett til kirkjunnar. Jeg held því, að nefndin geti ei aðhyllt þessa breyt., að minnsta kosti verð jeg að vera á móti henni.

Þá kemur að 2. liðnum á þingskj. 109 um, að bændakirkjueigendur megi með samþykki hjeradsfundar og biskups greiða í innheimtulaun, ef þeir ei sjálfir geta haft á hendi innheimtu á fje kirkju sinnar, allt að 16%. Það getur verið, að heppilegt sje að hafa þetta ákvæði, þegar svo stendur á, að eigendurnir ekki eiga sjálfir heima í sókninni, sem kirkja þeirra er, sem vanalega mun vera tilfellið. En mjer þykir samt varhugavert að gjöra þessa breytingu, því við þetta minnka tekjur þessara kirkna og verður því að leggja hærri gjald á sóknarmenn. Hinsvegar

held jeg, að menn muni ekki fást til þess að innheimta gjaldið fyrir 16% ef þeir ekki fást fyrir 10%, og búi eigendur kirknanna annarstaðar, svo að þeir ei geti sjálfir innheimt gjald þeirra, þá er rjettast að þeir greiði þann kostnað, sem af því stafar, úr sínum eigin vasa, hann verður heldur aldrei svo mikill, að þeir ekki standist það. Þeim ætti ekki að vera meiri vorkunn að innheimta þessi gjöld en afgjöld af kirkjujörðunum, sem þeir verða að hafa umboðsmann til, þegar þeir eru sjálfir í fjarlægð.

Jeg sje því eigi ástæðu til að gjöra hjer undantekningu fyrir örfáum kirkjueigendum.

Sigurður Jensson: Jeg hef ásamt 2 öðrum h. þm. leyft mjer að koma fram með 2 breyt.till. við frv. nú við 3. umr. þess. Tilgangurinn með fyrri breyt.till. er sá, að bæta úr þeim ójöfnuði, sem leiðir af grundvallarstefnu frv., nefskattinum, og fer breyt. fram á það, að kvennmennt borgi hálfu minna gjald en karlmenn. Þetta byggist á því, að ástæður kvennfólksins eru venjulega í efnalegu tilliti lakari en karlmanna; í flestum tilfellum, þar sem það kemur fyrir, að kvennumenn verða sjálfir að inna af hendi gjald þetta, mun það verða reglan, að þær verða miður færar til að bera gjaldið heldur en karlmenn, eða hafa minna gjaldþol en þeir; hvað vinnuhjú t. d. snertir, þá er það alkunnugt, að vinnukonur hafa venjulegast tvöfalt, þrefalt eða fjórfalt minna kaup en vinnumenn, og er þá mjög ósanngjarnt að heimta af þeim sama gjald, eins og karlmönnum. H. framsögum. (S. St.) lýsti yfir því fyrir hönd nefndarinnar, að hún myndi ei geta aðhyllt þessa breyt.till., og taldi hann það móti henni, að hún raskaði gjörsamlega grundvelli frv., og að ef menn færu að taka tillit til efnahags í einu efni, þá yrði að gjöra það í fleirum og mundu menn við það lenda í ógöngum miklum. Það má vel vera, að það sje

vandasamt, að ákveða gjaldið svo, að það ávallt samsvari efnahag manna. Það er ávallt vandasamt að leggja svo á skatta og gjöld, að þau komi alstaðar rjettvislega niður, en þó ekki verði náð hinu fyllsta rjettlæti þá er mikið unnið við það, að komast nokkuð á þá leið og bæta að nokkru úr ranglæti því, sem fylgir þessum nefskatti, sem frv. leggur á. Það er mikið satt hjá h. framsögum. (S. St.), að þó vinnu-menn opt fái hátt kaup, þá verður ei alltaf mikið úr því, en mjer finnst ei ástæða að taka tillit til þess hjer, að menn kunni misjafnlega að fara með efni sín, og hlífa mönnum fyrir það, þó þeir sói og spili út efnun sínum. H. framsögum. (S. St.) hefur lýst yfir því fyrir hönd nefndarinnar, að hún ei geti aðhyllt þessa breyt. og þar sem nefndin er svo fjölskipuð, þá hef jeg litla von um, að breyt. komizt að í þetta sinn, en jeg verð þó að vona það, að minnsta kosti að einn h. nefndarm. h. 2. kgk. (H. Sv.) muni verða þessari breyt.till. meðmæltur. (H. Sv.: Hvers vegna?) Jeg byggj þessa von mina á því, að í fyrra þegar hjer var til umr. frv. um kjörgengi kvenna til sóknarnefnda, hrepps. o. s. frv. þá gjörðist þessi h. þm. talsm. kvennfólksins og hjelt því fram, að það mundi verða konum hefndargjöf, að gefa þeim þau rjettindi, sem farið var fram á að veita þeim í frv.; þær hefðu alls ekki beðið um þau og mundu alls ekki æskja þeirra, þar sem þau mundu verða þeim sú byrði, sem þær helzt vildu vera lausar við; en hvað segir h. þm. þá um þessi rjettindi, sem kvennfólkinu er veitt hjer í þessu frv.? Hjer á ekki að demba einungis helmingi af kirkjugjöldum á kvennþjóðina, heldur miklu meir, því eins og kunnugt er, eru talsvert fleiri kvennmenn í landinu en karlmenn. Meiri hluti allra kirkjugjalda kemur eptir því á kvennfólkið. Mjer finnst að þetta geti ei verið rjettlátt þegar litíð er á efnahag kvennfólksins yfir höfuð. Jeg álit því, að þessi breyt. okkar mundi

verða til þess að bæta frumv. mjög mikið, og gjöra það vinsælla, ef hún kæmist að.

Hvað hinna 2. breyt.till. okkar við-víkur, þá er hún komin fram af því, að oss er það fullkunnugt, að til eru þær kirkjur, þar sem mjög er erfitt að fá innheimtumenn að kirknagjöldunum; eigendur kirknanna eiga opt ekki heima í sóknunum, og gengur erfitt að fá innheimtumenn, því að menn eru mjög tregir til að takast þennan starfa á hendur. Jeg þekki mjög vel til þess, því jeg hef sjálfur verið innheimtumaður tveggja bændakirkna. Það getur verið, að þessi tilfelli komi ekki mjög opt fyrir, en hvi á eigi að taka tillit til þessa, úr því það getur komið fyrir? Hjer er líka að eins tekið fram, að allt að 16% megi borga fyrir innheimtu á fje bændakirkna, ef enginn fæst til þess að gjöra það fyrir minna, og ef biskup og hjeradsfundir veita samþykki sitt til þess, og er því engin ástæða til þess að óttast, að þetta verði gjört að nauðsynjalausum eða ef ei brýn nauðsyn krefur. H. framsögum. (S. St.) var hræddur um, að tekjur þessara kirkna minnkuðu svo við þetta, að leggja þyrfti fyrir bragðið hærri gjald á sóknarmenn, en jeg hygg, ei muni vera ástæða til þess að kviða því. Það mun að líkindum framvegis ei koma fyrir á öðrum stöðum, að gjalda þurfi svo mikil innheimtulaun, en þeim, sem það nú þegar á sjer stað, og því þarf ekki að hækka neitt kirkjugjaldið vegna þessara útgjalda.

Ef þetta frumv. verður lög, þá ímynda jeg mjer, að svo verði að farið, að hjeradsfundir muni taka tillit til þess, hverjar tekjur kirkjan hefur haft að undanfögnu, og ákveða kirkjugjaldið eptir því, svo að kirkjan hafi hjer um bil sömu tekjur og áður, en ekki meiri, nema ef einhverjar sjerlegar ástæður eru fyrir hendi, t. d. að byggja þurfi upp kirkju eða kirkjugarð, þá munu kirkjutekjurnar hækka, til þess að hafa upp fyrir skylduvinnu þeirri, sem sem nú er afnumin. Það er því alls ekki

hætt við, að gjöldin til kirkju verði hækkuð fyrir það, þó innheimtulaunin verði sumstaðar lítið eitt rifari, en sumstaðar, enda er hjer ekki um nema fáar krónur að gjöra. H. framsögumaður talaði um, að kirkjueigendur gætu þá borgað úr sínum eigin vasa þessi hærri innheimtulaun, en það er sama sem þeir borgi úr eigin vasa, þegar þeir borga úr sjóði kirkju sinnar, því að í hvert sinn, sem gjöra þarf við kirkju eða byggja þarf kirkju, þá verður eigandinn að taka fje úr sínum eigin vasa, þegar sjóður kirkjunnar hrökkur ekki til.

Hallgrímur Sveinsson: H. þm. Barðstr. (S. J.) ljet í ljósi þá von sína, að jeg mundi vera hlynntur fyrri br. till. á þingski. 109, og dró hann þá ályktun af ummælum þeim, sem jeg hafði haft í fyrri hjer á þingi í öðru máli. En hvernig sem honum kann nú að þykja það, verð jeg samt að gefa þá yfirlýsingu, að jeg get ekki verið með þessari breytt. till., enda get jeg heldur eigi fundið neina samræmisástæðu til þess, af orðum þeim, sem jeg viðhafði hjer á þingi í fyrri, og h. þm. vitnaði til. Jeg legg aðaláherzluna á það, eins og líka h. framsögum. (S. St.) hefur tekið fram, að með þessari breytt. till. — þótt hún sje gjörð í góðum tilgangi — er gjörsamlega kollvarpað grundvelli þessa frumv., þeim grundvelli, að gjaldið sje persónulegt, jafnt fyrir alla ríka sem fátæka, karla sem konur. Sje þessum grundvelli að einu leyti raskað, er ógnar hætt við, að fleiri breytingar komi á eptir, öldungis eins rjettháar og sanngjarnar, eins og þessi breyting. Auk þess má nú segja, eins og líka h. framsögum. (S. St.) tók fram, að það er eigi ætíð svo, að vinnukonur eða kvennmenn yfir höfuð, hafi minna gjaldþol heldur en karlmenn. Þeim tilgangi að ljetta gjaldi á kvennmönnum, nær breytt. till. þessi ekki nema að nokkru leyti. Eptir ákvæðum frumv. koma giptar konur eigi til að greiða sjálfar kirkjugjald fyrir sig, heldur maðurinn eða fjelagsbú-

id. Breytt. till. þessi ljetir því engu á þeim. Í öðru lagi ganga og frá þær konur, sem eru náskyldar eða nátengdar húsbónda, svo sem systir, móðir, tengdamóðir o. s. frv., sem eru á vegum hans. Í þriðja lagi ganga og frá dætur húsbónda, sem hjá honum eru heima. Það er því eigi lítill hluti af kvennþjóðinni, sem gengur frá, og engan ljetti fær í gjaldinu af þessari breytt. till., og fyrir því hygg jeg, að óhætt sje að fullyrða, að misrjetti það, sem breytt. till. þessi innleiðir, muni fullkomlega vega á móti sanngirnirjetti þeim, sem hún annarsvegar ætlar að koma á. Mjer heyrðist það koma fram í umræðunum um frumv. þetta hjer um daginn, að æskilegt væri, að almenningi gæfist kostur á að láta álit sitt í ljósi um mál þetta, eins og það lægi nú fyrir, svo að hægt væri að skirskota til almenningsálitsins. En þó að þetta mál hafi legið fyrir hjeraðsfundum, og verið rætt á sömum málfundum, hafa engar raddir heyrzt í þá átt, sem breytt. till. þessi fer fram á. Það er því eigi hægt, að hafa það sem ástæðu fyrir svona lagaðri breytingu, en jeg legg samt ekki aðaláherzluna á þetta, heldur á hitt, að með þessari breyt. væri raskað aðalgrundvelli frumv., sem er svo hreinn og glöggur, og ef farið væri að vikja út af honum í þessu tilliti, er hætt við að þurfa þætti að gjöra það í fleiru. Fyrir þessar sakir er það, að jeg er andstæður breytt. till.

Hin önnur breytt. till. á sama þingskj. fer fram á það, að veita bændakirkjueigendum í vissum tilfellum rjett til, að gefa hærri innheimtulaun en ráð er fyrir gjört í frumv. Að vísu má segja, að þetta leyfi er bundið skilyrðum, svo að varnagli er sleginn fyrir því, að þetta verði gjört að nauðsynjalausu, eða álitíð sem sjálfsagt, að greiða þessi hærri innheimtulaun. Jeg hygg samt sem áður, að hættulaust muni vera, að halda óbreyttum ákvæðum frv. í þessu efni. Þessi tilfelli munu vera til-

tölulega mjög fá, enda sje jeg ekkert óeðlilegt í því, þótt eigandi, sem er búsettur í fjarlægð frá þessari eign sinni, þyrfti að kosta einhverju ofurlitlu meiru til að ná inn tekjum af henni, eins og almennast á sjer stað um hverjar eignir sem eru, ef þær eru í fjarska. Jeg fæ heldur eigi betur sjeð, en að það sje kirkjunni og söfnuðinum alveg óviðkomandi, hvort eigandi hennar er búsettur nálægt henni eða í fjarska. Jeg fæ eigi sjeð, að það sje sanngjarnt, að útgjaldahlíð kirkju-reikninganna sje hærri fyrir þær sakir, og þótt hjer sje um lítið aukið gjald að ræða, varla meira en 3—6 kr., þá getur þó þetta leitt til þess, að söfnuðurinn þurfi að bera þennan mismun; og „principisins“ vegna, álit jeg enga ástæðu til þess. Þetta ber öllu heldur að skoða sem kvöð, er á eigninni hvílir, en sem kirkjan sjálf á ekki að bera.

Porkell Bjarnason: H. þm. Barðstr. (S. J.) tók ljóslega fram, hvílik sanngirni er til þess í mörgum tilfellum, að kvenn-menn greiði hálfu minna gjald til kirkju heldur en karlmenn. Jeg skal því eigi fara mörgum orðum um það. H. framsögum. (S. St.) lagði áherzlu á það, að allir hefðu hina sömu þörf og sömu rjettindi til kirkjunnar, og ættu því að hafa hinar sömu skyldur. En mjer finnst líka, að gæta beri þess, hvort allir hafa jöfn tök á að nota sjer þessi rjettindi. Jeg held, eptir þeirri reynslu, sem jeg hef, að langt sje frá, að þetta sje svo. Jeg held, að hinir fátækustu hafi opt minnst tök á, að nota þau rjettindi, að fara til kirkju. Auk þess er heimilisverkum svo háttad á bæjum í sveit, að allir eiga eigi jafnt heimangengt. Vinnukonur þurfa að gegna mjöltum, fjósaverkum og ýmislegu öðru, sem gjörir þær svo bundnar við heimilið, að þær geta sjaldan komizt að heiman. (*Jón Jónsson:* En smalinn!). Þær eiga því opt undir höggi, að geta farið til kirkju, þótt þær langi til þess, og þurfa

þá að fá til þess sjerstakt leyfi. Þetta hygg jeg allir menn kannist við, sem þekkja til búskapar í sveit.

Það hefur verið fært sem ástæða með frumv. þessu, að gjaldmáti sá, sem í því er ákveðinn hafi fengið góðan byr hjá fjölda landsmanna. En hjá hverjum hefur þetta fengið góðan byr? Einnmitt hjá þeim, sem eiga að losast við þessi gjöld; hjá þeim sem vilja velta þessari byrði yfir á vinnukonurnar og smalana, sem h. þm. N.-Múl. (J. J.) minntist áðan á. Jeg hygg óhætt muni að fullyrða, að ef nú væri gengið fyrir hvers manns dyr, og allir væru látnir segja sitt álit um þetta mál, mundu þeir helzt vera með því, er nú bera gjöldin til kirkju, en hinir ekki: ekki vinnukonurnar nje smalarnir. Þessi gjaldmáti hefur fengið góðan byr hjá hjeradsfundunum, en þingið verður einnig að taka tillit til þeirra, sem ekki hafa rjett til að bera fram óskir sínar á safnaðarfundum eða hjeradsfundum.

Það hefur verið haft á móti þessari breytt.till. það, að með henni væri vikið frá grundvelli frumv. Þetta er að visu satt, en frumv. vikur sjálft frá aðalgrundvelli sínum, með því að ákveða að borga skuli af sveitarsjóði kirkjugjald fyrir þá, sem þiggja af sveit. Þar er eigi lengur viðhafður nefskattur (*Sig. Stefánsson:* Jú!). Nei, alls ekki, sjeu greiddar 20 kr. t. d. af sveitarsjóði upp í kirkjugjöld, getur vel verið, að einn af gjaldendum til sveitarsjóðsins gjaldi $\frac{1}{10}$ hluta af því. Mjer sýnist því frumv. sjálft raska sínum eigin grundvelli, og að það sje í samræmi við frumv. að ljetta gjaldi á þeim, sem sizt eru færir að borga það. Jeg skal í þessu sambandi minna á það, að í lögunum um styrktarsjóði handa alþýðufólki er líka ákveðinn nefskattur, en hann mismunandi, því eptir þeim lögum á þó kvennmaður ekki að borga einusinni $\frac{1}{3}$ part á móti karlmanni. Hví vill nú þingið víkja frá þeirri reglu, sem það hefur sjálft sett

í þeim lögum? Jeg hygg, að allir mundu una því vel, þótt karlmenn ættu að borga til kirkju tvöfalt við kvennmenn. Jeg hef eigi heyrt fram koma neinar óskir frá almenningi um að breyta styrktarsjóðslögum um að þessu leyti.

H. 2. kgk. (H. Sv.) tók það fram, að það væru margir kvennmenn, sem eigi ættu sjálfar að greiða þetta gjald. Það er allveg satt; konur eiginmanna og dætur þeirra greiða það ekki sjálfar, heldur bóndinn og faðirinn fyrir þeirra hönd. En jeg hygg, að benda megí á það, að efnahagur eiginmanna og feðra í bændastjett er opt svo varið, að eigi væri illa farið, þó línað væri á þeim gjaldi fyrir konur þeirra og dætur. Það er títt, að þeir sem fátækastir eru, eiga flest börn, og eru því ófærari til að bera þessi gjöld sem önnur, heldur en þeir sem ríkari eru. Jeg held því, að það komi vel niður, þótt þeir þyrftu eigi að borga meira en 50 a. eða eitthvað þess háttar fyrir hverja dóttur sína í kirkjugjald.

Því meira sem jeg hugsa um þetta frv. því óaðgengilegra virðist mjer það. Áður hefur gjald til kirkju verið bundið við eign, tíundin við lausaffjäreign og fasteign, sem leiguliðar nota sem eign, en nú á að breyta til á þann hátt, að koma töluverðu af gjöldum þessum yfir á fátæklinginn með því að breyta gjaldi þessu í nefskatt. Jeg get því eigi añað en sannfærzt æ betur og betur um, að frv. þetta sje mjög ísjárvert, og að það sje í fyllsta máta athugavert, ef sá rekspölur kemst á, að þingið með lögum losar þá við að bera byrðir, sem færastir eru til þess, en veltir þeim yfir á þá, sem síður eru til þess færir.

Ef jeg vissi það, að frv. þetta gengi nú í gegn óbreytt í h. Nd. mundi jeg greiða atkvæði á móti því. En jeg vona að það verði sett þar í nefnd og gangi eigi fram á þessu þingi. En af því að jeg álit gott,

Alpt. 1894. A.

að frv. verði þar rækilega ihugað vil jeg greiða atkvæði með því, en alls ekki af því, að mjer líki það.

Framsögumaður (Sigurður Stefánsson): Það er að eins fátt, sem jeg þarf að svara h. 6. kgk. (P. B.). Hann hjelt því fram, að með frv. þessu væru gjöld lögð á vinnufólk, er stæðu eigi í hlutfalli við rjettindi þau, sem það hefði til að sækja kirkju. Jeg skal eigi þrátta við hann um það, hvernig þessu er háttað í hans sveit, en hitt verð jeg að segja, að bæði þar sem jeg þekkti til í æsku, og þar sem jeg er nú, hef jeg aldrei orðið þess var, að vinnuhjú þurfi að kvarta í þessu tilliti, eða að húsbóndi leyfi ekki eldhússtúlku eða fjósakonu að fara til kirkju. Það er þá látin önnur stúlka gegna störfum hennar á meðan.

H. sami þm. (P. B.) sagði og, að raddir þær frá þjóðinni, sem komið hefðu fram um það, að breyta kirkjugjöldunum á þennan hátt, hefðu eigi verið frá vinnukonum, heldur frá þeim, sem nú sem stendur bera þessi gjöld. Þetta er ógnar eðlilegt og það er jafnan svo, að þeir sem gjöldin og skyldurnar bera, þeir hafa rjettinn til að láta raddir sínar heyra í landsmálum. En mjer virðist h. þm. (P. B.) taka nokkuð djúpt í árinna með því að segja, að tilgangur þeirra, sem álit sitt hafa sagt um þetta mál, sje sá, að velta af sjer byrðinni yfir á fátæklingana, að öll þessi hreyfing, allar þessar óskir um breyting á gjaldinu sje sprottin af eintómri eigingirni. Því fer betur, að alþýða er eigi svo nærsýn, að hún fari eptir og ætli öðrum að fara eptir svo lúalegum hvötum. Jeg álit að mönnum sje títt að gjöra ofmikinn mun á efnahag bænda og hjúanna. Það kemur opt fyrir, að það er einmitt bóndinn á heimilinu, sem minnst á. Enda er það mjög almennt að heyra kvartanir um eklu á vinnukrapti, að vinnuhjú gjöri sig kostbær og setji bændum stólinn fyrir dyrnar.

13 (6. sept.).

Nú hefur vinnulýðurinn fengið rjett til fyrir litið gjald, að vera laus og þurfa ekki að festa sig í vist. Það mun því mega ganga út frá því sem vissu, að vinnulýðurinn muni eigi síður hjer á landi en annarsstaðar hripsa til sín meiri völd en enda vinnuveitendurnir sjálfir.

Það er heldur ekki rjett, að greiðslu þessari sje að öllu leyti velt yfir á vinnuhjú. Hver húsbóndi á að borga fyrir sig og skuldalið sitt og í flestum tilfellum er það ekki svo fátt. Mun því optast gjaldið þyngst lenda einmitt á húsráðandanum. Það verður aðalreglan og við það hverfur þessi ástæða móti frv.

H. 6. kgk. (P. B.) kvaðst mundi greiða atkv. með frv., einungis í því trausti, að það kæmist ekki fram í Nd. Jeg álit það eigi rjett, að kasta þannig ábyrgðinni á samdeild sina. Sjerhver á að greiða atkv. eptir eigin skoðun og sannfæringu.

Það er eigi rjett, sem h. 6. kgk. (P. B.) sagði, að frv. þetta víki frá eigin grundvelli sínum. (P. B.: Jú!). Nei alls ekki. Frv. leggur gjald á alla. Gjaldið er öldungis fyllilega persónulegt gjald, þrátt fyrir það, þótt sveitin greiði gjaldið fyrir þá, sem þiggja af sveit. Það er eðlilegt, að úr því sveitarfjlagið er skyldugt til, að ala önn fyrir líkamlegum þörfum þessara manna, beri það og önn fyrir andlegum þörfum þeirra á þennan hátt. Frv. er því á allt öðrum grundvelli byggt heldur en sveitagjöldin, en það kæmist inn á þann sama grundvöll, ef breytt. till h. 6. kgk. (P. B.) kæmist að.

ATKVÆÐAGR.: 1. br. (C. 110) samþ. með 10 : 1 atkv.; 1. br. (C. 109) felld með 7 : 3 atkv.; 2. br. (C. 110) samþ. með 8 atkv.; 2. br. (C. 109) felld með 7 : 4 atkv.; 3. br. (C. 110) samþ. í e. hlj.; 4. br. (C. 110) samþ. í e. hlj. Frv. þannig breytt samþ. í e. hlj. og afrg. til Nd.

Frv. til laga um bann gegn því, að

sleppa hvalleifum frá hvalveiðastöðum (C. 94); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1.—3. frv. samþ. í e. hlj. og málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um bann gegn botnvörpuveiðum (C. 83) 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um viðauka við lög um prentsmiðjur 4. des. 1886 (C. 96); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 10 atkv. og vísað til 3. umr. í e. hlj.

Seytjándi fundur, þriðjudaginn 21. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um búsetu fastakaupmanna (C. 104); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 9 : 1 atkv.

Frv. til laga um ráðgjafaábyrgð (C. 116); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 7 atkv.

Till. til þingsályktunar um innflutningstoll af íslenskri síld á Rússlandi (C. 98); ein umr.

ATKVÆÐAGR.: Till samþ. í e. hlj. og afgreidd til landshöfðingja.

Þriðji fundur í sameinuðu þingi, þriðjudaginn 21. ágúst kl. 6 e. h. Allir á fundi.

Kosin nefnd til að rannsaka ferðareikninga alþingismanna.

Kosningu hlutu:

Ólafur Briem með 20 atkv.

Sigurður Stefánsson með 17 atkv.

Sigurður Gunnarsson með 12 atkv.

Jón Jónsson þm. Eyf. með 11 atkv.

Fleiri fengu eigi nægan atkvæðafjölda og var kosið aptur; var þá kosinn:

Þorleifur Jónsson með 20 atkv.

Lagður fram reikningur með fylgiskjöllum um kostnað við þinghúsgarðinn.

Samkvæmt tillögu 3 þingmanna var samþykkt að kjósa 3 manna nefnd, er skyldi gjöra tillögur um, hvernig ljúka skuli við byggingu garðsins, fullgjöra hann að öðru leyti og hirða um hann; kosningu hlutu:

Hallgrímur Sveinsson með 13 atkv.

Þórhallur Bjarnarson með 11 atkv.

Jón Þórarinnsson með 9 atkv.

Rætt um útbýting alþingistíðindanna.

Tillaga frá 4 þingmönnum um, að senda 2 eintök ókeypis hverri hreppsnefnd á landinu, að alþingismenn sömuleiðis fái eitt eintak ókeypis og að verð þingtíðindanna að meðtöldu burðargjaldi skuli ákveðið 2 kr. — var samþ. í e. hlj.

Átjándi fundur í e. d., miðvikudaginn 22. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi nema þm. Skagf. (J. Jak.), sem tilkynnt hafði forföll.

Frv. til laga um bann gegn því, að sleppa hvalleifum frá hvalveiðastöðvum (C. 94); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um viðauka við lög um prentsmíðjur 4. des. 1886 (C. 96); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 10 atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Níttjándi fundur, fimmtudaginn 23. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um búsetu fastakaupmanna (C. 104, 129); 2. umr.

Þorkell Bjarnason: Frv. þetta hefur þann lofsverða tilgang, að reyna að gjöra kaupmannastjettina innlenda og jeg er sannfærður um, að allir á Íslandi mundu gleðjast yfir því, ef það gæti náð þessum tilgangi sínum; ef það gæti leitt af þessu frv., að arðurinn af verzlun Íslands lenti í landinu sjálfu og yrði varið til framkvæmda að framförum þess. En eins og frv. þetta er nú lagað, hygg jeg að þeir gallar sjeu þó á því, að þessum tilgangi muni naumast verða með því náð. Í frv. er sem sje að eins farið fram á það, að kaupmenn þeir, er fasta verzlun reka hjer á landi, skuli og vera búsettir hjer, en lausakaupmenn eiga eptir sem áður, að hafa leyfi til að verzla hjer, hvaðan sem þeir eru og hvar sem þeir hafa heimilisfang. En eptir því sem lausakaupa-verzluninni hagar, liggur það í augum uppi, að hún getur orðið mjög hættulegur keppinautur hinna föstu verzlana, og það því fremur sem búast má við, að hinir búsettu fastakaupmenn verði í byrjuninni fátækir og hafi því ekki bolmagn til þess að geta reist rönd við slíkum keppinautum. Nú sem stendur hafa lausakaupmenn leyfi til að koma og verzla á hverri löggilttri höfn og eins og kunnugt er, hefur á síðari árum verið löggilt að heita má hver vik og vogur umhverfis landið, svo að við liggur að kalla megí allar strendur Íslands löggiltar. Auk þessa var fyrir nokkrum árum síðan lausakaupmönnum veittur rjettur til að verzla á höfnum, þótt þær væru eigi löggiltar, ef þeir greiddu fyrir slíkt leyfi 100 kr. á ári í landssjóð, og fyrir menn, sem koma með hlaðið skip af vörum, er þetta gjald ekki þungt eða tilfínnanlegt. Auk þess standa lausakaupmenn betur að vígi en fastakaupmennirnir að því leyti, að þeir þurfa eigi til að kosta öðru en skipi sínu og mönnum þeim, sem skipinu

heyra til, en hinir föstu kaupmenn þurfa að hafa hús og mikið mannahald til verzlana sinna. Fyrir þá sök verður verzlunarkostnaður fastakaupmanna að jafnaði tiltölulega miklu meiri heldur en lausakaupmannanna. Það bætist enn fremur við, að hjá lausakaupmönnum selur venjulega hönd hendi; þeir lána ekki út og leggja því minna í hættu. Af þessu leiðir það, að þeir standa talsvert betur að vigi heldur en fastakaupmennirnir og geta vegna þess selt með lægra verði heldur en þeir.

Þegar gætt er nú að beinum gagnsmunum beggja fyrir landið, þá er einnig allmikill munur á þessum tveimur kaupmannaflokkum. Lausakaupmennirnir gjalda ekkert til landssjóðs, ekkert til sveitaparfa hafa enga íslenzka menn í þjónustu sinni. Þeir mega í orðsins fyllsta skilningi heita farfuglar, sem hingað koma, þegar bliðast er veðrið og hafa sig á braut að haustinu eða sumrinu til aptur, jafnskjótt sem þeir hafa selt farm sinn, og njóta arðsins af þessari verzlun, þar er þeim sýnist eða þar sem heimkynni þeirra er, hvort sem er Danmörk eða Noregur, England eða Frakkland.

Menn kunna nú að svara mjer því, að nú á síðari árum sje eigi orðið mikið um lausakaupmenn, þeir sjeu eigi svo margir hjer við land, sem þá atvinnu reka. Þetta kann nú að vera satt, að lausakaupmenn þeir, sem beinlínis koma frá útlöndum og eru þar búsettir, sjeu ekki að Norðmönnum undanskildum ýkja margir, en þeir, sem fasta verzlun reka hjer á landi, og á að byggja burtu í þessu frv., þeir munu þó tíðka það eigi svo lítið að senda skip til lausaverzlunar og það eru þeir kaupmenn, er mest hafa bein í hendi. En auk þessa tíðka Norðmenn allmikið, eins og sagt hefur verið, lausakaupaverzlun með timbur hjer við land. Það má vera, að verzlun við þá sje góð fyrir landsmenn og hagkvæm, jeg skal eigi bera á móti því, en þeir vilja þó eigi á móti aðra vöru en þá,

sem oss er svo mjög dýrmæt, sem sje peningar. En þó að nú sem stendur sjeu fáir lausakaupmenn hjer við land frá öðrum löndum að Norðmönnum undanskildum, getur það auðveldlega breytzt, ef það verður gjört að lögum, að allir þeir kaupmenn, sem reka hjer verzlun nú, og sem eigi eru hjer búsettir, skuli búsetja sig hjer, eður að öðrum kosti hætta við hinar föstu verzlunir. — Auðvitað eiga þeir að hafa verzlunarrjett hjer, meðan þeir sjálfir lifa og þessi breyting að verða við eigandaskipti. — En hugsagt getur, að þessar verzlunir muni, þá er þær missa verzlunarrjettinn eigi vilja tapa með öllu þeim arði, sem verzlun hjer við land gefur af sjer, og muni fyrir því gjöra út lausakaupmenn, eins og þeir hafa áður gjört, til að verzla hjer, og ef svo fer, að þeir gjöri þetta að miklum mun, taka þeir með því verzlunina frá hinum innlendu kaupmönnum. Jeg hygg því, að þær breyttill., sem jeg hef nú komið fram með við frv. þetta sjeu alveg nauðsynlegur. Hin fyrri breyttill. fer fram á það, að hið sama gildi framvegis um lausakaupmenn, sem gilda á við fastakaupmenn, að til þess þeir geti fengið að verzla hjer, þurfi þeir að vera hjer búsettir. Jeg held, að þetta ákvæði sje alveg nauðsynlegt til þess að girða fyrir það, að hinir innlendu kaupmenn missi verzlunina úr höndum sjer. Jeg sje heldur ekki neina ástæðu til, að gefa lausakaupmönnum meiri rjettindi heldur en fastakaupmönnum. Þeir eru þó ekki gagnlegri fyrir landið heldur en hinir. Hin önnur breyttill. fer að eins í þá átt, að gefa lausakaupmönnum þeim, sem nú reka lausakaupaverzlun hjer, leyfi til að mega framvegis reka hana, eins og að undanfögnu, og er þetta í samræmi við ákvæði frv. Það hafa t. d. margir norskir lausakaupmenn rekið hjer þá atvinnu í tugi ára og það er óviðkunnanlegt að svipta þá þeirri atvinnu.

Það er tilgangur frv. að hlynna að

innlendri verzlun hjer og jeg held, að þessar breyttill. sjeu nauðsynlegar til þess að þessum tilgangi verði náð.

Jeg veit það, að allir h. þdm. vilja það, að verzlunin verði sem innlendust, en því ástandi, sem nú er, má eigi raska á þann hátt, að þessum tilgangi verði með engu móti náð.

Sigurður Stefánsson: Frv. þetta er komið hingað frá h. Nd. og var það samþ. þar með miklum meiri hluta atkvæða. Það má segja, að frv. þetta sje gamall gestur; það hefur í mörg ár verið til umr. hjer á þingi. Jeg hef enn hina sömu skoðun á því, sem jeg hef haft hingað til og álit nauðsynlegt, að vjer getum fengið endileg úrslit á málinu.

Frv. þetta er dálítið breytt frá því sem það var í fyrra, og þó að jeg væri flutningsm. þess þá, sakna jeg ekki úr því ákvæðanna, sem þá voru í því, en sem h. Nd. hefur fellt úr því nú, um lausakaupmennina.

H. 6. kgk. (P. B.) hefur nú komið fram með breyttill. í sömu átt, að lausakaupmenn sjeu látnir sæta hinum sömu lögum sem fastakaupmenn.

Út af þessari breyttill. skal jeg fyrst taka það fram, að í frv. þessu er alls ekki gjört ráð fyrir neinni snöggri breytingu á þeirri verzlun, sem nú er, eða rekstri hennar, heldur er gengið út frá eðlilegri „útviklun“ þessa ástands, að selstöðuverzlunin svonefnda hverfi smátt og smátt og breytist í alinnlenda verzlun. Þetta er ein sterk ástæða fyrir því, að eigi er nauðsynlegt að hafa í frv. ákvæði um, að lausakaupmenn erlendir megi ekki reka verzlun hjer við land, án þess að tillit sje tekið til þess, hversu góð og hagkvæm fyrir landsmenn verzlun þeirra *getur* verið. — Það er einnig aðgætandi, að líti maður á verzlunarsögu landsins nú á síðari tímum þá hefur lausakaupmönnum fækkað ár frá ári. Mjer er ekki kunnugt um, að nú sem stendur sje nema að eins einn lausakaup-

maður, sem verzlur hjer við land og hefur allar vörur að selja; þessi sami lausakaupmaður, sem um mjög mörg undanfarin ár hefur komið upp í Þingeyjarsýslu. Jeg skal ekkert fara út í það, af hverjum orsökum það er, að lausakaupmönnum hefur svo mjög fækkað á síðustu tímum, en beinast liggur þó við, að setja það í samband við hitt, að á síðari árum hefur innlendum kaupmönnum mjög fjölgað, hafnir hafa víða í kringum land verið löggiltar og kaupmenn hafa sent skip sín frá verzlunarstöðunum út á ýmsar hafnir til að flytja mönnum nauðsynlegar vörur, svo að lausakaupmanna frá útlöndum hefur síður verið þörf. Þegar nú reynslan er þessi, að þrátt fyrir þá aðhlynningu laganna og hin betri verzlunarkjör, sem lausakaupmenn eiga að geta bðið, eptir orðum h. 6. kgk. (P. B.), — að lausakaupmönnum hefur samt sem áður fækkað, svo að að eins einn er eptir, sýnist ekki vera mikið í húfi, þótt þeir sjeu ekki útilokaðir með öllu í frv. þessu frá verzlun hjer við land, heldur leyft að halda þeim hinum sömu rjettindum, sem þeir hafa haft hingað til. Að vísu munu menn segja, að fleiri sjeu lausakaupmenn hjer við land en þessi eini, hjer koma Norðmenn með timbur árlega og selja í smáum hlutum víða á höfnum, eins og kunnugt er. En það er líka kunnugt, að þessi verzlun þeirra er fyrir þá ekki svo litlum erfiðleikum bundin. Þeir liggja opt og tíðum marga daga á einni höfn og selja lítið sem ekkert og endirinn verður optast sá, að þeir leggja timburfarm sinn upp hjá kaupmönnum; þeir verða þannig kaupendur farmsins og selja hann aptur bændum. Fyrir því er það ógnar eðlilegt, að þessum timbur-lausakaupmönnum hafi einnig fækkað á síðustu árum, því þegar hinir föstu kaupmenn hafa sjálfir timbur til að selja, er hinna heldur engin þörf. Það er því engin ástæða til að óttast samkeppni svo mikla af þessum lausakaupmönnum, að bagi verði að, skil-

yrðin fyrir verzlun þeirra eru nú á tímum að mestu horfin. En færi svo, að tíminn leiddi það í ljós, að innlendu verzluninni væri hættu búin af hálfu erlendu kaupmanna, þá er jafnan hægurinn hjá, að taka með lögum ákvörðun um, að útiloka þá frá verzluninni, en meðan verzlunin er ekki meira í höndum innlendra kaupmanna en nú er, og meðan landsmenn geta í einstökum tilfellum haft heldur hag af verzlun við þessa timburkaupmenn, eins og h. 6. kgk. (P. B.) játar, að eigi sjer stað, er ísjárvert að banna þeim alla verzlun hjer við land þegar í stað.

H. 6. kgk. (P. B.) talaði um, að lausakaupmenn stæðu svo miklu betur að vígi með verzlun hjer en fastakaupmennirnir. Á það get jeg ekki fallizt. Lausakaupmaðurinn kemur hingað öllum ókunnugur, hann þekkir ekki landsmenn, hann verður að leita uppi viðskiptamenn. En fastakaupmennirnir vita svo að segja, hverjir við sig muni verzla. Þeir hafa vissa viðskiptamenn, þar sem lausakaupmenn hafa enga. Enda hefur og reynslan sýnt þetta með lausakaupmennina, að þeir fara opt höfn frá höfn og selja lítið og verða svo að lokum að flýja á náðir einhvers kaupmanns og láta hann taka við farmi sínum til þess að þurfa ekki að fara með hann heim aptur.

Að kaupmennirnir verði svo fátækir við það að verða innlendir, búsettir hjer á landi, get jeg ekki skilið. Lög þessi eiga ekki að ná til þeirra kaupm., sem nú eiga verzlanir hjer á landi, heldur er ráð fyrir gjört, að verzlanirnar breytist smátt og smátt í það að verða innlendar verzlanir. Að þær verzlanir, sem nú eru ríkar og völdugar verði allt í einu fátækar vegna þessara laga, það get jeg ekki fallizt á.

Jeg get því alls ekki fallizt á hina fyrri breyttill. h. 6. kgk. (P. B.) og heldur ekki hina síðari breyttill. Sje hægt að fara í kringum ákvæði þessa frv., eins og ýmsir hafa haldið fram, þá á það eigi

siður við þessa 2. breyttill., þar sem lausakaupmenn, sem *rekið hafa* lausakaupaverzlun hjer við land mega framvegis verzla hjer á sama hátt sem að undanfögnu. Hver á að segja til, hvort þeir hafa áður rekið hjer verzlun? Tökum dæmi. Nú kemur einn lausakaupmaður í ár upp til Ísafjarðar og verzlar þar; síðan kemur hann næsta ár upp til Fáskrúðsfjarðar. Hvernig á þá yfirvaldið þar að vita um, hvort hann má verzla þar, hvort hann hefur verzlað áður hjer við land? Hver á að gefa þær upplýsingar, sem að þessu lúta? Hvar á sýslumaður að fá hinar nauðsynlegu upplýsingar? Jeg hygg að það muni geta komið opt fyrir, að einhver útlendingur kunni að segja: Jeg hef verzlað hjer við land í mörg ár, þótt hann aldrei hafi verzlað hjer áður. Svo er önnur spurning líka. Nú hefur einhver lausakaupmaður verzlað hjer fyrir 5, 6, eða 7 árum síðan, og kemur svo að ári. Á hann þá rjett til þess að fá að verzla hjer við land? Þessar spurningar og ýmsar fleiri fá ekkert svar í þessari breyttill. Jeg hygg því, að eptirlit með gæzlu þessara laga muni verða mjög illt með lögunum, ef þessi breyttill. kemst að; yfirvaldið getur ekki haft neitt eptir að fara nema sögusögn lausakaupmanna sjálfra, og á henni einni getur verið valt að byggja. Jeg held því að þetta ákvæði mundi verða þýðingarlaust í „praxis“ enda þótt það sje gjört í góðum tilgangi. Hversu leitt sem mjer þykir það get jeg því ómögulega gefið atkv. mitt með þessum breyttill. Þó að þessar breyttill. komist ekki að treysti jeg því, að h. 6. kgk. (P. B.) muni samt verða með þessu frv. Hann er maður svo fróður í sögu lands vors, að hann veit og þekkir það af henni manna bezt, að verzlunin hjer á Íslandi stóð aldrei í meiri blóma, en einmitt þá er vjer sjálfir rjeðum verzlun vorri og rákum hana sem mesta sjálfir, en að henni hefur hnignað mjög, þá er hún komast í

hendur útlendra manna. Þetta veit jeg að h. 6. kgk. (D. B.) þekkir af sögu lands vors manna bezt.

Jón A. Hjaltalín: Jeg skyldi með mestu ánægju vera með þessu frv., ef jeg hjeldi að með því væri á nokkurn hátt stigið eitt einasta hænufet í áttina að þeim tilgangi, sem meðmælendur þess segja að það hafi: að verzlun þessa lands verði innlendari en hún nú er, og að peningar þeir, er hún gefur af sjer verði notaðir hjer í landinu. En jeg hygg, að allflestir, sem hugsa um þetta mál, geti eigi við öðru búízt, en að hjer eptir muni fara líkt sem hingað til, að kaupmenn muni brúka fje sitt, þar sem þeim sýnist, og ávaxta það, þar sem þeim sýnist. Jeg get ekki sjeð, að frv. þetta muni á nokkurn hátt gjöra hina minnstu breyting í þessu efni. Vjer þekkjum dæmi til þess bæði af kaupmönnum innlendum, búsettum hjer á landi og öðrum innlendum mönnum, að þeir hafa ávaxtað og ávaxta fje sitt erlendis og eins hygg jeg, að kaupmenn muni gjöra öldungis eins, þótt þetta frv. verði að lögum. Þau munu ekki í minnsta máta geta hindrað það, að þeir, sem það vilja, láti fje sitt eptir sem áður á skuldastaði erlendis.

Það hefur opt verið tekið fram um lög sem þessi, hversu auðvelt muni verða að fara í kringum þau, og þetta er enda viðurkennt af meðmælendum frv., án þess nokkuð sje hægt að gjöra við því. Sú eina meðmæling, sem hægt er að gefa frv. er sú, að það sje skaðlaust; í mínum augum gæti það verið helztu meðmæli með því. — En í sjálfu sjer er það ekki rjett að kalla þau lög skaðlaus, sem ekki ná tilgangi sínum, því að öll þess háttar lög gjöra þann skaða að veikja virðingu og draga úr álti laganna. Jeg hef það og á móti þessu frv., að hjer á að innleiða „privilegium“ eða einkarjett handa vissum mönnum og þó að þetta „privilegium“ sje ekki mjög þröngt, er það þó sú byrjun,

sem er undanfari annars meira, samkv. loforði, er kom fram í ræðu h. þm. nú nýlega. Vjer getum því átt von á því, að bráðum verði hert á þessum einkarjetti. Þetta er því í sjálfu sjer byrjun til nokkurskonar einokunar, og hana vil jeg alls ekki hafa. Mjer er öldungis eins illa við innlenda einokunarverzlun, eins og útlenda, því að jeg kann illa við allt ófrelsi, hvaðan sem það kemur, hvort heldur að utan eða innan, frá landinu sjálfu. H. þm. Ísf. (S. St.) lofaði því, að ef svo reyndist, að lausakaupmenn yrðu hættulegir keppinautar föstu kaupmannanna, þá væri ráðið að herða á þessu einkaleyfi. Þá er kominn rekspölurinn á, og óvandari er eptirleikurinn, því að þá „hallar undan fæti“ til einokunarinnar. H. sami þm. (S. St.) talaði um, að það væri eðlileg rás viðburðanna, að verzlunin breyttist smátt og smátt í alinnlenda verzlun og kaupmenn yrðu hjer búsettir. Jeg fæ því ekki betur sjeð, en frv. þetta sje með öllu óþarft. Þegar kaupmenn sjá það, að það er betra fyrir verzlun þeirra, að þeir sjeu hjer búsettir, þá búsetja þeir sig hjer. Þessi lög eiga að styðja að því að hlynna að innlendri verzlun og auka vöxt hennar og viðgang, en bersýnilegt virðist mjer, að þau geti aldrei náð þessum tilgangi, en afleiðingin mun öllu heldur verða sú, að lögin stöðvi þessa eðlilegu rás, hindri þessa eðlilegu „útviklun“ verzlunarinnar, sem h. þm. Ísf. (S. St.) talaði um. Vjer höfum dæmi fyrir oss um, að lagabókstafur getur ekki haft mikið að segja í þessu tilliti. Lausakaupmenn hafa fengið verzlunarrjettindi sín aukin fyrir nokkrum árum síðan, en samt sem áður hefur þessari verzlunarstjett hnignað, eptir orðum h. sama þm. Þetta dæmi sýnir ljóslega, að verzlunarstjettin verður ekki eflð með lögum, eins og þessum.

Þorkell Bjarnason: Það eru að eins fáeinar athugasemdir, sem jeg vildi gjöra við ræðu h. þm. Ísf. (S. St.).

Hann vildi álíta, að lausakaupmenn stæðu ver að vigi heldur en hinir föstu kaupmenn, með því að þeir hefðu ekki fasta viðskiptamenn. Jeg held að lausakaupmenn eigi hægt með að útvega sjer viðskiptamenn, einmitt af því, að þeir geta gefið betri prisa heldur en föstu kaupmennirnir, og það einmitt hina beztu viðskiptamenn, þá sem helzt geta borgað og eru ekki bundnir skuldum hjá kaupmönn-um. Jeg held, að engin hætta sje á því, að viðskiptamennirnir komi ekki til lausakaupmannsins, þegar menn heyra að hann gefur góða prisa.

H. sami þm. (S. St.) vildi ekki kannast við það, að hinir innlendu kaupmenn yrðu fremur fátækir, þegar lög þessi koma til framkvæmda, því að hinir útlendu kaupmenn, sem verzlá hjer nú ættu nóg fje og þeir mundu eigi verða allt í einu fátækir vegna þessara laga. En á h. þm. það vist, að allir útlendir kaupmenn búsetji sig hjer á landi, þegar lög þessi koma í gildi? Jeg hef enga vissu fyrir, að þetta verði. Úr því að þeim þykir betra nú og happasælla vegna sinnar verzlunar að vera búsettir erlendis, hygð jeg, að mestar líkur sjeu fyrir því, að þegar eigendaskipti verða vilji ekki hinir nýju eigendur breyta heimilisfangi sínu, en sendi hingað upp lausakaupmenn að sumrinu til. Nú sem stendur er það síður allmargra slíkra verzlana að senda á ýmsa staði lausakaupmenn og þeir hafa því reyngslu fyrir því, að allmikla verzlun má reka hjer á þennan hátt. Það eru því mestar líkur til, að þeir muni halda uppteknum hætti og senda út hingað lausakaupmenn, úr því að opinn vegur er til þess.

H. sami þm. sagði, að auðvelt mundi verða að fara í kring um 2. tölul. í breyt. till. minni. En hann verður að gæta þess, að sönnunarskyldan hlýtur í öllum tilfellum að hvíla á lausakaupmanninum sjálfum; hann verður að búa sig út með nauðsynleg vottorð og sönnunargögn fyrir því,

að hann hafi verzláð hjer áður og hafi því rjett til að verzlá nú. Ef hann getur ekki sannað þetta, þá fær hann alls eigi að verzlá. Það liggur í augum uppi, svo að ekki verður hægt að fara í kringum það.

Sigurður Stefánsson: H. 5. kgk. (J. A. Hj.) talaði um, að lög þessi útilokuðu ekki það, að menn gætu eptir sem áður varið fje sínu erlendis og sett það þar á vöxtu. Hver talar um að útiloka slíkt með lögum? Hjer er alls eigi um það að ræða heldur um hitt, að þeir sem verzlun reka hjer á landi sjeu sjálfir búsettir í landinu. Þeir mega að sjálfsögðu láta fje sitt á vöxtu, hvar sem þeim sýnist, þótt þeir vildu fara með það í banka austur í Kína. Hjer er alls engin spurning um að banna neinum það. En hitt er það, að eðlileg afleiðing af þessu frv. verður sú, að síður er hætt við, að þessir menn fari með fje sitt til ávöxtunar í útlöndum, að þannig verði meira „kapital“ hjer í landi, þar sem kaupmönnum verður ekkert hentugra að ávaxta fje sitt erlendis. Það er eigi hærri rentufóturinn erlendis heldur en hjer, heldur einmitt lægri og fari því fram, og eptir því sem banki vor þroskast og tekur meiri framförum er einmitt líklegra, að fje þessara kaupmanna verði hjer í landinu

H. sami þm. fann það bezta við þetta frv., að það væri ekki skaðlegt; reyndar tók hann það nú aptur síðar í ræðu sinni. Ef það er skaðlegt að beina með lögum verzluninni í það horf, sem allir játa, og þessi h. þm. líka, að sje hið eðlilegasta og farsælasta fyrir landið, er þá frv. þetta skaðlegt? Það eru allir á eitt sáttir um það, að það sje gott og æskilegt, að verzlunin sje innlend, og h. 5. kgk. (J. A. Hj.) viðurkenndi, að hún væri á þeirri leið, en þegar fram koma meinlaus ákvæði í frv. formi um að stuðla framvegis að þessu, þá rjúka menn upp til handa og fóta og hrópa einokun, einokun. Þetta er einkenni-

legur hugsunarháttur. Oss verður hjer mannaðæmin. Þetta hið sama hafa Danir leyft sjer að ákveða með lögum svo og Norðmenn og Sviar. Samt höfum vjer eigi orðið þess varir, að slíkt væri kallað einokun. Eru það ekki í sjálfu sjer eðlileg einkarjettindi, að þeir menn, sem mest hafa með peninga þjóðarinnar að sýsla, sjeu búsettir hjá henni sjálfri? Sje þetta skaðlegt, þá veit jeg ekki, hvað er gagnlegt.

Til svars upp á ræðu h. 6. kgk. (D. B.) skal jeg geta þess, að jeg hef ekki orðið var við svo miklu betra vöruverð hjá lausakaupmönnum en öðrum kaupm. Það mun vera svona upp og niður. Það er heldur ekki við því að búast. Þó leyfi til að reka lausaverzlun væri fyrir fáma árum aukið að nokkru, þá var lagt á þá atvinnu 100 kr. gjald um leið og það getur verið talsvert tilfinnanlegt gjald fyrir þá, sem litla verzlun reka. En þrátt fyrir alla lausakaupmenn, og þrátt fyrir það, þótt þeim hafi verið gjörður æ greiðari og greiðari aðgangur til verzlunar, hefur samt verzlunin færzt á síðari árum æ meir og meir í innlent horf. Jeg gæti skilið þennan ótta fyrir lausakaupmönnum, ef það hefði sýnt sig á síðari árum, að verzlunin gengi í einokunaráttina; þá gæti verið ástæða til að spá öllum hrakspám. En þessu er ekki svo varið. Jeg held líka, að okkar innlendu kaupmenn hafi getað haldið sama verði og þessir útlandu burgeisar, sem velta sjer í fjárhrugunum erlendis, og væri það því ekkert óeðlilegt, að meðan þessi innlenda kaupmannastjett er á bernskuskeiði og í fátækt, að hún ætti örðugt með að þola samkeppni við auðkýfingana og yrði því að láta viðskiptamenn sína sæta lakari kjörum; en sem sagt, jeg veit ekki til, að þessir útlandu herrar gefi betri kjör en þessir fátæku, innlendu kaupmenn. En hitt veit jeg til, að verzlun hefur versnað við það, að

eigandi hennar hefur flutt sig búferlum hjeðan — jeg segi ekki þetta í álösunar-skyni —, það er ógnar eðlilegt, þegar maður verður að sjá allt með annara augum, og trúa ráðsmönnum með misjöfnum hæfileggleikum fyrir eignum sínum. Það hefur margur ráðsmaðurinn sett hús-bónða sinn á hausinn. Jeg veit það vel, að kaupmenn þurfa að kaupa inn vörur á mörkuðum erlendis, og þykjast standa betur að vígi við það, með því að vera búsettir erlendis, en ráðsmannsfyrirkomulagið, sem þessu er samfara, hygg jeg, að muni vega upp á móti þessum hagnaði. Það er hollara, að sjá með eigin augum og ráða sjálfur ráðum sínum, en hafa ráðsmann fyrir sig, hversu góður sem hann er. Þetta hafa dæmin sýnt og munu jafnan sýna.

Jeg hef aldrei sagt, að afleiðingar af þessum lögum verði þær, að þær verzlunar hætti, hverra eigandi er eigi nú búsettur hjer á landi. Jeg vil miklu fremur gjöra ráð fyrir því, að slíkar verzlunar haldi áfram hjer eptir sem áður. Auk þess eiga ekki þessi lög að ná til þeirra núverandi eigenda þeirra, heldur fá fyrst gildi við eigendaskipti þeirra. Það er því langt frá því, að jeg álití þessi lög skaðleg; jeg hef þá sannfæring, að þau muni koma að góðu gagni, og fyrir því mun jeg jafnan greiða atkvæði mitt með þeim, þrátt fyrir alla drauga og forynjur, er þm. vekja upp á móti þeim.

Hallgrímur Sveinsson: Það væri æskilegast og happasælast, ef verzlunin gæti orðið innlend, því þá hefðu menn von um að það mikla fje, sem þessi stjett fremur öðrum stjettum hefur með höndum, mundi koma landsmönnum að frekari notum. Jeg óska að hægt væri að kippa henni í það horf, en jeg efast um, að þetta frumv. geti náð þeim tilgangi, sem það ætlar sjer. Ef gætt er að, þá eru á frv. þessu mikil missmiði. Það gengur í þá átt, að binda kaupmannastjettinni þungar

byrðar á herðar. Meining mín er fyrst og fremst sú, að jeg óttast fyrir, að mönnum muni ekki veita það allerfitt, að fara í kringum þessi lög, og verzlunin mundi í rauninni ekki verða innlendari fyrir það, þótt þetta frumv. næði fram að ganga.

Erlendir kaupmenn gætu vel fyrir þessum lögum rekið verzlunina hjer á landi með því að eins, að hafa sína umboðsmenn hjer, og þá væri tilganginum ekki náð. Þeir, sem standa undir kaupmönnunum, þó þeir reki verzlun, hafa eðlilega takmörkuð yfirráð yfir því fje, sem þeir hafa með höndum, og mundu því varla verða miklir styrktarmenn innlendra fyrir-tækja.

Vjer höfum heyrt þau ummæli, að menn hjer kalli sig kaupmenn, og komi fram sem kaupmenn gagnvart viðskiptamönnum, sveitarfjelinu, og landssjóði, en sjeu í rauninni ekkert annað en „factorar“ eða umboðsmenn annara verzlana. Og eigi þetta sjer stað nú, þá er jeg hræddur um, að það muni líka eiga sjer framvegis stað, þó hegningarákvæði um það efni væru sett mjög hörð. Þetta er þess valdandi, að mjer þykir efasamt, hvort rjett er að styðja frumv.

En það var og annað atriði, sem jeg vildi taka fram. Mjer finnst spurning geta verið um það, hvort binda eigi svo hendur kaupmanna, meðan samgöngufæri vor eru svo ófullkomin og þau eru. Þar sem að aðalmarkaðurinn er utanlands, þá er eins og tekið hefur verið fram, kaupmönnunum mjög nauðsynlegt að geta verið utanlands á ýmsum tímum, til þess að kaupa sjálfir og selja vörur sínar, til þess að geta fengið þær og selt sem beztu verði. Ástand heimsmarkaðarins er háð mjög mörgum breytingum, og það er ekki hægt að reikna þær út, eða hafa náin kynni af því, sem þar fer fram, nema menn sjeu erlendis með annan fótinn, á meðan ekki eru til frjettaþræðir, sem eru hið bezta meðal til

þess, að fylgjast með því, sem á heimsmarkaðinum fer fram, og í annan stað, meðan gufuskipaferðirnar milli landa ekki eru tíðari en þær hafa verið til þessa dags. En kæmi sá tími, að gufuskipaferð fjelli hvern hálfan mánuð milli útlanda og Íslands, þá væri mikið bætt úr þessu, þar sem kaupmenn gætu þá hvenær sem þeir vildu skroppið út og unnið sjer þar gagn. En samgöngum vorum er eigi enn svo varið, að mönnum hjer á landi sje unnt, að hafa hentisemi sína erlendis, nema því að eins, að dvelja þar.

Menn kunna að segja, að þeir geti haft umboðsmenn, þar eins og hjer. Það getur verið að svo sje, en í mörgum tilfellum gæti það orðið allerfitt að fá þá menn, sem væru færir um að leysa þann starfa af hendi. Með því væru að eins höfð þau skipti, að umboðsmaðurinn er erlendis, en verzlunareigandinn hjer. Ef þetta gæti átt sjer stað, án þess að verzlunin biði nokkuð tjón við það, þá væri það æskilegt, en jeg efast um, að þetta sje framkvæmanlegt. Sumir þeirra, sem hjer verzla, reka verzlun í svo smáum stíl, að spurning getur verið um það, hvort þær þola dýra erindsreka. Sumir kaupmenn fara utan að haustinu til, og dvelja þar veturinn yfir, en hafa erindsreka hinn annan hluta ársins. Það getur verið, að sumum hafi gefizt þetta vel, en þó hefur heyrt, að á þessu væru agnúar.

Þá er í 3. lagi eitt atriði enn, sem gjörir mig deigan að gefa þessu frv. atkv. mitt. H. 1. þm. Ísf. (S. St.), tók fram, að verzlunin væri nú innlendari en hún hefði verið fyrir 20—30 árum. Hún hefur því af sjálfu sjer, eptir eðlilegri rás, flutzt að nokkru yfir í hendur landsmanna. Sje þessi hreyfing sterk, er henni þá ekki trúandi fyrir, að færa þetta í lag af sjálfu sjer? Fari þessi eðlilegi straumur í þessa átt, þá má vel komast hjá því, að gefa lög, sem eru hörð, og leggja mikil bönd á eina mikilsverða atvinnugrein landsins. En

jeg vildi óska, að þessar efasemdir mínar gætu horfið fyrir ljósum og góðum röksemdum.

Þorleifur Jónsson: H. 2. kgk. þm. (H. Sv.), gaf mjer tilefni til þess að tala nokkur orð. Hann tók það fram, að hægt mundi verða að fara í kringum þessi lög. En jeg álit, að það hljóti að vera mikil áhætta að fara í kringum þau, þar sem svo ströng ákvæði eru viðlögð í 3. gr., þar stendur að sá sem gjöri sig sekan í broti eða yfirhyllmingu gegn lögum þessum skuli sektast um 200—5000 kr. Skulu verzlunarhús hans, skip, verzlunaráhöld og vörur gjörðar upptækar. Jeg held, að fáir hættu á að fara í kringum svo hörð lög, sem þessi eru, með því að gjöra „pro-forma“ samning sín á milli, sá sem rekur verzlunina annarsvegar, og sá sem á hana hins vegar, því sá maður, sem vildi ganga inn á að gjöra slíkt lagabrot, honum mundi líka vera vel trúandi til þess, að nota sjer þennan samning, og ná undir sig sem sinni eign öllum eigum þeim, sem hann með „pro-forma“ samning er látinn eiga í orði kveðnu. Sá verzlunareigandi, sem gjörði slíkan samning, ætti á hættu að missa þannig allar eigur sínar.

Svo var annað atriði, sem h. 2. kgk. þm. (H. Sv.) tók fram, sem sje það, að hann efaðist um, að rjett væri, að binda svo hendur kaupmanna meðan samgöngurnar væru eins ófullkomnar og þær nú væru. Jeg sje ekki neitt það í frumv. þessu, sem sje í þá átt, að binda svo hendur þeirra, að þeir megi ekki fara til útlanda og dvelja þar tímum saman. Þeir geta farið og verið burtu, eins og þeir vilja, til þess að selja og kaupa sínar vörur. Ef það hefði mikla þýðingu fyrir vöruverðið, að kaupmenn væru búsettir ytra, þá ætti það að sjást á því, að hjá þeim væri betra verð, en hjá hinum innlendu kaupmönnum, en jeg held að raunin sje önnur, því að verðið er venjulega

hið sama hjá erlendu kaupmönnunum sem þeim innlendu. H. 2. kgk. þm. (H. Sv.) viðurkenndi, að æskilegt væri, að kaupmenn væru hjer innlendir og búsettir; jeg get því ekki skilið, hvað getur verið á móti frumv. þessu. Þó sumir kunni að geta á einhvern hátt farið í kringum þessi lög, þá eru þó öll líkindi til þess, að fyrir þau yrðu fleiri búsettir hjer en ella.

Jeg held, að þeir setjist heldur hjer að, en fara að brjóta lögin. Og það er þó vinningur, þótt það yrðu ekki nema nokkrir, sem yrðu innlendir. Það er vinningur, þó ekki nema eitt stórt verzlunarhús, sem nú er búsett erlendis, setjist að hjer og gjörist innlent.

L. E. Sveinbjörnsson: Mjer finnst það eðlilegast, að fastakaupmenn sjeu búsettir í landinu, hjer eins og annarstaðar, en þegar á að fara að „practisera“ þessi lög, sem hjer liggja fyrir, þá held jeg, að þau gjöri ekki jafnmikið gagn og margir í-mynda sjer. En þar sem svo litur út, sem þetta sje áhugamál allmargra þingm. — jeg þori ekki að segja þjóðarinnar —, þá má búast við, að það verði árlega tekið upp hjer í þinginu. Jeg álit enga hættu, þó það verði samþykkt, því annaðhvort verður, að stjórnin ræður hans hátign konunginum til þess að samþykkja það, eða þá að synja því staðfestingar. Og þá fáum vjer að heyra ástæður þær, sem stjórnin hefur til þess, og þær geta verið aðrar en þær, sem enn hafa komið fram. Og þá getur verið, að jeg fyrir mitt leyti verði annarar skoðunar um þetta mál, en jeg hingað til hef verið til þessa dags.

Jeg vil því, að frumv. þetta verði samþ. nú, svo að jeg geti fengið að heyra álit stjórnarinnar um það, það er, ef synjað verður um samþykki. Ef hún samþ. það, þá er allt gott.

Verði það ekki samþ. hjer á þinginu, fær stjórnin aldrei tækifæri til þess, að

segja álit sitt um það, en þó verður ávallt verið að klifa á því, ár eftir ár.

Jeg skal geta þess, að mjer finnst 2. gr. frv., geta gefið tilefni til misskilnings. Ef t. d. einn kaupmaður á hjer nú 2—3—4 verzanir á landinu. Er hann þá samkv. greininni skyldur til þess, að búsetja sig hjer, ef hann kaupir enn eina í viðbót?

Landshöfðingi: Út af orðum h. 1. kgk. þm. (L. E. Svbj.), viðvikjandi því, að vafasamt væri, hvernig ætti að skilja 2. gr. frumv., skal jeg geta þess, að fleiri greinar í frumv. munu gefa tilefni til efasemda, en þessi eina. Það er þannig mjög vafasamt eftir ákvæðum 1. gr., hvort kaupmanni, sem nú er búsettur hjer á landi, er leyfilegt að flytja búferlum til útlanda, og halda áfram að reka hjer verzlun eftir sem áður. Eftir orðum greinarnnar mun það naumast vera leyfilegt, en hins vegar er það ekkert jafnrjetti, að þeir, sem nú reka verzlun hjer, en eru búsettir erlendis, skuli mega hafa fasta verzlun hjer á landi meðan þeir lifa, en að þeir, sem nú reka verzlun hjer og eru hjer búsettir, skuli ekki mega halda áfram að reka verzlun sína hjer, eins fyrir því, þó að þeir flytji sig til útlanda.

Það er líka önnur spurning, sem jeg bar upp hjer í þingd., þegar þetta mál var til umr. í fyrra: hvort leyfilegt væri eftir lögum þessum, að reka hjer „commissionsverzlun“, hvort maður, sem er búsettur hjer á landi, hafi leyfi til þess að reka verzlun hjer, sem umboðsmaður útlends kaupmanns eða útlends verzlunarfjelags, eins og mjer er kunnugt um, að á sjer stað nú um einn eða fleiri kaupmenn. Það er mjög erfitt, að ráða úr því, hvort slíkt er leyfilegt, ef lög þessi ná fram að ganga.

Hin 3. spurning er um það, hvort kaupfjelög megi hafa erindsreka, sem eru búsettir erlendis, eins og nú á sjer stað, hvort þeir menn, sem láta kaupfjelögin fá vörur og selja aptur vörur fyrir þau,

eigi ekki samkvæmt þessum lögum að vera búsettir hjer á landi, þegar þeir eru fastir erindsrekar hjerlendra kaupfjelaga.

Jeg held, að dómstólarnir fengju nóg að gjöra fyrstu árin, eftir að frv. þetta yrði að lögum.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. frv. samþ. með 8 : 2 atkv.; 1. br. till. (C. 129) felld með 9 : 1 atkv.; 2.—3. gr. samþ. með 7 samhlj. atkv. hvor; 2. br. till. (C. 129) álitin fallin af sjálfu sjer; 4.—5. gr. samþ. með 7 samhlj. atkv. hvor. Frv. vísað til 3. umr. með 7 samhlj. atkv.

Frv. til laga um ráðgjafaábyrgð (C. 116); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1.—9. gr. frv. samþ. með 6 samhlj. atkv. hver. Frv. vísað til 3. umr. með 6 : 1 atkv.

Frv. til laga um að gjöra samþykktir um hindrun sandfoks og um sandgræðslu (C. 132); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 8 atkv.

Till. til þingsályktunar um stofnun almenns ábyrgðarsjóðs fyrir þilskip á Íslandi (C. 128); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Forseti stakk upp á tveimur umr. og var það samþ. í e. hlj.

Frv. til laga um löggilding fjelags með takmarkaðri hluthafaábyrgð o. s. frv. (C. 130); 1. umr.

Þorleifur Jónsson: Þetta mál er mjög mikilsvert mál, sem h. Nd. hefur sent okkur og það má ekki minna vera, en því sje heilsað með nokkrum orðum, og úr því enginn stóð upp og bað sjer hljóðs, þá hef jeg orðið að gjöra það.

Eins og sjá má af 1. gr. frv., þá er hjer farið fram á að veita 5 mönnum vald til þess annarsvegar að hafa gufuskip í förum umhverfis land og milli Íslands og útlanda, og hinsvegar að leggja járnbraut

hjer á landi á tilteknu svæði, og svo er í því veitt leyfi til að gjöra ýmislegt fleira, sem stendur í sambandi við þetta. Móti þessu á landssjóður að leggja fram 50 þús. kr. á ári til gufuskifaferða í næstu 20 ár og 50 þús. kr. á ári til járnbrautar frá þeim tíma að hún er fullgjör austur að Þjórsá og til 1925. Þetta er aðalatriði frumv.

Þá kemur sú spurning fyrst og fremst: Hvað er nú unnið með þessu, og hvað leggjum við í sölurnar?

Viðvíkjandi hinni fyrri spurningu skal jeg taka það fram, að landið fær gufuskifaferðir tvisvar á mánuði hverjum milli Skotlands og Reykjavíkur, frá 15. apríl ár hvert til 15. október og eina ferð á mánuði á tímabilinu frá 15. okt. til 15. apríl og þar að auki stöðugar strandferðir kringum landið frá 15. febr. til 15. nóv. Þetta eru meiri strandferðir en alþing nokkurn tíma hefur farið fram á að fá og meiri en landsmenn nokkurn tíma hefur dreynt um að fá fyrir það fyrsta að minnsta kosti. Jeg þykist ekki þurfa að taka fram, hvílikt hagræði það væri að fá slíkar greiðar og fljótár samgöngur. Það hlýtur öllum að vera ljóst, sem hugsa um velferð og framtíð landsins, hvert gagn slíkar gufuskifaferðir geta haft almennt tekið. Jeg vil þó minnst á tvennt, sem mikil líkindi eru til að fást mundi með þessu. Það er fyrst og fremst að ef svona tíðar strandferðir og ferðir milli landa komast á, þá er líklegt, að hægt verði að senda nýjan fisk til útlanda. Eins og nú hagar til með ferðir gufuskifa er það ekki hægt. En ef þær yrðu eins tíðar og hjer er farið fram á, þá er mjög líklegt, að það verði ekki einungis mögulegt heldur og algengt að senda hann í is eða frosinn.

Í opinberum skýrslum sjest það, að hjeðan flytjast út um 15 milj. punda af fiski. Setjum svo að $\frac{1}{3}$ hluti hans eða 5 milljónir punda yrði sendur út nýr og að með því fengist einum eyri hærri verð

fyrir pundið en annars, þá mundi sú upphæð nema 50 þús. kr., sem kemur inn í landið fyrir þessa einu vöru fram yfir það, sem nú er.

Eptir frv. fáum við ferð frá útlöndum einu sinni í hverjum hálfum mánuði. Af því er auðsætt, að skipið getur ekki staðið lengi við í einu. Fjelagið verður því að stemma stigu fyrir því, að það teppiist hjer. Það yrði því að bæta höfnina í Reykjavík og það tel jeg ákaflega þýðingarmikið. Líka yrði það ef til vill, að gjöra hið sama á öðrum höfnum umhverfis landið. En að bæta hafnir og lendingar tel jeg svo þýðingarmikið, að það ætti að ganga á undan akvegum, sem menn telja þó ómissandi. Jeg álit, að fyrst eigi að bæta hafnir og lendingar og því næst fara að leggja vegi upp frá höfnum upp eptir hjeruðum.

Þetta er nú það, sem ýmist á að fást með frv. eða líkindi eru til, að fáist að því er skipaferðirnar snertir. En hvað leggur landið út fyrir þetta? 50 þús. kr. Jeg fyrir mitt leyti sje ekki í þessa upphæð og jeg vona, að h. þm. gjöri það ekki heldur, þar sem þingið veitti þó í fyrra 43 þús. til miklu ófullkomnari gufuskifaferða en þessara. Jeg held því, að enginn verði á móti þessu aðalatriði.

En að því er snertir járnbrautina, þá geta skoðanir manna orðið skiptari þar. Enginn ágreiningur getur þó verið um það, að mikið hagræði er að því að hafa járnbrautir. Það að geta farið á örstuttum tíma landshornanna á milli, sparar bæði vinnukrapt og peninga, og að því leyti er engin spurning um, að það er gott að hafa járnbraut. En um það, hvort þetta muni borga sig, getur enginn með vissu sagt. Sumir hafa þá trú, að járnbrautir borgi sig hjer á landi. Þessir 5 menn, sem nefndir eru í frv., hafa þá trú, því annars hefðu þeir ekki komið fram með þetta. Wilson þessi veit, hvernig hátt- að er í útlöndum, en þekkir ei hjer til,

svo að á hans álit er ekki eingöngu byggjandi. En Sigtryggur Jónasson er kunnugur bæði utanlands og hjer og því má nokkuð byggja á álit hans. En svo munu aðrir segja, að þetta geti ekki borgað sig. Jeg fyrir mitt leyti get lýst því yfir, að jeg álit, að járnbraut borgi sig ekki strax, eða ef flutningar og mannaferðir yrðu ekki meiri en nú, en jeg trúi því fastlega, að járnbrautin sjálf gjöri einmitt þá breyting á högum landsins, að hún geti borið sig. En reynslan ein getur skorið úr því. Ef við fáum þessu framgengt þá fáum við reynsluna. En þá er spurning um það, hvort menn vilja kaupa reynsluna fyrir þessar 50 þús. kr. á ári um tiltekinn tíma. Jeg fyrir mitt leyti vil hiklaust gjöra það, þar sem það er í sambandi við gufuskifaferðirnar. Fari nú svo að járnbraut borgi sig, þá hefur með þessu verið stigið það spor, er engan iðrar eptir. En borgi hún sig ekki, þá er kastað út nokkuð á aðra miljón í mesta lagi, en líklegt er, að upphæðin, sem kemur til útborgunar verði miklu minni. Hjer er ákveðið að þá fyrst skuli greiða tillögin að fullu er brautin er komin til Þjórásar. Það getur vel verið, að það verði ekki fyr en eptir 5—6 ár t. d. árið 1900. Þá verður tillagið ekki greitt nema að eins um 25 ára tíma. Það er og mjög líklegt, að ef fyrirtækið borgar sig ekki, þá verði það komið í ljós eptir nokkur ár, frá því flutningar hófust á brautinni, og þá hætti fjelagið og þá hætti útborgunin að sjálfsögðu. Reynslan fengist þá eptir svo sem 10 ára tíma skulum við segja. Það verður því aldrei mikil upphæð, sem borga þarf út; auk þess verður að gæta þess, að líkindi eru til, að bygging járnbrautarinnar o. fl. henni viðvikjandi færi mikla peninga inn í landið, sem nokkuð mundi vega upp tillagið úr landssjóði. Loks er það athugandi, að vjer fengjum með gufuskifaferðunum að minni ætlun meira en það, sem

tillagið nemur og sá ávinningur mundi nokkuð bæta upp hallann við járnbrautina.

Hallgrímur Sveinsson: Þetta mál er sannarlegt nýmæli og það mjög stórvæglegt nýmæli. Eins og kunnugt er, þá þarf ekki lengi að velta því fyrir sjer, að þetta er gjört til að hrinda landinu á braut framfara, gjört til þess að gjöra landsmenn sem sjálfstæðasta og bezt megandi. Það hefur verið bent á ýmislegt til þess að efla atvinnuvegi landsins bæði til lands og sjávar, en hið fyrsta og síðasta eru þó samgöngurnar og þær þurfum vjer einkum að bæta, þær eru lifaðir í viðskiptalífínu og hið þýðingarmesta skilyrði fyrir, að arður landsmanna geti komið að notum. Til þess að koma þessu til leiðar, hefur löggjafarþing landsins lagt um undanfarin ár mikið fje til samgöngubóta og það svo mikið að fyrir 5—10 árum hefði eigi verið álitíð, að landið gæti borið svo mikla byrði. Slík skoðun hefur nú rutt sjer til rúms, að þær upphæðir, sem veittar eru til samgöngubóta verði seint of háar, og heldur þurfi að auka þær en skerða. Auðvitað verður það að hafa sín takmörk. En þegar um samgöngur hefur verið að ræða, hefur það þótt sjálfsagt, að landssjóður legði fram fje til vegabóta og brúargjörða og veitti fje til þess, að gufuskip fengjust með ströndum fram, sem bezt væri kostur á. Að visu hafa verið skiptar skoðanir um gufuskifaferðirnar. Sumir hafa viljað auka þær enn meir en aðrir hafa verið hikandi og þótt varhugavert að leggja svo mikið fje til strandferða, og margir hafa verið óánægðir með þær gufuskifaferðir, sem landið hefði fyrir svo mikið tillag, sem landssjóður veitti til þeirra.

Hjer mun um eitt fjelag að ræða, sem þykist hafa bein í hendi og kemur til löggjafarþingsins og biður um leyfi til þess að mega leggja hjer á landi járnbraut, sem það heldur að muni bera sig, ef landssjóður vill leggja því til dálitinn skerf.

Þetta fjelag býður fram stórkostlega

auknar ferðir milli landsins og útlanda, og sömuleiðis auknar ferðir með ströndum fram. Jeg veit, að engum muni blandast hugur um það, að svo auknar ferðir mundu verða til stórkostlegra hagsmuna sjerstaklega fyrir þá sem verzla, ekki einungis fyrir kaupmenn, sem safna saman vörum frá sjó og úr sveit, og selja í einni heild, heldur fyrir alla þá, sem hafa einhverja vöru að bjóða, hvort sem er fyrir peninga eða vöru aptur. Það sem því hjer er farið fram á, kemur ekki einum flokki landsmanna heldur öllu landinu til góða og hagsbóta. Jeg álit þess vegna, að allir þeir, sem óska að fá góðar og miklar samgöngubætur hljóti að vera með því, að fá þetta, sem hjer er farið fram á.

En það sem fjelagið heimtar af landinu fyrir að koma þessu á fót, er 100 þús. kr. um 30 ára tímabil. Þá kemur sú spurning til greina, hvort fje þetta sje ekki ofmikið og í annan stað, hvort landið geti borið það. Þetta eru vanda-spurningar. Það má segja, að þetta sjeu mikil fjárútlát og meiri en menn hafa hugsað til að leggja til samgangna áður. Þetta tillag til fjelagsins verður stór útgjalda-liður í fjárlögunum, en jeg vona, að hann sje ekki svo stór, að ekki sje unnt að greiða hann, ef líklegt er, að eitthvað fáist í aðra hönd, sem jafngildir honum, því eins og h. þm. Húnv. (P. J.) tók fram, þarf ekki mikla verðhækkun á hverju fiskpundi til þess, að þetta fje fái aptur.

Eins og h. þm. Húnv. (P. J.) tók fram, þá er hjer um 2 atriði að ræða, gufuskipaferðir og járnbraut, og þessi járnbraut er að eins tilraun eða „experiment“ til þess, að fá að vita, hvort járnbraut geti borið sig hjer á landi. H. þm. var ekki hikandi með það, hvort hann fyrir sitt leyti vildi leggja það til, sem fjelagið heimtaði. En jeg fyrir mitt leyti er nokkuð hikandi með það, hvort jeg vil leggja þetta tillag til járnbrauta um 25 ár til þess að gjöra tilraun, en það er eins og

h. þm. Húnv. (P. J.) tók fram, ekki að ræða um járnbraut eina, heldur um járnbraut í sambandi við gufuskip. Þegar þetta er hvorttveggja saman, þá álit jeg vel gjörandi, að leggja þetta fje fram um þetta takmarkaða árabil. Jeg verð að skoða, að þessar auknu gufuskipaferðir muni vega upp á móti því, sem járnbrautin íþyngdi. En hjer er ekki um það að ræða, hvort járnbrautin geti borið sig, heldur að eins um það, hvort tilvinnandi sje að leggja fram það fje, sem beðið er um til þessa fyrirtækis, bæði það er járnbrautina og gufuskipin í sameiningu snertir. Það kemur að eins niður á fjelaginu, ef járnbrautin borgar sig ekki, og það er þess sök, sem það á við sjálft sig. En hitt hljóta allir að játa, að ef þetta fyrirtæki kemst á fót, þá mun það hafa mikinn og margvislegan hagnað og ágóða í för með sjer fyrir landsmenn.

Menn kynnu nú að segja: Er það víst, að á bak við þetta liggi alvara hjá þessum mönnum? Er það víst þó þingið gjörði þetta vel úr garði, að þessir menn taki því þá alvarlega og leggi alla alúð á að framkvæma þetta? Jeg finn enga ástæðu til þess að gruna það, að hjer sje ekki um fulla alvöru að ræða hjá þeim til þess að fá það, sem þeir biðja um. Þess vegna sje jeg ekkert á móti því, að þingið taki þetta til rækilegrar meðferðar. Það getur verið, að ekkert verði úr þessu, en þá verða heldur engin fjárútlát. En sje þeim þetta alvörumál, að koma þessu í gang, þá koma fyrst kvaðirnar. Niðurstaðan er því sú, eptir minu áliti, að það sje mikill ábyrgðarhluti að hafna boðinu. Þar sem þetta mál er búið að standa út sínar þrautir í systurdeild vorri Nd., þá virðist mjer að þessi þingd. hljóti að gefa því alvarlegan gaum og taka það til meðferðar, eptir því sem kringumstæður frekast leyfa. En hjer er ekki um langan tíma að gjöra á þessu stutta þingi, og nú þegar er skammt eptir, svo ekki er auðvelt að koma stór-

málum á rekspöl, en hin h. þingd. ætti að gjöra sitt ítrasta til eptir því, sem tíminn frekast leyfir að koma málinu á veg.

Jeg vil ekki strax stinga upp á, að nefnd sje sett í málið, til þess að aptra mönnum eigi frá því að láta skoðanir sínar í ljósi, því jeg gjöri ráð fyrir, að mönnum þyki það vera nauðsynlegt.

Sigurður Jenson: Jeg er samdóma hinum tveimur h. þm., er talað hafa um það, að þetta er mikilvægt mál. Þegar jeg fór til þings í þetta sinn, var jeg vonðaufur, eins og víst fleiri þm. um, að þetta alþingi mundi fá starfað mikið að því, sem yrði landi voru til gagns. Vjer vitum allir, hvernig stjórnin hefur tekið undir það mál, er þetta þing hefur efst á dagskrá, hvernig hún hefur þegar fyrirfram birt oss það, að litil eða engin von sje um, að þessu áhugamáli alþingis verði framgengt. Stjórnin hefur ekki lagt fyrir þetta þing nema eitt frv., sem ekki er mikilvægt. Að visu hafa ýmsir þm. reynt að gefa alþingi verkefni, og komið hafa fram ýms frv., sem haft hafa meiri og minni þýðingu, en þó má um flest þeirra segja með sanni, að þau eru ekki stórvægileg. Þessvegna var það gleðilegt fyrir marga, er þetta mál kom fram og þinginu þannig gafst kostur á að gjöra eitt-hvað landinu til framfara. Að minnsta kosti má segja það um þetta mál, að svo framarlega, sem það fær framgang, þá opnast oss þó mögulegleiki til að vinna þjóð vorri gagn.

Jeg fyrir mitt leyti álít, að þetta mál muni hafa afarmikil áhrif á framfarir vorar, og því betur sem jeg athuga það, því annara verður mjer um það, og að það fái framgang á þessu þingi.

Hinir h. þm., er síðast töluðu bentu sjerstaklega á 2 atr. málsins. Hið fyrri atriðið er gufuskípaferðir til landsins og í kringum það; þetta er svo stórvægilegt atriði, að enginn getur verið í vafa um, svo framarlega sem því verður framgengt,

að það muni hafa stórkostleg áhrif á framtíð þessa lands. Það er engin þörf á að útlista það nákvæmar, hvaða þýðingu það hefði, ef landið kæmist í slíkt samband við heimsmarkaðinn, að fara mætti á 3 sólarhringum milli Ísl. og Engl., beina leið, í stað þess að með þeim samgöngum, sem við nú höfum, þarf 11 sólarhringa til að komast til Kaupmh., og þó er þar ekki aðalmarkaður á íslenskum vörum. Jeg er viss um, að eptir nokkur ár verður því ekki trúað, að Íslendingar hafi unað svo lengi við þær samgöngur, sem þeir nú hafa. Eptir þessu frv. verða ferðirnar bæði margfalt fleiri og haganlegri, en þær sem hingað til hafa verið, bæði strandferðirnar og hinar, og ekki miklu dýrari en þær ferðir, er við hingað til höfum viljað fá en ekki fengið. Það er merki-legt, að þingið hefur nú ár eptir ár verið að berjast við að fá almennilegar samgöngur kringum landið og til útlanda og veitt mikið fje til þess, en þó höfum við í mörg ár staðið í sama farinu, haft ferðir sameinaða gufuskípaþjel., eins og það hefur skammtað þær og ekki annað; það er því eðlilegt, að mönnum sje farið að leiðast það, að þetta áhugamál þingsins skuli ávallt standa í stað, og ekki miða neitt áfram, því það þykist jeg viss um, að hefði eitthvert verzlunarhús hjer á landi átt í hlut, sem hefði viljað og getað borgað fyrir gufuskípaferðir, eins og alþingi hefur viljað, þá hefði ekki þurft nema eitt ár til þess að fá ferðirnar í það horf, sem það hefði óskað eptir, en þessu hefur alþingi Íslendinga ekki getað fengið framgengt.

Ef vjer nú berum þessar ferðir í frv. saman við þær, er alþingi í fyrra vildi gefa 25000 kr. fyrir, þá ímynda jeg mjer, að allir hljóti að samsinna það, að þessar fyrirhuguðu ferðir eru meir en helmingi betri — og hvernig fór með hinar ferðirnar, vita allir, því við fengum þær aldrei.

Hitt aðalatriðið í frv. er járnbraut.

Eins og eðlilegt er, er hvorki mjer nje öðrum fulljóst, hve mikla þýðingu slíkt fyrirtæki geti haft fyrir þetta land. Jeg álit að margt, sem hefur verið talað um þetta mál, hafi verið harla óþarft, þar sem menn hafa verið að reikna út, hvort fyrirtækið mundi borga sig eða ekki, því eins og h. 2. kgk. (H. Sv.) tók fram, þá er eins og málið nú liggur fyrir, ekki spurningin sú, hvort fyrirtækið muni borga sig eða eigi, eða hvort vjer eigum að gjöra tilraun til þess að leggja járnbraut hjer á landi og leggja fram fje til þess, heldur hvort það muni borga sig fyrir oss að leggja fram 50 þús. kr. tillag á ári í 30 ár, ef einhverjir aðrir ráðast í á sinn kostnað að leggja hjer járnbraut og halda uppi reglulegum ferðum á henni, með öðrum orðum, hvort vjer eigum að ráðast í að leggja til þess 50 þús. kr. á ári, ef þetta fjelag álitur fyrirtækið tiltækilegt og framkvæmanlegt; öll áhættan hvílir á fjelaginu, því að jeg get ekki álitid, að nokkurt fjelag vilji gefa sig fram til þess að leggja járnbrautir fyrir árlegan 50000 kr. styrk og halda uppi ferðum á henni 6 sinnum í viku, ef það ekki finnur neina flutningsþörf fyrir og engar líkur verða fyrir því, að fyrirtækið muni borga sig.

Jeg fæ ekki betur sjeð, en að þessi tilboð sjeu mjög glæsileg, sjerstaklega hvað skipaferðirnar snertir, en engin áhætta fyrir þingið, hvað járnbrautina snertir.

Þessvegna á þingið að samþ. þetta frv.; það er fjarri mjer að segja, að frv. þurfi engra umbóta við, margt kann að vera í því, sem þyrfti að laga og það er vel hugsanlegt að fá mætti betri og hagnlegri skilmála hjá þessu fyrirhugaða fjelagi. Það væri mäske ástæða til að fresta þessu máli nú, ef vjer t. d. gætum falið stjórninni að halda áfram samningum við þetta fjelag, þegar þingið hefur látið í ljósi að hvaða kostum það vill ganga, og stjórnin legði svo málið aptur fyrir næsta þing til

Alþ.tíð. 1894. A.

endanlegrar samþykktar. En því miður eigum vjer ekki kost á þessu; vjer getum ekki falið stjórninni að semja fyrir oss í þessu máli; jeg fyrir mitt leyti treysti ekki stjórninni til þess, af því að erlend stjórn getur ekki skoðað þetta mál frá íslenzku sjónarmiði og getur ekki metið það rjettilega, hve mikill hagur oss mundi verða í slíkum viðskiptum og verzlunarsamböndum við Englendinga, sem frv. mundi afla oss. Af þessari ástæðu getur ekki verið að tala um annað, en að þingið ráði sjálft þessu máli til lykta. Ef mjer verður bent á einhverja verulega galla á frv., eitthvað sem brýn nauðsyn er á, að leiðrjett verði, þá vil jeg leiðrjetta það, en ef það er ekki, þá vil jeg ekki vegna óverulegrar breyt. eiga það á hættu, að málinu verði ekki framgengt á þessu þingi, og þessvegna vil jeg ekki láta skipa nefnd í það, því það mundi verða til þess, að tefja fyrir málinu að óþörfu; það má breyta því, sem endilega þarf að breyta án nefndar.

L. E. Sveinbjörnsson. Jeg er samdóma þeim h. þm., er talað hafa, í því, að þetta mál er stórvægilegt nýmæli; þessvegna finnst mjer Ed. ætti að vanda málið sem bezt og það má undarlegt vera, ef Ed. nægja 3 umr. um þvílíkt stórmál, þar sem Nd. hefur eytt til þess svo miklum tíma; þessvegna vil jeg stinga upp á, að nefnd sje sett í málið og álit að þriggja manna nefnd nægi.

Sigurður Stefánsson stakk upp á 5 manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. með 7 atkv. gegn 4 að viðhöfðu nafnakalli og sögðu:

já:

nei:

Jón A. Hjaltalín,	Þorleifur Jónsson,
Gutt. Vigfússon,	Jón Jakobsson,
Hallgr. Sveinsson,	Jón Jónsson,
Kristján Jónsson,	Sigurður Jensson.
L. E. Sveinbjörnsson,	
Sigurður Stefánsson,	

15 (11. sept).

Dorkell Bjarnason.

Því næst voru kosnir í nefndina þessir 5 menn:

Jón Jakobsson með 9 atkv.
Kristján Jónsson — 9 —
Þorleifur Jónsson — 7 —
Hallgr. Sveinsson — 7 —
Sigurður Jensson — 7 —

Tuttugasti fundur, föstudaginn 24. ágúst
kl. 1. e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um varnir gegn útbreiðslu næmra sjúkdóma á Íslandi (C. 139); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

*Frv. til laga um undirbúning verð-
lugsskráa (C. 133): 1. umr.*

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

*Frv. til laga um fjárforræði ómynd-
ugra (C. 134); 1. umr.*

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 9 atkv.

*Till. til þingsályktunar um strand-
ferðir (C. 137); hvernig ræða skuli.*

Ein umr. samþ.

*Till. til þingsályktunar um stofnun
almenns ábyrgðarsjóðs fyrir fiskiveiðabíl-
skip á Íslandi (C. 128); fyrri umr.*

Flutningsm. (Sigurður Stefánsson):
Eins og h. þingdm. er kunnugt, er einnig fyrir h. Nd. þingsál. till., sem er samhlj. þessari. Það er heppilegra af því að þetta mál er mikilsvert og áriðandi, að álykt-
unin komi frá báðum þingd.

Fiskiveiðarnar eru, eins og kunnugt er, annar aðalatvinnuvegur landsins, og á síðari árum hefur mjög fjölgað þilskipum til fiskiveiða, með því að álíta má þennan atvinnuveg vissari, ef hann er rekinn

á þann hátt. Ýmsir einstakir menn hafa lagt allmikið fje til þilskipakaupa og er því full ástæða til þess fyrir löggjafarvaldið, að styrkja þessi fyrirtæki á þann hátt, að þilskipin geti orðið tryggileg eign. Í fjótu bragði er eigi hægt að segja á hvern hátt þetta yrði hentugast, eða slíku-
um lögum hagkvæmlegast fyrirkomið; til þess skortir þingið tíma og ýms önnur tæki, en stjórnin stendur hjer betur að að vígi; hún getur safnað sjer skýrslum og öllum nauðsynlegum upplýsingum þessu viðvikjandi. Ef sú verður reyndin á, að stjórnin sjer sjer ekki fært að koma þessu til leiðar, getur þingið ætíð á eptir tekið til yfirvegunar, hvað gjöra skuli og á hvern hátt það vill sýna, að það vilji hlynna að þessum atvinnuvegi, eins og það hefur hlynnt að hinum aðalatvinnuvegi landsins, landbúnaðinum.

ATKVÆÐAGR.: Till. vísað til síðari umr. með 10 atkv.

Tuttugasti og fyrsti fundur, laugardag
25. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

*Frv. til stjórnarskipunarlaga um hin
sjerstaklegu málefni Íslands (C. 82) 3. umr.*

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 6 : 2 atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem stjórnarskipunarlög, samþykkt af báðum deildum alþingis.

Frv. til laga um ráðgjafaábyrgð (C. 116); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 6 atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

*Frv. til laga um búsetu fastakaup-
manna á Íslandi (C. 141); 3. umr.*

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 7 atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga til að gjöra samþykktir

um hindrun sandfoks og um sandgræðslu (C. 132); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson vakti eptirtekt á því, að prentvilla væri í 4. gr. frv. 2. línu: „eða að þær koma“ í stað: „eða að þær komi“.

Forseti áleit leyfilegt með samþ. þingd., að skrifarar þingd. leiðrjettu þessa prentvillu.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. samþ. með 8 atkv.; 2—7. gr. samþ. með 9 atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 9 atkv.

Till. til þingsályktunar um strandferðir (C. 137); ein umr.

Flutningsmaður (Sigurður Jensson): Við höfum tveir þingdm. komið fram með þessa þingsál. eptir samkomulagi við nokkra h. þingdm. í Nd., er þar hafa komið fram með samhlj. till. Tilgangur okkar með þessari þingsál. er sá, að reyna að greiða úr þeim erfðileikum, sem eins og kunnugt er, hafa reynzt á því, að koma á strandferðum þeim, er þingið í fyrra veitti 25 þús. kr. til á fjárlögunum, og gjöra það aðgengilegra og mögulegra, að einhver vildi taka að sjer þessar ferðir. Þessum tilgangi viljum við ná með því, að liðka skilyrði þau, er sett voru 1893 fyrir útborgun styrksins, að því er snertir stærð skipsins og farþegarúm, og sömu leiðis, ef óhjákvæmilegt þykir, fækka nokkuð viðkomustöðum skipsins frá því sem þeir voru ákveðnir þá í ferðaáætlun þingsins.

Ennfremur er það að athuga, að áætlunin 1893 var samin í samræmi við ferðir gufuskípaflagsins danska, sem þingið þóttist þá hafa ástæðu til að halda, að það vissi, hvernig háttað mundi verða. Í athugasemdunum við fjárlagafrv. stjórnarinnar síðast var þess getið, að stjórnin hefði skrifazt á við stjórn hins sameinaða gufuskípaflags um um það, fyrir hvaða einhverjar bendingar að gefa. Við flutningsm.

um sínum á sama hátt og árin 1890 og 1891. Fjelagið svaraði þá, að það tjáði sig fúst til að fara þessar ferðir, eins og þær voru 1890 og 1891 fyrir 18000 kr., og þó áttu þær ferðir að vera nokkuð bættar. Þingið í fyrra hugði nú, að þetta tilboð stæði fast og fyrir því samdi það ferðaáætlun fyrir aukastrandferðaskípið með hliðsjón af ferðaáætlun gufuskípaflagsins 1890 og 1891. En nú í ár hefur danska gufuskípaflagið breytt ferðaáætlun sinni nokkuð, frá því sem var 1890 og 1891, svo að þó að nú hefðu fengizt þessar fyrirhuguðu 25 þús. króna strandferðir, hefðu þær ekki orðið í fullu samræmi við ferðir hins sameinaða gufuskípaflags. Þetta hefði gjört talsverð óþægindi og gjörir, ef það verður eins að ári. Jeg skal taka eitt dæmi um það. Þó að nú landssjóður næsta ár borgaði 43 þús. kr. til strandferða fyrir næsta ár gætu þingmenn þó eigi komizt heim af þingi næsta sumar með neinum af þessum strandferðaskípum. Þetta er óheppilegt, því að það er þó talsverður sparnaður fyrir landsjóð, að þingmenn geti farið þingferðir sínar með strandferðaskípinu. Það er heldur ekki nóg að geta komizt aðra leiðina, að heiman til þings, með skipi, því að þegar ekki er hægt að komast með skipi heim aptur, er það varla tilvinnandi að fara með skipi til þings, þegar menn þurfa að fá hesta að heiman, hvort sem er. Út af þessu hefur oss komið til hugar, að bæta þurfi inn í þingsál. þessa eptir samkomulagi við Nd., að gufuskípaflagið standi við þetta tilboð sitt frá í fyrra, svo að samræmi geti orðið á öllum strandferðunum, ef þessar auknu ferðir gætu líka komizt á. Jeg vil því beina þeirri ósk til h. forseta, að hann vilji fresta þessari umr., án þess þó að jeg vilji hindra það, að þm. ræði nú um hana, ef þeir hafa einhverjar bendingar að gefa. Við flutningsm. munum taka öllum bendingum

þakklátlega og málið er þess vert, að það verði athugað sem best.

Landshöfðingi: Út af orðum h. þm. Barðstr. (S. J.), að eins og ferðaáætlun strandferðaskipanna er í ár, geti þingmenn ekki notað þau til og frá þingi, þá skal jeg geta þess, að hin núverandi ferðaáætlun gildir að eins fyrir árið 1894 og á því ári var ekki ráðgjört alþingi, þegar ferðaætlunin var gjörð. En jeg gjöri ráð fyrir því, að í ferðaáætluninni fyrir árið 1895 verði tekið tillit til þess, að þá er reglulegt þing, þannig að ferðum strandferðaskipanna verði hagað svo, að þingmenn geti notað þau, bæði til þings og af þingi, þ. e. að „Laura“ fari kringum landið í síðara hluta júní eins og í ár, en að „Thyra“ fari frá Reykjavík seint í ágúst vestur og norður um land, eins og átti sjer stað þingsumrin 1891 og 1893. Menn muna ef til vill eptir því, að ferðir póstskipanna 1890 og 91 voru hinar sömu og nú á þessu fjárhagstímabili, nfl. 12 að tölu, og að þá var ferðunum hagað nokkuð öðru vísi árið 1890 en árið 1891. Árið 1890 var burtfarardagur strandferðaskipsins frá Reykjavík settur of snemma í ágústmánuði til þess að þingmenn hefðu getað notað skipið þá, en því var breytt 1890 til þess að þingmenn gætu haft not af ferðinni til þess að komast heim af þingi og sama ímynda jeg mjer, að muni verða gjört 1895.

H. þingd. þarf og að athuga það, að nú liggja fyrir margar breyttill. í Nd. við þá þingsáلتill., sem þar er borin upp og sem er samhljóða tillögu þeirri, sem hjer er til umræðu og að það hefur ekki litla þýðingu, hvort þær breytt. uppást. verða samþykktar allar eða nokkrar, ef meiningin er, að samhljóða ályktanir komi frá báðum deildum um þetta efni. Þessi þd. ætti því ekki að hrapa að því að samþykkja þessa þingsáلتill., fyr en hún veit, hver afdrif hin samhljóða tillaga í neðri deildinni fær þar.

Flutningsmaður (Sigurður Jensson):

Jeg er þakklátur hæstv. landsh. fyrir bendingar hans. En af því ekki er enn afgjört, hvenær tillagan kemur fyrir í Nd. þá vil jeg leyfa mjer að biðja h. forseta að fresta umræðunni um þetta mál, svo við flutningsmenn tillögunnar getum talað okkur saman við flutningsmenn hennar í Nd., svo báðar tillögur verði samhljóða.

Landshöfðingi: Jeg vil leiða athygli h. flutningsm. (S. J. og S. St.) á það, hvernig fjárveitingin í nógildandi fjárlögum 12. gr. C. a 2 „til strandferða samkvæmt ferðaáætlun alþingis“ er orðuð. Eins og skilyrði þau, sem sú fjárveiting er bundin, eru orðuð, virðist það hafa verið tilætlun þingsins 1893, að fjárstyrkurinn til þeirra strandferða skyldi því að eins greiðast af hendi, að ferðunum væri haldið uppi allt fjárhagstímabilið. Á þessu skilyrði er engin breyting gjörð í þingsáلتill. h. þingdm. og þar sem það er vitanlegt, að þessum strandferðum hefur ekki verið haldið uppi fyrra ár fjárhagstímabilsins, þá er hætt við, að stjórnin þegar af þeirri ástæðu á-liti sjer ekki heimilt að greiða af hendi styrkinn, sem veittur er fyrir 1895.

Guttormur Vigfússon: Jeg ætlaði ekki að lengja umræðurnar um þetta mál, og það því síður, sem jeg felli mig að mestu leyti vel við þingsáلتill. þessa. Samt voru það tvö litil atriði, sem jeg hafði hugsað mjer að koma með breyttill. við, en hætti þó við það eptir nánari ihugun. Í þingsáلتill. er gjört ráð fyrir að sleppa megi úr ferðaáætluninni tveimur viðkomustöðum skipsins í sama kjördæmi nfl. Suður-Múlasýslu. Þessir staðir eru Reyðarfjörður og Norðfjörður. Viðvíkjandi Reyðarfirði skal jeg að visu játa, að það er sök sjer, að honum yrði sleppt úr, þar sem viðkomustaður er á Eskifirði. Þar á móti álit jeg sjerstaklega óheppilegt, og jeg vil segja ranglátt, að fella Norðfjörð úr áætluninni. Þar eru tveir sveita-verzlunarstaðir, sem þurfa að nálgast vörur sínar með

strandferðaskipunum. Raunar munu þeir nú sem stendur fá vörur sínar með skipum Wathne's, sem nú eru eins og strandferðaskip með Austfjörðum, en alls engin vissa er fyrir því, að þeim ferðum verði haldið uppi framvegis.

Jeg sleppti því, að koma með breyt. till. í því trausti, að það yrði farið svo skammt sem mögulegt yrði í því, að fækka viðkomustöðunum. Jeg vil alls ekki standa í vegi fyrir samkomulagi í þessu efni, enda skoða jeg þessa þingsál. till., eins og nokkurskonar neyðarúrræði til þess að fá gufuskipaferðir næsta sumar með svo mörgum viðkomustöðum og á svo hagfelldan hátt, sem mögulegt er.

ATKVÆÐAGR.: Samþ. að fresta umr. í e. hlj.

Tuttugasti og annar fundur, mánudaginn 27. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Forseti spurðist fyrir um, hvort nefndin, er kosin var til að fara með frv. um borgaralegt hjónaband, hefði ekki lokið störfum sínum.

Hallgrímur Sveinsson svaraði fyrir hönd nefndarinnar, að með því að nefndarmenn hefðu eigi getað orðið á eitt sáttir í því máli mundu litlar líkur vera til þess, svo langt sem liðið væri á þingtímann, að nefndin gæti komið fram með nokkurt nefndarálit.

Frv. til laga til að gjöra samþykktir um hindrun sandfoks og um sandgræðslu (C. 155); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 9 atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um varnir gegn útbreidslu næmra sjúkdóma á Íslandi (C. 139, 142); 2. umr.

Jón A. Hjaltalín: Eins og sjá má af breyt. till. þeirri, er jeg hef komið fram

með við frv. þetta finnst mjer 1. gr. þess mjög athugaverð. Þar er það látið vera komið undir dómi alþýðu, hvað sjeu næm-ir sjúkdómar, og ef menn ekki hafa vit á þessu þá kostar það 50 kr. sekt. Jeg vildi ekki baka mjer þá sekt. Jeg get ekki hugsað mjer annað, en að afleiðingar af þessari grein verði þær, að jafnskjótt, sem einhver maður á einhverju heimili fær illt í magann hlaupi húsbóndi upp til handa og fóta til að ná í einhvern úr hreppsnefndinni og sendi svo eptir lækni á hreppsins- eða landssjóðs kostnað. Jeg sje eigi annað, en að í flestum tilfellum verði sent eptir lækni á opinberan kostnað; nær því aldrei á annan hátt. Þetta álit jeg mjög athugavert. Jeg er hræddur um, að gjöldin af sveitarsjóðunum, sem áður hafa þó þótt nógu há, muni aukast að mun við þetta, og sömuleiðis gjöld af lands-sjóði. Mjer finnst því vera öldungis frá-leitt að samþ. frv. þetta óbreytt. Hinar greinir frv. geta staðið eins fyrir því, þótt 1. gr. sje felld burtu. Jeg get ekki gefið frv. atkvæði mitt nema breyt. till. mín komist að. Það dugar ekki að rembast svo, að menn flaustri þessu frv. af og klemmi það í gegnum þingið; h. þingd. hefur þá skyldu að sjá um, að þau mál, sem hún samþ. sjeu forsvaranlega gjörð úr garði.

Jón Jónsson: Af því að mál þetta er komið frá mínu kjördæmi ætla jeg að fara um það nokkrum orðum. Það sem hefur komið þessari hreyfing á stað, er „inflúenzan“ í vetur. Eptir þeirri reynslu, sem af henni er fengin eru framkomnar fullar sannanir fyrir því, að hægt hefði verið að stemma stigu fyrir henni, ef það hefði verið gjört í tíma og nógu snemma hefði verið tekið í taumana. Jeg held að þau lög, sem vjer nú höfum, að engar sóttvarnir er hægt að hafa nema eptir til-lögum landlæknis sjeu ekki til langframa, eptir því sem samgöngum vorum er varið. Í Vopnafirði var í vetur eptir fyrir-mælum

hjeraðslæknisins höfð samtök með að hafa engar samgöngur við sveitir þær, er sóttin var komin í, og tókst þetta svo vel, að inflúenzan komst eigi inn í Vopnafjörð úr suðursveitunum í Norður-Múlasýslu, en komst þangað fyrst í vor að norðan, eptir að hún hafði farið hringinn í kringum, og þá var læk'nirinn hættur við allar sóttvarnir eptir bendingum frá amtmanni, sem mun hafa látið hann vita, að hann hafi gengið í sóttvörnunum feti framar, en hann hafði vald til að ganga. Það var heldur ekki Vopnafjörður einn, sem þannig heppnaðist að verja fyrir inflúenzunni, heldur ýmsir bæir í miðjum sveitum, er veikin gekk í, er engar samgöngur höfðu við sjúka bæi, og sömuleiðis heilir kaflar úr sveitum t. d. í Fljótsdal, sem líka sluppu af sömu ástæðum. Þetta er það, sem hefur komið oss til að óska þess, að svona lög verði gefin út, að hjeraðslæknir geti í samráði við lögreglustjóra skipað fyrir um að stemma stigu fyrir næmum sjúkdómum. Reynslan af inflúenzunni sýnir það, að ekki getur um neinar sóttvarnir verið að ræða fyrir þesskonar sjúkdómi, ef biða þarf eptir ráðstöfunum frá landlækni.

Jeg get ekki sjöð, að br. till. h. 5. kgk. (J. A. Hj.) eða aðfinningar hans við frv. sjeu á rökum byggðar. Jeg hygg, að engin hætta muni vera á því, að sveitastjórnir fari að hleypra sjer út í kostnað að nauðsynjalausu. Menn eru vanir að vera svo sparir á hreppsins fje. Jeg held að meiri ástæða sje til að óttast, að ákvæðum þessa frv. verði ekki beitt. En verði þeim beitt að óþörfu, sem varla mun opt verða, álit jeg miklu betra, þó nokkrar krónur yrðu borgaðar, af ótta fyrir landfarsóttum, heldur en að framhald verði af því skeytingarleysi, sem nú á sjer stað í þessu efni. Það væri stór framför, ef hægt væri að stemma stigu fyrir útbreiðslu landfarsóttar sem valda bæði atvinnuhnekki, bila ýmsa

opt svo, að þeir biða þess aldrei bætur og leggja opt marga í gröfina.

Jeg skal ennfremur geta þess, að nú í vor eptir að inflúenzan var komin í Vopnafjörð, þá voru það allmörg heimili, sem vörðust henni aptur og forðuðust allar samgöngur. Og þó var þetta á þeim tíma, þegar menn þurfa að fara kaupstaðarferðir sínar og kom sjer bagalegast fyrir menn að geta ekki lokið þeim af. En þetta unnu menn til. Þetta er nú dómur alþýðu í málinu. Þetta er í sjálfu sjer heldur ekkert nýmæli, tilskipun frá 17. apríl 1782 hefur nær því allt hið sama inni að halda og þetta frv.

Jeg hygg, að það sje eigi ófyrirsynju, að lagðar eru sektir við vanrækslu á framkvæmdum þeim, er frv. þetta gjörir ráð fyrir. Jeg hygg, að meiri ástæða sje að bera kviðboga fyrir því, að menn fari of stutt en of langt í framkvæmdinni. Það er líka rjettara að glæða heldur tilfinningu alþýðu fyrir því, hvað gjöra beri og hægt sje að gjöra til að firra sig þessum vöðagestum. Jeg held einnig, að það sje samkvæmt „kröfum tímans“, eins og menn segja, að yngja upp ákvæði um sóttvarnir, sem fáum eru lengur í fersku minni. Jeg hygg, að bæði Vopnafjörður og margar aðrar sveitir mundu hafa viljað gefa mikið til þess, að geta sloppið hjá veikinni og að hjeraðslæknar hefðu lagaheimild til að koma á sóttvörnum, án þess að þurfa að leita álita landlæknis. Það eru auk þess opt og tíðum einmitt óþarfaferðir, sem útbreiða sjúkdómana.

Jeg vona því, að h. þingd. samþ. frv. óbreytt, því að það er bersýnilegt, að frv. nær ekki fram að ganga á þessu þingi, vegna naumleika tímans, ef nú er farið að gjöra á því breytingar. Þetta eru þörf lög, ein af þeim fáu þörfu frá þessu þingi og er því slæmt að láta það deyja fyrir draugum, sem menn eru að vekja upp í sólskininu. Jeg vona, að h. þingd. samþ. frv. óbreytt.

Jón A. Hjaltalín: Jeg vil leggja það undir úrskurð heilbrigðrar skynsemi, hvort líkur sjeu til þess, að nokkur fari að borga fyrir það úr eigin vasa, sem hann getur fengið fyrir sig ókeypis, og meira að segja, lagðar eru sektir við, ef ekki er hlaupið í sveitarsjóð eða landssjóð eptir.

H. þm. N.-Múl. (J. J.) sagði, að Vopn-firðingar mundu hafa viljað gefa mikið fyrir, að hjeradslæknir hefði haft vald til, að skipa fyrir um sóttvarnir. Jeg skal ekkert hafa á móti þessu, en þetta er einmitt ákveðið í 2. gr. frv. og fæst því, þótt 1. gr. sje felld burtu. Jeg er samdóma öllu frv. nema 1. gr. Jeg vil fella hana úr og álit misráðið af h. þingd., ef hún lætur hana standa í frv.

Jón Jónsson: Jeg gleðst af því, að h. 5. kgk. (J. A. Hj.) er samdóma frv. þessu um nytsemi sóttvarnanna, en hann verður þá líka að minnast þess, að á skal við upptök stemma, en eigi að ósi. Jeg hygg, að engin hætta muni vera á því, að hreppsnefnd fari að hlaupa eptir lækni, ef ekkert er um að vera. Eins mun og hitt, að lækni-rinn sjer það af sjúkdómslýsingunni, hvort sóttvarnarráðstafanir þarf að gjöra, og sje það mikil fjarstæða, að um næman sjúkdóm sje að ræða, þá fer hann náttúrulega ekki og gjörir engar slíkar ráðstafanir. En beri sjúkdómslýsingin það með sjer, að líklegt sje að hætta sje á ferðum, þá er það eigi ófyrirsýnju að til hans er leitað, og gefst þá tækifæri til að beita þeim ráðum, sem frv. þetta mælir fyrir um.

Landshöfðingi: Mjer skildist svo á orðum h. þm. N.-Múl. (J. J.), að hann hefði á móti breytt till. h. 5. kgk. (J. A. Hj.) einkanlega af þeirri ástæðu, að frv. þetta næði þá ekki fram að ganga á þessu þingi. Jeg vil þá einnig benda á, að mjer skilst eigi betur en að í frv. sjeu ýms önnur ákvæði, sem gjöra það hæpið, að mikill ávinningur sje, að frv. þetta verði að lögum, eins úr garði gjört og það nú er. Jeg

hygg að betra væri að láta það biða og ihuga það betur til næsta þings.

Jeg kann eigi sem bezt við það, þar sem í 2. gr. frv. er ákveðið með lögum, hvað teljast skuli næmir og hættulegir sjúkdómar. Jeg er ekki svo vel að mjer í læknisfræði, að jeg vilji ábyrgjast, að þau lagaákvæði komi heim við vísindin; hvort vísindin viðurkenna það, að allir þeir sjúkdómar sjeu næmir og hættulegir, sem ákveða á í þessum lögum, að skuli vera það. Jeg hygg, að töluvert efamál sje um taugaveiki; jeg hygg að skoðanirnar sjeu skiptar um sóttnáemi þeirrar veiki, auk þess sem jeg hef heyrt lækna segja, að í byrjun þess sjúkdóms sje mjög erfitt að segja með vissu, hvort hann sje taugaveiki eða ekki, og þá er líka mjög erfitt fyrir hlutaðeigendur, að ráða fram úr því, hvort þeir eigi að tilkynna lækni um sjúkdóminn. Jeg hygg því, að rjettara væri að telja ekki upp neina sjerstaka sjúkdóma hjer í frv. greininni, en gefa það á vald læknisins í hvert skipti að kveða á um, hvort sá eða sá sjúkdómur sje næmur og hættulegur, svo að nauðsyn beri til, að gjöra ráðstafanir til sóttvarna.

Í 3. gr. er lögreglustjóra skipað, að gefa út samgöngubann, þegar hann hefur fengið tilkynningu um einhvern af þeim sjúkdómum, sem um er talað í 2. gr. Það stendur í 3. gr. „skal hann þegar í stað ... gefa út samgöngubann“ o. s. frv. Mjer þykir þetta nokkuð varhugavert, að skipa þetta svona undantekningarlaust, hvort sem það er nauðsynlegt eða ekki. Þótt einhver á einhverjum bæ verði veikur, og læknir álitur að það kunni að vera taugaveiki, sem að honum gengur, að fara þá að banna allar samgöngur í heilum hreppum eða sýslum, afskera allar póstgöngur o. fl. Það virðist mjer nokkuð viðurhlutamikið.

Frv. þetta er víst framkomið, eins og h. þm. N.-Múl. (J. J.) gat um, út af influenzunni, sem geisaði hjer um allt

land í vetur og vor, en jeg er sannfærður um, að þótt þetta frv. hefði verið orðið að lögum, áður en hún kom, þá hefði samt sem áður eigi verið hægt að stemma stigu fyrir henni, að minnsta kosti hjer á Suðurlandi, með þeim ráðstöfunum, sem þar eru fyrirskipaðar; til þess fór veikin of fljótt yfir. Það var heldur ekki af því, að eigi væri lækni við hendina, að hún komst í land og útbreiddist, heldur vegna þess, að lækniinn þekkti ekki veikina, vissi ekki að það var influenza og var jafnvel í vafa um, hvort hún væri næm. Það er óþótt erfitt að segja um það í fljótu bragði, hvort það eða það sje næmursjúkdómur eða ekki.

Jeg hygg því, að eigi sje mikill skaði skeður, þótt frv. þetta verði látið bíða til næsta þings, svo að hægt sje að gjöra það betur úr garði.

Guttormur Vigfússon: Mjer er mjög annt um frv. þetta og óska, að það gæti fengið framgang. Jeg get ekki fallt á breyttill. h. 5. kgk. (J. A. Hj.) af því jeg get ekki sjeð, að það sje annað en grýla, sem hann sagði, að ef frv. yrði samþ. mundi verða í flestum tilfellum sent eptir lækni á opinberan kostnað. Það er með berum orðum sagt í 1. gr., að gjöra skuli lækni aðvart „er heimilismenn *vita*, að er næmur sjúkdómur“, svo að hjer er ekki um neitt efamál að ræða, og rjett á eptir í sömu gr. kemur svo „eða þykir líklegt, að sjeu það“; þetta er að sönnu nokkuð óákveðnara, en samt sem áður er ástæðulaust að ætla, að menn hlaupi strax eptir lækni, af ótta fyrir sektum, eða til að fá læknishjálp ókeypis, þótt einhver fái kveisusting á heimilinu. Þetta mun því síður þurfa að óttast, þar sem það eru vissir, ákveðnir sjúkdómar, sem almenningur kallar og álitur næma og hættulega, hvort sem það nú kemur heim við visindin eða ekki. Þessir sjúkdómar eru margir taldir upp í 3. gr., svo sem bóla, kólera, taugaveiki, mislingar, influenza, barna-

veiki, og jeg hefði viljað bæta við kighósta.

Hæstv. landsh. áleit heppilegast, að frv. þetta biði nú í ár, svo að hægt væri að gjöra það betur úr garði til næsta þings. Jeg skal játa það, að æskilegt væri, að það hefði verið sem bezt úr garði gjört sem mögulegt er. En jeg vil þó ekki, að frv. verði nú látið bíða eitt ár enn, sökum óverulegra galla, gæti það á þessu eina ári orðið til þess, að frelsa nokkra menn frá sjúkdómi eða dauða, eða heil hjeruð og mäske allt landið frá landfarsótt. Frv. er upprunnið af þeim ástæðum, sem eru kunnar orðnar, að reynsla er fengin fyrir því vegna tilrauna þeirra, er gjörðar voru víða í vetur í influenzunni, að hægt er að stemma stigu fyrir sjúkdómum, ef beitt er þeim ráðum, sem frv. þetta heimilar. Jeg skal einnig geta þess, að þá er influenzan gekk hjer 1890 gjörðu ýmsir þessa sömu tilraun og tókst þá eins og nú, að verja sig og heimili sín fyrir veikinni, með því að forðast allar samgöngur.

Hæstv. landsh. hugði, að ekki hefði verið hægt að stemma stigu fyrir influenzunni í vetur, þótt lög þessi hefðu þá verið til. Jeg hef nú allt aðra skoðun á þessu, því jeg hygg, að þá hefði mátt banna samgöngur við skipið, ef lækniinn hefði borið kennsl á veikina, svo henni hefði aldrei verið hleypt á land, enda hægt að stemma stigu fyrir veikinni, eptir að hún var komin í land, ef lög þessi hefðu verið til. (J. A. Hj.: Ætli þessi lög hefðu gefið læknum þekkingu?)

Þótt ýmsir smáagnúar kunni að vera á frv. þessu vil jeg óska, að það verði að lögum. Það er ætíð hægurinn hjá, að bæta úr þeim agnóum síðarmeir. Það hafa mörg lög verið samþ. á þingi og síðan bætt á eptir, er eigi hafa verið eins bráðnaðsynleg og þetta frv.

ATKVÆÐAGR.: 1. br. (C. 142) felld með 7 : 3 atkv.; 1. gr. samþ. með 6 : 2

atkv.; 2. br. tekin aptur; 2. gr. samþ. með 6 atkv.; 3—7. gr. samþ. með 7 atkv. hver. Málinu vísað til 3. umr. með 7 : 3 atkv.

Frv. til laga um undirbúning verðlagsskráa (C. 133); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Frv. þetta er sjálfsagt komið fram í þeim tilgangi, að bæta úr því missmiði, sem þótt hefur vera á undirbúningi verðlagsskráa. Jeg skal eigi neita því með öllu, að stöku sinnum kunni missmiði að hafa átt sjer stað í þessu efni, en hitt er þá eptir að vita, hvort frv. þetta muni geta ráðið bót á þessum annmörkum eða sigrazt á þeim fullkomlega. Jeg er ekki viss um, að svo muni reynast. Sú mótbára hefur opt verið borin fram gegn því fyrirkomulagi, sem nú er, að þeir tveir þættir, sem nú starfa að undirbúningnum, það er prestur og hreppstjóri, sjeu ekki samtaka, ákveði eigi verðlagið í því samræmi hvor við annan, sem æskilegt væri. Og jeg get eigi neitað því, að fyrir hefur komið, að verið hefur talsverður munur á vöruverði á ýmsum aukum eptir skýrslu hvors þeirra fyrir sig. Þetta getur orsakast af ýmsu, það þarf alls eigi að vera sprottið af skorti á góðum vilja til að leysa verk sitt rjett og samvirkusamlega af hendi, heldur af hinu, að hver lítur á málið sínum augum. En að sjálfsögðu er sá mögulegleiki ekki útilokaður, að hugsunin um eigin hagnað kunni að hafa einhver áhrif á verðlagið, en um þetta er það að segja, að hætt er við, að engin lög geti komið í veg fyrir það, að sá sem er veikur á svellinu falli fyrir freistingunni. Jeg get fallizt á það, að ástæða sje að ætla, að samræmið verði meira milli þessara tveggja, ef þeir búa til skýrslurnar í sameiningu, þeir geta þá borið sig saman, talað sig saman um, hvort þessa eða þessa sölu skuli leggja til grundvallar fyrir verðlaginu. Hjer er ennfremur sú ákvörðun, að þriðja mann-

Alþ.tíð. 1894. A.

inum skuli við bætt, svo að þeir menn verði í samvinnu um verðlagssetninguna. Þetta ætti að vera til bóta, en mjer þykir þó það vanta á, að þessu sje komið fyrir í góðu formi.

Ef 3 menn eiga að vinna saman að einhverju þesskonar verki, er hentugast, að einhver þeirra sje formaður, kalli hina saman til funda og stýri fundum þeirra. En hjer í frv. er ekkert tekið til um þetta, ekkert ákveðið, hver kalla skuli þessa menn saman til fundar, hvar þeir skuli mæta, nje hver skuli stjórna fundum þeirra. Ákvarðanir um þetta vanta algjörlega í frv. Það er heldur ekki tekið til í frv. við hvaða tíma gangverðið skuli miða. Á að miða við gangverð það, sem er á þeim tíma, þegar þeir koma saman, eða á að miða við gangverðið á öllu árinu, sem liðið er? Þetta þyrfti að ákveða nákvæmar í frv. Það getur orðið ósamræmi milli þeirra við það, að einn vill miða við verðið, sem var fyrir viku síðan, annar við við verðlag alls ársins o. s. frv. Einn tekur fardagaár, annar almanaksár og á þennan hátt verður mäske mjög erfitt fyrir þá að koma sjer saman. Og ef þeir nú ekki geta komið sjer saman, hvernig á svo að fara að? Frv. gjörir ekki ráð fyrir öðru, en þeir komi sjer ætíð saman. En ef þeir geta ekki komið sjer saman, á þá að taka meðaltal milli þeirra, eða hvað? Þetta hefði jeg viljað, að væri ákveðið í frv., því að ef þessi nefnd skiptist í 2—3 minni hluta, þá nær þetta frv. ekki tilgangi sínum. Þessir annmarkar gjöra það að verkum, að jeg get eigi verðið allskostar ánægður með frv. og að það verði nú að lögum. Sá undirbúningur, sem málið hefur fengið er samt ekki til einskis. Það má búast við því, að það komi aptur inn á þing, og þá má bæta úr þessum annmörkum, ef mönnum sýnist, að athugasemdir minar sjeu á rökum byggðar.

16 (13. sept.).

Guttormur Vigfússon: Jeg vildi gjöra fáeinar athugasemdir við ræðu h. 2. kgk. (H. Sv.). Mjer fannst það, sem hann hafði út á frv. að setja, sjeu engir verulegir agnúar. Hann spurði um, hver ætti að vera formaður í þessari nefnd og virtist jafnvel hræddur um, að ekkert yrði af fundum, þegar enginn væri skipaður formaður með lögunum. Jeg þykist nú óhræddur um, að þetta muni eigi valda neinum vandræðum, því þeir geta sjálfir kosið formann, og eiga að sjálfsögðu að kjósa hann úr sínum flokk, eins og venja er til í svo fjöldamörgum nefndum öðrum. Hann talaði líka um þann galla, að ekkert væri ákveðið, hvar þeir skyldu mæta, en jeg verð að álita þeim frjálst að koma saman, hvar sem þeim sýnist, og byrja svo á því að kjósa sjer formann. Hann fann einnig það að frv., að eigi væri tekið til, við hvaða árstíma gangverðið ætti að miða. Jeg hygg að í því efni verði eðlilega farið eftir sömu reglum og að undanfögnu, n. fl. að miða við gangverð, sem hefur verið hið líðna ár; þetta finnst mjer liggja ljóst fyrir, því frekar, sem sömu menn verða í nefnd þessari, sem samið hafa skrárnar að undanfögnu. Þá talaði h. 2. kgk. (H. Sv.) um það, að ekkert væri ákveðið um það, hvernig að skyldi fara, ef þessir nefndarm. koma sjer ekki saman um verð á einhverju; þetta atriði álit jeg alls ekki hættulegt, því ef þeir geta ekki komið sjer saman um gangverðið, er sjálfsagt að fara að, eins og t. d. við úttekt jarða, þegar úttektarmenn koma sjer eigi saman um álagið, að tekið sje meðaltalið af uppástungum þeirra.

Jeg hygg þannig, að eigi muni vera nein hætta á, að vandræði verði að framkvæma þessi lög, og virðist mjer frv. þess vert, að það nái nú fram að ganga; með því er hægt að koma í veg fyrir þá óánægju, sem nú á sjer stað með undirbúnig verðlagsskránna. Það er og eitt atr., sem gjörir miklu líklegra, að verðlagið verði

rjettlátlega sett, sem er það, að skýrslur þessar eiga að liggja frammi til sýnis í hreppnum; í þessu er mikil bót frá því, sem nú á sjer stað, þar sem hver sendir þegjandi skýrsluna frá sjer, svo að enginn veit, hvernig verðlag hver þeirra hefur sett. En að þær liggja til sýnis er hvöt til þess, að leysa þetta verk af hendi sem sanngjarnast að hægt er.

Hallgrímur Sveinsson: Í 1. gr. frv. þessa stendur, að 3 menn, í stað þess að áður voru 2 menn, skuli undirbúa verðlagsskrárnar. En ákvæði þessi eru þannig úr garði gjörð, að ekki er óhugsandi, að tilganginum með þeim verði ekki náð. Mjer er eigi kunnugt um, hvernig skattanefndin vanalega er skipuð, en jeg veit ekki, að nein ákvæði sjeu til, sem sjeu því til fyrirstöðu, að presturinn geti verið formaður skattanefndarinnar. (*Gutt. Vigfússon:* Hreppstjórinn er formaður). Þó svo sje gæti það ef til vill átt sjer stað, að prestur sje formaður í forföllum hreppstjóra, og þá yrðu þeir, sem eiga að búa verðlagsskrána til, ekki nema að eins 2 menn, eins og áður hefur tíðkæzt. Það hefur verið tekið fram, að það, að verðlagsskráin er lögð fram á eftir sje trygging fyrir því, að hún verði rjettari. Jeg get ekki sjeð, að í þessu sje fölginn nein fullkomin trygging fyrir því, að nefndin verði vandvirkari, einkum þar sem bændur hafa engan rjett til þess að koma fram breytingum á því, sem á skránni stendur, þó þeim þyki það ekki rjett.

Jeg álit bezt, að frv. þetta biði til næsta þings, því þá mætti ihuga þessa annmarka.

Guttormur Vigfússon: Jeg skal að eins geta þess út af orðum h. 2. kgk. (H. Sv.), að það er tekið fram í 11. gr. tekjuskattalaganna, að hreppstjóri skuli vera formaður skattanefndarinnar en í forföllum hans einhver, er nefndin sjálf kys.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. samþ. með 6 : 5 atkv. að viðhöfðu nafnakalli og sögðu:

já:

nei:

Dorleifur Jónsson, Jón A. Hjaltalin,
Gutt. Vigfússon, Hallgr Sveinsson,
Jón Jónsson, Kristján Jónsson,
Jón Jakobsson, L. E. Sveinbjörnsson,
Sigurður Jensson, Þorkell Bjarnason,
Sigurður Stefánsson.

2.—4. gr. samþ. með 6 samhlj. atkv. hver. Fyrirsögnin samþ. og málinu vísað til 3. umr. með 7 samhlj. atkv.

Frv. til laga um fjárforræði ómyndugra (C. 134); 2. umr.

Kristján Jónsson: Það er öllum h. þm. í þessari deild kunnug saga þessa máls, með því að það var til meðferðar hér í þessari deild í fyrra. Jeg var þá á móti frv., af því að jeg áleit, að það gjörði eigi þær breytingar á löggjöf landsins, sem þörf væri á, og æskilegar væru.

Frv. var þá samþykkt hér í deildinni, alveg eins og að það kom inn á þingid í sumar, en það dagaði þá uppi í Nd. með því að það var sett þar í nefnd, og timi vannzt eigi til að ljúka við það. — Flutningsm. frv. sat þá í efri deild, nú situr hann í neðri deild þingsins, og þar hefur hann nú fyrir því komið fram með frumv. Þó að jeg geti kannazt við, að það hafi tekið bótum, síðan vjer höfðum það til meðferðar í fyrra, þá eru þær eigi mjög *verulegar*, sízt svo, að það sje nú frekar aðgengilegt en áður. Jeg get ekki sjed, að því hafi verið breytt í aðalefni þess, frá því sem það var í fyrra, og allar eru breytingarnar harla litilsverðar. Jeg sje það ekki, að eptir þessu frv. sje nokkur frekari trygging fyrir því, að fjárhaldsmenn ómyndugra geti ekki sólundað fje því, sem þeir eru settir til að geyma fyrir þeirra hönd, en eptir núgildandi lögum. — Hinsvegar á að fella úr gildi með þessu frv. nærfeilt 60 ára gamlan laga-bálk, þ. e. að segja tilsk. 18. febr. 1847, lög sem eptir minni þekkingu og að minni

reynslu eru ein hin bezt sömdu lög hér á landi, og í sambandi við það má geta þess, að þessi lög standa í öllu verulegu alveg óbreytt þann dag í dag eptir 50—60 ára prófan og brúkan, ef jeg má segja svo. — Þessa tilskipun á nú að fella úr gildi frá upphafi til enda, og setja annað í staðinn, sem að minu áliti eigi er betra, en eldri lögin. Það eitt út af fyrir sig er nægilegt til þess, að jeg er á móti þessu frumv.

Jeg ætla mjer ekki að fara mikið út í einstök ákvæði þess, þó skal jeg minnst á nokkur atriði.

Í 1. gr. stendur: að hver skuli hafa fjárhaldsmann, sem eigi getur haft fjárráð sin fyrir „*sakir aldurs*“. Þetta orð „*sakir aldurs*“ þykir mjer harla óákveðið. Er það meiningin, að maður geti orðið of gamall, án þess þó að verða „*ráðlaus*“, til þess að hafa fjárhald sitt? Það er engin ástæða til þess, að gjöra mann ómyndugan, þó hann verði roskinn. — Hvaða „*yfirvald*“ er það, sem talað er um í sömu grein? Er það sýslumaður eða amtmaður? Hingað til hafa amtmenn haft á hendi að úrskurða um fjárforræði manna, að svo miklu leyti, sem þau mál hafa komið til úrskurðar, en orðið „*yfirvald*“ bendir fremur á sýslumann.

Í 3. gr. er svo skipað fyrir, að „undir eins og einhverjum ómyndugum hlotnast „*arfur*“, þá skuli skiptaráðandi skipa honum fjárhaldsmann“. Nú getur ófullveðja manni hlotnast fje á annan hátt en sem arfur, t. d. að gjöf, sem er all-títt, og jafnvel er hugsanlegt, að ómyndugur maður geti unnið í „*lotteriinu*“, eða eignazt fje á annan hátt af hendingu; því skyldi þá eigi skipa hinum ómynduga fjárhaldsmann, þegar svo á stendur?

Í 4. gr. er það ákveðið, að ef ómyndugum „*skiptist*“ arfur, sem er í öðru lögsagnarumdæmi, þá skuli skiptaráðandi gjöra vissar ákveðnar ráðstafanir; þar sem nú ófullveðja maður getur eignazt fje með

ýmsu öðru móti, en fyrir „skipti“, svo sem að gjöf, að erfðum án skipta o. s. frv. Þá fæ jeg ekki sjeð, hvers vegna ákvæði þessarar greinar eru svo takmörkuð, og enn þrengri en ákvæðin í 3. grein.

Í 6. gr. stendur: „vilji fjárhaldsmaður samt ekki breyta ákvörðun sinni í þessu efni, skal yfirfjárráðanda heimilt að taka af honum fjárhaldið og fá það öðrum í hendur“.

Hingað til hefur það verið álitid leyflegt, að taka ómyndugra fjárhald af þeim mönnum, sem ekki gegna fjárhaldinu og sinna því, eins og þeim er skylt, en með þessu ákvæði er takmarkað vald yfirfjárráðanda í þessu efni, því að mjer virðist tilætlunin vera sú, að yfirfjárráðanda sje bannað að taka fjárhald af manni í hans sýslu, nema því að eins, að hann brjóti á móti fyrir mælum þessarar greinar (6. gr.).

Í 7. gr. er talað um það tíma-takmark, að hinn ómyndugi sje „nær“ því orðinn myndugur. Svo óákveðið aldurstakmark hef jeg eigi sjeð í lögum fyr, og ætla jeg, að það verði erfitt fyrir dómstóla og yfirvöld, að beita þessu ákvæði.

Í 12. gr. er það bundið við hið árlega manntalsþing, að sýna bók þá, sem haldin er um fjárhaldið. Jeg álit, að það væri hentugra, að ákveða að bókin skuli vera sýnd einu sinni á ári, á þeim tíma, þegar þess er krafizt af yfirfjárráðanda.

Í 13. gr. stendur: „þegar hinn ómyndugi er orðinn fjársins ráðandi, eða fjeð er orðið eytt honum til framfæris eða annað það kemur fyrir, sem gjörir enda á fjárráðum fjárhaldsmanns“. Hvað er þetta „annað“? Mjer þykir það mjög óviðkunnanlegt, og óljóst orðatiltæki. Ef hinn ómyndugi deyr, heyrir það undir þessa grein? Deyi fjárhaldsmaður sjálfur, getur það eigi heyrt undir ákvæði greinarinnar, því að hann getur þá eigi gjört hina umræddu skilagrein.

Í 19. gr. er tekið svo djúpt í árina, að öll tilsk. frá 18. febr. 1847 skuli vera

úr gildi numin. Jeg álit, að betra væri að kveða svo á, að hún skuli vera úr gildi numin, að eins að svo miklu leyti, sem henni er breytt með þessu lagafrumvarpi, eða hún kemur í bága við það.

Í þessu frv. er að mínu áliti ekki nein frekari trygging fyrir, að ekki væri eytt fje ómyndugra en eptir þeim lögum, sem nú gilda um það efni. Frv. fer ekkert í þá átt, að tryggja fjármuni ómyndugra, þegar hættast er við, að þeir kunni að glatast, sem er þegar annað eptirlifandi hjóna situr í óskiptu búi með börnum sínum eða stjúpbörnum. Hver sem hefur fengizt við skipti á búum og haft yfirfjárráðamennsku á hendi, hefur komizt að raun um, að það er hið háskalegasta fyrir fje hins ómynduga að leyfa því hjónanna, sem eptir lifir að sitja í óskiptu búi. Flutningsm. frv. þessa hafði í fyrri þetta fyrir augum, eptir því sem hann sagði mjer, þegar við áttum tal um það, en þó eru nú engin ákvæði í frv. um þetta mestvarðandi atriði málsins.

Með þessum fáu orðum hef jeg viljað gjöra grein fyrir atkvæði mínu, sem fer í þá átt, að jeg er á móti frv.

ATKVÆÐAGR.: 1.—19. gr. samþ. með 6 samhlj. atkv. hver. Málinu vísað til 3. umr. með 6 : 4 atkv.

Till. til þingsál. um stofnun almenns ábyrgðarsjóðs fyrir fiskveiða þilskip á Íslandi (C. 128); síðari umr.

ATKVÆÐAGR.: Till. samþ. með 9 samhlj. atkv. og afgr. til landshöfðingja.

Till. til þingsál. um stofnun brunabótaffelags (C. 146); hvernig ræða skuli. Forseti stakk upp á einni umr.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ. í e. hlj.

Frv. til laga um að leggja fje á æfnilega erfingjarentu (C. 144); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 6 : 2 atkv.

Till. til þingsál. um strandferðir (C. 137, 157); framh. einnar umr.

Sigurður Jenson: Þessi breytt.till., sem við flutningsm. þessa máls höfum eptir samkomulagi við flutningsm. till. í Nd. komið fram með fer í þá sömu átt og jeg talaði um, er tillagan var síðast til umr. hjer í deildinni. Vjer höfum einnig að nokkru leyti reynt til þess að taka tillit til bendinga hæstv. landsh.

Jeg skal að eins geta þess, að hjer er að eins átt við það, að gufuskipafjelagið breyti ferðaáætluninni að eins til þess, að ferðir þingmanna standi í sem beztu sambandi við þessar strandferðir, sem veita á þessar 25000 kr., svo að þær yrðu sem haganlegastar. Nú í ár hefur fjelagið auk- ið við nokkrum fáeinum viðkomustöðum, um fram það sem var árið 1891, en þegar við fórum fram á, að það breytti ferða- áætluninni, þá var það náttúrlega ekki meiningin, að það tæki aptur þessa aukning á viðkomustöðum.

Fari nú svo, að þessar strandferðir, sem þessar 25000 kr. hafa verið veittar til, komist ekki á, þá er eigi ástæða til þess að óska, að gufuskipafjelagið breyti ferðaáætluninni, nema að eins þannig, að þingmenn geti komizt með skipum þess heiman að og heim aptur.

Jeg vona, að þessi breytt.till. verði samþykkt, því meiningin er, að tvær samhljóða tillögur komi um þetta efni sín frá hvorri deild.

ATKVÆÐAGR.: 1. br. (C. 157) samþ. með 10 samhlj. atkv. 2. br. (C. 157) samþ. með 10 samhlj. atkv. Till. samþ. með 9 atkv. og afgreidd til landshöfðingja.

Frv. til laga um löggilding fjelags með takmarkaðri hluthafaábyrgð (C. 130, 150); framh. 1. umr.

Framsögumaður (Hallgrímur Sveins-

son): Af því nefndin hefur gjört grein fyrir skoðun sinni nokkurn veginn ítarlega í nefndarálitinu, finn jeg ekki ástæðu til þess að fara mörgum orðum um það að svo stöddu; jeg vil að eins taka það fram, að á fyrra dálki nefndarálitsins í 8. línu að neðan (að mig minnir) er prentvilla, sem er bersýnileg: „framframa“ í stað framfara og bið jeg h. þingdm. að leiðrjetta það.

Eins og nefndarálitið ber með sjer er nefndin samdóma frv. í öllum aðalatriðum; þó hún hafi gjört nokkra breytt.till., þá eru þær ekki stórvægilegar. Það er sjerstaklega í 1. tölul. í breytt.till. í nefndarálitinu, sem gjörð er veruleg breyting. Nefndinni fannst sjálfsagt, að landshöfðingja væri áskilin hlutdeild fyrst og fremst í því að ákveða stefnu brautanna, og í annan stað, að því er snertir ákvæði um fargjöld og flutningsgjald á járnbrautum og gufuskipum fjelagsins. Í 3. lagi er landshöfðingja áskilinn rjettur til þess að hafa nauðsynlegt eptirlit með því, að framkvæmdir fjelagsins, einkum að því er snertir smíði á brúm og frágang allan á brautalagning, verði sem tryggilegast af hendi leystar, eptir því sem almenningss heill krefur. Nefndinni þótti ekki tryggilegt nje heldur rjett að láta fjelagið hafa ótakmarkað vald í þessum greinum.

Að því er snertir hið 1. atriði, þá þótti nefndinni nauðsynlegt að láta landshöfðingja hafa hönd í bagga með að ákveða stefnu brautarinnar. Henni þótti ekki formlegt að láta fjelagið hafa sjálf- dæmi um það. Í frv. eru ákveðnir einir tveir punktar, Reykjavík og Þjórsá, og þó ekki annar nema til hálf, þar sem ekki er ákveðnara tekið fram, en að brautin skuli liggja austur að Þjórsá, einhversstaðar frá jöklum og til sjáfar. Nefndin áleit rjettast, að landshöfðingi hefði hönd í bagga með því, hvar á þessu víða svæði brautin yrði lögð, því með því er frekari trygging en ella fyrir því, að brautin

verði lögð þar sem hentugast væri. Það getur verið, að eigi sje hentugast fyrir almenning að leggja hana, þar sem hún er ódýrust og minnstum erfiðleikum bundið fyrir fjelagið, heldur verður brautarlagningin að miðast við flutningapörfina. Járnbrautin verður að liggja þar sem flutningapörfin er mest og henni er minnstur skaði eða skemmdir búnar. Nefndinni þótti þörf að hafa þessi tryggingarákvæði gagnvart fjelaginu, en hún gjörði hinsvegar alls ekki ráð fyrir því, að landsstjórnin mundi misbeita þessu valdi fjelaginu til бага, eða fara að neinu leyti í бага við sanna og rjettskilda hagsmuni fjelagsins. Nefndin áleit, að þetta gæti ekki verið til neins vanhags, skoðað frá sjónarmiði fjelagsins, en til tryggingar skoðað frá sjónarmiði landsmanna.

Að því er snertir í 2. lagi fargjaldid, þá áleit nefndin nauðsynlegt, að þar sem landssjóður leggur svo mikið fje til fyrirtekisins, að landshöfðingi hefði hönd í bagga með, hvernig fjelagið setti fargjaldid, svo að það yrði ekki of hátt. En þó gjörði nefndin að sjálfsögðu ráð fyrir því, að fjelagið mundi vegna sinna eigin hagsmuna ekki setja ofháa taxa eða ósanngjarnnt fargjald, til þess að draga ekki úr eða takmarka notkun fargagnanna frá almennings hálfu. En formsins vegna áleit nefndin rjett að áskilja landshöfðingja rjett til að hafa þar hönd í bagga. Nefndin áleit, að fjárgjaldid yrði að vera lágt, sökum þess, að efnahagur landsmanna er yfirhöfuð fremur tæpur, en hinsvegar áleit hún, að fjelagið mundi ekki fara að stinga upp á öðrum töxtum en þeim, er sanngjarnir væru, til þess að fæla menn ekki frá að nota sín flutningafæri, svo allt fjelli í raun og veru í ljúfa löð milli landshöfðingja annarsvegar og fjelagsins hinsvegar.

Á hinn bóginn gjörði nefndin ekki ráð fyrir, að landshöfðingi mundi nokkru sinni vilja hækka það fargjald, er fjelagið ákvæði, heldur miklu fremur lækka það

þannig, að ávallt verði hagur landsmanna hafður fyrir augum.

Þá kemur að hinu 3. atriði, sem er eptirlitið með byggingu járnbrauta og brúa svo og með fargögnum fjelagsins.

Vitanlega hefur það átt sjer stað, að slik stórvirki sem þetta eru ekki ávallt leyst af hendi eins vel og hyggilega og þörf er á fyrir almenna umferð; þess vegna er full ástæða til þess að láta fjelagið ekki vera alveg eptirlitslaust; þó fjelagið sjálft hefði bezta vilja á því, að leysa þetta sem bezt af hendi, þá sjer það eigi allt með eigin augum. Fjelagið verður að trúa verkstjórum og undirverkstjórum fyrir þessu, sem ef til vill eru ekki þeim vanda vaxnir, að leysa verkið svo af hendi, sem vera skal, eða eru ekki nógu vandvirkir. Hjer er ekki um neitt nýmæli að ræða, því að nefndin hefur það fyrir satt, að hvervetna þar sem slik stórvirki eru framkvæmd, þá sje það föst regla, að stjórn landsins hafi fullan rjett og heimild til að lita eptir, hvernig verkið sje unnið. Og þar sem slíkt á sjer stað annarsstaðar, þá áleit hún ekki rjett, að gjöra hjer undantekningu, og það því siður, sem hjer er um þess kyns verk að ræða, sem er fullkomin nýjung hjá oss, sem enginn hefur neina reynslu fyrir hjer á landi.

Í 7. tölulidi í brtill. nefndarinnar, er br. till. við 29. gr., þar sem talað er um þau aukalög, sem fjelagið getur sett sjer. Þar er tekið fram, að þau aukalög megi ekki koma í бага við þessi lög nje önnur gildandi landslög. Til þess að landsstjórnin geti dæmt um það, áleit nefndin sjálf-sagt, að það yrði að liggja undir hinn æzta valdsmann landsins, að taka þátt í samningi slikra aukalaga. Og loks kemur 12. brtill. sem er veruleg breyting, og er hún um það, hve lengi fjelagið skuli halda 50 þús. kr. árstillaginu. Í frv. eru ákveðin 20 ár, en nefndin hefur farið fram á, að það verði ekki nema 15 ár. Í nefndarálitinu eru teknar fram ástæðurnar fyrir

þessari breytingu; meiningin er alls eigi sú, að tálma með þessari breytingu framgang málsins, heldur að eins sú, að gjöra ekki byrðir landssjóðs þyngri en óhjákvæmlegt er. Skoðanirnar voru að visu nokkuð skiptar hjá nefndinni um það, hversu langt ætti að fara í þessu atriði, en allir nefndarmenn voru þó samdóma um það, að binda landssjóði ekki meiri byrði en alveg væri nauðsynlegt. Aðalatriðið var því hjá nefndinni að hlifa landssjóði sem mest, án þess þó að vilja á nokkurn hátt hepta framgang málsins.

Hinar aðrar breytingar eru að eins orðabreytingar, sem jeg vona, að verði álitnar að sjeu til bóta.

Jón A. Hjaltalín: Vjer höfum haft hjer í deildinni mörg mál í dag, sem Nd. hefur ætlað oss svo lítinn tíma til að at-huga, að tveir kostir að eins voru fyrir höndum, og er hvorugur góður. Annaðhvort urðum vjer að fella þau alveg eða þá að leyfa þeim að verða að lögum með þeim göllum, sem flestir deildarmenn kannast við, að á þeim sjeu því að tíminn er enginn til þess að lagfæra þá. Það mál, sem hjer er til umræðu, er nú ekki komið svo langt, að það geti farið frá þessari deild sem lög, því að deildin gætti þó svo sóma sins, að henni þótti ekki annað hlýða en að setja nefnd í það. — Samt sem áður er jeg hræddur um, að það hafi ekki svo litil áhrif á meðferð málsins, prófun þess og atkvæðagreiðslu um það, að vjer höfum þá vissu fyrir augum, að það getur ekki frá oss farið sem lög; einmitt þetta atvik kemur, ef til vill sumum deildarmönnum til að greiða atkvæði með því, þar eð þeir hugsa, að atkvæðagreiðslan sje þýðingarlaus og það er hún að nokkru leyti. En jeg vil samt ekki skilja svo við málið að segja ekki álit mitt um það, svo menn haldi ekki, að tíminn einn hafi verið því til fyrirstöðu, að það komst ekki í gegn.

Hingað til hefur eigi heyrzt annað en lof og dýrð og þakkargjörð fyrir allt það

gagn, sem af því ætti að stafa. Menn hafa látið í ljósi hinar glæsilegustu vonir og spár um fyrirtæki þetta og nefndarálitið, sem fram hefur komið í þessari deild gengur alveg í sömu stefnu. En jeg get ekki sjeð annað, en að grundvöllurinn undir þessum vonum sje á sandi byggður. Frv. er byggt á því, að auðmenn á Englandi vilji leggja fje fram til þess að koma þessu fyrirtæki á fót hjer. En vjer vitum ekki annað, en að þetta sje að eins laust hjal, sem ekkert er á að byggja, því að ekkert hefur verið lagt fram fyrir þingið þessari lausu sögusögn til styrktar. Það er jafnvel eigi vist, að nafn þess stofnanda fjelagsins, sem fyrstur stendur, sje þar með hans leyfi eða heimild. Á meðmælendur málsins hefur verið skorað hvað eptir annað að koma með slíka heimild, en það hafa þeir ekki gjört, og er jeg þó viss um, að þeir hefðu gjört það, ef þeir hefðu haft heimildina í höndum. Þegar svona er ástatt, þá getur mjer ekki fundizt annað, en að grundvöllurinn sje mjög hæginn til þess að reiða sig á. Þess vegna finnst mjer, að þingið ætti að skilja svo við þetta mál, að það væri bending fyrir flutningsmenn þessa máls, að koma ekki fram fyrir löggjafarþing Íslendinga með það, fyr en þeir hafa í höndum betri skýrslur og betri skilríki um, að þetta sje ekki eintómt gabb. Jeg held að þingið hefði svo bezt sjeð sóma sinn í þessu máli, að það hefði alls ekki gegnt því.

Mjer finnst ávallt lögð áherzlan á þann hagnað, sem landsmenn muni hafa af þessu fyrirtæki, en jeg vildi eigi síður leggja áherzlu á byrði þá, er legðist á gjaldendur, landssjóð og landsmenn. Þess vegna álit jeg, að rjettast væri fyrir hvern þingmann, bæði konungkjörinn og þjóðkjörinn, að leggja niður fyrir landsmönnum, þangað til þing kemur saman næst, ekki einungis blessunina, sem af þessu leiddi, heldur og bölvunina, það er að segja, ekki einungis gagnið heldur og fjár-

framlagið, sem þetta kostar, hvað ábúðar og lausafjárskattur nú hækki mikið, ef þetta nær fram að ganga, hvað útflutningsgjaldið hækki, hvað tollar megi til að hækka, ef frv. þetta kemur til framkvæmda, svo landsmenn viti, hvað þeir eiga að leggja á sig til þess að fá þessu framgengt, en byggi ekki allt á hinum glæsilegu vonum og spám. Jeg þykist viss um það, að enginn þingmaður hvorki þjóðkjörinn nje konungkjörinn leggi þetta á landsmenn nauðuga. Jeg trúi því ekki að nokkur þm. vilji leggja þetta gjald á, ef þær raddir koma fram, að þeir greiði það nauðugir.

Það hefur verið talað um, að við þyrftum að taka stökk í framförunum til þess, að komast á sama stig og aðrar þjóðir. En jeg verð að álíta, að framfarir okkar verði því að eins happasælar, að þær verði ekki með hoppum og stökkum, því jeg er hræddur við apturkast, sem gæti orðið svo lagað, að stökkið yrði ekki framför heldur apturför; það er óþægilegt að hoppa hátt og detta svo aptur yfir sig.

Mjer finnst málshátturinn, „betri er sigandi arður en svifandi“ vera fullkomlega sannur. Vjer sjáum þetta hvervetna í náttúrunni; það sem fljótt vex varir skammt, það sem seint vex og smámsaman varir lengur, og þannig held jeg, að því sje varið með framfarirnar, að ekki sje hamingjudrjúgt að gjöra þar stór stökk fremur en annarstaðar.

Jeg verð því að lýsa því yfir, að jeg greiði atkv. á móti frv. til 2. umr.

Forkell Bjarnason: Það hefur verið mikið skemmtilegt að heyra h. nefnd fara lofsorðum um þetta tilvonandi fyrirtæki hins fyrirhugaða siglinga- og járnbrautafjelags, en þrátt fyrir það, þótt h. nefnd hafi skoðað þetta mál á ýmsa vegu, hefur hún þó látið þingd. í óvissu um eitt mjög mikilsvert atriði þessa máls, sem hún hefði þó getað gjört einhverja tilraun til að

skýra fyrir deildarm.: nfl. hve flutningsþörfin á hinn fyrirhuguðu járnbraut mundi verða mikil. Þetta finnst mjer stórt atriði og nauðsynlegt fyrir þá að vita, sem eiga að gefa atkv. í þessu máli; það er mikilsvert atriði að vita eða geta gjört sjer hugmynd um, hvort flutningur sá, sem líklegt er að verði fluttur á járnbrautinni vegi á móti fje, sem á að leggja úr landssjóði til þessa fyrirtækis, nfl. 50000 kr. í 25 ár, eða þótt svo væri, að það yrði ekki lengur en 23 ár, sem er hið allra stytta en getur líka orðið 27 eða 28 ár, og er þetta stórt fje fyrir okkar fátæka land. Eptir því sem jeg heyrði einn h. þingdm. í Nd. lýsa fyrirkomulagi brautarinnar um daginn, áttu 20 flutningsvagnar að vera í lestinni, og hver þeirra að geta borið 6 „tons“, það er með öðrum orðum, að lestin getur flutt austur á hverjum degi 60 stórlestir eða 120 smálestir, og annað eins aptur þaðan og hingað til Reykjavíkur, þ. e. með öðrum orðum að lestin getur flutt í einni ferð, eins miklar vörur og vænt haffært skip flytur. En nú er gjört ráð fyrir, að lestin gangi að staðaldri í 184 daga, og getur hún þá flutt á þeim tíma helmingi meiri vörur til Árnessýslu einnar, en verzlun landsins nemur árlega yfir land allt.

Það er nú nauðsynlegt, að menn gjöri sjer nokkurnvegin greinilega áætlun um, hvað líkindi eru til, að bændur geti flutt austur með hinn fyrirhuguðu járnbraut, ef þeir flytja eptir henni allar þær vörur, er þeir sækja í kaupstað og frá honum að sjó og frá sjó. Í Árnessýslu eru nú sem stendur um 6000 manna. Eptir því sem jeg þekki til mun mega gizka á, að flutt sje til heimilis að jafnaði í sveit sem svarar 2 hestburðum af mat og annari nauðsynjavöru á hvern mann á ári. Það sem því þarf að flytja austur í Árnessýslu, ef öll verzlun þar snerist hingað, og allur sjávaraffli þaðan væri stundaður hjer við Faxaflóa væru 12000 hestburðir á ári.

Flytji nú járnbrautin á degi hverjum 60 tons, þá eru það 600 hestburðir á dag, á 10 dögum 6000, og á 20 dögum 12000 hestburðir, það er með öðrum orðum, að eptir henni má flytja á 20 dögum allar þær vörur, er Árnessýsla þarf handa sjer, þó öll verzlun þaðan og allur sjávarafli sje sóttur til Faxaflóa. Nú er gjört ráð fyrir, að vagnarnir gangi á tímabilinu frá 15. apríl til 15. nóv. 6 sinnum í viku hverri. Þetta verður samtals 150 til 160 ferðir og þar fyrir utan á öðrum tímum árs, þegar hægt er, svo sjálfsagt má reikna ferðadagana 180—200. Af þessu er auðsætt, að brautin hefur að eins vörur til flutnings í 20 daga, en 140—160 daga hefur hún aptur á móti engar vörur að flytja; þó verður flutningsmagnið að eins svona mikið, ef allir búendur í Árnessýslu flytja með henni allar þarfir sínar. En nú mun mega gjöra ráð fyrir, að Árnesingar flytji með brautinni ekki nema helming þess, er þeir þurfa til heimila sinna, og að að eins helmingur verzlunar þeirra gangi til Reykjavíkur og helmingur sjávarútvegs þeirra til Faxaflóa. Það sem flutt verður, verður því alls einn fjórði hluti af flutningsmagninu þangað, og ef allan flutning Árnesinga mætti flytja með brautinni á 20 dögum, má flytja fjórðung hans á 5 dögum, og eptir því ætti ekki að þurfa nema 5 daga til að flytja eptir brautinni það sem flytja þarf og flutt verður fyrst í stað. Nú gjörði jeg ráð fyrir, eins og jeg hef tekið fram, að allur flutningur Árnesinga sjeu 12000 hestburðir á ári, og eptir því er einn fjórði hluti hans að eins 3000 hestburðir.

Vjer skulum nú gjöra ráð fyrir, að helmingurinn af fje því, er ætlað er til þessa fyrirtækis úr landssjóði sje borgað fyrir að flytja menn eptir brautinni bæði innlenda menn og útlandinga, og þá eru eptir 25000 kr., er landssjóður gefur fyrir að flytja 3000 hestburði hjeðan og austur

Alþ.tið. 1894. A.

í Árnessýslu, eða fyrir hvern hestburð rúmar 8 kr. Jeg get búizt við, að þetta verði skodað sem nokkuð lausleg áætlun, enda er það að eins tilraun til að skýra flutningsþörfina, og sýnist mjer það nokkuð dýrt, að landssjóður greiði 8 kr. fyrir að flytja hvern hestburð hjeðan og austur; þótt jeg viti að mál þetta getur tímans vegna ekki fengið framgang á þessu þingi, get jeg ekki annað en gefið atkv. mitt móti annari eins fjarstæðu, að landssjóður leggi slíkan kostnað á sig, er mundi gefa jafnlítið í aðra hönd.

Framsögumaður (Hallgr. Sveinsson):

H. 5. kgk. (J. A. Hj.) talaði áðan um, að hingað til hefði hann ekki heyrt annað en lof, dýrð og þakkargjörð í þessu máli. Hann hefði ekki þurft að barma sjer svo mjög út af þessu lofi, hefði hann verið búinn að heyra ræðu þá, sem h. 6. kgk. (Þ. B.) rjett núna hjelt, því þar vantaði ekki, að bent væri á myrkari hliðina, í líka stefnu og hjá þm. sjálfum. Það er að visu satt, að nefndin áleit sjer það ekki skylt, að rífa niður frv., og hallaðist heldur að þeirri skoðun, að það væri gott, að landsmenn yfir höfuð að tala fengju tækifæri til að eignast og hagnýta sjer, ef kostur væri á, þau samgöngufæri, sem algeng eru hjá öðrum þjóðum og eru þar álitin öldungis ómissandi. Það er þó ekki nema eðlilegt, að mótbárur og athugasemdir komi, þegar um jafnmikið stórmál er að ræða; slíkt er auðvitað engin furða, og það er meira að segja gott og æskilegt, að aðfinningar og útásetningar komi fram nú þegar, svo að þeir geti tekið þær mótbárur til greina, sem eiga að fjalla um málið síðar, því eins og kunnugt er, er nú orðið svo áliðið þingtimans, að ómögulegt er, að frv. þetta geti orðið útljáð á yfirstandandi alþingi. H. 5. kgk. (J. A. Hj.) sagði, að grundvöllur þessa frv. væri á sandi byggður, og ekki væri ástæða til að gjöra tillögur í því, svo sem

17 (18. sept).

hjer væri um alvöru að ræða. Jeg segi fyrir mitt leyti, að jeg get engan veginn verið samdóma honum í þessu atriði og jeg held mjer sje óhætt að segja, að nefndin var ekki heldur í heild sinni þannig skapi farin, að álíta, að frv. þetta væri ekki annað en alvörulaust hjegómamál. Vjer sáum reyndar, að ýmislegt gæti fyrir komið, sem kynni að verða því til tálmunar, að fyrirtæki þetta fengi framgang, en vjer álitum það ekki kurteislegt, ekki mannúðlegt, að hugsa og gjöra ráð fyrir því að óreyndu, að fyrirtækið væri ein-tómur vindbelgingur. Vjer álitum og engu spillt, þó málið væri skoðað með alvöru, því sje grundvöllurinn veikur og valtur, kemur fyrirtækið aldrei til framkvæmda, og þá verður það ekki heldur til þess, að hækka gjöld á landssjóði. Þetta hafði nefndin fyrir augum, án þess þó að vilja ábyrgjast, að fyrirtækið væri framkvæmanlegt í þeirri mynd, sem það kemur hjer fram; nefndin meir að segja áleit sjer ekki skylt, að fá vissu fyrir, að grundvöllurinn væri bjargfastur, því þetta hlýtur að vera þeirra manna hlutverk, sem hafa boðið sig fram til að koma fyrirtækinu til framkvæmdar og eiga allt á hættunni, hvernig því farnast.

H. 5. kgk. (J. A. Hj.) minntist á, að þingið hefði enga heimild sjeð fyrir því, að nafn 1. stofnandans væri rjett sett í 1. gr. frv. Það kann vel að vera, að ekki sje sýnd lagaleg heimild fyrir því, en jeg sje ekki ástæðu til, hvers vegna þarf að heimta örugga heimild fyrir þessu eina nafni. Var þá ekki eins mikil ástæða til, að heimta heimild fyrir nafni 5. stofnandans? En þar sem h. þm. segir, að heimildin fyrir nafni fyrsta stofnandans sje óljós, þá get jeg í því efni látið mjer nægja, að visa til ummæla þeirra, sem einn forvígismaður þessa máls viðhafði um daginn í Nd., að það væri á ábyrgð hinna þriggja stofnendanna, að nafn hans væri rjett sett, og þá ábyrgð hygg jeg, að þingið

geti að svo stöddu látið sjer nægja. Sje engin heimild fyrir nafni hans nær það ekki lengra, og hann tekur þá engan þátt í fyrirtækinu, en sje heimildin gild og góð, er allt með felldu, og sýnist mjer því ekki ástæða til að leggja mjög mikla áherzlu á þetta atriði.

H. 5. kgk. (J. A. Hj.) sagði ennfremur, að hann sæi ekki ástæðu til að þvinga gjaldendur til nýrra fjárframlaga til lands-sjóðs með hækkuðum gjöldum. Jeg er sannfærður um, að engum dettur í hug, að þvinga landsmenn til þess, enda verður kjósendunum gefinn nægur tími til, að skoða huga sinn til næsta þings, hvort þeir vilja leggja svo mikið á sig fyrir þetta fyrirtæki, sem hjer er farið fram á; en vilji þeir það ekki, þá er jeg sannfærður um, að enginn þm. verður því fylgjandi. Úr því verður framtíðin að skera, hvort landsmenn láta þetta mikilfenglega samgöngubótamál verða sjer alvarlegt áhugamál, og vilji vinna það til, að leggja á sig þann kostnað, sem frv. þetta hefur í för með sjer.

Þá var h. 5. kgk. (J. A. Hj.) á móti því, að tekin væru stór stökk í framfarumálum og áleit, að sigandi framfarir væru betri. Það getur nú verið álitamál, hvað sje stökk og hvað sje sigandi framfarir og sömuleiðis, hvort stökk eða sigandi framfarir sjeu betri. Þegar þarf að komast yfir einhverja slæma torfæru, hefur það opt reynzt miklu betra að stökkva yfir hana heldur en skriða. Það getur líka verið álitamál, hvort hjer sje um sjerlega mikið stökk að ræða. Eru t. d. gufuskípaferðirnar, sem hjer er gjört ráð fyrir nokkurt stökk? Jeg held að um þær megi segja miklu fremur, að þær sjeu ofur eðlilegar og sigandi framfarir, þar sem ferðunum hingað frá útlöndum á að fjölga úr 11 eða 12 upp í 18. Þetta er ekki afarmikill munur frá því, sem nú er. Hvað viðvikur stærð skipsins er það ekki heldur neitt stökk, þar sem það mundi verða álika stórt eða litlu stærra en skip

það, sem gengur einkum milli Íslands og Danmerkur, nfl. „Laura“. Hvað strandferðirnar og strandferðaskipið snertir gæti það öllu heldur talizt stökk, og þó ekki, þegar þetta er borið saman við strandferðir þær, er samþ. voru á síðasta þingi, sem áttu að byrja í marzmánuði og halda áfram fram í október. Þetta frv. gjörir nú ráð fyrir stöðugum strandferðum frá miðjum febrúar til miðs nóvember, svo hjer er að eins fært fram um einn mánuð og lengt um einn mánuð aptur. — Þá var ákvarðað að hafa eitt skip með mörgum ákveðnum viðkomustöðum auk strandferðaskips hins sameinaða gufuskipafjelags, sem færi nokkrar ferðir á ári, en nú er farið fram á að hafa 1 eða 2 skip með óákveðnum viðkomustöðum, er sjeu stöðugt á ferðum kring um land. Skipið er kannske dálítið stærra, en jeg sje ekki, að það sje svo geysimikill munur, að þetta geti talizt neitt stökk. Jeg held því, að það verði alls eigi með sanni sagt, að slíkar gufuskipaferðir, sem frv. fer fram á, sjeu nokkurt iskyggilegt stökk. En líklega hefur h. þm. meint þetta sjerstaklega til járnbrautarinnar, en það mun verða álitamál, hvort orðið stökk eigi þar við eða ekki. Við getum lagt fyrir oss þá spurningu: Dettur mönnum í hug að leggja nokkurn tíma járnbraut hjer á landi? Sumir munu svara þessari spurningu með já, aðrir með nei; það er auðgefið, að þeir sem segja nei, álíta slíkt fyrirtæki vera stórt og vanhugsað stökk, að ætla sjer, eins og þetta frv. fer fram á, að leggja svo sem 15 mílna járnbraut hjer á suðurlandi, frá Reykjavík austur á við; en ef svarið verður: „Já“, af því oss virðist það líklegt, að leggja megi járnbraut hjer á landi, undir vissum kringumstæðum, eins og í því nær öllum öðrum löndum, sem ekki eru heldur öll auðug nje þjettbýl, þá er frá þeirra manna sjónarmiði þetta fyrirtæki ekkert stökk.

Brautin þarf sem sje, svo framarlega sem menn á annað borð hugsa til að leggja hana, að vera svo löguð, að hún hafi talsvert flutningsmagn, og nái yfir nokkurt töluvert svæði; að leggja að eins einnar eða tveggja mílna brautarspotta til reynslu, sem h. þm. áleit heppilegast, mundi vera mjög óhyggilegt, því flutningsmagn svo stuttrar brautar væri þegar í byrjun ónýtt eða harla lítills virði og brautin með því svo að segja dauðadæmd, og með þessu engin sönnun fengin fyrir því, hvort járnbrautir gætu borið sig hjer á landi eða ekki. Eigi að gjöra tilraunnina, þá verður brautin að vera svo löng, að það svar, sem reynslan gefur við notkun hennar, sje nokkuð að marka.

Hjer er nú farið fram á, fyrst að leggja járnbraut austur yfir fjall, þannig að hún eptir fáein ár nái austur að Þjórsá; hjer er því ekki ráðgjört að byrja í stærri stíl en nauðsynlegt er, og þessvegna er ekki rjett og á alls ekki við, að tala hjer um það að betra sje að fara hægra og stökkva minna; en setjum, að brautin yrði að eins lögd $\frac{1}{10}$ eða $\frac{1}{20}$ part af þessari leið, það væri að fara sjer hægt og skriða, því sá brautarspotti yrði svo sem allir geta sjeð, til einskis gagns.

H. 6. kgk. (P. B.) ljét í ljósi í byrjun ræðu sinnar óánægju yfir því, að nefndin hefði ekki gjört neina áætlun um það, hve mikil samgöngubörfin væri; h. þm. fór mörgum orðum um þetta, og var svo greiðvikinn, að hann reyndi að gjöra dálitla tilraun í þá átt, en komst að þeirri niðurstöðu, að járnbraut hjer á landi austur í Árnessýslu mundi verða of voldug, hafa allt of mikið flutningsmagn. Jeg fyrir mitt leyti leyfi mjer að lýsa því yfir fyrir hönd nefndarinnar, að hún áleit sjer hvorki fært nje skylt að reikna út flutningsbörfin; hefði nefndin eða h. þingd. verið einn eigandi að hlutabrfefum fjelagsins, þá var öðru máli að gegna, þá gat

verið full ástæða til að reyna að reikna út með áætlunum, hversu mikið verkefni brautin gæti haft og hversu vel hún mundi borga sig; en jeg get ómögulega sjeð, hvað oss þingmenn varðar um, hvernig fyrirtæki þessa fjelags beri sig, nje hvern skaða það getur gjört nokkrum manni eða landssjóði, þótt brautin hefði jafnvel hundraðfalt flutningsmagn við það, sem minnst mætti vera, og hvort á henni þjóta 20—30 vagnar daglega eða að eins 2, svo framarlega sem útgjöld landssjóðs eru hin sömu. H. þm. virðist bera megnan kvíðboga fyrir fyrirhöfn og tilkostnaði við þessa mörgu vagna og stóru lestir. Hvi þá það? Má okkur, sem ekkert eigum í brautinni, ekki standa á sama? Vilji fjelagið af fordild eða hverjum öðrum ástæðum, sem vera skal, hafa vagnana marga og lestina langa, hver skyldi meinast við því? Fyrir mitt leyti kynni mjer jafnvel að þykja meira gaman að því, að sjá langa halarófu af vögnum þjóta eptir brautinni, en hvort þessir vagnar eru fullir eða tóm-ir, það verður fjelagsins sök, sama er mjer hvort er.

Það er misskilningur af h. þm., að af því flutningsmagn járnbrautarinnar sje svo mikið, meira en honum finnst þurfa, þá verði brautin þar af leiðandi óþörf; setjum t. d., að daglega þyrfti ekki meir en 1 eða 2 vagna til flutninga, en hvað er það þá annað en gott og æskilegt, að nógir vagnar sjeu til, fyrir utan þessa 2, þegar á þarf að halda við einhver sjerstök tækifæri? Ef t. d. einhver hátíðahöld yrðu austur í sýslum, eins og var vigsla Ölvesárbrúarinnar fyrir 3 árum, eða Þjórsárbrúarinnar að ári, þá gæti það komið sjer vel, að brautin hefði tæki til að flytja í einu 1—2 þús. manns, þó hún daglega flytti miklu færri, og þyrfti hvergi nærri á öllum sínum vögnum að halda til daglegra þarfa. Vjer getum sagt það með vissu, að margir mundu nota sjer brautina til allskonar flutninga, og það mundi

verða sama raunin á hjer og annarsstaðar, að flutningaþörfin eykst með auknum og bættum flutningatækjum meira heldur en menn höfðu við búizt, svo jeg get ekki sjeð, að þessi mótbára h. þm. sje á rökum byggð; mundi t. d. nokkur hafa á móti því, þó Þjórsár- eða Ölvesárbrúin væri jafnvel 60 sinnum traustari en hún minnst þyrfti að vera, ef landssjóður annars hefði sama kostnað af henni?

Líklega hefur það atriði í ræðu h. þm., sem hann drap síðast lauslega á, átt að vera mergurinn málsins, og var það hjer um bil á þessa leið: Er flutningaþörfin hjá okkur svo mikil, að hún sje nægileg ástæða til að byggja á svo mikil útgjöld fyrir landssjóð, sem hjer er um að ræða? Þetta skil jeg, en hjer er það aðgætandi, að fyrst og fremst tók h. þm. mörg atriði ekki til greina, sem taka má tillit til; þm. tók ekki til greina mannflutninga (*Þorkell Bjarnason*: Jú), ekki að minnsta kosti að öllu leyti, til dæmis ekki hinn mikla og stöðuga straum útlendra ferðamanna, sem fjelagið sjálfsagt ætlar sjer að leiða inn í landið; h. þm. var fjölórðastur um hina fremur smávöxnu vöruflutninga til sveitanna og úr þeim, og þar næst tók h. þm. eitt stórvægilegt atriði ekki til greina, sem er, að reynslan hefur sýnt það og sannað, að góðar samgöngur hafa, jeg hefði nærri því sagt, nokkurskonar töfrakraft, til að auka og margfalda flutningaþörfina, eða, að eptir því sem tækifærunum til að flytja fjölgar, eptir því vex þörfin á að flytja, og þörfin vex eptir svo stórum mælikvarða, að erfitt getur orðið að reikna hana út, en nokkuð getum við sjeð af því, sem við þekkjum til hjá oss sjálfum og öðrum þjóðum. Það er ekki langt síðan, að gufuskifaferðir með ströndum fram komust hjer á fót, og fyrir rúmum 20 árum voru millilandaferðirnar ekki fleiri en 6 á ári; þá þótti þetta nóg, svo urðu ferðirnar fleiri og skipin stærri, en eptir því sem skipaferðunum

fjölgaði, eptir því óx þörfin til flutninga, bæði vöruflutninga og mannflutninga með ströndum fram og milli Íslands og annara landa, Danmerkur og Englands. Þegar gufuskipaferðirnar með ströndum fram fyrst komust á stofn, hjeldu menn, að þær mundu ekki borga sig, af því skipin fengju svo lítið að starfa; að visu hefur það sýnt sig, að vöruflutningarnir milli innlendra hafna hafa ekki orðið miklir, en aptur hafa mannflutningarnir orðið langt um meiri en áður, og ástæða er til að halda, að þeir fari vaxandi en ekki þverrandi, eptir því sem tímar liða. Það hefur sýnt sig í stórborgum, að þegar sporvagnar hafa komist á stofn, hafa þeir, sem hestvagna áttu og höfðu atvinnu af þeim, óttast að þeir mundu missa atvinnu sína, en reyndin hefur orðið sú, að atvinna þeirra hefur alls ekki rýrnað, þrátt fyrir hinn nýja keppinaut, af því að flutningaþörfin hefur margfaldast í stærra hlutfalli en samgöngutækin hafa aukist. Þó menn geti sagt, að svona sje það í stórborgunum, en að á því sje ekki að byggja fyrir þetta land, þá er það þó nokkur bending í áttina, að einnig hjer á landi muni flutningaþörfin vaxa eptir því, sem flutningatækin fjölga og fullkomnast.

Þá er enn eitt atriði, sem h. 6. kgk. (P. B.) gleymdist að taka til greina, og það er eins og jeg drap á nýlega, að með slíkum samgöngubótum og hjer er farið fram á, mundi straumur útlendra ferðamanna dragast inn í landið, manna, sem dveldu hjer tíma og tíma sjer til skemmtunar og ánægju og hyrfu svo aptur til sinna heimkynna. Hversu ört þessi straumur mundi aukast og eptir hve stórum mælikvarða er ekki hægt að segja fyrir, en nokkuð má gizka á um það, þó það verði aldrei annað en laus áætlun. Við vitum, að fyrir nokkrum árum var í Noregi fremur lítið um útlenda ferðamenn; nú er þar á hverju sumri mesti aragrúi, og mönnum telst svo til, að þessir menn flytji inn í

landið árlega, ef jeg man rjett, 5 millj. kr., allt í peningum, einmitt þeim gjald eyri, sem landsmenn helzt þurfa með, og þykir beztur. Það eru einstök atvik, sem meðfram hafa valdið því, að straumur útlendra ferðamanna hefur orðið svo stríður; koma Þýzkalands keisara til Norvegs ár eptir ár, dregur fjölda marga sömu leiðina, sumpart af því, að hún hefur valið meiri eptirtekt á náttúrufegurð landsins í öðrum löndum, sumpart af því, að margir fyrir fordildar sakir hafa viljað fara einmitt í straumfar þessa stórmennis.

Eitthvað líkt getum við hugsað oss hjer á landi, að einhver stórmenni vendu hingað komur sínar og drægju aðra á eptir sjer; og þó svo verði ekki, þá mun hin sama hvöt, sem hingað til hefur dregið útlenda ferðamenn til landsins, gjöra það eins eptirleiðis, og þessi hvöt mun fara vaxandi, eptir því sem betri samgöngufæri gjöra ferðirnar þægilegri. Það er víst, og þarf engin nákvæmari rök að leiða að því, að hinar strjálu og óhentugu gufuskipaferðir hingað til lands í samanburði við það, sem annarsstaðar tíðkast, hafa valdið því, að straumur útlendra ferðamanna hingað er svo lítill; skipin gjöra stóran krök á leið sína, með því að koma við á Færeyjum og tefja þar dögum saman, en nú eru margir, sem vildu ferðast en ekki hafa nema 2—3 vikna tíma til þess, og fyrir þá er það áriðandi, að geta fengið beinar og fljótar ferðir og sem tíðastar, að minnsta kosti ferð aðra hvora viku beint frá Englandi til Reykjavíkur, eins og þetta frumv. ætlast til; með því móti fengju langt um fleiri tæki á að ferðast hingað, en nú er. Margir geta auk þess ekki ferðast hjer, eins og nú á stendur, af því þeir þola ekki að ferðast á hestbaki, svo sem kvennfólk og aldraðir menn og heilsuveiklaðir, en meðal slíkra eru til margir, sem vildu koma hingað til að sjá Heklu og Geysi og það sem hjer er fallegast; ef ferðalög hjer yrðu auðveldari, þá

gæti það dregið þessa menn hingað, og yfirhöfuð útlenda ferðamenn hundruðum og þúsundum saman.

Þannig eru það mörg atriði, sem h. þm. ekki tók til greina í ræðu sinni, í fyrsta lagi tilgreindi h. þm. ekki alla þá flutninga, sem orðið gætu á brautinni, mannflutninga og vöruflutninga, í öðru lagi tók h. þm. ekki tillit til hinnar vaxandi flutningsþarfar, og í þriðja lagi, að flutningar á járnbraut mundu verða stórum ódýrari en á hestbaki, og ferðirnar fljótfarnari, þægilegri og fyrirhafnarminni. Eru þetta ekki tekjur, sem renna aptur í vasa landsmanna?

Mjer sýnist aðalatriði málsins vera þetta, ekki — hvort við eigum að leggja fram þennan 50 þús. kr. styrk á ári í 30 ár til járnbrautarlagningar — heldur, hvort við eptir efnum landsins getum fengið innleiddar hjá oss þær aðal-samgöngubætur, sem hafa reynzt svo vel í öðrum löndum og hjá öðrum þjóðum, og þá má ekki miða það við, hvort þær kosta 50 þús. kr. eða meira, enda áleit nefndin, að fyrir sjálfar gufuskipaferðirnar væri gefandi 70 þús. kr. á ári, eða meira í nokkur ár, svo eptir því verður kostnaðurinn til járnbrautarinnar ekki 50 þús. á ári, heldur 25—30 þús., og þá ekki eins mikill og virtist í fyrsta álit.

Nefndin hefur þess vegna hiklaust komið fram með þá till. til h. deildar, að samþ. frv. með nokkrum eigi stórvægilegum breytingum, og það er eindregið álit hennar, að það sje engan veginn óaðgengilegt, og muni, ef það verður að lögum, verða landinu í heild sinni til framfara; vitanlega getur málið ekki orðið útrætt á þessu þingi, svo þetta geta ekki orðið annað en bendingar, til þess að skýra það sem bezt, og til þess, að sjá megi, hvernig vilji þingsins lýsir sjer í þessu efni.

ATKVÆÐAGR.: Eptir ósk 6. þm. var viðhaft nafnakall og sögðu:

<i>já:</i>	<i>nei:</i>
Þorleifur Jónsson,	Jón A. Hjaltalín,
Hallgr. Sveinsson,	Gutt. Vigfússon,
Jón Jakobsson,	L. E. Sveinbjörnsson,
Jón Jónsson,	Sigurður Stefánsson,
Kristján Jónsson,	Þorkell Bjarnason,
Sigurður Jensson.	

Málinu þannig vísað til 2. umr. með 6 : 5 atkv.

Tuttugasti og þriðji fundur, þriðjudaginn 28. ágúst kl. 10 f. h. Allir á fundi.

Fr. til laga um undirbúning verðlagsskráa (C. 133); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Neitað um leyfi til að taka það til umr. með 7 : 4 atkv.

Fr. til laga um fjárforræði ómyndugra (C. 134); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Neitað um leyfi til að taka það til umr. með 6 : 5 atkv.

Fr. til laga um varnir gegn útbreiðslu næmra sjúkdóma (C. 139); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Neitað um leyfi til að taka það til umr. með 7 : 4 atkv.

Till. til þingsál. um stofnun brunabótafjelags (C. 146); ein umr.

ATKVÆÐAGR.: Till. samþ. með 7 atkv. og afgr. til landshöfðingja.

Fjórði fundur í sameinuðu þingi, þriðjudaginn 28. ágúst kl. 2¹/₂ e. h. Allir á fundi.

Nefndarálit og reikningar um alþingishússgardinn (C. 152, 153, 159, 164, 165).

Framsögumaður (Hallgrímur Sveinsson): H. þm. hafa hjer fyrir sjer álit vort nefndarmanna, og vona jeg, að það sje svo ítarlegt, að ekki þurfi að fara mörgum orðum um það, enda mun jeg geyma það, þangað til ef vera skyldi, að jeg fyndi ástæðu til einhverra athugasemda

eptir að jeg hef heyrt umræður manna um málið, en skal aptur á móti snúa mjer að breytt.till. þeim, sem fram hafa komið. Aðalbreytingin er í því fölginn, að í stað þess að fela forsetum alþingis á hendur, að ávísa áföllnum kostnaði við þinghúsgarðinn, og til að fullgjöra hann fyrir næsta þing, og að sjá um framkvæmd verksins og umsjón með garðinum, að í stað þessa skuli landsstjórninni falið á hendur að sjá um allt þetta; og í stað þess, sem nefndin lagði það til, að kostnaðurinn við að fullgjöra þinghúsgarðinn yrði talinn með öðrum alþingiskostnaði, þá fer breytt.till. fram á, að fje þetta skuli veitt á aukafjárlögum; auk þess er fjárupphæðin takmörkuð í breytt.till. á þingskj. 159 og sett úr 1200 kr. niður í 1000 kr. Við þessar breytingar hefur nefndin það að athuga, að hún sjer ekki, að þær bæti tillögur hennar. Við það, að fela landsstjórninni á hendur útborgun fjárens og umsjón garðsins hefur nefndin það að athuga, að í fyrra var það talið rjettast að fela forsetunum þetta starf á hendur, og hún sjer enga ástæðu til þess að víkja frá þeirri grundvallarreglu nú, þótt hún af annari hálfu telji málinu vel borgið í höndum landsstjórnarinnar. Nefndin heldur því fast við þá tillögu sína, að fela forsetunum á hendur að gjöra það, sem gjöra þarf í þessu máli nú að sinni. Nú sem stendur er að visu ekki auðvelt að segja, hvort rjettara sje að ákveða 1000 kr. eða 1200 kr. til að greiða þann kostnað, sem þarf til að fullgjöra garðinn, en það virðist þó rjettara að taka til heldur riflegri upphæð en hitt, og það má treysta því, að ekki verði eytt meiru af fjenu en þörf gjörist. Eins og tillagan á þingskj. 159 er orðuð, þá virðist hún fela í sjer 200 kr. sparnað, en það er sparnaður, sem nefndin getur ekki fallizt á, því að hún óskar þess, að nægilegt fje geti verið fyrir hendi, til að fullgjöra garðinn fyrir næsta þing. Og því síður getur nefndin fallizt á það, sje 200 kr. niður-

færslan í því fölginn, að greiða hr. Tryggva Gunnarssyni þær rúmar 200 kr., sem hann þegar hefur lagt út frá sjálfum sjer um fram upphæð Þjóðhátíðarsjóðsins alls. Nefndinni finnst ekki góð samkvæmni í að segja í öðru orðinu, að verkið og umsjónin við garðinn sje vel af hendi leyst, og að sá sem fyrir því stóð, eigi þakkir skilið fyrir frammistöðuna, en í hinu orðinu, að hann verði að biða eptir nokkru af fje því, sem hann hefur lagt út fyrir verkið, þangað til eptir næsta þing, og það því síður, sem hann hefur sjálfur unnið mikið að starfinu og haft alla umsjón þess, án þess að taka einn eyri fyrir. En eins og breytt.till. á þingskj. 159 er orðuð, verð jeg að álita það óefað, að landsstjórnin muni álita sjer það með öllu óheimilt að greiða neitt fje úr landssjóði til þinghússgarðsins, nema fyrir það verk, sem hjer eptir verður unnið. Annar liður br. till. á þingskj. 159 er að eins lítillfjörlegur, og leiðir af fyrri breytt.till. en þó er þar ekki fullkomlega lagað það, sem laga þarf, og hef jeg leyft mjer að koma með breytt.till. til að ráða bætur á því. Þá hef jeg og leyft mjer að koma með viðaukatillögu við breytt.till. á þingskj. 159, og á hún að tryggja það, að greiddur verði allur sá kostnaður, sem þegar er fallinn á við þinghúsgarðinn eigi síður, en sá kostnaður, er á mun falla hjer eptir. Það er þó ekki svo að skilja, að jeg óski, að þessi breytt.till. mín verði samþykkt, nema því að eins, að sú stefna, sem fram er haldið í breytt.till. á þingskj. 159, að fela landsstjórninni framkvæmdina, hljóti fylgi þingsins; en verði hún felld, þá er ósk mín, að tillögur nefndarinnar verði samþykktar óbreyttar.

Árni Thorsteinsson: Jeg skal leyfa mjer að tala lítið eitt út af orðum h. framsögum. (H. Sv.), er hann sagði, að það væri eðlilegast að fela forsetunum að annast það, sem hjer er farið fram á, eins og í fyrra hefði verið gjört. En jeg skal taka

fram, að á því er stór munur; þá var að eins um það að ræða, að verja sjóði, sem stóð undir umráðum þingsins eins, en nú er öðruvísi ástatt. Nú er farið fram á að fá fje borgað úr landssjóði og því er ekki rjett að fela það forsetum alþingis einum heldur landsstjórninni, sem ber að annast um þetta, eins og hver önnur útgjöld, sem landssjóður á að inna af hendi. Það sem vakti fyrir nefndinni, þegar hún lagði það til, að fela forsetunum þennan starfa á hendur er það, að hún skoðaði þessi útgjöld sem kostnað við alþingi. En í því get jeg ekki verið samdóma henni. Ef gætt er að því, að í þessu húsi, sem vjer erum staddir í er bæði bókasafn og forngripasafn, sem að öllu leyti heyra landinu til í heild sinni, þá þykir mjer það nokkuð langt sótt að telja, að þessi garður, sem heyrir öllu húsinu til, heyri til alþingi einu, eða að sá kostnaður, sem af honum leiðir verði talinn með alþingiskostnaði. Allur sá kostnaður, sem af haldi alþingis leiðir, svo sem dagpeningar alþingismanna, ferðapeninga þeirra, áhöld og fl., og yfir höfuð allt, sem þingið þarf til þess, það geti annazt sín störf, þetta er það sem forsetarnir eiga að ávísar, en jeg álit ekki rjett að fela þeim á hendur að verja eða ávísar neinu fje nema til þess, sem nefnt er í þingsköpunum. Jeg álit, að í br.till. við br.till., sem nefndin hefur gjört, sje viðurkennt frá hálfu nefndarinnar, að hinar upphaflegu till. hennar hafi ekki verið á rökum byggðar, og jeg tók til máls, af því að h. framsögum. (H. Sv.) lagði svo mikla áherzlu á hina upphaflegu till. nefndarinnar.

Jeg þarf ekki að fara mörgum orðum um breytt.till. við br.till. þá, sem jeg og ýmsir aðrir h. þm. höfum skrifað nöfn vor undir. Báðar eru samhljóða nema að því leyti, sem önnur tiltekur 1000 kr. upphæð, en hin 1200 kr., en það getur virzt að einskonar neitun um að borga þessar 200 kr. felist í breytt.till. (C. 159), en

jeg verð að kveða nei við því fyrir mína hönd og meðflutningsmanna mína; það sem vakti fyrir oss var, að vjer vildum gjöra greinarmun á því fje, sem þegar hefur verið varið til garðsins og því, sem enn er óvarið til hans, og breytt.till. ræðir að eins um þann kostnað, sem enn er ekki fallinn á. Þegar nefndarálitid er skoðað sjest, að þegar hefur verið varið til garðsins nokkru meiru en þjóðhátíðarsjóðnum nemur, eða samtals rúmum 240 kr. Þetta er því það sem vantar nú, en þó þykist jeg vita, að ekki muni hafa verið teknir til greina vextir af sjóðnum frá síðasta nýári, og er því upphæð sú, sem ávantar nokkuð óákveðin og ekki hægt að segja um hana með vissu í krónutali, fyr en fyrir liggur endurskoðaður fullnaðarreikningur yfir þjóðhátíðarsjóðinn. Til að fyrirbyggja misskilning skal jeg taka það fram, að mjer er ekki sjerlegt kappsmál, hvort heldur verður samb. upphæðin 1000 kr. eða 1200 kr., en get þess að eins, að jeg álit rjettara að láta þessar 240 kr. óhreyfðar nú, en að þær sjeu síðar teknar til greina á fjáráukalögum, því að jeg tel allveg sömu siðferðislega skyldu hvila á þinginu að taka þær til greina fyrir það, þó svo sje að farið. Að því er snertir 3. tölul., þá er jeg nefndinni þakklátur fyrir viðauka þann og leiðrjettingu, sem hún hefur komið með á breytt.till. vorri.

Jeg skal að endingu geta þess, að það er persónuleg skoðun mín, að eigi sje ástæða til að krefjast þess, að bæjarstjórn Reykjavíkur kosti og annist gæzlu á alþingishúsgarðinum að því leyti sem hann kann að verða opinn fyrir almenn- ing á helgum dögum. Hjer er að eins um nokkrar stundir að ræða á helgum dögum að eins lítinn tíma úr árinu, ekki meira en 3—4 mán. Þessi gæzla getur ómögulega haft mikinn kostnað í för með sjer, og er það nokkuð brotamikið að fara að bendla bæjarstjórn Reykjavíkur við þetta mál. Það má skoða svo, sem það er gjört verður við garðinn

sje gjört með gjöfum landsmanna, og af landsfje það er ávantar, þar af leiðir, að eðlilegast er, að umsjón garðsins sje líka borguð af landsfje, og þá liggur næst, að umsjónarkostnaðurinn sje greiddur jafnframt þeim kostnaði, er leiðir af umsjón alþingishússins. Nú er varið 100 kr. á ári til þessarar umsjónar, en ef umsjón garðsins bættist við, þá þyrfti að hækka borgunina dálítið. Það má líka búast við, að bæjarstjórnin mundi hugsa mest um Reykjavíkurbúa en minna um aðra út í frá, og af þeim ástæðum virðist líka rjettast, að umsjónin sje kostuð af landsfje, svo að meiri trygging sje fyrir, að allir geti notið garðsins jafnt.

Jeg veit, að segja má, að nokkur tími líði, þangað til að ný fjárlög verði samín, og þá sje spurning um, hver eigi að gæta garðsins þangað til; en því svara jeg svo, að jeg býst við, að þeir, sem að garðinum vinna, bæði að því að fullgjöra hann og annast að öðru leyti, muni og fúsir á að sýna hann almenningi, þangað til þetta kemst í kring.

Landshöfðingi: Jeg er h. framsögum. (H. Sv.) samdóma um það, að eins og fyrirtæki þetta er til orðið, sje það eðlilegast, að forsetar þingsins fullkomni fyrirtækið, en vera ekki að blanda landsstjórninni inn í það. Það er kunnugt, að síðasta þing ákvað, að verja hinum svonefnda þjóðhátíðarsjóði til þess, að gjöra blómgarð á lóð þeirri, sem fylgir alþingishúsinu, og fól forsetunum að framkvæma þetta verk. Það á því lang-bezt við, að þeir, sem byrjað hafa á verkinu haldi áfram að sjá um það, unz því er að fullu lokið. Það er í ósamkvæmni við hina upprunalegu ályktun þingsins og fyrir því óeðlilegt, að fara nú að taka þetta starf af forsetunum og fá það í hendur landsstjórninni, enda væri hætt við, að því „plani“, sem lagt hefur verið fyrir tilbúning blómgarðsins, og sem ekki er enn fullkomnað,

Alpt. 1894. A.

yrði raskað, ef öðrum væri falið á hendur að fullgjöra garðinn. H. 4. kgk. (Á. Th.) ljet í ljósi þá skoðun, að sjer þætti ekki eðlilegt, að forsetar hefðu með annað að gjöra, er viðkæmi alþingishúsinu, heldur en það, er snerti alþingi sjálft og stofur þær, er það hefði til afnota. En ef hinn h. þm. hugsar sig vel um, mun hann reka minni til þess, að forsetar þingsins hafi þó áður, og það með rjettu, ávísað fje, er eigi getur heimfærzt undir svona þröngt verksvið. Jeg man ekki, hvort það var heldur 1891 eða 1893, en annaðhvort árið var það, að forsetarnir ávísuðu eigi svo litlu fje, er þurfti til aðgjörðar á húsinu sjálfu, svo að það gæti verið í tilhlýðilegu ástandi, þegar þingið kæmi saman. Það er í alla staði eðlilegt, að ekki viðkomi alþingiskostnaðinum allt það, er snertir söfnin, sem í húsinu eru, forngripasafnið og landsbókasafnið, en allt sem viðkemur húsinu, sem alþingishúsi, hlýtur að geta heyrt undir verksvið forsetanna og kostnaðurinn til þess að ávísast af þeim, sem alþingiskostnaður. Garður þessi, sem gjörður hefur verið eptir ályktun alþingis, heyrir beinlínis húsinu til sem alþingishúsi, hann mun vera ætlaður þingmönnum til skemmtunar, til að ganga þar um á milli þingfunda og í „fritínum“ sinum, og fyrir því getur ekkert verið því til fyrirstöðu, að kostnaðinum til hans sje ávísað af forsetum þingsins.

Auk þess kann jeg illa við það, að alþingi skori á stjórnina að brúka fje landsins gegn væntanlegri aukafjárveitingu. Það munu allir vera mjer samdóma um það, að það sje úrræði, sem ekki á að taka til, nema þá, er brýnasta nauðsyn krefur, að verja fje landssjóðs til einhvers gegn væntanlegri aukafjárveitingu, og þegar það er gjört, þá eiga upptökin til þess að koma frá stjórninni, en ekki frá þinginu, svo að hún beri ábyrgð á því, og þingið geti haft óbundnar hendur til að

18 (19. sept.).

dæma um það, hvort sannarleg nauðsyn hafi borið til að brúka fjeð.

Viðvíkjandi breytt.till. (C. 159) fyrri tölul., skal jeg taka fram, að ef hún verður samþ., þá fær landsstjórnin enga átyllu til að borga út það fje, sem þegar er brúkað til garðsins fram yfir það, er þjóðhátíðarsjóðurinn nær til, svo að það getur ekki orðið borgað út fyr en búíð er að veita það á fjáráukalögum.

Jeg verð yfir höfuð að efast um, að stjórnin muni álíta næga ástæðu vera til, að ávísar því fje, sem hjer er um að ræða, eptir svona lagaðri áskorun, enda virðist það bæði óeðlilegt og óþarft að fara þessa leið, heldur fela forsetum þingsins, eins og nefndin stingur upp á, að ávísar þessu fje af alþingiskostnaðinum.

Þórarinn Böðvarsson: Jeg skal lýsa yfir því, að jeg var með til að koma fram með breytt.till. þá, er nafn mitt stendur á, vegna þess að jeg var í nokkrum efa um það, hvort forsetar alþingis hefðu vald til að ávísar því fje, sem hjer er um að

ræða; en eptir það er jeg hef heyrt yfirlýsing hæstv. landsh. eru mínar efasemdir horfnar og fyrir því vil jeg fyrir mitt leyti taka breytt.till. þessa aptur.

ATKVÆÐAGR.: 1. till. n. (C. 152) samþ. í e. hlj.; 1. br.till. (C. 165) felld með 21 : 8 atkv.; 1. br. (C. 159) felld með 18 : 12 atkv.; 2. till. n. (C. 152) samþ. með 26 atkv.; 3. till. n. (C. 152) samþ. með 21 atkv. Br.till. (C. 164) tekin aptur.

Fundi frestað.

Fundur settur aptur kl. 3¹/₂. Forseti skýrði frá störfum þingsins og úrslitum málanna.

Landshöfðingi lýsti þá yfir í nafni Hans Hátignar konungsins að þessu aukapingi væri slitið.

Stóð þá upp *Sigurður Stefánsson* 1. þm. Ísf. og sagði:

„Lengi lifi konungur vor Kristján hinn 9.“ og tóku allir þm. undir með niföldu „húrra“.

Var því næst gengið af þingi.